

VIERAS VAI INHIMILLINEN?

Sosiaalisen aktiivisuuden, osallistumisen ja ekstroversion yhteys suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan

Emilia Mäki
Tampereen yliopisto
Sosiaalipsykologian pro gradu-tutkielma
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Ohjaajat: Atte Oksanen ja Markus Kaakinen

TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

MÄKI, EMILIA: Vieras vai inhimillinen? Sosiaalisen aktiivisuuden, osallistumisen ja ekstroversion yhteys suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan

Pro gradu -tutkielma, 131 s. + lähteet

Sosiaalipsykologia

Toukokuu 2018

2000-luvun Euroopassa eletään uudenlaisen terrorismin aikaa. Erilaiset yhteisöjen ulkopuolelta tulleet väkivallanteot ovat järkyttäneet ihmisten perusturvallisuutta. Toisaalta Euroopan rajat ovat auki lisääntyneelle maahanmuutolle, ja erityisesti vuoden 2015 pakolaiskriisi on vaikuttanut eurooppalaisten asenteisiin ja ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan.

Tässä kvantitatiivisessa sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin avulla maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja niiden yhteyttä suomalaisten ja ranskalaisten sosiaaliseen aktiivisuuteen ja osallistumiseen sekä big five -persoonallisuuspiiriteorian ekstroversion, jolla viitataan ulospäinsuuntautuneisuuteen ja sosiaalisuuteen tai varautuneisuuteen yksilön toimintaa ja kognitiivisia prosesseja ohjaavana toiminta- ja reaktiomallina. Ennakkoluulot toimivat tutkimuksen selitettävänä muuttujana. Tutkimuksen selittävien muuttujien oletettiin vähentävän maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja tai jopa suojaavan niiltä. Varsinaisten selittävien muuttujien lisäksi analyysissä huomioitiin myös henkilöön liittyvät sosiodemografiset ja -ekonomiset taustamuuttujat.

Tutkielmani aineistona hyödynsin Norjan tutkimusneuvoston vuosina 2015-2017 rahoittaman *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach* –hankkeen kvantitatiivista aineistoa, joka on osa SAMRISK-tutkimuskonsortiotia. Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto kerättiin tammikuussa 2017. Tarkastelen maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja kahdessa eurooppalaisessa kansallisvaltiossa, Suomessa ja Ranskassa, jotka eroavat toisistaan muun muassa sosiaalisen pääoman, yhteiskunnan sosiaalisen rakentumisen sekä siirtolaisuuden historian ja maahanmuuttopolitiikan osalta. Molemmissa maissa on koettu uuspopulististen, maahanmuuttovastaisesta retoriikasta ammentavien poliittisten puolueiden nousu: Perussuomalaiset ja le Front National ovat saaneet 2010-luvulla merkittävää poliittista jalansijaa.

Tutkimuksen tulokset osoittavat mielenkiintoisia eroja suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloihin yhteydessä olevista tekijöistä. Sekä suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan selittää vahvimmin populistisen puolueen kannattaminen. Varsinaisista selittävästä muuttujista suomalaisten ennakkoluuloja selittää parhaiten varautuneisuus; ranskalaisilla ulospäinsuuntautuneisuus, sosiaalinen aktiivisuus ja vapaaehtoistyön tekeminen vähentävät ennakkoluuloja. Taustamuuttujista miessukupuoli, matala koulutustaso ja työttömyys ovat yhteydessä suomalaisten ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Korkeampi ikä ja hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys vähentävät suomalaisten ennakkoluuloja; ranskalaisilla ikä ja matala koulutustaso ovat yhteydessä lisääntyneeseen ennakkoluuloisuuteen. Tutkimuksen tuloksia voidaan peilata erilaisiin asenne- ja arvotutkimuksiin, ja niistä voi olla hyötyä esimerkiksi monikulttuurisuuskasvatuksessa. Toisaalta tulokset vahvistavat oletuksen populismin yhteydestä ennakkoluuloihin.

Asiasanat: ennakkoluulot, ekstroversio, big five, persoonallisuus, maahanmuuttajat, sosiaalinen aktiivisuus, osallistuminen, sosiaalinen pääoma, populismi, terrorismi

ABSTRACT

University of Tampere

Faculty of Social Sciences

MÄKI, EMILIA: Foreign or humane? Relationship between social activity, participation and extraversion and anti-immigrant prejudice.

Master's thesis, p. 131 + references

Social Psychology

May 2018

The 21st century has seen a new wave of terrorist violence. The threat is coming from outside and many European societies have been shaken by unpredictable violence. On the other hand the European borders remain open to incoming refugees, and it is fair to say that the so called refugee crisis of 2015 has had an effect on the attitudes and prejudiced attitudes towards immigrants.

This quantitative study looks at the relationship between anti-immigrant prejudice, which is the main independent variable in the analysis, and extraversion, social activity and participation, which are the main dependent variables of the study. Extraversion is one of the personality traits of the Big Five model and can be defined as sociability and openness. The Big Five traits can be seen as universal dispositions or reaction norms for specific cognitive processes and behaviour. The data was analyzed using hierarchical linear regression models. The dependent variables were expected to have a reducing or even buffering effect on prejudice. Also sociodemographic and socioeconomic factors were included in the regression model as background variables.

The web survey sample used in this study was collected in January 2017 by the SAMRISK research consortium and it is part of the research project *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach*, funded by the Research Council of Norway in 2015-2017. The aim of this Master's thesis is to observe and analyse what are the strongest predictors of immigrant-specific prejudice among Finnish and French citizens. These countries were chosen because they can be seen different in regards of social capital, the social structure of the society, immigration history and the current immigration policy. Both countries have also experienced a rise of populist, anti-immigration parties, and True Finns in Finland and National Front in France have gained more political importance in the first decade of the 21st century.

The results of the country specific analysis indicate that there are interesting differences between the Finnish and French as to different predictors of anti-immigrant prejudice. By far the strongest predictor of anti-immigrant prejudice in both countries is the support of populist parties. In the Finnish sample, the strongest relationship appears to be between anti-immigrant prejudice and the extraversion (being reserved). The male gender, low education level and unemployment increase prejudice among Finns. In the French sample, (positive) extraversion, social activity and volunteering reduce prejudice towards immigrants. Interestingly, older age reduces prejudice among the Finns but acts as a predictor of anti-immigrant prejudice among the French. In the future, it would be interesting to reflect these results to those of other studies on values and attitudes. As for multiculturalism, these observations could be of educational relevance. Finally, it is important to confirm that populism, indeed, relates to prejudice.

Key words: prejudice, anti-immigrant, extraversion, big five, personality, immigration, social activity, participation, social capital, populism, terrorism

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	8
2.1	Ennakkoluulot: klassiset teoriat	8
2.2	Sosiaalinen identiteetti ja ryhmien väliset suhteet ennakkoluulojen kasvualustana	10
2.3	Persoonallisuuden piirteet ja ennakkoluulot	15
2.4	Sosiaaliset sidokset, liittymisen tarve ja sosiaalinen pääoma.....	20
2.5	Sosiaalisen pääoman ulottuvuuksia.....	23
2.5.1	Luottamus.....	23
2.5.2	Sosiaalinen aktiivisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen.....	25
2.5.3	Vapaaehtoistyö Euroopassa.....	27
2.5.4	Luokka, koulutus ja työ	33
2.6	Sosiaalisen pääoman yhteys ennakkoluuloihin.....	34
2.7	Poliittisen ääriajattelun ja populismin yhteys ennakkoluuloihin	37
2.8	Ennakkoluulot ja sosiodemografiset taustamuuttujat	40
3	Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti: maahanmuutto	46
3.1	Maahanmuuton tunnuslukuja maailmalla ja Euroopassa	47
3.2	Maahanmuuttopolitiikka Ranskassa ja Suomessa.....	49
4	Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit.....	55
5	Tutkimusaineisto ja -menetelmät	59
5.1	SAMRISK-aineisto ja vastaajat	59
5.2	Muuttujat	59
5.3	Tutkimusmenetelmät.....	67
5.4	Lineaarisen regressioanalyysin mallit	74
6	Tulokset ja analyysi.....	78
6.1	Muuttujien kuvailevaa tarkastelua	78
6.2	Regressioanalyysin tulokset	87
6.2.1	Regressiomallien selitykset ja yksittäisten muuttujien selitysarvo	87
6.2.2	Sosiodemografiset kontrollimuuttujat.....	88
6.2.3	Selittävät muuttujat.....	90
6.2.4	Yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat	92
6.3	Tutkimushypoteesien vahvistaminen ja kumoaminen	94
7	Yhteenveto ja pohdinta	102
7.1	Tutkimuksen keskeiset tulokset	103
7.1.1	Ekstroversio	105
7.1.2	Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen	107
7.1.3	Sosiodemografiset taustamuuttujat.....	110
7.1.4	Sosioekonomiset ja yhteiskunnalliset taustamuuttujat	115
7.2	Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet	118
8	Lopuksi.....	127
	Lähteet	132

KUVIOT

Kuvio 1 Suomen aineisto: ennakkoluulot-summamuuttuja (N = 1583)	79
Kuvio 2 Ranskan aineisto: ennakkoluulot -summamuuttuja (N = 967)	80

TAULUKOT

Taulukko 1 Mallit. Selitettävä muuttuja: ennakkoluulot maahanmuuttajia kohtaan.	77
Taulukko 2 Suomen aineisto. Muuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat tunnusluvut.....	83
Taulukko 3 Ranskan aineisto. Muuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat tunnusluvut	85
Taulukko 4 Suomen aineisto. Maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ennustavat tekijät..	98
Taulukko 5 Ranskan aineisto. Maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ennustavat tekijät	100

1 Johdanto

Eurooppalaisten turvallisuutta ovat 2000-luvulla järkyttäneet erilaiset yhteisöjen ulkopuolelta tulleet terrori-iskut ja niin kutsuttuun valtaväestöön kohdistunut suunnitelmallinen, laajamittainen väkivalta: esimerkiksi amerikkalaiset käyvät edelleen läpi syyskuun 11. päivän 2001 terrori-iskujen kollektiivisia traumojaan. WTC-iskujen jälkeen myös muut länsimaat kokivat turvallisuudentunteensa haavoittuneen, ja viime vuosina eri puolilla Eurooppaa sattuneet terrori-iskut ovat järkyttäneet myös eurooppalaisten perusturvallisuutta. Ulkoisen väkivallan uhka on tullut osaksi globaalin maailman arkea, ja sen syitä ja vaikutuksia ihmisten asenteisiin, pelkoihin ja ennakkoluuloihin on tärkeää tarkastella myös tieteellisen tutkimuksen keinoin.

Suomi on pitkään säästynyt islamiin linkittyvältä terrorismilta, mutta Turun keskustassa elokuussa 2017 tapahtunut kahden ihmisen hengen vaatinut joukkopuukotus järkytti "lintukotoon" tottuneita suomalaisia. Marokkolaistaustaisen puukottajan jihadistisia yhteyksiä ja hänen mahdollista radikalisoitumistaan ennen Suomeen saapumistaan oli jo ennen varsinaista oikeudenkäyntiä ehditty spekuloida julkisuudessa (ks. esim. Juntunen 2017; Malkki 2017a; Malkki 2017c). Teon motiivit ovat keväällä 2018 käydyn oikeudenkäynnin yhteydessä paljastuneet terrorismioletusta tukeviksi.

Terrorismikontekstissa yhteiskunnallisten ilmiöiden välisiä suhteita tutkittaessa täytyy kuitenkin muistaa, että Suomi ei ole ennen ensimmäistä terrorismin kriteerit täyttävää väkivallantekoakaan välttynyt "yksinäisten susien" tekemiltä kotoperäisiltä väkivallanteoilta, ja lukuisat 2000-luvulla sattuneet kouluampumiset sekä Myyrmannin pommi-isku vuonna 2002 ovat antaneet kasvot yhteisöön kohdistuvalle vaikeasti ennakoitavalle, jossain määrin terrorismin kriteerit täyttävälle väkivallalle (esim. Hawdon & al. 2014; Oksanen & al. 2015; Oksanen & al. 2014; Vuori & al. 2013; Kaplan & al. 2013; Oksanen & al. 2011; ks. myös Malkki 2017b).

Tämä pro gradu -tutkielma on osa Norjan tutkimusneuvoston 2015-2017 rahoittaman *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach* –hankkeen puitteissa tehtyä tutkimusta (aineiston tarkempi esittelyssä luvussa 5.1.). SAMRISK-aineiston keräysmaissa Yhdysvalloissa, Norjassa, Ranskassa, Espanjassa ja Suomessa terrorismin ja yhteisöön kohdistuvan väkivallan pelko elää eritasoisena, mutta selvää on, että ennakoimattoman väkivallan uhka on tullut

osaksi kaikkien näiden yhteiskuntien arkea. Norjassa Utøyan ja Oslon joukkomurhista on kulunut seitsemän vuotta, ja norjalaisten – sekä yksilöiden että yhteisön – toipumista on käsitelty akateemisen tutkimuksen keinoin sekä tiedotusvälineissä ja esimerkiksi erilaisissa TV-dokumenteissa. Norjalaiset ovat selviytyneet kotoperäisen ääriajattelijan toteuttamista massiivisista väkivallanteoista verrattain hyvin, kiitos vahvan sosiaalisen pääoman ja koheesion, mutta ennakoimaton väkivalta jättää jälkensä: norjalaiset toteavatkin olevansa nyt ”paremmin varautuneita” (ks. esim. The Research Council of Norway 2018).

Keski- ja Etelä-Euroopassa terrorismin uhka on vahvemmin läsnä arjessa: 2010-luvulla merkittäviä terrori-iskuja ja muita terroristisesti motivoituneiksi luonnehdittavia pienempiä väkivallantekoja on tapahtunut muun muassa Brysselissä, Pariisissa, Nizzassa, Lontoossa, Berliinissä, Barcelonassa - jos kohta myös Tukholmassa. Mielenkiintoista kyllä, ääri-islamilainen liikehdintä, radikalisoitumisen syntymekanismit ja väkivallan uhka näyttäytyvät erilaisina eri puolilla Eurooppaa, mikä johtuu paitsi maahanmuuttoon liittyvien rakenteiden, myös maahanmuuttopolitiikan ja yleisen yhteiskunnallisen tilanteen vaikutuksista eri maiden väestörakenteeseen. (Samaan & Jacobs 2018; Torres-Soriano 2017; Nesser 2014; Jordan 2014; Malkki 2014; Thomas 2013.)

Terrorismista ja terrorin kaltaisesta väkivallasta puhuttaessa on tärkeää muistaa, että terrorismiksi luokiteltavaa yhteiskuntien ja yhteisöjen sisäistä koheesiota uhkaavaa väkivaltaa on ollut aina (esim. van Leeuwen 2003; Malkki 2014 & 2017b). Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista syventyä tarkemmin terrorismin määrittelyihin, mutta on hyvä muistaa, että kuten muidenkaan käsitteiden, myöskään terrorismin akateeminen määrittely ei ole ongelmaton (ks. esim. Weinberg & al. 2004; Cassese 2006; Schmid 2011; Malkki 2014; Malkki 2017b; Hartmut & Berger 2009). Terrorismitutkija Leena Malkin (2014) mukaan terrorismin käsite on *sosiaalinen konstruktio* ja vaihdellut kulloisenkin aikakauden yhteiskunnallisen ja poliittisen kontekstin, valtasuhteiden ja -hierarkioiden sekä käyttäjän ja käyttöyhteyden mukaan. Nykyisessä vahvasti kielteisessä merkityksessään terrorismin käsite on peräisin 1970-luvulta (Malkki 2014).

Populistisissa puheissa terrorismin uhka liitetään usein ”hallitsemattomaan” maahanmuuttoon, jonka väitetään mahdollistavan niin sanottujen eksogeenisten terroristisolujen soluttautumisen länsimaihin. Tällaista argumentaatiota värittävä paitsi tarkoitushakuinen populismi, myös erityisesti muslimitaustaisiin maahanmuuttajiin kohdistuvat pelot ja ennakkoluulot (esim. Matthes & Schmuck 2015; Bottos & al. 2014; Betz 2013; Gastaut 2012; Laryš & Mareš 2011; Hartmut & Berger 2009;

McLaren 2003.) Maahanmuuttopolitiikka onkin noussut paitsi kotimaisen politiikan, myös eri Euroopan maiden kuten Ranskan kevään 2017 presidentinvaalien keskeiseksi poliittiseksi jakolinjaksi (Zakaria 2017; Haavisto 2017). Myös Saksassa vuoden 2017 eduskuntavaalit voittaneen kristillisdemokraattisen CDU-puolueen puheenjohtaja, Saksan liittokansleri Angela Merkel on joutunut poliittisten paineiden vuoksi maltillistamaan aiemmin varsin maahanmuuttomyönteisenä pidettyä retoriikkaansa (Mushaben 2017; Dostal 2017).

Suomessa perussuomalaisten yhtenä poliittisena päämääränä on puolueen perustamisesta lähtien ollut tiukempi maahanmuuttopolitiikka (Bottos & al. 2014; Toivonen 2016; Haavisto 2017), ja vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden määrän hetkellinen kasvu lisäsi hetkellisesti myös muiden poliittisten ryhmittymien kriittisiä äänenpainoja (Haavisto 2017). Niin sanotut katupartiot nousivat otsikoihin nimenomaan vuosina 2015–2016, jos kohta partioiden toiminta loppui nopeasti mediahuomion hiljenemisen myötä (Sisäministeriö 2015). Toisaalta sisäministeriön tuoreimmassa väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsauksessa (Sisäministeriö 2018, 8) todetaan, että *"[a]rjen turvallisuuden väkivaltaisen radikalisoitumisen ja ekstremismin näkökulmasta vaikuttavat eniten väkivaltaiseen äärioikeistoon liittyvät henkilöt, jotka käyttävät väkivaltaa vastustajikseen kokemiaan henkilöitä kohtaan. Yleisimmin suomalainen äärioikeistolainen liikehdintä on edelleen rasististen skinheadryhmien toimintaa."*

Julkisessa keskustelussa onkin esitetty huoli siitä, että terrorismin kaltaisen väkivallan lisäksi myös äärioikeistolainen liikehdintä on populististen, maahanmuuttovastaisten puolueiden nousun myötä lisääntynyt (Malkki 2017b; Sisäministeriö 2015 & 2018). Viranomaisarvioiden mukaan oikeistoradikalismi on Suomessa muihin Euroopan maihin verrattuna kuitenkin melko vähäistä (Sisäministeriö 2015 & 2018; McGowan 2014; Taylor & al. 2013; Laryš & Mareš 2011), jos kohta "ajoittain aktiivisempaa" (Sisäministeriö 2018, 19). Niin ikään oikeistoradikalismia vastustava vasemmistoradikalismi ja eri anarkistiliikkeiden toiminta on ajoittaisesta medianäkyvyydestään huolimatta sisäministeriön arvion mukaan Suomessa verrattain vähäistä (Sisäministeriö 2015 & 2018).

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja niihin vaikuttavia sosiaalisia ilmiöitä lisääntyneen, populistisissa puheissa jopa "hallitsemattomaksi" luonnehditun maahanmuuton, vuoden 2015 pakolaiskriisin sekä viime vuosina Euroopassa tapahtuneiden

den terrori-iskujen värittämissä arjessa (ks. esim. Zakaria 2017; Haavisto 2017). Tutkimuksen sosiaalisena viitekehyksenä toimii 2015 vuoden "pakolaisaallon" jälkeen kiristynyt yhteiskunnallinen asenneilmapiiri (esim. Toivonen 2016; Zakaria 2017; Haavisto 2017), jossa osa suomalaisista ja ranskalaisista kokee kansallisten arvojen, symbolien ja yhtenäiskulttuurin olevan uhattuina (Zakaria 2017; Haavisto 2017; Toivonen 2016; Guimond 2015. Ks. myös Matthes & Schmuck 2014; Bottos & al. 2014; Krekó 2013; Minkenberk & Pytlas 2012; McLaren 2003).

Tässä tutkimuksessa tarkastelu keskittyy kahteen eurooppalaiseen kansallisvaltioon: Suomeen ja Ranskaan, jotka poikkeavat toisistaan sosiaalisen pääoman ja koheesion, yhteiskunta- ja poliittisen järjestyksen sekä siirtolais- ja maahanmuuttopolitiikan osalta. Perinteisessä yhteiskuntatieteellisessä valtiomallijaottelussa Suomi luetaan ns. skandinaaviseen (ts. pohjoismaiseen) ja Ranska keskieurooppalaiseen konservatiiviseen hyvinvointivaltioregiimiin (ks. esim Esping-Andersen 1990, 1999). Tässä tutkimuksessa fokus on kuitenkin valtio-opillisia rakenteita enemmän todellisuuden sosiaalisessa rakentumisessa. Keskeisiä sosiaalipsykologisia käsitteitä tutkimuksessa ovat sosiaalisen identiteetin teoria, ryhmäajattelu (mm. sisä- ja ulkoryhmäpreferenssi, ryhmävertailu, kontaktihypoteesi) sekä asenteet ja ennakkoluulot, jotka toimivat tutkimuksessa selitettävänä ilmiönä.

Vaikka suomalaisten asenteita mittaavissa tutkimuksissa on voitu osoittaa, että suomalaiset suhtautuvat melko suopeasti pakolaisten ja maahanmuuttajien yhtäläisiin mahdollisuuksiin työllistyä ja asettua osaksi suomalaista yhteiskuntaa, voidaan sanoa, että niin sanottu pakolaiskriisi on myös tiukentanut asenteita maahanmuuttoa ja -muuttajia kohtaan: erityisen maahanmuuttokriittisiä ovat tutkimusten mukaan muun muassa perussuomalaisten kannattajat sekä perus- ja ammattikoulututkinnon suorittaneet ja työntekijäammateissa toimivat suomalaiset (Toivonen 2016). Myös globalisaatio eli ihmisten ja rajojen lähentyminen ja vuorovaikutuksen lisääntyminen huolestuttaa asennetutkimusten mukaan eurooppalaisia (Ortiz-Ospina & Roser 2017; suomalaisten asenteista ks. mm. Haavisto 2017; Toivonen 2016). Eri tutkimusten mukaan maahanmuuttajien koetaan uhkaavan paitsi yksilön ja yhteisön turvallisuutta, myös kansallisvaltion taloutta, hyvinvointijärjestelmää sekä yhteisön arvoja sekä tietyn kansallisvaltion yhtenäiskulttuuria (McLaren 2003; Bottos & al. 2014; Toivonen 2016; Zakaria 2017; Haavisto 2017; Rainio 2016., ks. myös Ward & Masgoret 2006).

Tutkimukseni toisen tarkastelumaan, Ranskan, maahanmuutto- ja siirtolaisuuden historia on monin tavoin erilainen kuin Euroopan "laidalla" sijaitsevassa Suomessa (Schain 2008; Thomas 2013; Freedman 2004). Maahanmuutto, maahanmuuttopolitiikka ja kansallisidentiteetti ovat olleet pitkään Ranskan sisä- ja ulkopoliittikan keskiössä ja le Front National eli kansallinen rintama on onnistunut murtautumaan Ranskan poliittiselle kentälle ja saavuttamaan kannatusta kaikissa sosiodemografisissa ja -ekonomisissa ryhmissä (esim. Rouban 2017, Reynié 2016; Wieviorka 2012). Ranskan maahanmuuttopolitiikan keskeiset haasteet ovat viime vuosikymmeninä keskittyneet erityisesti kansalaisuuskysymyksen ympärille. Julkista keskustelua on käyty muun muassa Pohjois-Afrikan arabi-maista tulleiden marokkolaisten, algerialaisten ja tunisialaisten suhteellisen rajoittamattomasta pääsystä Ranskaan sekä syvälle yhteiskunnan rakenteisiin juurtuneista integraatio-ongelmista. (Reynié 2016; Guimond & al. 2015; Gastaut 2012.) Ranskassa maahanmuuttokriittistä retoriikkaa leimaa vaatimus "assimilaatiosta" eli yhteiskuntaan "sulautumisesta" – tai sulautumisesta – ja mukautumisesta tasavaltalaisen kansalaisen ideaaliin (esim. Guimond & al. 2015; Roebroek & Guimond 2015).

Haluan pro gradu -tutkielmallani ottaa osaa ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun terrorismin ja ulkoisen väkivallan luomista peloista ja ennakkoluuloista etsimällä yhteyksiä suomalaisten ja ranskalaisten maahanmuuttajia kohtaan tuntemien ennakkoluulojen ja toisaalta ennakkoluuloilta suojaavien sosiaalisten ilmiöiden välillä. Perustan tutkimuskysymykseni ja -hypoteesini muun muassa sosiaalista liittymisen tarvetta, sosiaalista pääomaa ja persoonallisuuspiirreteoriaa käsittelevän aiemman tutkimuksen pohjalta oletukselle, että yksilön sosiaalinen aktiivisuus sekä osallistuminen yhteiskunnalliseen toimintaan ja toisaalta positiivinen ekstroversio ovat yhteydessä vähäisempiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Oletuksena on myös, että tietyt sosiodemografiset ja -ekonomiset tekijät ovat yhteydessä lisääntyneisiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan.

Keskeisenä sosiaalipsykologisena tarkastelukohteena ovat siis ennakkoluulot maahanmuuttajia kohtaan. Ennakkoluulojen syntyä, yhteyttä ja ilmenemiskonteksteja tarkastellaan suhteessa sosiaalisen pääoman eri ilmentymiin ja sosiaalisen liittymisen tarpeeseen ihmisen keskeisenä olemassaolon edellytyksenä. Koska liittymisen ja sosiaalisen yhteyden tarve, ihmisten välinen vuorovaikutus, ryhmien ja yhteisöjen muodostaminen ja erilaiset sosiaaliset identiteetit määrittävät kaikkea ihmisten ja ryhmien välistä kanssakäymistä ja toisaalta näistä verkostoista muodostuva yhteisöjen sosiaalinen pääoma on eräänlainen yhteisöjä ja jopa yhteiskuntia ylläpitävä "liima" (esim. Jokivuori

2005), voidaan maahanmuuttajiin eli omanlaiseensa "ulkoryhmään" kohdistuvien ennakkoluulojen katsoa olevan sosiaalipsykologisesti relevantti, ajankohtainen ja kiinnostava tutkimusaihe.

Ennakkoluulojen näkökulmasta on tärkeää miettiä sosiaalisten sidosten ja sosiaalisen pääoman sekä ylipäätään kuulumisen ja kuulumattomuuden yhteyttä koettuihin ennakkoluuluihin. Heijastavatko ennakkoluulot esimerkiksi maahanmuuttajia kohtaan myös vähäistä sosiaalista kiinnittymistä tai toisin päin: ovatko vähäiset sosiaaliset kontaktit yhteydessä ulkoryhmäpelkoon (*intergroup anxiety*) ja ennakkoluuluihin? Tutkimukseni tavoite onkin kahtiajakoinen: tutkimuksessa pyritään ensinnäkin löytämään vastauksia siihen, suojaavatko positiiviseksi "sosiaalisuudeksi" mielletyt ilmiöt ja persoonallisuuden piirteeksi luokiteltava ulospäinsuuntautuneisuus suomalaisia ja ranskalaisia maahanmuuttajiin kohdistuvilta ennakkoluuloilta yhteiskunnallisen epävarmuuden, maahanmuuttokriittisyyden ja populististen vihapuheiden värittämässä ajassa (Kaakinen & al. 2018). Toisaalta tutkimuksella on myös selvä idealistinen tarkoitusperä, sillä jonkin ei-toivotun ilmiön kuten maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen muuttaminen edellyttää, että kyseiseen ilmiöön yhteydessä olevia tekijöitä ja sitä ylläpitäviä mekanismeja tuodaan ilmi, sanallistetaan ja analysoidaan myös tieteellisen tutkimuksen keinoin (esim. Hallamaa & Aaltonen 2006; Gordon 2006).

Ennakkoluuloja, sisä- ja ulkoryhmäajattelua ja sosiaalisia verkostoja ei voi olla ilman yhteiskunnallista ja sosiaalista kontekstia. Aloitan tutkimuksen teoriaosuuden luomalla lyhyen katsauksen ennakkoluuluihin liittyviin klassisiin teorioihin ja määrittelyihin. Sosiaalista identiteettiä ja ryhmäajattelun yhteyttä ennakkoluuluihin tarkastelen luvussa 2.2. Tutkimuksen toisen selittävän muuttujan, ulospäinsuuntautuneisuuden määrittelyjä ja Big five -persoonallisuusmittaria sekä persoonallisuuspiirteiden yhteyttä ennakkoluuluihin käsittelen luvussa 2.3. Sosiaalisen pääomaan siirrytään luvussa 2.4, jossa tarkastellaan sosiaalisten sidosten merkitystä yksilön toimintaa ohjaavana normina eli sosiaalisen liittymisen teoriaa (Baumeister & Leary 1995) ja ihmisten välisiä sidoksia keskeisenä sosiaalisen pääoman muodostajana (esim. Halpern 2005). Luvuissa 2.5 ja 2.6 käyn läpi sosiaalisen pääoman (mm. Putnam 1995a, 1995b & 2000; Halpern 2005; Lehtonen & Kääriäinen 2005) keskeisiä yhteiskunnallisia ulottuvuuksia sekä sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen yhteyttä ennakkoluulojen syntyyn ja maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuluihin. Populistisen politiikan ja ennakkoluulojen välistä yhteyttä tarkastelen luvussa 2.7. Luvussa 2.8 käydään läpi tutkimuksen sosiodemografiset taustamuuttajat aiemman tutkimuksen valossa.

Luvussa 3 luodaan katsaus ajankohtaiseen maahanmuuttopolitiikkaan Euroopassa ja tutkimuksen fokusmaissa Suomessa ja Ranskassa. Luvussa 4 esitellään tutkimuskysymykset ja -hypoteesit ja luvussa 5 tutkimusaineisto ja -menetelmä: lineaarinen regressioanalyysi. Luku 6 on tulos- ja analyysiluku, ja luvussa 7 kootaan yhteen tutkimuksen tulokset ja pohditaan, miten saadut tulokset asemoituvat suhteessa ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin.

2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Ennakkoluuloja, asenteita, ryhmien välisiä suhteita ja kontakteja, ulkoryhmiin kohdistuvia pelkoja ja rasismia sekä yhteisön jäsenten välistä luottamusta on tutkittu sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä paljon (ks. esim. Brown 1995 & 2010; Allport 1954; Gallego & Pardos-Prado 2014, Jasinskaja-Lahti & al. 2011 & 2012). Tutkimuksissa on osoitettu, että tietyn valtion kansalaiset kokevat maahanmuuttajien uhkaavan heitä kahdella eri tavalla (Schmuck & Matthes 2014; ks. myös Ward & Masgoret 2006; Rapp 2016). Ensinnäkin maahanmuuttajat nähdään vastustajina kilpailussa vähäisistä taloudellisista resursseista, esimerkiksi työpaikoista sekä asuntomarkkinoilla (esim. Zakaria 2017; Haavisto 2017; Rapp 2016; Schmuck & Matthes 2014; Pardos-Prado 2011; Toivonen 2016). Toisaalta maahanmuuttajat koetaan *symbolisena uhkana* tietyn maan yhtenäiskulttuurille (esim. McLaren 2003; Schneider 2008; van Assche & al. 2014; Schmuck & Matthes 2014; Toivonen 2016; Rainio 2016; Tuori 2009; Huttunen & al. 2005. Ks. myös Eger 2010; Mau & Burkhardt 2009; Emmenegger & Klemmensen 2013).

2.1 Ennakkoluulot: klassiset teoriat

Ennakkoluulojen synty- ja niitä ylläpitävät vuorovaikutusmekanismit ovat yksi sosiaalipsykologisen tutkimuksen peruskysymyksistä (Allport 1954; Duckitt 1994; Brown 1995 & 2010; Brewer 1999. Yleisesti hyväksytyn määritelmän mukaan ennakkoluuloilla tarkoitetaan sosiaalipsykologisessa ajattelussa sisäryhmän jakamia negatiivisia ja halventavia asenteita ulkoryhmää ("niitä") kohtaan. Ennakkoluulot voivat ilmetä monin eri tavoin ja erilaisissa konteksteissa, esimerkiksi yhteiskunnan rakenteissa tai syrjivissä käytännöissä, mutta myös valmiutena toisen ryhmän tai yksilön vastaiseen toimintaan. Ennakkoluulojen taustalla vaikuttavat vahvasti sisä- ja ulkoryhmäajattelu ja niihin liittyvät eronteot ennakkoluulojen kohteen ja oman sosiaalisen identiteetin välillä. (Duckitt 1994; Brown 1995 & 2010; Brewer 1999.) Baumeister ja Leary (1995, 521) toteavatkin, että ihmiset tuntevat yleensä ennakkoluuloja sellaisia ryhmiä kohtaan, joihin he eivät voisi itse kuulua. Tällaisia ennakkoluulon kohteita ovat esim. eri sukupuolta, rotua tai kansallisuutta edustavat henkilöt ja ryhmät (Baumeister & Leary 1995, 521; Duckitt 1994, 7-9).

Brown (1995 & 2010, 11) määrittelee ennakkoluulot (vapaasti suomennettuna) seuraavasti: *”jonkin ryhmään kohdistuvia kielteisiä asenteita, uskomuksia, tunteita tai käyttäytymistä tai näiden negatiivisten affektien ilmentämistä vihamielisillä ja syrjivillä tavoilla, jotka implikoivat kyseiseen ryhmään tai sen jäsenyyteen kohdistuvaa negatiivisuutta”*. Brown (2010, 5, 11) kyseenalaistaa kuitenkin monissa muissa ennakkoluulojen määritelmässä esitetyn ajatuksen antipatian tai kielteisten tunteiden epäoikeudenmukaisuudesta, virheellisyydestä, irrationaalisuudesta tai epätasällisuudesta: jotta jonkin tunteen tai asenteen voitaisiin osoittaa olevan *virheellinen*, tulee Brownin mukaan voida osoittaa, että on vastaavasti olemassa jokin samassa kontekstissa pätevä oikea tai oikeudenmukainen tunne tai asenne.

Sosiaalipsykologisesti Brownin (1995 & 2010, 8–9) teoriassa keskeistä on ennakkoluulojen sosiaalinen luonne: ennakkoluulot liittyvät ryhmäprosesseihin. Ensinnäkin, ennakkoluulot kohdistuvat lähökohtaisesti kokonaisesti sosiaalisiiin kategorioihin eivätkä niinkään yksilöihin. Vaikka ennakkoluulot kohdistuisivatkin yksittäiseen henkilöön, ennakkoluuloista on kyse, kun yksilön henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ei ole vaikutusta häneen kohdistuviin kielteisiin asenteisiin, vaan asenteita määrittävät erilaiset tekijät ja merkit, jotka liittyvät ennakkoluulojen kohteen ilmeiseen tai tiedossa tai pääteltävissä olevaan ryhmäjäsenyyteen. Toiseksi, ennakkoluulot ovat sosiaalisesti jaettuina, mikä tarkoittaa, että erilaisten yhteiskunnallisten ryhmien jäsenet ilmaisevat runsaslukuisesti samansuuntaisia kielteisiä ajatuksia tiettyä ulkoryhmää kohtaan. (Brown 1995 & 2010, 8–9.)

Vaikka ennakkoluuloisuuden on osoitettu liittyvän voimakkaasti tiettyihin persoonallisuuspiirteisiin ja -tyyppeihin, sen sosiaalinen luonne ja universaali ilmeneminen erilaisissa yhteisöissä ja yhteiskunnissa viittaa siihen, että kyseessä on ryhmäominaisuus, ei pelkästään ennakkoluuloiseen yksilöön liittyä patologinen tunnetila. Kolmanneksi, ryhmien väliset suhteet ja valtahierarkiat ovat keskeisessä roolissa ennakkoluulojen syntyprosesseissa: erityisesti taistelu vähistä resursseista, epäsuhteiset valta-asetelmat sekä ryhmäkoon tai -statuksen vaikutus ryhmien välisiin valtasuhteisiin, vaikuttavat merkittävästi ennakkoluulojen suuntautumiseen, kohteiden valintaan, intensiteettiin ja voimakkuuteen. (Brown 1995 & 2010, 8-9.)

Tämän tutkimuksen kontekstissa on tärkeää huomioida ennakkoluulojen historiallinen, poliittinen ja taloudellinen ulottuvuus sekä erityisesti yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden vaikutus sisä- ja ulkoryhmämuodostukseen ja ryhmien välisiin ennakkoluuloihin. Kuten Brown (1995 & 2010, 8–10)

toteaa, kunkin yhteiskunnan sosiaalinen rakenne ja sen jakautuminen erilaisiin alaryhmiin ja näiden ryhmien keskinäinen hierarkia ja asema kyseisessä yhteiskunnassa vaikuttaa merkittävästi ryhmien välisiin ennakkoluuloihin.

2.2 Sosiaalinen identiteetti ja ryhmien väliset suhteet ennakkoluulojen kasvualustana

Kuten jo aiemmin todettiin, liittymisen tarve on yksi merkittävimmistä sosiaalisuuden taustalla vaikuttavista tekijöistä (mm. Baumeister & Leary 1995; Duckitt 1994, 77). *Sosiaalisen identiteetin teoria* korostaa ryhmäsuhteiden sosiaalista kontekstia eli sitä, miten ryhmäjäsentyys vaikuttaa yksilön identiteettiin (esim. Duckitt 1994, 84-90; Tajfel & Turner 1986). Ryhmään kuulumisen sosiaaliset merkitykset korostuvat ryhmien välisissä prosesseissa. Teorian mukaan ihmiset ylläpitävät mieluummin positiivista kuin negatiivista minäkäsitystä ja identiteettiä, ja koska ryhmäjäsentyydellä on merkittävä rooli minäkäsityksemme muodostumisessa, yksilöt pyrkivät pitämään yllä myönteistä minäkuvaa itselleen edullisen ryhmävertailun avulla. Sosiaalisen vertailun avulla eli toisiin ryhmiin vertaamalla taas pyritään ylläpitämään oman sisäryhmän arvostusta. (Duckitt 1994, 84-90; Brown 2010.)

Sosiaalisen identiteetin teoria ja ryhmäajattelu ovat sosiaalipsykologisen tutkimuksen ydintä, ja niiden lähtökohtana on aina raja "meidän" ja "niiden" välillä. Jotta voi olla jotakin, minkä tunnistaa "meiksi", täytyy olla myös käsitys "niistä" tai "heistä" (Brown 2010; Brewer 1999; Allport; 1954 Tajfel; Tajfel & Turner 1986; Jenkins 2014, 105), jolloin tarvitaan kykyä sosiaalisen todellisuuden havainnoimiseen ja synteisien tekemiseen toisten toiminnan perusteella. On siis tunnistettava raja ryhmään kuulumisen ja kuulumattomuuden välillä. Vaikka sisäryhmiin identifioituminen ja ulkoryhmien identifioituminen vaihtelee eri kulttuurisissa ja sosiaalisissa konteksteissa, sisäryhmäidentifikaatio näyttäisi olevan universaali ilmiö. (esim. Brown 2010; Brewer 1999; Duckitt 1994; Jenkins 2014.)

Ryhmärajojen ja ryhmien välisten hierarkioiden tiedostaminen paitsi luo eroja, myös vahvistaa yksilön myönteistä minäkäsitystä. Tajfelin ja Turnerin (1986) klassikkoteorian mukaan ihmiset määrittelevät itsensä nimenomaan ryhmäjäsentyyksien avulla ja pyrkivät pääsemään sellaisten ryhmien jäseniksi, joiden uskovat nauttivan arvostusta. Oman ryhmän suosiminen on yksi esimerkki sisä- ja ulkoryhmäajattelusta (Brown 1995 & 2010; Duckitt 1994). Yksilöllä on myös mahdollisuus valita erilaisista ryhmäjäsentyyksistä tilanteisesti parhaiten sopivat; tällöin etualalla oleva identiteetti korostuu ja yksilö identifioituu avoimesti ryhmänsä toimintaan ja pyrkii vahvistamaan sitä yhdenmukaisella

käytöksellä (Brown 1995 & 2010; Duckitt 1994, 138-142). Kuten Duckitt (1994, 84) sosiaalisesta identiteetistä kirjoittaessaan esittää, sisäryhmän jäsen käyttää oman ryhmänsä "positiivista" erottautumista oman itsetuntonsa rakennuspalikkana.

Erinäiset sosiaalisen identiteetin ja sosiaalisen kategorisoinnin mekanismeja tutkineet teoreetikot ovat olleet jossain määrin erimielisiä siitä, johtavatko sosiaaliset kategorisoinnit suoraan ennakkoluulojen syntyyn, ryhmien väliseen epäluottamukseen ja kilpailuun myös tilanteessa, jossa ryhmien välillä ei ole ns. todellista kilpailua (ks. esim. Tajfel & Turner 1979; Tajfel 1981; Brewer & Kramer 1985; Duckitt 1994). Joidenkin näkemysten mukaan sosiaalinen kategorisointi eli minkä tahansa sisä- ja ulkoryhmä välisen eron toteaminen johtaa ryhmien väliseen epäluottamukseen ja jopa ennakkoluuloihin, vaikka minkäänlaista todellista kilpailuasetelmaa ei olisikaan (Tajfel 1981; Doise 1978). Osa tutkijoista on kuitenkin sitä mieltä, että vaikka kategorisoinnit tuottavat havainnon kategorioiden välisestä eroista, sosiaalisella kategorisoinnilla tuotetaan näkyviä erontekoja lähinnä silloin, kun erottava tekijä on sisäryhmää suosiva; ulkoryhmälle suosiolliset positiiviset eronteot pyritään puolestaan häivyttämään tai jättämään huomiotta (Duckitt 1994, 84; Brewer 1999; Brewer & Kramer 1985; Tajfel & Turner 1979; Turner 1975).

Brewer (1999) esittelee erilaisia näkökulmia ja teorioita ryhmäajattelun tutkimiseen. Sisäryhmään kuuluvien suosiminen ja sisäryhmäkoheesion vaaliminen vaikuttavat ryhmien välisiin suhteisiin sekä ryhmien välisiin konflikteihin. Allport (1954) haastoi jo 50-luvun klassikotutkimuksissaan muun muassa Sumnerin (1906) ajatuksen sisäryhmäpreferenssin yhteydestä ulkoryhmävihaan, ja esitti, että sisäryhmäkuuluvuuden vahvistaminen ei välttämättä johda negatiivisiin asenteisiin tai vihaan ulkoryhmiä kohtaan, vaan ulkoryhmiin kohdistuvat asenteet ja tunteet vaihtelevat lievästä positiivisuudesta välinpitämättömyyteen, halveksintaan - jos kohta myös suoranaiseen vihaan.

Allportin ajatukset on niin ikään sittemmin haastettu (esim. Brewer 1999; Ehrlich 1973; Merton 1970). Brewer (1999) kuitenkin esittää Allportia mukaillen, että sisäryhmäidentiteetin vahvistaminen ja sisäryhmän suosiminen ja ulkoryhmiä kohtaan koetut ennakkoluulot voidaan nähdä sosiaalipsykologisessa tarkastelussa toisistaan erillisinä ilmiöinä eikä sisäryhmän suosiminen automaattisesti johda ulkoryhmävihaan ja ulkoryhmien halveksimiseen tai ryhmien välisiin konflikteihin (historiaa: Sumner 1906, Sherif & Sherif 1953, Tajfel & Turner 1978). Brewer (1999) toteaa, että vaikka sisäryhmien suosiminen ilmenee nimenomaan erinäisistä resursseista kilpailtaessa, sama ilmiö ei

välttämättä näy asennetasolla. Näin ollen ulkoryhmiin kohdistuva syrjintä tai diskriminaatio voidaan selittää pelkällä sisäryhmäpreferenssillä eikä erottelun taustalla välttämättä ole (osoitettavissa) ulkoryhmiin kohdistuvaa vihamielisyyttä (em.)

Kiinnostavaa kyllä, ulkoryhmien syrjinnän taustalla voi Brewerin (1999, 431) mukaan olla myös yksilötason vihamielisyys ilman yhteyttä tiettyyn sisäryhmäidentiteettiin. Tällöin ei olisi kyse ryhmienvälisistä suhteista vaan yksilön asenteista eli yksilöpsykologisesta näkökulmasta tarkasteltuna tiettyyn ryhmään kohdistuvasta vihasta, jota voidaan verrata esimerkiksi inhoon tai fobiaan. Brewer (1999, 431) korostaa kuitenkin, että useimmissa tapauksissa, joissa jotain tiettyä ryhmää kohtaan kohdistuu äärimmäistä rasismia tai ennakkoluuloja, niiden taustalla on todennäköisesti nimenomaan ulkoryhmävihamielisyys, ei niinkään sisäryhmäpreferenssi.

Brewer (1999, 435-436) nostaa esiin muutaman tapauksen, joissa sisäryhmäidentiteetin ja sisäryhmän suosimisen voidaan nähdä lisäävän ulkoryhmiin kohdistuvaa vihaa ja vihamielisyyttä. Moraalisen ylemmyyden (*moral superiority*) lisäksi ulkoryhmän suunnasta tulevaksi koettu uhka (*perceived threat*) lisää todennäköisesti ulkoryhmiin kohdistuvaa vihaa ja pelkoa. Konfliktin pelko toimii tällöin katalyyttinä ulkoryhmää kohtaan tunnetuille negatiivisille tai vihamielisille ennakkoluuloille, kun taas rauhanomaisessa tilanteessa sisäryhmäpreferenssiä voi esiintyä ilman yhteyttä ulkoryhmävihamielisyyteen.

Brewer (1999, 438) esittää niin ikään kiinnostavan hypoteesin: Yhdysvalloissa ja Euroopassa tehtyjen etnisyyteen ja rodullisiin ennakkoluuloihin kohdistuneiden tutkimusten perusteella voidaan väittää, että ns. hienovaraisen (piilo)rasismin taustalla eivät vaikuta niinkään vahvat negatiiviset asenteet ulkoryhmiä kohtaan, vaan ennen kaikkea *positiivisten asenteiden puute*. Syrjinnän voidaan siis nähdä syntyvän ennen kaikkea siksi, että ulkoryhmiin ei kohdistu positiivisia tunteita kuten sympatiaa tai luottamusta, ei siis niinkään aktiivisen vihan takia (em. 435). Turnerin (1975) sosiaalisen identiteetin teorian mukaan sisäryhmät eivät pyri pelkästään erottautumiseen ulkoryhmistä, mutta tavoittelevat nimenomaan erottautumista positiivisten ominaisuuksiensa kautta, jolloin korostetaan sisäryhmän (esim. valta- tai kantaväestön) ominaispiirteitä ja tapoja, joita kyseinen sisäryhmä pitää erityisen merkittävänä ja pyrkivät luomaan erontekoja omien arvojensa mukaisissa asioissa.

Jasinskaja-Lahti ja kumppanit (2011) tutkivat vanhemmilta ja vertaiskontakteista kumpuavien sosiaalisten normien ja ryhmienvälisen kontaktien laadun välistä interaktiovaikutusta ulkoryhmiin kohdistuviin asenteisiin eli vaikuttavatko sosiaaliset normit ja ryhmienvälisen kontaktien laatu ulkoryhmäasenteisiin sekä onko selittäväillä ilmiöillä yhteisvaikutusta tarkasteltaessa niiden yhteyttä ulkoryhmäasenteisiin. Nuoria suomalaisia eli niin sanottua enemmistöryhmää ja venäjää puhuvien nuorten muodostamaa vähemmistöryhmää tarkastelleessa asennetutkimuksessa kävi ilmi, että sosiaaliset normit ja kontaktien laatu vaikuttivat enemmistöryhmän ulkoryhmäasenteisiin toisistaan riippumattomina, kun taas vähemmistöryhmään kuuluvien nuorten kielteisiksi koetut kontaktit enemmistöryhmän kanssa muuttuivat negatiivisiksi asenteiksi vain silloin, kun myös kielteiset sisäryhmänormit tukivat negatiivista asennoitumista (Jasinskaja-Lahti & al. 2011).

Jasinskaja-Lahti ja kumppanit (2011) korostavat ryhmän statusarvon ja koon merkitystä siihen kohdistuviin asenteisiin ja ennakkoluuloihin. Yleistäen voisi todeta, että mitä (jäsenmäärällisesti) pienempi ryhmä, sitä matalampi yhteiskunnallinen status(arvo) ja valta-asema. Yhteiskunnallinen vähemmistöasema vähentää siis ryhmän yhteiskunnallista painoarvoa ja valtaa suhteessa enemmistöön, varsinkin, kun on kyse niin sanotusta kantaväestöstä ja maahanmuuttajista (ks. myös Dovidio & al. 2007, Simon 2004; Simon et al. 2001).

Ennakkoluulojen näkökulmasta mielenkiintoista on myös se, että ulkoryhmäasenteet muotoutuvat osin sisäryhmän sosiaalisten normien suuntaisiksi - tällöin toki enemmistö- ja vähemmistöryhmä noudattaa omia normikoodistojaan (Brewer 1999, 437). Useissa tutkimuksissa (esim. Dovidio & al. 2007; Shelton & Richeson 2006) on todettu, että myös yleisemmät yhteiskunnalliset arvot ja normit saattavat selittää osan enemmistö- ja vähemmistöryhmien ulkoryhmäasenteista. Länsimaissa on alettu tunnustaa kulttuurinen moninaisuus (diversiteetti) ja monikulttuurisuuden ymmärtäminen tärkeinä positiivina arvoina, ja siksi näiden arvojen vastaisten asenteiden, esimerkiksi etniseen taustaan tai maahanmuuttajastatukseen perustuvien ennakkoluulojen ilmaisemisen katsotaan rikkovan vallitsevaa sosiaalista normistoa, jolloin tällaisia ilmauksia pyritään aktiivisesti välttämään. (Dovidio et al. 2007; Shelton & Richeson 2006; Schmuck & Matthes 2014, Bottos & al. 2014.)

Brown ja kumppanit (2007) tutkivat ennakkoluuloja niin ikään Allportin (1954) kontaktihypoteesin pohjalta ja esittivät pitkittäistutkimuksessaan, että ryhmien väliset kontaktit vähensivät ulkoryhmiä

kohtaan tunnettuja ennakkoluuloja ja negatiivisia ajatuksia, varsinkin silloin, kun ulkoryhmään kuuluvien kontaktihenkilöiden katsottiin edustavan tyypillistä ryhmänsä jäsentä. Hellwig & Sinno (2016) lähtevät puolestaan liikkeelle ajatuksesta, että maahanmuuttovastaiset ajatukset kumpuavat maahanmuuton vaikutuksista sosiaaliseen järjestykseen - tai järjestyksen järkkymisen pelosta. Kirjoittajat (em.) uskovat tällaisten pelkojen johtuvan osin siitä, että maahanmuuttajat tyypitellään erilaisiin kategorioihin, joiden koetaan edustavan erilaisia uhkatyyppejä. Maahanmuuttajat jaetaan siis implisiittisesti erilaisiin uhkakategorioihin, joita voidaan katsoa olevan ainakin neljä: valtaväestön kulttuuriselle yhtenäisyydelle, uhka kansalliselle turvallisuudelle, uhka valtaväestön työnsaannille sekä rikollisuuden uhka. Esimerkiksi muslimit edustavat Iso-Britanniassa monien mielikuvissa uhkaa kansalliselle turvallisuudelle (ts. terrorismin uhka), kun taas itäeurooppalaisten pelätään vievän työpai-
kat ja synkentävän yleisiä rikostilastoja. Hypoteesi näyttäisi saavan tukea myös Hellwigin ja Sinnon tutkimuksesta: tiettyyn yhteiskunnalliseen ongelmaan assosioituessaan (esim. yleinen turvallisuus, rikollisuus, kansantalouden ongelmat, työttömyys) eri maahanmuuttajaryhmiin kohdistuu erityyppisiä uhkakuvia ja ennakkoluuloja. Esimerkiksi vastaaja, joka kokee yleisen turvallisuustilanteen heikoksi, on taipuvainen suhtautumaan negatiivisesti muslimeihin. Rikollisuus assosioituu puolestaan selvemmin itäeurooppalaisiin samoin kuin huoli talouden laskusuhdanteista. Muslimit puolestaan nähdään positiivisemmassa valossa, kun puhutaan yleisesti rikollisuudesta tai valtaväestöä kosket-
tavasta työttömyydestä. (Hellwig & Sinno 2016.)

Ward ja Masgoret (2006) tutkivat viiden latentin tekijän yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin Uudessa-Seelannissa. Tutkimuksen taustalla olivat ITT-teoria (*Integrative Threat Theory*) sekä ryhmien välisiin konflikteihin suuntautunut *Instrumental Model of Group Conflict* -malli, jonka mukaan kamppailu vähäisistä (esim. taloudellisista) resursseista johtaa ryhmien väliseen kilpailuun ja yritykseen poistaa kilpaileva ryhmä resurssikamppailusta (ks. myös Esses & al. 1998). Näitä ja kontaktihypoteesiin liittyviä teoreettisia аспектеjä yhdistelemällä tutkijat löysivät yhteyksiä monikulttuurisuuden (henkilökohtaisena ideologiana), positiivisten maahanmuuttajakontaktien, ryhmien välisten pelkojen, koetun uhan sekä maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden välillä; näistä kolme viimeisintä toimivat tutkimuksessa endogeenisinä eli kyseisellä rakenteellisella mallilla määritettävissä selittäjinä. Ulkoisina (ts. eksogeenisinä eli sellaisinaan oletettuina/annettuina) selittäjinä esitetyt persoonaan ja olosuhteisiin liittyvät tekijät "monikulttuurinen ideologia" sekä "yhteydet maahanmuuttajiin" korreloivat tutkijoiden mukaan selvästi keskenään. Säännölliset kontaktit maahanmuuttajiin johtivat vähäisempiin pelkoihin maahanmuuttajia kohtaan, mikä puolestaan vähensi

maahanmuuttajien taholta koettua uhkaa sekä vaikutti positiivisesti asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan. Toinen yhteysketju kulki monikulttuurisuuden arvostamisesta henkilökohtaisena arvona vähentyneisiin uhkakokemuksiin ja sitä kautta positiivisempiin asenteisiin. (Ward & Masgoret 2006.)

McLaren (2003) analysoi maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja eri Euroopan maissa kontaktihypoteesin, symbolisten uhkakuvien ja ryhmienvälisen kilpailun teoreettisessa viitekehyksessä. McLaren toteaa, että säännöllinen kontakti ja intiimiksi määritelty ihmissuhde kuten ystävyys, vähentää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja silloinkin, kun maahanmuuttajat esitetään potentiaalisena uhkana henkilön edustamalle sisäryhmälle. McLaren (2003) erottelee maahanmuuttajien muodostaman kuvitteellisen uhan kolme eri alatyypiksi: uhka yksilön hengelle ja turvallisuudelle; uhka kansallisvaltion taloudelle, hyvinvointijärjestelmälle ja yhteiskunnalle sekä symbolinen uhka maan yhtenäiskulttuurille. McLarenin (2003) tutkimuksessa mielenkiintoista on, että useita Euroopan maita käsittelevässä ennakkoluulotutkimuksessa ranskalaisista vastaajista jopa 17 prosentilla on oman arvionsa mukaan paljon etnisiin vähemmistöryhmiin kuuluvia ystäviä ja suurella osalla vastaajista ”joitakin” maahanmuuttajaystäviä. Sen sijaan maissa ja alueilla, joihin suuntautuva maahanmuutto on toisen maailmansodan jälkeen ollut verrattain vähäistä kuten Suomessa, Irlannissa ja Itä-Saksassa (jos kohta myös Kreikassa, Espanjassa ja Italiassa, joista on tullut 2010-luvun pakolaisvirtojen keskeisiä kauttakulku- ja kohdemaita!), vastaajilla on vain verrattain vähän maahanmuuttajataustaisia ystäviä. (McLaren 2003.)

2.3 Persoonallisuuden piirteet ja ennakkoluulot

Gallego ja Pardos-Prado (2014) toteavat, että persoonallisuuden yhteyttä erilaisiin sosiaalisiin ilmiöihin ja esimerkiksi poliittisiin näkemyksiin ja ennakkoluuloihin on tutkittu sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä viime vuosina verrattain vähän. Tutkimuksissa on tarkasteltu sen sijaan esim. sosio-ekonomisten, kulttuuristen ja ideologisten tekijöiden sekä ryhmien välisten kontaktien vaikutusta maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin (ks. esim. Burns & Gimpel 2000; Hayes & Dowds 2006; Masso 2009) tai persoonallisuuden yhteyttä johonkin selvästi rajattuun ennakkoluulon muotoon, esimerkiksi seksistisiin asenteisiin tai rasismiin (Jonason 2015; Kundendorf & al. 2014; Zick & al. 2008; Sibley & Duckitt 2008; Jackson & Poulsen 2005; Dunbar 1995). Gallego ja Pardos-Prado (2014) ovatkin hällunneet tutkia persoonallisuuden (ts. eri persoonallisuuspiirteiden) yhteyttä yleisiin ennakkoluuloihin sekä rajatumpana ilmiönä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin.

Gallego ja Pardos-Prado (2014) hyödyntävät tutkimuksessaan persoonallisuuspsykologiaan vakiintunutta The Big five -persoonallisuus(piiirre)typologiaa (ks. esim. Allik & McCrae 2004; Schmitt & al. 2007; John & al. 2008; McCrae & Costa 2008; Heine & Buchtel 2009), jolla kuvataan universaaleiksi havaittuja, yksilön toimintaa ja kognitiivisia prosesseja ohjaavia, eri tilanteisiin sovellettavia toimintatapoja ja reaktiomalleja (ks. esim. Denissen & Penke 2008). The Big five -persoonallisuusteorian mukaan tietyt persoonallisuuspiirteet lisäävät eri tilanteissa tietynlaisten reaktioiden ja reaktioista kumpuavan toiminnan todennäköisyyttä sekä reaktioiden intensiteettiä (Gallego & Pardos-Prado 2014).

Ekstroversio eli *ulospäinsuuntautuneisuus (extraversion)* ilmenee positiivisena energiana suhteessa ulkoiseen maailmaan ja siihen liittyvät persoonaa kuvaavina adjektiiveina myös seurallisuus, sosiaalisuus, aktiivisuus, iloisuus ja itsevarmuus. *Sovinnollisuuteen (agreeableness)* liittyy yhteisöllisyys ja positiivisen asennoituminen sosiaalista kanssakäymistä kohtaan: sovinnollinen henkilö on myös luottavainen, mukautuva, vaatimaton, kiltti ja herkkätunteinen. *Tunnollisuus (conscientiousness)* assosioituu korkeaan impulssikontrolliin, itsekuriin, järjestelmällisyyteen, päämääräorientoituneisuuteen ja velvollisuudentunteisuuteen. Tunnollinen henkilö on myös harkitseva. *Neuroottisuus* eli tunne-elämän tasapainottomuus (*neuroticism*) näyttäytyy vihamielisyytenä, ahdistuneisuutena, masentuneisuutena, impulsiivisuutena, alemmuudentunteena sekä haavoittuvuutena. *Avoimuus uusille kokemuksille (openness to experience)* ilmenee luovuutena, taiteellisuutena, tunteellisuutena, haaveellisuutena ja älyllisenä uteliaisuutena. Uusille kokemuksille avoin henkilö on myös joustava ja suvaitsevainen. (Gallego & Pardos-Prado 2014; Laakso 2016; Tiede.fi 2009.)

Big five -persoonallisuustyyppien yhteyttä yleistyneisiin ennakkoluuloihin on tutkittu sekä sosiaali- että persoonallisuuspsykologian näkökulmasta. Persoonallisuuspsykologinen tarkastelukulma alleviivaa ennakkoluulojen yhteyttä tiettyihin persoonallisuuden piirteisiin, joiden mittaamiseen myös Big five -mittaristo on kehitetty (esim. Jonason 2015; Kunzendorf & al. 2014; Zick & al. 2008; Sibley & Duckitt 2008; Jackson & Poulsen 2005; Dunbar 1995). Sosiaalipsykologisessa traditiossa korostuvat ryhmäjäsennydet, sosiaalinen identiteetti, sosiaalinen itsemäärittely, sosiaalinen asema sekä muut tilanteiset määrittelyt (esim. Ackermann & Ackermann 2015; Gallego & Pardos-Prado 2014; Ekehammer & Akrami 2007).

Persoonallisuuspsykologiassa on selitetty ennakkoluuloja muun muassa autoritäärisellä persoonallisuudella, RWA- eli Right-Wing authoritarianism - äärioikeistolaisella autoritaarisuudella sekä sosiaalisen dominanssin (SDO) teoriolla. Viimeaikaisimmat tutkimukset ovat kuitenkin kyseenalaistaneet RWA- ja SDO-teorioiden yhteyden persoonan ja esittäneet, että ne ovat ennemminkin sosiaalisten asenteiden, uskomusten ja arvioiden mittareita. (Ekehammer & Akrami 2007.) Ekehammer ja Akrami (2007; 2004; 2003) mukailevat McCraen ja Costan (1996 & 1999) ajatusta siitä, että esimerkiksi asenteet, ennakkoluulot sekä RWA ja SDO -tyypittelyjen mukaiset käyttäytymis- ja reaktiomallit ovat ilmiöitä, joihin vaikuttavat sekä synnynäiset persoonan "perusrakenteet" että myöhemmät kontekstuaaliset tekijät.

Ekehammer ja Akrami (2007) lähestyvät persoonallisuutta ydinpersoonallisuuspiirteiden (core personality traits) ja pinnallisten persoonallisuuspiirteiden (surface personality traits) kautta. Ydinpersoonallisuuteen liittyvät piirteet olisivat tutkijoiden mukaan peräisin yksilöiden geneettisestä vaihtelusta tai lapsuuden kokemuksista eivätkä myöhemmän elämänkaaren sosiaaliset kokemukset juurikaan voi niitä muuttaa. Pinnalliset persoonallisuuspiirteet ovat puolestaan persoonallisuudenpiirteitä, jotka muovautuvat sosiaalisessa kanssakäymisessä ja ovat alttiita ulkoisille vaikutuksille ja muutoksille. (Ekehammer & Akrami 2007.) Ekehammerin ja Akramin (2007) mukaan Big Five -persoonallisuuspiirreoteoria kuvaa nimenomaan ydinpersoonallisuutta. Big five -mittariston persoonallisuuspiirteet muodostuvat tutkijoiden mukaan myös leimallisesti ennen ensimmäisiä ennakkoluuloiskokemuksia (Ekehammer & Akrami 2007). Myös Big Five -teorian uranuurtajat McCrae ja Costa (1996, 1999) uskovat persoonallisuuspiirteiden syntyvän ajallisesti ja kausaalisesti ennen ennakkoluuloja.

Ekehammer ja Akrami (2007) tutkivat big five -persoonallisuuspiirteiden yhteyttä yleistyneisiin ennakkoluuloihin. Tarkastelussa olivat viiden persoonallisuusfaktorin (factors) lisäksi eri faktoreiden alapiirteiden (facets) kuten herkkätunteisuuden yhteys yleistyneeseen ennakkoluuloisuuteen. Yleistynyttä ennakkoluuloisuutta tarkasteltiin neljän eri ennakkoluulojen alatyypin muodostamana kokonaisuutena. Näitä ennakkoluulojen alatyyppejä olivat tässä tutkimuksessa etnisyyteen ja vammaisuuteen liittyvät ennakkoluulot sekä seksismi ja homofobia. Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Ekehammer & Akrami 2003; Ekehammer & al. 2004) sovinnollisuuden, joka on vihamielisyyden vastakohta, on todettu liittyvän negatiivisesti ennakkoluuloisuuteen. Odotusten mukaisesti Ekehammerin ja Akramin tulokset osoittivat myös tässä tutkimuksessa, että sovinnollisuudella ja avoimuudella

oli merkittävin negatiivinen yhteys ennakkoluuloihin. Myös ekstroversiolla oli selvä yhteys vähempiin ennakkoluuloihin. Yksittäisten alapiirteiden suhteen kaikki avoimuuden ja sovinnollisuuden alapiirteiksi luokiteltavat piirteet korreloivat negatiivisesti ennakkoluuloisuuden kanssa; ekstroversion alapiirteistä ainoastaan jännityshakuisuus oli positiivisessa yhteydessä ennakkoluuloisuuteen. (Ekehammer & Akrami 2007.)

Ekstroversion suhteen Ekehammer ja Akrami (2007) toteavat, että alapiirteet, jotka liittyivät positiivisiin tunnekokemuksiin ja lämminhenkisyyteen, korreloivat negatiivisesti ennakkoluuloisuuden kanssa. Sen sijaan aktiivisuus ja itsevarmuus eivät ole merkittävässä yhteydessä ennakkoluuloisuuteen. Yksinkertaistaen: mitä avoimempi, sovinnollisempi ja ulospäinsuuntautuneempi henkilö, sitä vähemmän ennakkoluuloja hän kokee (Ekehammer & Akrami 2007). Mielenkiintoista kyllä, Ekehammerin ja Akramin (2007) tutkimus osoitti, että ne ekstroversion alapiirteet, jotka liittyvät ystävällisyyteen, sosiaaliseen kiinnittymiseen ja positiivisiin emootioihin ovat yhteydessä vähempiin ennakkoluuloihin, kun taas hallintaan, tempoon, energisyyteen ja jännityshakuisuuteen liittyvät alapiirteet eivät olleet tilastollisesti merkittävässä yhteydessä ennakkoluuloisuuteen. Tutkijat toteavat, että ne ekstroversiofaktorin alapiirteet, jotka ovat yhteydessä ennakkoluuloihin, näyttäisivät olevan implisiittisessä yhteydessä toiseen faktoriin, sovinnollisuuteen, ja aiempien tutkimusten perusteella (esim. John 1990; Goldberg 1992) onkin ehdotettu, että lämminhenkisyyden siirrettäisiin osaksi sovinnollisuusfaktoria. (Ekehammer & Akrami 2007.)

Tutkittaessa persoonallisuuspiirteiden (Big five) yhteyttä esimerkiksi rodullisiin ennakkoluuloihin on voitu osoittaa muun muassa, että avoimuus (openness to new experience) ja sovinnollisuus (agreeableness) olivat yhteydessä valkoihoisten brittiopiskelijoiden myönteisiin asenteisiin aasialaisia kohtaan (Turner & al. 2014). Samassa tutkimuksessa kävi ilmi, että ulospäinsuuntautuneisuus ts. ekstroversio vaikutti epäsuorasti myönteisiin asenteisiin: ulospäinsuuntautuneiksi itsensä määrittelevillä henkilöillä oli laajempi monikulttuurinen sosiaalinen verkosto. Samaten ulospäinsuuntautuneisuus liittyi avoimuutta ja sovinnollisuutta vahvemmin vastaajan monikulttuurisiin ystävyssuhteisiin, mikä puolestaan saattaa viitata siihen, että sekä tietyt persoonallisuuspiirteet että ryhmien väliset kontaktit vähentävät ennakkoluuloisuutta (Turner & al. 2014). Jatkotutkimuksessa (Turner & al. 2014) avoimuuden ja sovinnollisuuden katsottiin vähentävän ryhmien välisiä pelkoja ja näin ollen ennustavan myös positiivisempaa asennoitumista aasialaisia kohtaan.

Big five -persoonallisuuspiirteiden ja maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden, erityisesti mahdollisuuksien tasa-arvon kannattamisen yhteyttä Sveitsissä tutkineet Ackermann & Ackermann (2015) toteavat, että ulospäinsuuntautuneisuuden ja maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden välistä suhdetta on ylipäättään tutkittu verrattain vähän. Tutkijat lähtevät kuitenkin oletuksesta, että sosiaalisuutensa ja ulospäinsuuntautuneisuutensa vuoksi ekstrovertit suhtautuvat positiivisesti maahanmuuttajiin ja ovat myönteisiä maahanmuuttajien yhtäläisille mahdollisuuksille elää ja työllistyä Sveitsissä. Pelkistäen: mitä korkeammalle henkilö asettuu ekstrovertiomittarilla, sitä myönteisemmin hän suhtautuu maahanmuuttajiin ja heidän integroitumismahdollisuuksiinsa. (Ackermann & Ackermann 2015.)

Ackermann ja Ackermann (2015) ovat tutkineet persoonallisuuspiirteiden ja asenteiden kontekstuaalista vaihtelua keskieuropalaisessa kontekstissa ja uskovat ryhmien välisen kontaktin, etnisen diversiteetin ja lähiyhteisön monikulttuurisuuden toimivan välillisesti ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita vähentävänä tekijöinä. Näin ollen esimerkiksi säännöllinen kontakti samalla asuinalueella eläviin maahanmuuttajiin luo siltoja kantaväestön ja maahanmuuttajien välille ja vähentää kontaktihypoteesin mukaisesti ennakkoluuloja ja kielteisiä asenteita maahanmuuttajia kohtaan erityisesti ulospäinsuuntautuneilla, avoimilla ja sovinnollisilla henkilöillä. Kontaktin ja vähentyneiden ennakkoluulojen ja positiivisten asenteiden kautta tutkijat olettavat edellä kuvattujen persoonallisuustyyppien kannattavan myös mahdollisuuksien tasa-arvoa. Mielenkiintoista kyllä, myöskään Ackermann ja Ackermann (2015) eivät edellä mainitussa tutkimuksessaan pystyneet osoittamaan yhteyttä ekstroversion ja maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden välillä, mutta muiden aiempien tutkimusten mukaisesti avoimuus ja sovinnollisuus olivat yhteydessä positiivisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan.

Näiden tutkimusten perusteella voidaan todeta, että ekstroversio on yhteydessä monikulttuurisempiin verkostoihin, ja kulttuurisesti moninaiset ystävyysuhteet ovat puolestaan yhteydessä positiivisempiin asenteisiin ns. etnisiä ulkoryhmiä kohtaan (Ackermann & Ackermann 2015.). Hodsonin ja kumppaneiden mukaan (2012, 2017) big five -persoonallisuuspiirteistä avoimuus ja sovinnollisuus yhteydessä myönteisempiin ulkoryhmäkontakteihin ennustavat vähäisempää ennakkoluuloisuutta. Ekstroversio puolestaan vähentäisi ennakkoluuloja välillisesti monikulttuuristen ystävyysuhteiden kautta (Hodson & al. 2012, 2017).

2.4 Sosiaaliset sidokset, liittymisen tarve ja sosiaalinen pääoma

Sosiaalitieteissä on pitkään tutkittu ihmisen kuulumisen ja liittymisen tarvetta eli tarvetta sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja sosiaalisesti merkityksellisiin ihmissuhteisiin; kyseessä on eräänlainen sosiaalitieteitä ohjaava perusparadigma (esim. Baumeister & Leary 1995). Baumeister ja Leary (1995) tarkastelevat *The Need to Belong* -artikkelissaan liittymisen tarvetta todeten, että ihmiset pyrkivät kaikessa kanssakäymisessään toisten ihmisten kanssa luomaan merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita ja vastustavat vastaavasti suhteiden katkeamista. Liittymisen tarpeen taustalla saattaa olla jo esi-ihmisten alkukantainen taistelu vähäisistä resursseista: yhteenliittyminen on parantanut yksilöiden kamppailua ravinnosta ja suojasta samoista resursseista kilpailevia muita ryhmiä vastaan (em. 521).

Merkitykselliset ihmissuhteet vaikuttavat tutkijoiden (Baumeister & Leary 1995, 497–500) mukaan positiivisesti ihmisten tunne-elämään ja jopa kognitiivisiin prosesseihin. Niin ikään vähäisellä kiinnittymisellä on nähty olevan yhteyttä erilaisiin negatiivisiin tunnekokemuksiin ja sen on nähty heikentävän paitsi yleistä hyvinvointia myös sopeutumista uusiin tilanteisiin. Baumeisterin ja Learyn teorian mukaan kiinnittymisen tarve voi kohdistua kehen tahansa toiseen ihmisyksilöön ja toisaalta ihmissuhteet ovat jossain määrin toisillaan korvattavissa - joskin Baumeister ja Leary huomioivat myös ihmissuhteiden muodostamiseen menevän ajan; intiimin vuorovaikutussuhteen muodostaminen etenee asteittain eikä intiimiä tasoa voi saavuttaa hetkessä. Näin ollen pitkäaikaisten ihmissuhteiden ylläpitäminen muodostaa ihmistenväliselle toiminnalle merkittävän motivaatiotekijän. (Baumeister & Leary 1995, 497.)

Keskeistä sosiaalisissa sidoksissa ja erotuksena vähemmän merkityksellisistä tuttavuuksista ja sinällään miellyttävistä satunnaiskohtaamisista, jotka nekin kehittävät ihmisten kykyä solmia ihmissuhteita ja toimia sosiaalisissa kontakteissa sekä saattavat myöhemmin muodostua uusiksi merkityksellisiksi ihmissuhteiksi, on Baumeisterin ja Learyn mukaan ennen kaikkea se, että merkityksellisten sosiaalisten kontaktien tulee olla säännöllisiä, molemminpuolisia ja myönteisiä, ja niiden tulee tapahtua samojen yksilöiden välillä. Jotta ihmissuhde koetaan merkitykselliseksi, sen tulee olla myös pitkäkestoinen ja siihen tulee sisältyä tunnekokemus jaetusta välittämisestä ja huolenpidosta. (Baumeister & Leary 1995, 500, 520.)

Baumeisterin ja Learyn (1995, 500) mukaan useimmilla ihmisillä on tarve useammalle kuin yhdelle merkitykselliselle ihmissuhteelle. Suhteiden muodostaminen on yleensä intentionaalista ja sen tulisi tapahtua ilman ulkopuolista ohjausta, vaivattomasti ja pakottomasti. Ihmissuhteiden syntyminen epämiellyttävien kokemusten keskellä tukee kirjoittajien mukaan tätä ajatusta; tällöin yhteenkuuluvuuden tunteen ei voida katsoa syntyneen *epäluonnollisesti* poikkeuksellisen miellyttävissä olosuhteissa vaan kokemus ihmissuhteen merkityksellisyydestä syntyy epämiellyttävistä olosuhteista huolimatta. Ihmistenvälisistä sidoksista seuraa muutoksia myös ihmisten kognitiivisissa toiminoissa sekä tunne-elämässä. Yksilön kognitiiviseen toimintaan liittyvillä muutoksilla kirjoittajat tarkoittavat ystävyysuhteiden muodostamista ja ylläpitämistä koskevia ajatuksia ja huolia. Tunne-elämään ja -kokemuksiin ihmissuhteet vaikuttavat mm. kuuluvuuden tunteen vahvistumisen ja muiden positiivisten affektien kautta; myös negatiiviset tunnekokemukset kuuluvat ihmisten välisiin suhteisiin silloin, kun ne ovat uhattuina, katkeavat tai yksilö kokee torjutuksi tulemista ystävyysuhteissaan. *“Thus, if belongingness is a need rather than simply a want, then people who lack belongingness should exhibit pathological consequences beyond mere temporary distress.”* (Baumeister & Leary 1995, 500.)

Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa sosiaaliset sidokset ja liittymisen tarve muodostavat sillan yksilötason ja rakenteellisemmän, sosiologisen tarkastelutavan välille. Myös sosiaalipsykologit ovat olleet kiinnostuneita sosiaalisesta koheesiosta ja sosiaalisesta pääomasta vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden kokemuksen taustalla vaikuttavana, myös negatiivisilta sosiaalisilta ilmiöiltä suojaavana ”sosiaalisena liimana” (esim. Kaakinen & al. 2018; Oksanen & al. 2018; Keipi & al. 2017; ks. myös Jokivuori 2005).

”Sosiaalisen pääoman” määrittely on käsitteen näennäisestä yksinkertaisuudesta huolimatta hankalaa (Halpern 2005, 2). Halpernin (2005, 10) mukaan käsite on muuttunut ja täydentynyt sitten sen ensimmäisten akateemisten käyttöyhteyksien (esim. Hanifan 1920). Hanifanin (1920) määrittely korosti päivittäisten ihmissuhteiden, yhteisten käytöskoodien ja sosiaalisten normien merkitystä. Sittemmin käsite on liukunut sosiaalisten normien ja verkostojen merkitystä korostavaan suuntaan (esim. Putnam 1995a, 1995b). Yksinkertaisimmillaan sosiaalisen pääoman voidaan nähdä muodostuvan päivittäisistä verkostoista sekä näiden verkostojen rakentumiseen ja ylläpitämiseen liittyvistä sosiaalisista käytänteistä, tavoista ja sidoksista (Halpern 2005, 2).

Halpern (2005, 10–13) erottelee kolme keskeistä sosiaalisen pääoman ulottuvuutta: verkostot; sosiaaliset normit, arvot ja odotukset sekä sanktiot eli rangaistukset ja palkinnot, jotka ovat usein hienovaraisia ja ääneen lausumattomia, mutta auttavat ylläpitämään sosiaalisia verkostoja ja normistoja. Kuten Halpern (2005, 3) toteaa, yhteisöt ja yhteiskunnat eivät muodostu toisistaan irrallisista yksilöistä, vaan ihmisten välisistä sosiaalisista sidoksista, yhteysverkostoista sekä yhteisesti jaetuista käyttäytymis- ja toimintamalleista yhteisön sisällä. Nämä käytänteet ja toimintamallit määrittävät, miten ja keiden välille syntyy vuorovaikutussuhteita ja yhteistyötä. Sosiaalisen pääoman käsite pyrkii tavoittamaan tämän päivittäisen vuorovaikutuksen ja kanssakäymisen muodostaman sosiaalisen kudelman keskeisen olemuksen. (Halpern 2005, 2–3.)

Halpern (2005, 246–278) toteaa, että myös ihmisen biologisilla ominaisuuksilla saattaa olla yhteyttä siihen, kuinka ja missä määrin eri ihmiset ovat yhteistoiminnassa toistensa kanssa. Tällainen näkökulma on ollut varsinkin psykologien mielenkiinnon kohteena ja pitkään, mutta sillä on myös sosiaalipsykologista tutkimusrelevanssia. On mietitty muun muassa, voisiko geneettisesti muodostuneilla persoonallisuuspiirteillä olla vaikutusta ihmisten sosiaaliseen käyttäytymiseen ja sosiaalisen pääoman vaihteluun (esim. Ekehämmer & Akrami 2007). Tämän tutkimuksen kannalta on erittäin kiinnostavaa peilata Halpernin (2005, 247) ajatusta siitä, ettei geneettisellä vaihtelulla olisi juurikaan osuutta sosiaalisen pääoman määrään ja vaihteluun eri yhteiskunnissa ja yhteisöissä, Big five -persoonallisuusmittariston (Big five -mittaristosta tarkemmin luvussa 2.3) ekstroversiota mittaaviin väittämiin sekä sosiaalisen osallistumisen ja aktiivisuuden yhteyteen ennakkoluuloihin erilaisissa yhteiskunnissa. Useissa tutkimuksissa (esim. Hodson & al. 2012; Turner & al. 2014; Ackermann & Ackermann 2015) on voitu osoittaa tiettyjen persoonallisuuspiirteiden lisäävän yhteisön sosiaalista pääomaa kontaktihypoteesin ja laajempien verkostojen välityksellä, mikä puolestaan edistää sisä- ja ulkoryhmien välistä vuorovaikutusta.

Halpern (2005, 247-248) viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan Pohjoismaita voidaan kuvata korkeamman sosiaalisen pääoman maiksi kuin esimerkiksi latinalaisen Amerikan maita, joissa yleinen luottamus on tutkitusti matalampaa kuin korkean sosiaalisen pääoman esimerkkimaassa Norjassa. Ranska asettuu sosiaalisen pääoman tarkastelussa näiden maaesimerkkien välimaastoon (ks. esim. The World Values Survey -aineistoihin perustuvat tutkimukset: Mansyur & al. 2008; Inglehart 2003; ESS-tutkimukset; Eurostat 2017b).

2.5 Sosiaalisen pääoman ulottuvuuksia

Sosiaalisen pääoman voidaan katsoa rakentuvan erilaisista yhteisön jäsenten välistä luottamusta ja sosiaalista koheesiota ylläpitävistä sosiaalisista ilmiöistä ja yksilöiden ja yhteisön jäsenten välisestä vuorovaikutuksesta (esim. Halpern 2005; Putnam 1993, 1995a, 1995, 2001; Coleman 1988; Fukuyama 1995). Tässä luvussa käydään läpi tämän tutkimuksen kannalta keskeisimpiä sosiaalisen pääoman sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

2.5.1 Luottamus

Yhteiskuntatieteissä on keskusteltu viime vuosikymmeninä sosiaalisen pääoman yhteydessä erityisesti luottamuksesta ja kommunikaatiosta, joita pidetään myös erilaisissa tutkimustraditioissa keskeisinä sosiaalisen pääoman välitysmekanismeina (mm. Bourdieu 1986, Coleman 1988, Fukuyama 1995, Putnam 1995a, 1995b & 2001). Putnamin ja Colemanin ajattelussa sosiaalisen pääoman määrittelyissä olennaista on sosiaalisen pääoman *yhteisöllinen* ulottuvuus: on pyritty löytämään vastauksia kysymykseen, miten yhteisön jäsenten välinen luottamus ja yhteistyö syntyvät (mm. Jokivuori 2005, 9; Ruuskanen 2002). Putnam (esim. 1993, 1995a, 1995b, 2000), jota pidetään sosiaalisen pääoman tutkimuksen edelläkävijänä, esittää sosiaalisen pääoman koostuvan kolmesta elementistä, joita ovat *yhteisölliset käytänteet ja toimintasäännöt*, näitä välittävät *sosiaaliset verkostot* sekä edellisiä kohtaan tunnettu *luottamus*. Coleman (esim. 1988, 1990; ks. myös Ruuskanen 2002, 5-25) puolestaan korostaa yhteisössä vallitsevien tiiviiden sosiaalisten siteiden merkitystä yhteisöllisyyden ja luottamuksen syntymekanismina: yhteisön tiivis sosiaalinen rakenne auttaa ylläpitämään yhteisön normeja ja jäsenten välistä luottamusta (ks. myös Ruuskanen 2002, 16–20).

Lehtonen ja Kääriäinen (2005, 293–295) pohtivat sosiaalisen pääoman mittaamista erilaisten hyvinvointivaltioregiimien eli -mallien kontekstissa. Lehtonen ja Kääriäinen lähtevät liikkeelle putnamilaisesta määrittelystä (2001, 19), jossa “[...] *sosiaalinen pääoma viittaa yksilöiden välisiin suhteisiin - sosiaalisiin verkostoihin ja vastavuoroisuuden sekä luottamuksen normeihin, jotka rakentuvat sosiaaliselle vuorovaikutukselle*”. Kirjoittajat esittelevät niin ikään OECD:n piirissä kehitellyn sosiaalisen pääoman määrittelyn, jota on hyödynnetty erilaisissa sosiaalista pääomaa mittaavissa tutkimuksissa. OECD:n määritelmän mukaan sosiaalisella pääomalla viitataan mikrotasolla sosiaalisiin verkostoihin eli ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä toisaalta vastavuoroisuuden normeihin ja luottamukseen. (Lehtonen & Kääriäinen 2005, 295.)

Lehtosen ja Kääriäisen (2005) 21 maan vertailevassa tutkimuksessa tarkasteltiin sosiaalisen pääoman esiintymistä viiden eri hyvinvointivaltioregiimin kategoriassa, joissa luokituksen perustana käytetty hyvinvointivaltiomalli on peräisin Esping-Andersenilta (1990, 1999). Sosiaalista pääomaa tarkasteltiin neljällä eri ulottuvuudella, joita olivat sitova ja yhdistävä sosiaalinen pääoma, yleistynyt luottamus ja epävirallinen sosiaalinen tuki. Erilaisia hyvinvointivaltioregiimejä Lehtosen ja Kääriäisen (2005) tutkimuksessa olivat liberaali (esim. Yhdysvallat ja Iso-Britannia), konservatiivinen (esim. Ranska), pohjoismainen eli sosiaalidemokraattinen (esim. Norja, Tanska ja Suomi), Välimeren (esim. Espanja ja Italia) sekä jälkisosialistinen hyvinvointivaltio (esim. Puola, Venäjä ja Latvia). Yhdysvaltalainen poliittisen taloustieteen tutkija ja filosofi Francis Fukuyama (1999) on puolestaan esitellyt ajatuksen korkean ja matalan luottamuksen yhteiskunnista. Fukuyama (em.) linkittää sosiaalisen pääoman taloudelliseen kasvuun: korkean luottamuksen yhteiskunnilla on taipumus luoda suu-rempi sosiaalinen pääoma, mikä puolestaan edistää positiivisesti talouskasvua. Näin tarkasteltuna luottamusta voi ajatella myös sosiaalisena liimana, joka pitää yhteisöt yhdessä, olipa näkökulma sitten sosiaalitieteellinen tai markkinataloudellinen (Jokivuori 2005, 8).

Eurooppalaisten luottamusta viranomaistoimijoihin, esim. poliisiin, oikeuslaitokseen ja poliitikkoihin, tutkitaan säännöllisesti (esim. Sisäministeriö 2016; Ortiz-Ospina & Roser 2017), ja näitä tuloksia käytetään usein myös sosiaalisen pääoman mittareina (esim. Ortiz-Ospina & Roser 2017). Sosiaalisen pääoman mittarina luottamusta tutkitaan säännöllisesti muun muassa World Values Survey -kyselytutkimuksella, jonka tulokset ovat olleet samansuuntaisia useiden kansainvälisiten asenteita mittaavien vertailututkimusten kanssa (Mansyur & al. 2008; Inglehart 2003). Eri tutkimusten tulokset osoittavat vuosi toisensa jälkeen, että erityyppisten yhteiskuntien välillä ilmenee tutkimusajankohdasta riippumatonta, samansuuntaisina tendensseinä ilmenevää vaihtelua (esim. Ortiz-Ospina & Roser 2017; Mansyur & al. 2008; Inglehart 2003). Esimerkiksi Pohjoismaat kuten Suomi, Norja ja Ruotsi sijoittuvat korkealle arvo- ja asennetutkimuksissa, joissa mitataan luottamusta ihmisiin: esimerkiksi viimeisimmän Our World in Data -arvotutkimuksen mukaan 60% pohjoismaalaisista vastaajista on sitä mieltä, että ihmisiin voi yleensä luottaa. (Ortiz-Ospina & Roser 2017.)

Eri Euroopan maita käsittelevissä aineistoissa luottamus poliisiin on korkeampaa kuin oikeuslaitokseen tai poliittiseen järjestelmään. Useimpien Euroopan maiden tulokset osoittavat, että ihmiset luottavat jopa enemmän poliisiin kuin toisiinsa. (Ortiz-Ospina & Roser 2017; Sisäministeriö 2016.)

Our World in Data -tutkimus- ja tilastojulkaisun luottamusta käsittelevän vertailun mukaan vuoden 2014 tulosten mukaan Suomi ja Ranska eroavat jonkin verran ihmistenvälisessä luottamuksessa: Suomessa luottamus saa vertailuarvon 7,4 kun taas Ranskassa 5. Julkisiin instituutioihin, poliisiin ja oikeuslaitokseen suomalaiset luottavat vuoden 2013 tietojen perusteella niin ikään ranskalaisia enemmän; merkittävin ero näkyy luottamuksessa poliisiin: suomalaisten luottamus saa vertailuarvon 8,2; ranskalaisilla vastaava arvo on 5,7. Viimeisimpien tutkimusten mukaan suomalaisten luottamus viranomaisiin on laskenut viime vuosina ulkoisista väkivallanteoista ja niiden saamista mediahuomiosta huolimatta verrattain vähän. Esimerkiksi Sisäministeriön teettämän poliisibarometrin mukaan 96 prosenttia suomalaisista luottaa poliisiin erittäin tai melko paljon. (Sisäministeriö 2016.)

2.5.2 Sosiaalinen aktiivisuus ja yhteiskunnallinen osallistuminen

Bowlbyn (1988; ks. myös Kraemer & Roberts 1996) klassisen kiintymyssuhdeteorian mukaan positiiviset varhaislapsuuden ihmissuhteet vaikuttavat myös myöhemmän elämän kiinnittymis- ja luottamussuhteisiin. Lapsuuden perhettä pidetään Halpernin (2005, 250) mukaan usein keskeisenä *sitovan* sosiaalisen pääoman lähteenä (sosiaalisen pääoman määrittelyistä, ks. esim. Putnam 1995a, 1995b), mutta tärkeää on huomata myös sen yhteys ns. *yhdistävään* sosiaalisen pääomaan, jolla tarkoitetaan toisilleen tuntemattomien ja erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten välisiä ja vuorovaikutusta helpottavia sosiaalisia siteitä (Ruuskanen 2002). Esimerkiksi vanhempien tarjoama esimerkki vapaaehtoistyöhön osallistumisesta ja muusta yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta lisää lasten tulevaa yhteiskunnallista osallistumista ja on samalla yksi selkeimmistä sosiaalisen pääoman muodostumisen ja sukupolvelta toiselle siirtymisen välineistä (Halpern 2005, 250). Johnin, Halpernin ja Morrisin (2002) mukaan yhteiskunnallisesti aktiivisten vanhempien lapsilla on selvästi enemmän vapaaehtoistyöhön ja yhteisön toimintaan liittyvää aktiivisuutta, korkeampi sosiaalinen luottamus sekä kiinnostusta kansalaisyhteiskunnan toimintaa sekä politiikkaan.

Sosiaalisen pääoman yhteydessä on tutkittu sosiaalisten sidosten ja yhteiskunnallisen osallistumisen (esim. ystävien tapaaminen vapaa-ajan merkeissä ja vapaaehtoistyö) yhteyttä muun muassa ikään, koulutus- ja perhetaustaan, työhön sekä yhteiskuntaluokkaan (mm. Halpern 2005, 248–254). Tutkimusten mukaan nuoremmat ihmiset ovat sosiaalisesti aktiivisempia eli tapaavat ystäviään selkeästi useammin kuin vanhemmat ikäryhmät, kun taas kiinnittymisessä naapuriyhteisöön vanhemmat ih-

miset osoittavat huomattavasti nuoria suurempaa aktiivisuutta. Vapaaehtoistyöhön osallistumisessa puolestaan on nähtävissä niin sanottu U-käyrä, jonka mukaan vapaaehtoistyöhön osallistuminen on yleisintä 3040 -vuotiaiden ikäryhmässä, kun taas nuoremmat ja vanhemmat ikäryhmät ovat passiivisempia. On myös huomionarvoista, että esimerkiksi fyysinen vammaisuus vähentää yhteiskunnallista osallistumista (esim. äänestäminen), minkä voidaan tulkita kertovan siitä, että vähäiset sosiaaliset kontaktit ja niiden kautta heikompi sosiaalinen pääoma, heikompi sosiaalinen kiinnittyminen ja heikko identifiointuminen ns. valtaväestöön tai -ryhmään, vaikuttaa negatiivisesti myös yhteiskunnalliseen osallistumiseen. (Halpern 2005, 248; ks. myös The British General Household Survey 2000.)

Yhteiskunnallisen osallistumisen yhtenä osa-alueena voidaan pitää myös kansalaistoimintaa, jolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi erilaisten järjestöjen ja yhdistysten piirissä toimimista sekä niiden jäsenyyttä (esim. Halpern 2005, 258; Putnam 1993, 2000). Näiden jäsenyyksien kautta yksilö muodostaa sosiaalisia verkostoja ja vuorovaikutusta oman lähipiirinsä ulkopuolella, ja yhteisten tavoitteiden tavoittelu vahvistaa myös jäsenten välistä luottamusta ja vastavuoroisuuden kokemusta (Halpern 2005, 258). Erilaisten järjestöjen ja yhdistysten jäsenyyksiä tutkittaessa on voitu osoittaa, että vapaaehtoisjärjestöjen jäsenyys lisää yleistynyttä luottamusta ja yleistä yhteiskunnallista aktiivisuutta sekä osallistumista yhteisön toimintaan (Putnam 1993, 2000). Mitä useampaan yhdistykseen tai järjestöön henkilö kuuluu, sitä enemmän hän kokee sosiaalista luottamusta ja poliittista suvaitsevaisuutta. Toki on myös mahdollista, että yhteys selittyy henkilön sosiaalisella pääomalla: mitä luottavaisempi ja aktiivisempi henkilö on, sitä todennäköisemmin hän on myös jonkin tai useamman yhdistyksen tai järjestön jäsen (Halpern 2005, 258; ks. myös Cigler & Joslyn 2002; Wollebaek & Selle 2002).

Stolle (1998) on tutkinut järjestöihin kuulumisen yhteyttä yleistyneeseen luottamukseen ja lähiyhteisön toimintaan osallistumiseen Ruotsissa ja Saksassa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että tietyn tyypin vapaaehtoisjärjestöjen toimintaan osallistuminen lisää selkeästi enemmän sosiaalista pääomaa. Esimerkiksi toimiminen järjestöissä, joiden toiminnan taustalla on ns. monikulttuurinen agenda ja joiden jäsenistö muodostuu eri etnisistä ja kulttuuritaustoista tulevista ihmisistä, joiden välillä on säännöllistä vuorovaikutusta, lisää jäsentensä yleistynyttä luottamusta ja osallistumista muun yhteiskunnan toimintaan. (Em.) Sen sijaan jäsenoiminnan aktiivisuuden yhteyttä sosiaalisen pääoman määrään ei ole voitu juurikaan todentaa (Stolle 1998; ks. myös Wollebaek & Selle 2002).

Bottos & al. (2014) ovat puolestaan tarkastelleet nuorten yhteiskunnallista osallistumista Euroopan Komission nuorisotutkimusaineiston perusteella. Aineiston perusteella yli puolet 15–30 -vuotiaista eurooppalaisnuorista on osallistunut jonkin kyselyssä mainitun yhteiskunnallisen järjestön toimintaan (Bottos & al. 2014, 18).

2.5.3 Vapaaehtoistyö Euroopassa

Vapaaehtoistyö on olennainen osa kansalaisyhteiskunnan toimintaa (Yeung 2002, 12). Perinteisen määrittelyn mukaan vapaaehtoistyö on palkatonta ja vapaaseen tahtoon perustuvaa toisten ihmisten tai yhteisöjen hyväksi tehtävää toimintaa (Pessi & Oravasaari 2010, 9). Vapaaehtoistyön käsitteenmäärittelyssä voidaan lähteä liikkeelle Hawrylyshynin klassisesta (1977) määrittelystä, jonka mukaan vapaaehtoistyö – erotuksena harrastuksesta tai muusta vapaa-ajan aktiviteetista – on *työtä*, josta ei kuitenkaan makseta korvausta. Edellä mainitussa määrittelyssä vapaaehtoisuus määrittyy kuvitteellisen kolmannen kautta: voisiko vapaaehtoistyötä tekevän henkilön korvata palkkatyöläisellä? Jos vastaus on kyllä, on kyse vapaaehtois*työstä* eikä normaalista jäsen- tai harrastustoiminnasta. (Hawrylyshyn 1977.) Archambault (2002) käyttää esimerkkinä tennisseuraa, joissa on sekä henkilöitä, jotka käyvät seuran toiminnan puitteissa pelaamassa tennistä että henkilöitä, jotka antavat toisille jäsenille tennisopetusta: vain jälkimmäiset täyttävät vapaaehtoistyön määritelmän, sillä heidät voitaisiin korvata ammattimaisilla tennisopettajilla.

Vapaaehtoistyötä Ranskassa ja muualla Euroopassa tutkinut Archambault (2002) toteaa, että Euroopan maissa on nähtävissä neljän erityyppisen vapaaehtois- ja järjestötyön mallia: anglo-saksinen eli liberaali, Rheinin laakson maissa tyypillinen malli, skandinaavinen eli sosiaalidemokraattinen sekä välimerellinen malli. Ensimmäisen ryhmän maita ovat Saksa, Itävalta, Belgia ja Alankomaat ja niille on tyypillistä vahva, institutionalisoituneista toimijoista muodostunut ja ammattimaisesti toimiva järjestö- ja liittokenttä. Näissä maissa järjestöt toimivat usein valtionrahoitteisesti ja ovat toissijaisuusperiaatteen mukaisesti ottaneet monelta osin valtion roolin peruspalveluiden alueellisessa järjestämisessä. Rheinin laakson maissa, joissa yhteiskunnallinen desentralisaatio on vahvaa, vapaaehtoistyötä tehdään lähiyhteisössä ja olemalla mukana ovat muun muassa urheiluseuroissa ja muussa vapaa-ajantoiminnassa, kulttuuriyhdistyksissä ja sosiaalipalveluita järjestävissä järjestöissä sekä uskonnollisten yhdistysten toiminnassa. (Archambault 2002.)

Anglosaksinen eli niin sanottu liberaali malli on tyypillinen Iso-Britanniassa ja Irlannissa ja sen lähtökohtana on Yhdysvalloista tullut liittovaltion valtapolitiikan vastainen ruohonjuuritason työ sekä oman lähiyhteisön parissa tehty vapaaehtoistyö. Iso-Britanniassa kuten Yhdysvalloissakin vapaaehtoistyötä tekevien määrä on suuri ja vapaaehtoistyötä tehdään usein järjestöissä, joissa on myös palkkaa vastaan työskentelevää koulutettua, ammattitaitoista henkilökuntaa. Vapaaehtoistyön symbolinen, filantrooppinen arvo on suuri, sillä sen historia perustuu näissä maissa puritaaniseen yksilön statusarvoa parantavaa "hyväntekeväisyyteen". Myös yhdistys- ja järjestökenttä on aktiivinen, ja juuret tämäntyyppiseen osallistumiseen on rakennettu sisään koulujärjestelmään, jossa osallistumisesta ja aktiivisuudesta saa myös akateemisia meriittejä. (Archambault 2002.)

Skandinaavisen eli sosiaalidemokraattisen mallin maihin kuuluvat Suomi, Norja ja Ruotsi. Pohjoismaissa on vahva työväen- ja raittiusliikehistoria sekä pitkä ammattijärjestökulttuuri, mutta harrastus- ja vapaa-ajantoimintaan liittyvä järjestökenttä on vielä suhteellisen nuori. Pohjoismaissa järjestö- ja yhdistystoiminta perustuu kevyisiin hierarkioihin ja yhteistyö järjestöjen välillä perustuu samaan toimintakenttään ei ideologisiin jakolinjoihin. Suurin osa järjestöistä toimii vapaaehtoisvoimin ja niiden toiminnan keskiössä ovat itse harrastajat ja jäsenet, ei esimerkiksi lähiyhteisö. Tyypillisiä ovat urheilu-, kulttuuri- ja harrastusjärjestöt ja -seurat, ammattiyhdistykset sekä lasten vapaa-ajan toimintaan ja päivähoidon liittyvät toiminnot sekä erilaiset kuluttajayhdistykset. Skandinaavisen mallin maissa vapaaehtoistyötä tehdään myös paljon ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolustamiseksi sekä kehitys- ja kehittyvien maiden ihmisten hyväksi. (Archambault 2002.)

Välimerellinen vapaaehtois- ja järjestötyön malli liittyy Italiaan ja Espanjaan. Näissä maissa on tiukan poliittisen säätelyn vuoksi aiempia malleja heikompi yhdistys- ja järjestökenttä, mikä selittyy pitkälti kirkon ja valtion väliseen valtataisteluun yhteiskunnan palvelujen tuottamisessa. Näissä maissa myös vapaaehtoistyötä värittää vahva kahtiajako: toisaalta kirkon piirissä tehdään paljon vapaaehtoista työtä ja hyväntekeväisyyttä, ja toisaalta työväenliike- ja ammattiyhdistystoiminta on aktiivista ja linkittyy vahvasti yhteiskunnan sekulääriin puoleen. Muu järjestö- ja yhdistystoiminta on näissä maissa varsin kehittymätöntä, mihin vaikuttaa lähiyhteisön piirissä muutenkin tapahtuva naapurinapu sekä avun tarjoaminen oman seurakunnan ja perheen jäsenille. Tämäntyyppinen toiminta on välimerellisen mallin maissa vahvasti feminisoitunut. Järjestöjen piirissä tehtävä vapaaehtoistyö kohdistuu muita Euroopan maita selvemmin koulutukseen ja terveyteen kuin esimerkiksi kulttuuri- ja muuhun vapaa-ajan toimintaan. (Archambault 2002.)

Ranska edustaa Archambault'n (2002) mukaan kiinnostavasti eräänlaista hybridiä ja ranskalaisen vapaaehtoistyön kohteissa, toiminnan intensiteetissä sekä järjestäytymisessä on sekä skandinaavisen, anglosaksisen että Rheinillä tyypillisten mallien piirteitä. Ranskalaisen vapaaehtoistyön määrä on lähellä skandinaavista ja anglosaksista, mutta ranskalainen vapaaehtoistyö on vähemmän organisoitunutta ja toiminnan kohteet ja suunta lähempänä Rheinillä laakson maissa tehtävää vapaaehtoistyötä. Ranskassa tehtävä vapaaehtois- ja järjestötyö painottuu – varmasti pitkälti valtion ja kirkon jakautumisen myötä – vahvasti ns. ei-kirkollisen tai maallisen sektorin toimintaan. Archambault (2002) toteaaakin, että ranskalainen vapaaehtoistyö on historialtaan nuorempaa ja toiminnan rakenteet heikompia kuin muualla Pohjois-Euroopassa, jossa yhdistymisvapaus on tapahtunut aikaisemmin. (Archambault 2002.)

Toisaalta Archambault (2002) esittää, että vaikka vapaaehtoistyö on pohjoismaissa selvästi laajemmalle levittäytyneenä kuin Ranskassa, vapaaehtoistyötä tekevien määrä suhteessa populaatioon on Ranskassa lähes yhtä korkea kuin Suomessa. Toisaalta Suomessa ja Ranskassa järjestökentällä vapaaehtoisten ja työsuhteisten keskinäinen suhdeluku on kutakuinkin 50–50, kun esimerkiksi Irlannissa, Itävallassa ja Belgiassa järjestökenttä toimii pitkälti ammattilaisvoimin ja toisaalta esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa järjestökentällä vapaaehtoisia on huomattavasti työsuhteisista enemmän. (Archambault 2002.)

Tilastokeskuksen vuosina 1999 ja 2009 julkaisemien ajankäyttötutkimusten mukaan suomalaisten vapaaehtoistyöhön osallistuminen ei ole juurikaan muuttunut tarkastelujaksolla 1999–2009. Noin 29 prosenttia yli 10-vuotiaista suomalaisista oli tehnyt vapaaehtoistyötä edellisten neljän viikon aikana ja edeltävän vuoden aikana noin 40 prosenttia. Miesten osuus vapaaehtoistyötä tehneistä oli suurempi kuin naisten, tosin sukupuolten väliset erot eivät ole merkittäviä. Aktiivisimmin vapaaehtoistyötä tekivät 45–64 -vuotiaat. (Hanifi 2011.)

Korkea koulutus on tutkimusten mukaan yhteydessä suomalaisten vapaaehtoistyöhön osallistumiseen; yrittäjät (erityisesti maatalous-) ja korkeasti koulutetut ja ammattiryhmistä ylemmät toimihenkilöt tekevät keskimääräistä enemmän vapaaehtoistyötä. Maatalousyrittäjillä vapaaehtoistyöhön osallistumista lisää korostunut vastuu- ja luottamustehtävien hoitaminen. Eniten vapaaehtoistyötä tehtiin maaseudulla ja erityisesti Länsi-Suomessa, jos kohta alueelliset erot eivät olleet tulosten kannalta merkittäviä. Lasten ja nuorten osuus vapaaehtoistyöhön osallistuneista vähentyi selvästi tarkastelujaksolla 1999–2009. (Hanifi 2011.)

Suomessa suurin osa vapaaehtoistyöstä tapahtui tilastokeskuksen ajankäyttötutkimusten mukaan liikuntajärjestöjen ja urheiluseurojen toimintaan osallistumalla. Tyypillisiä suomalaisten vapaaehtoistyön sektoreita ovat niin ikään asuinalueyhdistysten, kylätoimikuntien ja taloyhtiön toimintaan osallistuminen: ero sukupuolten välillä ei ollut Tilastokeskuksen julkaisussa merkittävä (miehet 8%, naiset 6%). Myös seurakuntien ja uskonnollisten yhdistysten (4%) sekä harrastusjärjestöjen toimintaan osallistuminen (5%) näkyi suomalaisten vapaaehtoistyössä. (Hanifi 2011.)

Sukupuolten välillä ei ollut merkittävää eroa vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa, mutta sektori-kohtaisia painopiste-eroja oli nähtävissä. Miesten toiminnassa korostuvat urheiluseurojen, taloyhtiöiden, luonto- ja ympäristöyhdistysten sekä erilaisten harrastusjärjestöjen piirissä suoritettu vapaaehtoistyö, naisille tyypillisiä vapaaehtoistoiminnan sektoreita olivat uskonnolliset yhdistykset, sosiaali- ja terveysjärjestöt, maa- ja kotitalousalojen neuvontajärjestöt sekä lasten päiväkotien ja koulun vanhempaintoiminta. (Hanifi 2011, ks. myös Yeung 2002, 26–30.)

Olenainen ajankäyttötutkimuksen perusteella tehty havainto oli lasten ja nuorten vapaaehtoistyöhön osallistumisen selkeä vähentyminen: vielä vuosituhannen vaihteessa noin kolmannes (28%) 10–14 -vuotiaista teki jonkinlaista vapaaehtoistyötä, lähinnä urheiluseuroissa ja liikuntajärjestöissä, mutta vuonna 2009 osuus oli laskenut alle viidennekseen (19%). Myös seuraavan tarkastellun kohortin eli nuorten ja nuorten aikuisten (15–24 -vuotiaat) vapaaehtoistyöhön osallistuminen oli vähentynyt, sen sijaan eläkeläiset (yli 65-vuotiaat) osallistuivat aktiivisemmin vapaaehtoistoimintaan kuin vuonna 1999. (Hanifi 2011.)

Poliittisten puolueiden ja ammattiyhdistysten toimintaan osallistuminen oli tässä aineistossa tyypillisintä keski-ikäisten eli 45–64 -vuotiaiden suomalaisten keskuudessa, tosin tämäkin osuus oli verrattain pieni: vain 4 prosenttia. Poliittinen osallistuminen onkin Suomessa verrattain vähäistä. Sama ikäryhmä korostui kulttuuri- ja taidejärjestöjen piirissä tehtävässä vapaaehtoistyössä sekä muissa harrastusyhteisöissä. Uskonnollisten yhdistysten, seurakuntien sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen piirissä vapaaehtoistyötä tekivät erityisesti yli 65-vuotiaat naiset. Ylipäätään harrastustoimintaan osallistuminen vapaaehtoistyön merkeissä oli tarkastelujaksolla lisääntynyt, samalla poliittisten ja ammatillisten yhdistysten ja puolueiden toimintaan osallistuminen on vähentynyt. (Hanifi 2011; Siisiäinen-Kankainen 2009, 111; Hanifi 2006, 36.)

Tyypillistä ei-formaalin toiminnan piirissä tapahtuvaa vapaaehtoistyötä on lähipiiriin tai -yhteisöön kuuluvien auttaminen. Noin 59 prosenttia vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen vastaajista oli tehnyt tämänkaltaista vapaaehtoistyötä edeltäneen kuukauden aikana. Eniten lähipiirissään apua tarjonneita oli 25–64 -vuotiaiden eli työikäisten ikäryhmässä (65%), sukupuolten välillä ei ollut havaittavaa eroa. Toisin kuin vuonna 1999, eniten apua olivat vuonna 2009 tarjonneet itsekkin työssäkäyvät ihmiset. Mikään tietty ammattiryhmä ei korostunut auttamisaktiivisuudessa. Myös kodin piiriin kuuluvissa askareissa oli eroa sukupuolten välillä: naiset auttoivat erityisesti lastenhoidossa sekä yleisimmissä kodin askareissa. Miehet tarjosivat apuaan esimerkiksi korjaus- ja rakennustöissä, kuljetuksissa ja muutoissa. Yleisimpiä avun kohteita olivat ystävät, työkaverit ja naapurit sekä lähisukulaiset. (Hanifi 2011.)

Sosioekonomisesti tarkasteltuna mielenkiintoista vapaaehtoistyön kohteissa on eräänlainen sosiaalinen luokkajako myös avun saajissa. Työttömien, eläkeläisten ja matalasti koulutettujen talouksia autetaan vähiten (Hanifi 2011), mikä voi johtua esimerkiksi kontaktiverkostojen pienuudesta ja syrjäytymisestä sekä kynnyksestä avun hakemiseen. Myös Hanifi (2011) toteaa, että vapaaehtoistyö ja lähimmäisten auttaminen lähiyhteisössä lisää yhteisön sosiaalista pääomaa. Kuitenkin vähiten apua saavat sitä eniten tarvitsevat, mikä tukee ajatusta siitä, että myös sosiaalinen pääoma kasautuu samoin kuin koulutus tai köyhyys. Järjestäytyneen vapaaehtoistyön ja -toiminnan lisäksi myös lähipiirissä tapahtuva epävirallinen ”naapuriapu” lisää Hanifin (2011) mukaan sosiaalista pääomaa ja täydentää (jos kohta ei korvaa!) hyvinvointivaltion peruspalveluita.

Tarkkaa arviota erilaisiin vapaaehtoistoihin ja -aktiiviteetteihin osallistuvien ranskalaisten määrästä on vaikea esittää, mutta Ranskan opetusministeriön mukaan on 14–18 miljoonaa ranskalaista tekeä jonkinlaista vapaaehtoistyötä, näistä suurin osa erilaisten järjestöjen toimintaan osallistumalla. Tyypillisiä vapaaehtoistyön sektoreita ovat urheiluseurat, kulttuuritoiminta ja muut vapaa-ajan järjestöt. Vapaaehtoiseen maanpuolustus- tai reserviläistoimintaan tai muuhun militiatoimintaan osallistuvien määrä oli huomattavasti alhaisempi. (Ministère de l'Éducation Nationale 2015.)

Vuonna 2012 40 prosenttia alle 35-vuotiaista ranskalaisista oli jonkin järjestön – tyypillisesti jonkin urheiluseuran – jäsen. Tämä prosenttiosuus vastaa Ranskan opetusministeriön arvion mukaan kansallista keskiarvoa kun kaikki ikäluokat huomioidaan. 23 miljoonaa eli n. 45 prosenttia yli 18-vuoti-

aista ranskalaisista kuuluu johonkin seuraan tai järjestöön: etusijalla ovat urheilujärjestöt kulttuuri-toiminnan ollessa toisella sijalla. Vuonna 2010 yli viidesosa 18–24 -vuotiaiden ikäluokasta teki vapaaehtoistyötä yhdessä tai useammassa seurassa tai muun tyyppisessä järjestössä. Ranskan opetusministeriön mukaan ranskalaisten vapaaehtoistyöhön osallistuminen on linjassa maailmanlaajuisen trendin kanssa: vapaaehtoistyöhön käytetty aika on pysynyt globaalilla tasolla tarkasteltuna tasanaisena vuosituhaten vaihteesta lähtien. Vapaaehtoistyöhön ihmisiä motivoi halu auttaa kanssaih-misiä sekä auttamisesta saatu henkilökohtainen hyvinolontunne. Ajanpuute oli Ranskan opetusmi-nisteriön tietojen mukaan pääasiallinen syy olla osallistumatta vapaaehtoistyöhön. (Ministère de l'Education Nationale 2015.) Ranskalaisten vapaaehtois- ja järjestötoimintaa tutkineen Archambault'n (2002) mukaan ranskalaisten vapaaehtoistyö näyttäisi myös aiempien tutkimusten mukaan linkittyvän vahvemmin sosiaalisuuteen ja sananvapauden puolustamiseen kuin esimerkiksi palvelui-den tai yhteiskunnan kehittämiseen.

Kansallisesti edustavasti eli kaikkia ranskalaisia ikäluokkia tarkasteltaessa on todettu, että yli 18-vuotiaista ranskalaisista noin 16 miljoonaa on tehnyt vapaaehtoistyötä jonkin järjestön piirissä, mikä vastaa noin 32 prosenttia ranskalaisista. Vapaaehtoistyöhön käytetty aika on lisääntynyt n. 4 pro-senttiin vuosittain. Nuoret ikäluokat tekevät järjestöjen ulkopuolista, epävirallista vapaaehtoistyötä esimerkiksi lähipiirissään tai -yhteisössään. 23 prosenttia yli 18-vuotiaista ranskalaisista tekee va-paaehtoistyötä urheilun parissa, 16 prosenttia ihmisoikeuksien tai jonkin tietyn asian puolesta, 15 prosenttia kulttuurin parissa ja 15 prosenttia muiden vapaa-ajan aktiviteettien parissa. Nuorten osuus eri järjestöjen ja seurojen hallitus- ja johtotehtävissä on arvatenkin vaatimaton: vain 6 pro-senttia järjestöjen tai seurojen puheenjohtajista oli Ranskan opetusministeriön tietojen mukaan alle 36-vuotiaita. (Ministère de l'Education Nationale 2015.)

Sukupuolten välisestä jakaumasta ranskalaisten vapaaehtoistyöstä on vaikea löytää tuoreita tutki-mustuloksia, mutta Archambault'n (2002) mukaan vielä vuosituhaten vaihteessa miehet tekivät naisia enemmän vapaaehtoistyötä, mitä selittää pitkälti miesten aktiivisuus urheilu- ja muissa va-paa-ajan harrasteseuroissa.

2.5.4 Luokka, koulutus ja työ

Sosiaalista pääomaa voidaan tarkastella myös yhteiskuntaluokan (ts. sosiaalisen luokan), koulutuksen ja työn näkökulmasta. Erinäiset tutkimukset ovat osoittaneet, että niin sanottuun keskiluokkaan kuuluvilla on laajemmat sosiaaliset verkostot ja näin ollen myös parempi sosiaalinen luottamus (ks. mm. Goldthorpe & al. 1987). Yhteiskunta- ja sosiaalitieteissä vallitseekin jaettu ymmärrys siitä, että hyvä- ja huono-osaisuus (esim. varallisuus, köyhyys, koulutus, terveys), periytyvät eli siirtyvät seuraaville sukupolville, eivätkä sosiaalidemokraattisen hyvinvointiajattelun tasapäistävät ja -arvoistavat rakenteetkaan ole pystyneet täysin murtamaan ns. periytyvän huono-osaisuuden ketjua (esim. Heath & Clifford 1990; Esping-Andersen 2002).

Yhteiskuntaluokkaan integraalisesti liittyvien sosiodemografisten tekijöiden, koulutuksen ja työn, yhteys sosiaaliseen pääomaan on myös yllä mainitun valossa kiistaton (esim. OECD 2007; Hall 1999; Putnam 2000; Bynner & al. 2003; Bynner & Egerton 2001; Halpern 2005; Grenier & Wright 2003). Koulutusvuosien ja -tason lisääntyminen lisää myös sosiaalisten verkostojen ja sidosten moninaisuutta ja laajuutta, yhteiskunnallista osallistumista sekä yleistynyttä luottamusta (Halpern 2005, 252). Koulutustason nousun ja yhteiskunnallisen osallistumisen yhteyttä tutkittaessa on voitu osoittaa, että erityisesti naisten koulutustason nousu on yhteydessä yhteiskunnalliseen osallistumiseen (esim. Hall 1999). Vastaavasti epäonnistuminen koulutuksen hankkimisessa on yhteydessä myös ns. inhimillisen ja sosiaalisen pääoman vähäisyyteen. Tämän voidaan katsoa johtuvan muun muassa siitä, että esimerkiksi korkeakouluopinnot avaavat väylän sosiaalisiin vertaisverkostoihin ja kontakteihin ja luovat pohjaa keskiluokkaiselle tavoite- ja arvomaailmalle. Niin ikään keskiluokkaisten vanhempien keskimääräistä suurempi yhteiskunnallinen osallistumisaktiivisuus on tutkimusten mukaan yhteydessä heidän lastensa tulevaan osallistumiseen. (Halpern 2005, 251.) Vanhempien – ja erityisesti äidin – koulutustasolla ja julkisella sektorilla työskentelyllä on osoitettu olevan selkeä yhteys lasten yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen ainakin brittiläisessä yhteiskunnassa (Egerton 2002a, 2002b).

Työssäkäynnin yhteys yhteiskunnalliseen osallistumiseen, sosiaaliseen luottamukseen, verkostoihin ja sosiaaliseen pääomaan on näin ollen ilmeinen. Mielenkiintoista kyllä, kokoaikaisessa työssä olevat ihmiset osallistuvat myös vapaaehtoistyöhön vähintään yhtä aktiivisesti tai aktiivisemmin kuin työttömät tai työelämän ulkopuolella olevat ja kokevat korkeampaa sosiaalista luottamusta (Halpern

2005, 253). Kuten Halpern (2005, 253) toteaa, tämä johtuu oletettavasti pitkälti siitä, että työssäkäyntiin liittyy sellaisia sosiaalisia instituutioita ja verkostoja, joita työelämän ulkopuolella olevilla ihmisillä ei ole. Esimerkiksi työttömien sosiaaliset verkostot muodostuvat muita väestöryhmiä tyyppillisemmin nimenomaan muista työttömistä (em. 253). Sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa tehtyjen tutkimusten mukaan osa-aikatyötä tekevät osoittavat eniten merkkejä korkeasta sosiaalisesta pääomasta eli esimerkiksi osallistuvat aktiivisimmin yhteiskunnalliseen ja sosiaaliseen toimintaan. Tästä ei voida päätellä suoraan, että työ itsessään lisääi sosiaalista pääomaa, mutta sen intensiteetti ja ajankäyttöllinen haastavuus saattaa vaikuttaa muuhun sosiaaliseen osallistumiseen (esim. vapaaehtoistyöhön) käytettävissä olevaan aikaan ja resursseihin. (Halpern 2005, 253.)

2.6 Sosiaalisen pääoman yhteys ennakkoluuloihin

Yhteiskuntatieteissä on viime vuosina tutkittu hyvinvointivaltiojärjestelmien, maahanmuuton ja maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden (erityisesti "suvaitsevuuden", *tolerance*) välistä yhteyttä (ks. esim. van Oorschot & Uunk 2007; Crepaz & Damron 2009; Eger 2010, Freitag & Kirchner 2011; Kirchner & al. 2011). Erinäisissä tutkimuksissa on osoitettu, että kattava hyvinvointivaltiojärjestelmä, jonka tavoitteena on vähentää sosiaalisia ja taloudellisia eroja julkisilla varoilla tuotettujen palvelujen ja tulonsiirtojen avulla, vähentää yhteiskuntaluokkien välisiä eroja ja ryhmien välisiä erontekoja ja kategorisointeja (Rapp 2016). Toisaalta useissa asennetutkimuksissa on osoitettu, että yleisen näkemyksen mukaan maahanmuutto uhkaa kohdemaan kulttuurista tai taloudellista yhtenäisyyttä ja yhteistä arvopohjaa (esim. Hellwig & Sinno 2016; Rapp 2016; McLaren 2003; Simon & al. 1993; Sullivan & al. 1993; Esses & al. 1998). Muun muassa Eger (2010) sekä Mau ja Burkhardt (2009) ovat osoittaneet, että yhteiskunnan muuttuminen etnisesti heterogeenisemmäksi vähentää uskoa hyvinvointivaltiojärjestelmän toimivuuteen. Emmenegger & Klemmensen (2013) puolestaan ovat osoittaneet, että maahanmuuton lisääntyminen johtaa hyvinvointivaltiojärjestelmän kyseenalaistamiseen ja vähentää tulonsiirtoihin perustuvan tulonjakoajattelun kannatusta.

Sosiaalisen pääoman yhteyttä etniseen taustaan ja yhteisön monikulttuurisuuteen (heterogeenisyys) on tutkittu muun muassa Yhdysvalloissa ja Afrikassa, ja tulokset asettuvat joiltain osin Allportin klassista kontaktihypoteesia (1954) vastaan (ks. esim. Sherif & Sherif 1953; Struch & Schwartz 1989; Duckitt 1994). Allportin (1954) alkuperäisen hypoteesin mukaan enemmistö- ja vähemmistöryh-

mien jäsenten väliset pelot ja ennakkoluulot vähenevät, kun näiden ryhmien jäsenet pannaan tavoittelemaan yhteisiä tavoitteita. Vuorovaikutus eri statusryhmien välillä lisää teorian mukaan ymmärrystä yhteisistä tavoitteista ja jaetusta ihmisyydestä (em.). Edellä mainittujen tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että esimerkiksi amerikkalaisessa ja afrikkalaisessa kontekstissa jonkin alueen tai asujaimiston etninen ja uskonnollinen heterogeenisuus näyttäisi lisäävän myös ryhmien välisten konfliktien todennäköisyyttä (esim. Sherif & Sherif 1953; Struch & Schwartz 1989).

Erinäisissä tutkimuksissa on tarkasteltu myös valtaväestön asenteita ja suhtautumista maahanmuuttajiin nimenomaan länsimaisessa kontekstissa (ks. esim. Fetzer 2000; Sniderman & al. 2004; Hainmueller & Hiscox 2007; Brader & al. 2008). Näissä asenteita ja ennakkoluuloja mittaavissa tutkimuksissa ja koeasetelmissa on usein lähdetty liikkeelle valtaväestön kokemuksista maahanmuuttajista taloudellisena tai kulttuurisena (esim. uskonnollisena) uhkana valtaväestölle ja sen arvoille - tai jonkinlaisena edellä mainittujen asenteiden hybridinä, esimerkiksi maahanmuuttajien uskonnon tai ideologioiden edustamasta uhasta länsimaisille arvoille (ks. esim. Hellwig & Sinno 2016; Wike & Grim 2010; Ford 2011; Lahav & Courtemanche 2012; Esses & al. 1998;). Tarkastelun kohteena on ollut myös ns. etnisen kantaväestön kokema väkivallan pelko (esim. Fitzgerald & al. 2012). Usein tutkimuksissa on kuitenkin monesti keskitytty vastaajien henkilökohtaisiin kokemuksiin yhteisöllisen näkökulman sijaan (Hellwig & Sinno 2016).

Pettigrew ja Tropp (2006) ovat toisaalta osoittaneet, että tutkimuskirjallisuuden perusteella kasvokkainen vuorovaikutus eri ryhmien välillä vähentää ennakkoluuloisuutta. Valitettavasti tällaista vuorovaikutusta on kuitenkin vaikea luoda niin sanotun tosielämän puitteissa, joissa eri etniset ja uskonnolliset ryhmät elävät usein maantieteellisestä läheisyydestään huolimatta henkisesti kaukana toistensa arjesta. Erinäisten tutkimusten (esim. Putnam 1993; Fennema & Tillie 1999 & 2001; Helliwell 2003) tulokset osoittavat kuitenkin Allportin (1954) alkuperäisen kontaktihypoteesin suuntaisesti, että etnisesti ja sosiaalisesti erilliset ryhmätkin voivat onnistua vahvistamaan yhteisön sosiaalista pääomaa ja luomaan yhteistyötä ja välttämään ryhmien välisiä konflikteja, mikäli ryhmien välille onnistutaan sosiaalisen pääoman avulla luomaan luottamuksen ilmapiiri. Mielenkiintoista kyllä, ryhmän vahva sisäryhmäidentiteetti ja esimerkiksi etnisiin erityispiirteisiin perustuva identifikaatio ei vähennä eri ryhmien välisen kontaktin ja sosiaalisten sidosten mahdollisuutta; päinvastoin (Halpern 2005, 262; Helliwell 2003).

Rapp (2016) tarkastelee edellä mainittujen tutkimusten suuntaisesti hyvinvointivaltion roolin ja maahanmuuton sekä maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden välistä yhteyttä etnisesti moninaisessa yhteiskunnassa. Rapp (em.) haastaa ajatuksen hyvinvointivaltiojärjestelmän ennakkoluuloja lievittävästä vaikutuksesta ja esittää, että etnisesti heterogeenisissä maissa, joissa ns. valtaväestö kokee hyvinvointivaltion olevan uhattuna kasvaneen maahanmuuton vuoksi, hyvinvointivaltiojärjestelmän olemassaolo ei välttämättä pysty lievittämään kansalliseen turvallisuuteen liittyviä pelkoja ja ryhmien välisiä jännitteitä.

Rapp (2016) lähestyy hyvinvointivaltion ja maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen yhteyttä suvaitsevaisuuden käsitteen kautta ja pyrkii viemään tutkimusta niin "seuraavalle tasolle" eli selvittämään, miten suvaitsevaisuudella voitaisiin vähentää maahanmuuttokriittisiä asenteita. Suvaitsevaisuus tarkoittaa Rappin (2016) määrittelyn mukaan jonkin sellaisen muun/toisen "sietämistä", mitä on ensin vastustettu, mutta mille on sittemmin myönnetty tietty yhteiskunnallinen status, vaikka sitä pidetäänkin jossain määrin ei-toivottuna. Maahanmuuttajiin kohdistuvan "suvaitsemisen" voidaankin nähdä koostuvan toisiaan seuraavista vaiheista, joista ensimmäistä eli torjuntaa edustaa maahanmuuttajien vastaiset asenteet ja jälkimmäistä eli jonkinasteista hyväksyntää pyrkimys irrottautua negatiivisista asenteista niistä kuitenkin täysin yli pääsemättä. Rappin (2016) mukaan suvaitsevaisuus olisikin näin ollen eräänlainen täydellisen hyväksynnän ja totaalisen hyljeksinnän välimuoto.

Rapp (2016) jaottelee suvaitsevaisuuden edelleen poliittiseen ja sosiaaliseen suvaitsevaisuuteen, joista ensimmäinen pitää sisällään demokraattiselle yhteiskunnalle ominaisen ajatuksen yhtäläisistä (poliittisista) oikeuksista ja vapauksista, kun taas sosiaalisella suvaitsevaisuudella viitataan ihmisten arkiseen ympäristöön ja arjen käytänteisiin, joiden moninaisuuden salliminen ja hyväksyminen luo keskeiset edellytykset sosiaaliselle moninaisuudelle (em.). Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että luottamus hyvinvointijärjestelmän toimivuuteen on vähentynyt, mikä puolestaan kertoo siitä, että edes tasa-arvon välineeksi luotu yhteiskuntamalli (ts. hyvinvointivaltio) ei pysty ehkäisemään ennakkoluulojen ja sosiaalisten konfliktien lisääntymistä. Myös lisääntynyt maahanmuutto ja toisaalta työvoiman liikkuminen kansallisvaltioiden välillä (erityisesti EU:n sisällä) lisäisi Rappin mukaan kansallisvaltioihin liittyviä nationalistisia asenteita sekä ennakkoluuloja eri etnisiä ryhmiä kohtaan. (Rapp 2016.)

2.7 Poliittisen ääriajattelun ja populismin yhteys ennakkoluuloihin

2000-luvun yhteiskunnallisessa kontekstissa maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja tutkittaessa on tärkeää huomioida populististen puolueiden nousu Euroopan poliittisessa kentässä. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollista tarkastella poliittista "populismia" pintapuolista määrittelyä syvällisemmin, mutta jonkinlainen määrittely on paikallaan. Bottos ja kumppanit (2014, 9) toteavat, että populismi ei ole poliittisena ilmiönä uusi, mutta Euroopassa tapahtui eräänlainen uuspopulistinen nousu 1990-luvulla. 90-luvulla poliittisen nousun kokeneita populistisia puolueita on leimannut erityisesti äärioikeistolainen retoriikka, mutta toisaalta kaikki populistiset puolueet eivät asetu poliittisen kentän oikealle laidalle. (Bottos & al 2014; Mazzoleni 2003; Taggart 2006, 2004, 2000). Uusi populistinen aalto on koettu jälleen 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopussa ja 2010-luvulla. Niin sanotun toisen aallon uuspopulistisia puolueita ovat muun muassa tämän tutkielman kannalta keskeiset Perussuomalaiset ja Front National mutta myös Jobbik Unkarissa, FPÖ Itävallassa ja Movimiento 5 Italiassa. (Bottos & al. 2014, 9-10).

Bottos ja kumppanit (2014) toteavat, että populismi ei ole varsinainen yhtenäinen poliittinen liike tai ideologia, vaan populistiseksi määriteltävien poliittisten puolueiden voidaan katsoa nojautuvan samantyyppiseen tunteisiin vetoavaan retoriikkaan poliittisen agendansa levittämässä ja kannattajien keräämisessä. Populistiseen retoriikkaan kuuluu yhteiskunnallisten ongelmien ja puolueen tavoitteiden esittäminen pelkistetyssä ja yksinkertaisessa muodossa. Populistinen retoriikka ja oikeistopopulistinen politiikka hyökkää usein ns. valtaapitäviä vastaan ja pyrkii korostamaan eroa poliittisen ja sosiaalisen "eliitin" ja "kansan" välillä. Euroopan populistisille liikkeille ja puolueille on tyypillistä olemassa olevien puolueiden kritisointi ja euro-kriittisyys, eliitin vastainen puhe ja "tavallisen kansan" ja "kansalaisten" merkityksen korostaminen. Eliitti yhdistyy populistisessa retoriikassa älymyystöön, jota pidetään niin sanotun tavallisen kansan vastavoimana. Populistisia puolueita yhdistää usein myös vahva maahanmuuttovastaisuus ja ksenofobinen retoriikka sekä sen nimissä kansallisen yhtenäisyyden ja yhtenäiskulttuurin korostaminen. Poliittinen populismi tarjoakin yksinkertaistettuja ratkaisuja monimutkaisiin sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin ja esittää globalisaation ja liberaalin talouspolitiikan uhkana kansallisvaltioiden yhtenäisyydelle ja kansalaisten hyvinvoinnille. (Bottos & al. 2014; Haavisto 2017.)

Populistiset puolueet ovat hyödyntäneet viime vuosina enenevässä määrin maahanmuuttajiin kohdistuvia negatiivisia mielikuvia poliittisessa mainonnassaan (esim. Matthes & Schmuck 2015; Matthes & Marquat 2013; Marquat 2013; Betz 2013; Wodak & Forchtner 2014). Oikeistopopulististen puolueiden poliittinen propaganda onkin keskittynyt pitkälti maahanmuuttajien luoman uhkakuvan visualisoimiseen (Matthes & Schmuck 2015; Betz 2013). Populistiset puolueet ovat tavoitelleet maahanmuuttajien muodostamaa uhkaa korostavalla mainonnallaan erityisesti nuoria äänestäjiä (Matthes & Schmuck 2014; Bottos & al. 2014; Krekó 2013; Minkenberg & Pytlas 2012). Oikeistopopulistinen propaganda on kuitenkin herättänyt myös lakeja toimeenpanevat viranomaiset reagoimaan populistiseen vihapuheeseen ja -kuvastoon. Esimerkiksi Ranskan maahanmuuttovastaisen oikeistopopulistisen Front National -puolueen puheenjohtaja Marine Le Pen joutui hiljattain esitutkintaan julkaistuaan twitter-tilillään kuvia Isilin (Daesh) julmuuksista Lähi-Idässä. Ranskan kansalliskokous päätti jo marraskuussa poistaa Le Peniltä parlamentaarikkoja suojaavan syytesuojan. Le Pen puolusteli toimintaansa ja on todennut joutuneensa tutkinnan kohteeksi ”tuotuaan julki Daeshin hirmutekoja”. Le Peniä uhkaa tällä hetkellä oikeusprosessi ja mahdollinen tuomio väkivaltaisten kuvien levittämisestä. (The Telegraph 1.3.2018.)

Äärioikeistolaisten asenteiden, poliittisen ääriajattelun ja populismin yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin on tutkittu 2010-luvulla jonkin verran. Esimerkiksi Onraet ja Van Hiel (2013) tarkastelivat kyselytutkimuksessaan yhteiskuntaan kohdistuvan ulkoisen uhan (tässä terrorismin) yhteyttä äärioikeistolaisiin asenteisiin ja etnisyyteen liittyviin ennakkoluuloihin. Tutkijat halusivat selvittää, miten ulkoisen uhan kokeminen henkilökohtaisella ja yhteiskunnallisella tasolla selittää äärioikeistolaisia ajatuksia ja etniseen taustaan perustuvia ennakkoluuloja. Tulokset osoittivat, että sekä henkilökohtaisella että yhteiskunnan tasolla koettu terrorismin uhka oli merkittävässä yhteydessä sekä äärioikeistolaisiin että rasistisiin ajatuksiin, sosiaalisen dominanssin mukaiseen suuntautumiseen (SDO = social dominance orientation) ja ennakkoluuloihin. (Onraet & Van Hiel 2013.) SDO-asteikolla mitataan persoonallisuuden piirrettä, joka ennakoi henkilön poliittisia ja sosiaalisia asenteita. SDO-asteikko korreloi tutkimusten mukaan rasismien, seksismien ja nationalismien kanssa, mutta mielenkiintoisesti ei autoritaarisuuden kanssa. (Pratto & al. 1994.)

Tämän tutkimuksen kannalta olennaisiksi poliittisiksi toimijoiksi nousevat Suomessa Perussuomalaiset ja Ranskassa Front National (FN). Molempien puolueiden poliittista agenda ja retoriikkaa leimaa selkeä maahanmuuttovastaisuus ja ”hallitsemattoman” maahanmuuton mukanaan tuomien

uhkakuvien eksplisiittinen hyödyntäminen puolueen poliittisessa retoriikassa ja vaalimainonnassa (esim. Bottos & al. 2014; Haavisto 2017).

Perussuomalaiset (kansan suussa "persut") on 1995 Suomen maaseudun puolueen eli SMP:n pohjalta perustettu puolue, jonka kannatus oli pitkään melko vähäistä (Bottos & al. 2014; perussuomalaiset.fi 2018). Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa puolue kuitenkin koki yllättävän nousun ("jytyn"), ja nousi 19,1 prosentin äänimäärällä Suomen kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi. Perussuomalaisten yllättävän kannatusnousun taustalla voidaan nähdä erityisesti nuoriin äänestäjiin vetoava populistinen retoriikka. Puolue ammentaa SMP-läisestä eliitin vastaisesta ideologiasta, jonka rinnalle keskeisiksi poliittisiksi teemoiksi ovat nousseet eurokriittisyys (tai -skeptisyys) ja yleinen EU- ja maahanmuuttovastaisuus, työttömyys, kielipolitiikka sekä köyhyys. Puolueen agenda on vahvasti nationalistinen ja se pyrkii turvaamaan heikkotuloisten ja vanhusten aseman liberaalin maahanmuuttopolitiikan ja EU-lainsäädännön leimaamassa ajassa. Perussuomalaiset on pyrkinyt profiloitumaan "pienien ihmisten puolustajaksi", mihin se hyödyntää klassisia populistisen retoriikan keinoja hyödyntäen tietoisesti kansan- ja jopa rahvaanomaista, anti-elitististä, takapajuista, muukalaisvihamielistä ja rasistista poliittista retoriikkaa ja kuvastoa. (Haavisto 2017; Bottos & al. 2014, 20–22.)

Perussuomalaisten puheenjohtajana toimi vuosina 1997–2017 puolueen "voimahahmo" ja "isä" Timo Soini. Vuonna 2017 tehtävään valittiin Jussi Halla-aho, joka edustaa edeltäjänsä maahanmuuttokriittisempää, monikulttuurisuuden vastaisempaa ja erityisesti islaminvastaisempaa poliittista linjaa. Perussuomalaisten kannatuksen huippuvuodet nähtiin Euroopan pakolaisaallon huippuvuosina kulminoituen vuoden 2015 eduskuntavaalien toiseksi suurimman puolueen asemaan (Bottos & al. 2014). Perussuomalaisten kannatus oli tuolloin jopa 17,7 prosenttia (Haavisto 2017, 101).

Ranskan poliittisella kentällä Perussuomalaisia vastaavaksi oikeistopopulistiseksi puolueeksi on helppo nimetä "le Front National" (FN) eli "Kansallinen rintama", jos kohta kyseessä ei ole ainoa selkeästi populistinen puolue (Haavisto 2017, 101). Puolueen perusti vuonna 1972 Jean-Marie Le Pen, joka toimi puolueen puheenjohtajana vuoteen 2011 asti. FN:n poliittinen historia ja arvopohja on Perussuomalaisia moniulotteisempi, ja sen arvomaailmasta ovat puolueen olemassaolon aikana löytäneet poliittisen kotinsa muun muassa joukko monarkisteja, entisiä natsi-sympatiseeraajia, vanhoillis-katolilaisia, "maurassilaisia" (integraaliseksi nationalismiksi kutsutun taantumuksellisen, monarkistisen poliittisen ideologin Charles Maurass'n kannattajia), Algerian sodan salaisen armeijan

(Organisation de l'Armée secrète) jäseniä sekä vastavallankumouksellisia. Puolueen todellinen poliittinen nousu ajoittui 80-luvun alkupuolelle, jolloin vuonna 1983 oikeiston kanssa liittoutuneen puolueen ehdokas nousi merkittävään paikallispoliittiseen johtoasemaan. Vuonna 1984 FN sai 10 paikkaa Euroopan parlamentissa ja vuoden 1986 vaaleissa puolue hyötyi presidentti Mitterrandin aikana voimaan tulleesta suhteellisesta vaalitivasta saamalla 35 edustajaa Kansalliskokoukseen. (Wieviorka 2012, 8-13.)

Huolimatta pesäerosta puolueen kakkosmieheen Bruno Mégret'hen, joka irtautui vuonna 1998 FN:stä ja perusti oman Mouvement national républicain -puolueen, Jean-Marie Le Pen pääsi toiselle kierrokselle vuoden 2002 presidentinvaaleissa 16,7 prosentin äänimäärällä, mikä oli kansallinen shokki, erityisesti Ranskan poliittisen kentän vasemmistopuolueille ja sosialisteille, joiden ehdokas Lionel Jospin putosi toiselta kierrokselta. Vuoden 2007 presidentinvaaleissa Le Penin äänimäärä tippui kuitenkin 10,4 prosenttiin. Vuoden 2010 kunnallisvaaleissa puolueen kannatus nousi taas hieman (11,4%) ja vuoden 2012 presidentinvaaleissa puolueen johtoon astunut Marine Le Pen sai jopa 17,9 prosentin "äänivyöryn". (Wieviorka 2012, 8-13.) Vuoden 2012 parlamenttivaaleissa puolueen kannatus oli 13,6 prosenttia, mikä tarkoitti jopa 9,3 prosentin kannatusnousua suhteessa edelliseen vaalitulokseen (Haavisto 2017, 101).

Olisi liian yksinkertaista todeta, että FN on pelkästään oikeistopopulistinen puolue, mutta tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista syventyä tämän tarkemmin puolueen ohjelmaan. FN eroaa muista äärioikeistolaisista ja fasisitipuolueista sillä, että puolue pyrkii poliittisessa toiminnassa noudattamaan demokraattisen prosessin periaatteita ja säädöksiä (Wieviorka 2012, 13-15; Reynié 2016).

2.8 Ennakkoluulot ja sosiodemografiset taustamuuttujat

Tutkimuksen tausta- eli kontrollimuuttujina on käytetty edellä kuvattujen muuttujien kuten puoluekannatuksen lisäksi ikää, sukupuolta, koulutustaustaa (korkein suoritettu tutkinto), tulotasoa, vastaajan työttömyyttä sekä henkilön omaa maahanmuuttajataustaa. Näiden sosiodemografisten ja -ekonomisten muuttujien valitsemista tukevaa aiempaa tutkimusta käsitellään alla.

Esimerkiksi Kaya ja Karakoç (2012) tarkastelivat laajassa 64 maata ja yli 150 000 ihmistä kattavassa tutkimuksessaan World Values Surveys -aineiston 3–5 -sykliä perusteella globalisaation vaikutuksia maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Tutkijat pyrkivät etsimään tukea kahdelle vastakkaiselle näkemykselle globalisaatiosta ja maahanmuutosta kulttuuria rikastavana ja toisaalta kulttuuria tuhoavana ja haitallisena ilmiönä. Tutkimuksen sosiodemografisina kontrollimuuttujina olivat koulutus- ja tulotaso, ikä ja sukupuoli (oletuksena ”mies”). Tutkimuksessa pystyttiin osoittamaan mielenkiintoisia yhteyksiä iän, sukupuolen, koulutus- ja tulotason sekä työttömyyden ja maahanmuuttajiin kohdistuvien asenteiden ja ennakkoluulojen välillä. Näin ollen myös tässä tutkimuksessa on perusteltua hyödyntää edellä mainittuja taustamuuttujia. (Kaya & Karakoç 2012.)

Ikä

Ikä on tyypillinen akateemisissa tutkimuksissa käytetty taustamuuttuja. Tässä pro gradu -tutkimuksessa ikä-kontrollimuuttujan käyttöä tukevat useat eri tutkimukset, joiden mukaan iällä on vaikutusta ennakkoluuloihin sekä asenteisiin (Esim. Stewart & al. 2009; Raabe & Beelmann 2011; Franssen & al. 2013; Bottos & al. 2014; Schmuck & Matthes 2014). Iän vaikutusta sisä- ja ulkoryhmäasenteiden muodostumiseen, ryhmien välisiin suhteisiin ja maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin on tarkasteltu monissa tutkimuksissa tietyn ikä- tai elämänkaarivaiheen näkökulmasta esimerkiksi nuorten asenteenmuodostuksesta suhteessa etnisiin ulkoryhmiin ja maahanmuuttajiin (esim. Miklikowska 2017; Roebroek & Guimond 2015; Jasinskaja-Lahti & al. 2012; Mähönen 2011).

Tutkimukset ovat muun muassa osoittaneet, että oikeistopopulististen puolueiden retoriikka vetoaa erityisesti nuoriin äänestäjiin (esim. Schmuck & Matthes 2014; Arzheimer & Carter 2006; Bottos & al. 2014; Lucassen & Lubbers 2012; Minkenberg & Pytlas 2012). Tämän on katsottu selittyvän esimerkiksi sillä, että nuorilla äänestäjillä ei ole entuudestaan etabloituneita puoluesidoksia ja nuoret ovat siksi alttiimpia poliittisen mainonnan vaikutuksille äänestyskäyttäytymiseen (Schmuck & Matthes 2014). Niin ikään sosialisatio vaikuttaa tutkimusten mukaan nuorten äänestyskäyttäytymiseen ja puoluevalintaan (Adriaansen & al. 2011; Gniewosz & al. 2009).

Stewart & al. (2009) totesivat aikuisväestön rodullista ennakkoluuloisuutta koskevassa tutkimuksessaan, että vanhemmat aikuiset ovat keskimäärin nuorempia ennakkoluuloisempia. Implisiittisillä mittareilla tarkasteltuna voitiin myös todeta, että vanhemmat valkoihoiset koehenkilöt ilmaisivat enemmän rotuun liittyviä ennakkoluuloja kuin nuorempi verrokkiryhmä (em.). Tutkijat (Stewart &

al. 2009) eivät pystyneet esittämään varmoja selityksiä ennakkoluulojen ikäsidonaisuudelle, mutta eri tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien ikäluokkien sosialisatioprosessi on tapahtunut sellaisena aikana, jolloin rodullisten ennakkoluulojen eksplikointi on ollut kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti sallitumpaa (esim. Schuman & al. 1997). Toisaalta vanhemmilla ihmisillä on biologisesti tarkasteltuna heikompi inhibiatio- ja impulssikontrolli, mikä saattaa ilmetä alitajuisien stereotyyppien ja ennakkoluulojen ilmaisemisen ja julkituomisen kontrollointivaikeuksina (Hippel & al. 2000; Radvansky & al. 2005).

Sukupuoli

Myös sukupuolella on todettu olevan yhteys ennakkoluuloihin (Kaya & Karakoç 2012). Tutkimusten mukaan miessukupuoli lisää selvästi ennakkoluuloisuutta (esim. Kaya & Karakoç 2012; Quillian 1995; Scheepers & al. 2002). Nuorten äänestäjien populistiselle agendalle altistumisen vaikutuksia viittä eri Euroopan maata vertailevassa tutkimuksessaan Bottos & al. (2014, 17) esittävät, että erityisesti vanhempiensa luona asuvat vähätuloiset nuoret miehet ovat alttiita populististen puolueiden maahanmuuttovastaiselle propagandalle. Myös puoluekannatustutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi perussuomalaisten keskivertokannattaja on 35-64 -vuotias keskituloinen, matalasti koulutettu mies (Borg 2012, 195).

Koulutustausta

Koulutuksen yhteyttä ennakkoluuloihin ja maahanmuuttajiin kohdistuviin negatiivisiin asenteisiin ja pelkoihin on tutkittu jonkin verran (ks. esim. Matthes & Marquart 2013; Schmuck & Matthes 2014; Matthes & Schmuck 2015; Bottos & al. 2014). Erinäisissä tutkimuksissa on osoitettu, että korkea tulo- ja koulutustaso ovat yhteydessä hyväksyviin asenteisiin maahanmuuttajia ja -muuttoa sekä etnisiä vähemmistöryhmiä kohtaan (esim. Kaya & Karakoç 2012; Semyonov & al. 2004; Quillian 1995). Vastaavasti maahanmuuttoa ja pakolaisuutta koskevissa asennetutkimuksissa on todettu, että vuoden 2015 pakolaiskriisi on tiukentanut erityisesti perus- ja keskiasteen koulutuksen omaavien suomalaisten asenteita maahanmuuttajia sekä pakolaisille ja maahanmuuttajille kohdennettuja tulonsiirtoja ja globalisaatiota kohtaan (Toivonen 2016). Korkea koulutustaso on toisaalta yhteydessä liberaaliin asenne- ja arvomaailmaan, jossa monikulttuurisuus ja kulttuurinen diversiteetti koetaan positiivisina ja tavoiteltavina ilmiöinä (Hainmüller & Hiscox 2007; Mansfield & Mutz 2009; ks. myös Ward & Masgoret 2006.). Korkeakoulutuksen lisäksi on myös havaittu, että pelkästään korkea-asteen koulutus ei vaikuta monikulttuurisuutta ja diversiteettiä kannattavaan ajattelutapaan:

myös koulutusallalla on vaikutusta korkeasti koulutettujen asenteisiin maahanmuuttajia ja heidän integroitumisestaan kohtaan (Guimond & al. 2015).

Matthes ja Schmuck (2015) toteavat maahanmuuttajavastaisen oikeistopopulistisen mainonnan vaikutuksia implisiittisiin ja eksplisiittisiin asenteisiin käsittelevässä tutkimuksessaan, että maahanmuuttajavastainen mainonta on lisääntynyt erityisesti länsimaissa, tästä esimerkkinä Keski-Euroopan maat Sveitsi, Itävalta, Ranska, Belgia ja Saksa sekä pohjoismaista Norja. Matthesin ja Schmuckin (2015) kehittämän kokeellisen "moderated mediation model" -mallin avulla tutkittiin, miten altistuminen stereotyyppiselle maahanmuuttajavastaiselle poliittiselle mainonnalle vaikutti eri koulustaustaisiin koehenkilöihin. Tutkimuksessa (em.) selitettävänä ilmiönä olivat implisiittiset ja eksplisiittiset asenteet sekä negatiiviset stereotyyppit ja ulkoryhmiin kohdistuvat pelot (intergroup anxiety). Tulokset osoittivat, että populistiselle mainonnalle altistuminen oli todellakin yhteydessä koulutustasoon: edellä kuvatun kaltainen mainonta vahvisti ulkoryhmiin kohdistuvia pelkoja sekä negatiivisia stereotyyppioita ulkoryhmän jäseniä kohtaan erityisesti matalasti koulutettujen koehenkilöiden kohdalla (Matthes & Schmuck 2015). Negatiiviset stereotyyppit johtivat puolestaan eksplisiittisiin kielteisiin asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan. Matthes ja Schmuck (2015) esittäväkin, että populistinen mainonta muokkaa eniten matalasti koulutettujen eksplisiittisiä negatiivisia asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksen tulokset tukevat kirjoittajien mukaan Matthesin ja Marquats'in (2013) havaintoa siitä, että matalasti koulutetut ihmiset ovat vähemmän kriittisiä mainonnalle, jolla pyritään herättämään kulttuuritaustaan liittyviä uhkakuvia (Matthes & Schmuck 2015).

Mielenkiintoista kyllä, Matthesin ja Schmuckin (2015) tutkimuksen tulokset osoittivat myös, että populistiselle mainonnalle altistuminen vahvisti korkeammin koulutettujen ihmisten implisiittisiä negatiivisia asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Yksi tutkimushypoteeseista olikin, että altistuminen populistiselle mainonnalle lisää implisiittisiä ennakkoluuloja koulutustaustasta riippumatta. Tulosten perusteella ei voitu esittää pitkälle vietyjä tulkintoja näistä vaikutusmekanismeista, mutta yksi mahdollinen selitys voisi olla, että koska matalammin koulutettujen ihmisten IAT (Implicit Association Test) -tulokset ovat järjestäen korkeammat kuin korkeammin koulutetuilla, muutos tämän tyyppisissä asenteissa ei voi olla erityisen merkittävä. Lisäksi on mahdollista, että korkeammin koulutetut ihmiset ovat parempia luomaan muistinvaraisia implisiittisiä assosiaatorakenteita, mikä

voisi selittää implisiittisten negatiivisten asenteiden lisääntymistä tässä tutkimuskontekstissa. (Matthes & Schmuck 2015.)

Keskeinen stereotyyppioihin liittyvä, erinäisissä tutkimuksissa vahvistettu havainto on, että korkea koulutustaso on negatiivisessa yhteydessä voimakkaisiin kielteisiin asenteisiin ja ennakkoluuloihin etnisiä vähemmistöjä kohtaan (esim. Matthes & Marquart 2013; Schmuck & Matthes 2014). Huberin ja Lapinskin (2006) kokeellisessa tutkimuksessa tarkasteltiin koulutuksen moderoivaa yhteyttä stereotyyppisten mediaviestien vaikutuksiin vastaajien asenteissa. Tulokset osoittivat, että matalasti koulutetut tutkimushenkilöt olivat alttiimpia omaksumaan median välittämien rasististen ja rodullisesti motivoituneiden viestien sisältämiä ennakkoluuloja, kun taas korkeasti koulutetut pystyivät sivuuttamaan tällaiset eksplisiittiset viestit. (Huber & Lapinski 2006). Toisaalta Matthesin ja Schmuckin (2015) tutkimuksessa havaittiin, että korkeasti koulutetut ovat alttiimpia omaksumaan implisiittisiä negatiivisia populistisia asenteita.

Tulotaso

Ennakkoluuloja käsittelevässä tutkimuksessa on todettu, että myös tulotaso ja ylipäätään sosioekonomiset tekijät vaikuttavat yksilötasolla koettuihin ennakkoluuloihin. Korkea tulotaso on joidenkin tutkimusten mukaan yhteydessä lisääntyneeseen suvaitsevaisuuteen maahanmuuttajia ja muita ulkoryhmiä kuten etnisiä vähemmistöjä kohtaan. (esim. Quillian 1995; Semyonov & al. 2004.) Kayan ja Karakoçin (2012) mukaan tulo- ja koulutustason noustessa myös suvaitsevaisuus maahanmuuttajia kohtaan nousee (ks. myös Toivonen 2016; Zakarira 2017; Haavisto 2017).

Työttömyys

Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että työttömyysaste ja taloudelliset olosuhteet luovat maaperää maahanmuuttajiin kohdistuville ennakkoluuloille kulttuurialueesta riippumatta (esim. Hjerm 2009; Strabac & Listhaug 2008; Akokpari 2005; Campbell 2003; Palmer 1996; ks. myös Haavisto 2016 & 2017; Zakaria 2017; Toivonen 2016). Mielenkiintoista kyllä, esimerkiksi Kayan ja Karakoçin (2012) laajassa monikansallisessa vertailevassa tutkimuksessa korkea työttömyysaste ei vaikuttanut suoraan lisääntyneisiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Sen sijaan em. tutkimuksessa työttömyysasteella ja maahanmuuttoprosentilla todettiin olevan interaktiovaikutus maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Tutkijat tulkitsevat tuloksia niin, että pelkällä maahanmuuttajien

osuudella tietyssä maassa ei ole suoraa yhteyttä niin sanotun kantaväestön maahanmuuttajiin kohdistamiin ennakkoluuloihin, mutta maissa, joissa on merkittävä ulkomaalaistaustainen väestöosuus, korkea työttömyysaste lisää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. (Kaya & Karakoç 2012.)

Maahanmuuttajatausta

Henkilön oman ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttotaustan voidaan ajatella vaikuttavan muihin maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja vähentäen, mutta asia ei tokikaan ole näin yksiselitteinen. Henkilön oman tai tämän vanhempien maahanmuuttotaustan yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin pohdittaessa on hyvä muistaa, että Euroopassa maahanmuuttajiin suhtaudutaan maanosan pitkästä maahanmuuttohistoriasta huolimatta usein äärimmäisen kategorisoivasti ja jopa kolmannen polven maahanmuuttajia pidetään "ulkomaalaisina". Esimerkiksi Saksassa useat ensimmäisen tai edes toisen polven maahanmuuttajat eivät ole saaneet Saksan kansalaisuutta, ja toisaalta Iso-Britanniassa ja Ranskassa jopa kolmannen polven maahanmuuttajiin suhtaudutaan kuin ulkomaalaisiin kansalaisuudesta huolimatta. (Zick & al. 2008.)

3 Tutkimuksen yhteiskunnallinen konteksti: maahanmuutto

Maahanmuutosta ja maahanmuuttajista puhuttaessa on hyvä muistaa, että maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen joukko ihmisiä, joiden motiivit kotimaastaan poistumiseen olisivat keskenään samanlaiset (Geddes & Scholten 2016). Maahanmuuttovirasto (migri.fi/sanasto) antaa seuraavat määrittelyt maahanmuuttoon ja pakolaisuuteen liittyville käsitteille: *"Maahanmuuttaja on yleistermi kaikille tiettyyn maahan (esim. Suomeen) muuttaville henkilöille"*. Maahanmuuton syitä voivat olla esimerkiksi opiskelu, työnteko, turvapaikan tarve tai perheen yhdistäminen. *Pakolaisella viitataan maahanmuuttoviraston (migri.fi/sanasto) määrittelyn mukaan "ulkomaalaistaustaiseen henkilöön, jolla on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi"*. *Pakolaisaseman saa "henkilö, jolle jokin valtio antaa turvapaikan tai jonka UNHCR katsoo olevan pakolainen"* (migri.fi/sanasto). *Turvapaikanhakija on "henkilö, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta. Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle annetaan turvapaikka. Oleskelulupa on lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa ja se myönnetään ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten. Oleskelulupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Oleskelulupa voidaan myöntää esimerkiksi työnteen, elinkeinonharjoittamisen, opiskelun tai perhesiteen perusteella."* *Kansalaisuus on "yksilön ja valtion välinen lainsäädännöllinen side, joka määrittää yksilön aseman valtiossa ja jolla määritetään yksilön ja valtion välisiä keskeisiä oikeuksia ja velvollisuuksia. Suomen kansalaisuuden hakeminen on mahdollista myös pysyvän oleskeluluvan saaneelle maahanmuuttajalle tietyin ehdoin."* (migri.fi/sanasto; ks. myös Geddes & Scholten 2016; Ulkomaalaislaki 30.4./2004/301.)

Maahanmuutosta, pakolaisuudesta ja kansainvälisestä suojelusta puhuttaessa on tärkeää muistaa, että myös turvapaikanhakijoiden taustat ja motiivit vaihtelevat: hakijoiden joukossa on paitsi konflikteja ja vainoa paenneita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia pakolaisia, myös työn ja paremman elintason tai perhesyiden vuoksi kotimaansa jättäneitä ihmisiä (esim. Geddes & Scholten 2016; Juntunen 2017). Maastamuuton taustalla saattaa olla myös se, että koti- tai asuinmaan rajat on vedetty keinotekoisesti, ja henkilö on marginaalisen etnisen ryhmän edustajana jäänyt niin sanotusti vaille kotimaata [puhutaan "vailla kansalaisuutta" olevista henkilöistä eli kansalaisuudettomista] - näin on käynyt esimerkiksi Irakin ja Syyrian kurdeille sekä monille Afrikan heimokansoille.

3.1 Maahanmuuton tunnuslukuja maailmalla ja Euroopassa

Suomessa vuonna 2015 koetun ”turvapaikka-aallon” voidaan sanoa olevan vain jäävuoren huippu koko Euroopan ja ylipäätään maailmanlaajuisen pakolaisuuden mittapuulla. Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestö IOM:n mukaan vuonna 2015 yli miljoona ihmistä saapui Eurooppaan meriteitse Väli-meren yli; 3771 ihmistä hukkui tai ilmoitettiin kadonneeksi matkalla - todellinen luku lienee moninkertainen (IOM 2016). Euroopan turvapaikkaviraston EASO:n mukaan vuonna 2016 Euroopan Unionin jäsenmaihin jätettiin vuonna 1 234 000 turvapaikkahakemusta. Euroopan maahanmuuton edelläkävijämaasta Saksasta turvapaikkaa haki vuonna 2016 yli 745 000 henkilöä (Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017), ja hakemuksista käsiteltiin saman vuoden aikana 695 733. Erilaisten suojelutarpeiden ja pakolaisuuden syiden perusteella myönteisen turvapaikkapäätöksen Saksasta sai vuonna 2016 433 920 turvapaikanhakijaa (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge 2016; ks. myös BMF 2017 ja 2018).

Ranskassa ensimmäisen turvapaikkahakemuksen jätti vuonna 2016 77 886 henkilöä; turvapaikkahakemuksen uudelleen käsittelyanomuksia jätettiin tämän lisäksi 7358, eli yhteensä käsiteltiin 85 244 hakemusta. Ranskassa myönnettiin vuonna 2016 alustavan tiedon mukaan 26 351 A- tai B-oleskelulupaa, näistä toissijaisen suojeluntarpeen perusteella 9551. A- ja B-luvilla viitataan turvapaikanhakijoille myönnettäviin lupatyyppeihin, joista B-lupa tarkoittaa tilapäistä ja A-lupa jatkuvaa oleskelulupaa (Ministère de l’Intérieur 2017 & 2018).

Vuoden 2015 turvapaikka-aalto nostatti EU-maissa pelkoa ja keskustelua hallitsemattoman maahanmuuton aiheuttamista turvallisuushista: vaadittiin tiukempaa rajavartiointia ja yhtenäistä EU:n pakolaispolitiikkaa. Osana vuoden 2015 pakolaisaallon jälkeisiä Euroopan unionin taseisia turvatoimia sovittiin kovimman paineen alaisten kohtemaiden (Kreikka, Unkari ja Italia) ja muiden EU-maiden välisistä pakolaisten sisäisistä siirroista, joihin EU-maat suostuivat enemmän tai vähemmän pitkin hampain. Monissa EU-maissa ryhdyttiinkin vuoden 2015 pakolaisaallon jälkeen konkreettisiin rajanvahvistustoimiin, joilla ei-toivotut maahanmuuttajat saataisiin pysymään EU:n rajojen ulkopuolella. (Geddes & Scholten 2016.)

Mielenkiintoista kyllä, eurooppalainen maahanmuuttopolitiikka ja esimerkiksi kansalaisuuden myöntämisen perusteet ovat muuttuneet 2000-luvulla. Ranska ja Saksa ovat hyviä esimerkkejä siitä,

miten erilaiset kansalaistamisen ja integraation muodot ovat olleet liitoksissa kansalaisuuteen ja kansalaisuusasemaan (Geddes & Scholten 2016). Toisaalta Geddes ja Scholten (2016) puhuvat yleiseurooppalaisesta trendistä, jonka mukaan kansalaisuuden saaminen on muuttunut monissa maissa helpommaksi ja kansalaisoikeudet samoin kuin velvollisuudet ovat "keventyneet". Samalla kun kansalaisuus pitää sisällään vähemmän oikeuksia, sen saaminen on myös helpottunut (em., 16).

Vaikka Suomessa ja Euroopassa on viime vuosina puhuttu "pakolaistulvasta" ja "-kriisistä" tai "turvapaikanhakija-aallosta", suurin osa maailman pakolaisista on tälläkin hetkellä paossa koti- tai naapurimaansa alueella. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n arvioiden mukaan tälläkin hetkellä yli 65 miljoonaa ihmistä on joutunut jättämään kotinsa, näistä hieman yli 22 miljoonaa täyttää pakolaisuuden määritelmän. Vailla kansalaisuutta olevia ihmisiä arvioidaan olevan jopa 10 miljoonaa. (UNHCR 19.6.2017). Huomionarvoista on myös se, että 39 prosenttia maailman pakolaisista oleskelee tällä hetkellä Pohjois-Afrikassa ja Lähi-Idässä, 29 prosenttia Afrikan muissa osissa, 14 prosenttia Aasiassa ja 12 prosenttia Pohjois- ja Etelä-Amerikassa. Euroopassa maailman pakolaisista on vain noin 6 prosenttia. Suurimmat pakolaisten vastaanottajamaat ovat tällä hetkellä Turkki, Pakistan, Libanon, Iran, Etiopia ja Jordania. Lähtömaiden kärjessä ovat yli 55 prosentin yhteisosuudellaan Syyria, Afganistan ja Somalia, niitä seuraavat Pakistan, Nigeria ja Eritrea. (UNHCR 2016 & 2018.)

European Asylum Support Office eli Euroopan turvapaikka-asioiden tukiviraston EASO:n viimeisimpien tilastojen mukaan vuonna 2017 EU-maissa jätettiin 706 913 turvapaikkahakemusta, mikä oli jopa 43 prosenttia vähemmän kuin aikaisempana vuonna. Vuonna 2016 EU-maissa jätettiin 1 236 325 turvapaikkahakemusta, mikä merkitsi puolestaan 9 prosentin laskua vuoden 2015 saldosta. Tammikuussa 2017 hakemuksia jätettiin EU:n sisällä 61 697. Sekä vuonna 2017 että 2016 hakijamaiden kärjessä olivat Syyria, Afganistan ja Irak; tammikuussa 2017 Nigeria oli syrjäyttänyt tilapäisesti Irakin kolmantena turvapaikanhakijoiden lähtömaana. Euroopan turvapaikkahakemustilastoista käy ilmi, että suosituin kohdemaana oli myös vuonna 2016 Saksa: suurin osa syyrialaisien, afgaanien ja irakilaisien turvapaikkahakemuksista jätettiin Saksaan. Vuoden 2017 lopussa 462 532 ensimmäistä turvapaikkahakemusta odotti käsittelyä eri EU-maiden turvapaikka-asioista vastaavilla viranomaisilla. (EASO 2018.)

3.2 Maahanmuuttopolitiikka Ranskassa ja Suomessa

Tutkimukseni maa-aineistoihin, Suomeen ja Ranskaan, kohdistuneen maahanmuuton historia on hyvin erilainen (esim. Leitzinger 2010; Geddes & Scholten 2016). Vaikka nykyisessä maailmantilanteessa Suomeen tulee Euroopan ja Venäjän kautta turvapaikanhakijoita osin samoista lähtömaista kuin Ranskaan (lähtömaiden kärjessä tällä hetkellä Irak, Afganistan, Syyria, Somalia ja Nigeria), pakolaisuus on ilmiönä tullut tutuksi suomalaisille vasta 70-luvulla Chilen venepakolaisten myötä (YLE 2015b; Leitzinger 2010). Ensimmäiset Suomeen pakolaisina tai työperäisinä maahanmuuttajina saapuneet selkeät kansallisuusryhmät olivat chileläiset ja 80-luvulla Suomeen saapuneet vietnamilaiset. 90-luvun alussa Somalian sisällissodan pahetessa Suomeen alkoi tulla poliittisina pakolaisina myös somalialaisia turvapaikanhakijoita (mm. Tiilikainen 2003; Pakolaisapu 2018). Suomen pakolaisavun ja Tilastokeskuksen tunnuslukujen mukaan Suomeen on vuosien 1973 ja 2012 välillä muuttanut pakolaisena 42 524 henkilöä. UNHCR:n mukaan Suomessa asui vuonna 2014 lähes 16 000 pakolaiseksi luokiteltavaa ihmistä, joilla ei ollut Suomen kansalaisuutta (Pakolaisapu 2018).

Ranska vanhana siirtomaaisäntänä on puolestaan tuntenut siirtolaisuuden ja pakolaisuuden ilmiöinä huomattavasti pidempään, ja maa on ottanut vastaan sotaa ja konflikteja pakenevia ihmisiä erityisesti Afrikan ranskankielisistä maista – entisistä siirtomaistaan – sekä muiden Euroopan maiden tavoin viime vuosina erityisesti Lähi-Idästä (Thomas, 2013; Freedman 2004; Condon & Ogden 1991; Ogden 2010). Pitkä siirtomaahistoria ja kolonialistinen valtapolitiikka onkin leimannut Ranskan maahanmuuttotrendejä: esimerkiksi kaikki Algeriassa ennen maan itsenäistymistä vuonna 1962 syntyneet ovat tietyin ehdoin oikeutettuja saamaan Ranskan kansalaisuuden (Ogden 2010; Schain 2008; Freedman 2004; Condon & Ogden 1991). Ranskan maahanmuuttopolitiikka onkin historiallisesti mielenkiintoinen esimerkki avoimuuden ja tiukan linjan vuorottelusta. 1900-luvulla maahanmuuttopolitiikkaa leimasi avoimuus uusille tulokkaille: kansalaisuuslait ja kansalaistamiskäytännöt mahdollistivat kansalaisuuden saamisen melko vähäisin perustein. Sen sijaan vuosien 1960-1970 poliittiset linjaukset ja yhteiskunnallisen ilmapiirin koventuminen muuttivat myös Ranskan maahanmuuttopolitiikkaa merkittävästi tiukempaan suuntaan. (Thomas 2013; Schain 2008; Condon & Ogden 1991.) Viimeisten vuosikymmenten aikana Ranska onkin pyrkinyt harjoittamaan mahdollisimman tiukkaa maahanmuuttopolitiikkaa (Thomas 2013; Schain 2008), ja oikeistopopulististen, maahanmuuttovastaisten puolueiden - käytännössä FN:n - kannatus on noussut huippulukemiin (Reynié 2016; Wieviorka 2012; Zlick & al. 2008).

Suomeen tulleista pakolaisista moni tulee erinäisten Euroopan pakolaisreittien kautta lähtömaista, joilla ei ole juurikaan kytköksiä Suomeen; Ranskaan puolestaan on tullut paljon maahanmuuttajia entisistä siirtomaista sekä merentakaisista departementeista ja merentakaisilta alueilta (Freedman 2004). Freedmanin (2004, 11) mukaan Ranskaan on toisen maailmansodan jälkeen tullut maahanmuuttajia samanlaisina "aaltoina" kuin muihinkin Pohjois-Euroopan kolonialismin suurmaihiin. Ensimmäisessä aallossa tuli työperäisen maahanmuuton kriteerit täyttäviä siirto- ja vierastyöläisiä muun muassa entisistä siirtomaista Välimeren rannoilta, Afrikasta ja Aasiasta. Näiden siirtolaisten ajateltiin täyttävän tilapäistä työvoimavajetta. 1970-luvun maahanmuuttopolitiittisten tiukennusten jälkeen suuri osa tulijoista oli ensimmäisessä aallossa tulleiden siirtotyöläisten lapsia ja puolisoita, ja 1980- ja 1990 -luvuilla tulijat olivat sekä laillisesti että laittomasti maahan tulleita pakolaisia ja muita laittomia siirtolaista eli "paperittomia" ("les sans-papier"). (Freedman 2004, 11; Messina 1996). Laitonta maahanmuuttoaaltoa seurasi paperittomien pakolaisten järjestäytyminen: paperittomat ryhtyivät vastustamaan karkotuksia ja vaatimaan kansalaisuutta (Freedman 2004, 11; Hansen 1999). Tämä järjestäytyminen on vaikuttanut osaltaan myös Ranskan nykyiseen maahanmuuttopolitiikkaan ja kansalaisuuslakeihin (Freedman 2004, 11; Terray 1997).

Maahanmuutto, maahanmuuttopolitiikka ja kansallisidentiteetti ovat olleet pitkään Ranskan sisä- ja ulkopoliittikan keskiössä. Toisaalta ranskalaista yhteiskuntaa leimaa yhden, yhtenäisen ja tasa-arvoisen "tasavaltalaisen" kansalaisen ideaali, johon etniseen aluperää, vähemmistöstatukseen ja toiseuteen liittyvä retoriikka istuu huonosti (Geddes & Scholten 2016, 16-17; Guimond & al. 2015; Roebroek & Guimond 2015; Gastaut 2012). Afrikan siirtomaiden asukkaat olivat vuoden 1946 perustuslain mukaan vapaita liikkumaan Ranskan maaperällä ja monet entisten siirtomaiden asukkaat käyttivät oikeuttaan työperäiseen maahanmuuttoon. Euroopan yhtenäistyminen ja Schengen -alueen muodostaminen muuttivat kuitenkin kansallisvaltioiden sisä- ja ulkopoliittisia linjauksia. Schengen-sopimuksen taustalla vaikutti myös vuoden 1974 Euroopan rajojen sulkeminen työn perässä siirtyneiltä ei-eurooppalaisilta maahanmuuttajilta. (Schain 2008; Thomas 2013; Freedman 2004.)

Ranskan maahanmuuttopolitiikan keskeisiä haasteita ovat viime vuosikymmeninä keskittyneet kansalaisuusksymyksen ympärille. Julkista keskustelua on käyty muun muassa Pohjois-Afrikan arabi-maista tulleiden marokkolaisten, algerialaisten ja tunisialaisten suhteellisen rajoittamattomasta pääsystä Ranskaan sekä syvälle yhteiskunnan rakenteisiin juurtuneista integraatio-ongelmista.

Ranskassa maahanmuuttokriittistä retoriikkaa leimaa vaatimus "assimilaatiosta" eli yhteiskuntaan "sulauttamisesta" ja mukautumisesta tasavaltalaisen kansalaisen ideaaliin. Myös Lähi-Idässä ja Pohjois-Afrikassa tapahtuneiden yhteiskunnallisten mullistusten, Arabikevään ja ISISin vastaisen taistelun ja Ranskassa tapahtuneiden tuhoisien terrori-iskujen vaikutukset maan muslimiväestöön ovat herättäneet kansainvälistä huomiota – ja huolta. (Geddes & Scholten 2016, 49–50.)

Toisin kuin esimerkiksi naapurimaassa Saksassa, jossa kansalaisuuden määrittelyssä lähdetään etnisestä ja kulttuuritaustasta sekä perimästä, Ranskassa kansalaisuus nähdään Geddesin ja Scholenin (2016) mukaan eräänlaisena sopimuksena yksilön ja valtion välillä. Taustalla vaikuttaa ranskalaiselle yhteiskuntajärjestykselle ominainen valtioideologia, jossa poliittinen yhtenäisyys manifestoituu sosiaalisena ja kulttuurisena yhtenäisyytenä. Näin ollen Ranskassa on kannustettu sekä kotoperäisten että maahanmuuttajataustaisten vähemmistöjen kulttuuristen tunnusmerkkien ja perinteiden piilottamiseen, esimerkkinä vuonna 2010 voimaan tullut burkha-kielto. Kulttuurinen, etninen ja sosiaalinen tasa-arvo ja tasapäistäminen ovat ranskalaisen yhteiskuntajärjestelmän ja näin ollen myös siirtolaispolitiikan keskeisiä periaatteita. (Geddes & Scholten 2016.)

Huomionarvoista Ranskan ja Suomen maa-aineistojen tarkastelussa on, että paitsi pakolaisten asema ranskalaisessa ja suomalaisessa yhteiskunnassa, myös lähtömaiden konfliktien luonne ja yhteiskunnallinen status on ollut hyvin erilainen. Siirtolaisuuden luonne on siis ollut jo alunalkujaan hyvin erilaista ja yhteiskuntien valmiudet sopeutua maahanmuuttoon sosiaalisena ilmiönä osin erilaiset (Geddes & Scholten 2016; Leitzinger 2010; Zick & al. 2008; Freedman 2004). Myös poliittiset ja lainsäädännölliset reaktiot muuttuvaan maahanmuuttotilanteeseen ja erityisesti maahanmuuton politisointi ovat olleet jossain määrin erilaisia ja ennen kaikkea tapahtuneet eri aikaan.

Ranskassa siirtolaisuus- ja kansalaisuuskyseminen olivat pitkään olleet ensisijaisesti hallinnollisen kentän haaste, mutta 1980-luvulla maahanmuutosta tuli poliittinen kysymys – ja ongelma, mikä mahdollisti myös FN-puolueen nousun. 2000-luvulle tultaessa alettiin puhua heikommin sopeutuvista maahanmuuttajaryhmistä, ja vuosina 2002-2007 sisäministerinä ja 2007-2012 presidenttinä toiminut Nicolas Sarkozy alkoi korostaa valtiollista turvallisuusnäkökulmaa maahanmuutosta ja integraatiosta puhuessaan. Jo sisäministerinä Sarkozy ajoi tiukempaa maahanmuuttopolitiikkaa ja hänen kaudellaan esimerkiksi perheenyhdistämisen ehtoja tiukennettiin. Sarkozyn perintöä ovat myös kä-

sitteet "immigration choisie" ("valittu maahanmuutto") ja "immigration subie" ("pakotettu maahanmuutto"), joilla viitataan maahanmuuttajia työntäviin syihin. Valitulla maahanmuutolla tarkoitetaan koulutettuja, työn perässä muuttavia, vapaaehtoisesti tulevia maahanmuuttajia, kun taas "pakotetulla maahanmuutolla" viitataan suojelun tarpeessa oleviin tai paremman elämän perässä tulleisiin, ei-koulutettuihin ja -toivottuihin maahanmuuttajiin. (Geddes & Scholten 2016, 56–58.) Geddes ja Scholten (2016, 58–59) toteavatkin, että äärimmäisen politisoitunut jakolinja toivottujen ja ei-toivottujen maahanmuuttajien välillä vaikutti myös Ranskan toimintaan vuosien 2014 ja 2015 pakolaiskriisin ratkaisemisessa. Yhdessä Saksan liittokansleri Angela Merkelin kanssa silloinen presidentti Hollande pyrki luomaan EU:n sisäisen pakolaiskiintiöjärjestelmän, jossa unionin sisäisillä siirroilla voitaisiin kontrolloida hallitsemattoman maahantulon aiheuttamia pullonkauloja. (em., 59).

Suomessa maahanmuuttopolitiikkaa harjoittaa Sisäministeriö, joka vastaa yleisestä maahanmuuttoa koskevasta lainsäädännöstä sekä päättää vastaanottokeskuksista, ja sen alaisuudessa Maahanmuuttovirasto eli Migri (vuoteen 2008 asti "Ulkomaalaisvirasto"), jonka vastuulla ovat muun muassa turvapaikkapäätökset, oleskelulupa-asiat sekä kansalaisuuden myöntäminen, vastaanottokeskusten toiminnan ohjaus, suunnittelu ja seuranta sekä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toimeenpanon ohjaus (Migri.fi). Maahanmuuttoviraston toimenkuva on 2010-luvulla laajentunut: vuonna 2015 osa poliisin vastuulla olleista ulkomaalaislupa-asioista siirtyi Maahanmuuttoviraston vastuulle. Myös vastaanottokeskusten hallinnointi ja koordinointi siirtyi Migrin vastuulle vuonna 2015.

Sisäministeriön julkaiseman "Maahanmuuton tilannekatsauksen" (1/2017; 4/2017) mukaan "turvapaikanhakija-aallon" huippuvuonna 2015 turvapaikkahakemuksia jätettiin Suomessa jopa 32 476, ja turvapaikkapäätöksiä tehtiin seuraavana vuonna 28 252; päätöksistä 51 prosenttia oli kielteisiä (14 282). Turvapaikkapäätöksistä myönteisiä (joko A- tai B-lupa) oli 27 prosenttia (7 745), rauenneita 14 prosenttia (3855), ja tutkimatta jäi 8 prosenttia (2326) hakemuksista (- /migri.fi 11.1.2017; Maahanmuuttovirasto/migri.fi; EMN 2017). Turvapaikkahakemus voi raueta, jos hakija peruuttaa itse hakemuksensa tai jos hakijaa ei tavoiteta kahteen kuukauteen (YLE 2015a, migri.fi). Tutkimatta hakemus voidaan jättää ulkomaalaislain mukaan esimerkiksi ns. Dublin-menettelyn perusteella mutta myös erinäisten muiden syiden takia, esimerkiksi silloin, kun hakija on saapunut turvallisesta

maasta, josta on saanut (tai olisi voinut saada) turvapaikan tai toissijaista suojelua tai muuta riittävä suojelua, tai kun hakija on saanut kansainvälistä suojelua toisesta EU:n jäsenvaltiosta (Maahanmuuttovirasto / migri.fi).

Maahanmuuton tunnuslukuja tarkasteltaessa on muistettava, että niin sanotun vapaaehtoisen paluun järjestelmän piirissä tapahtuneita maasta poistumisia tapahtui Suomessa vuonna 2016 aiempaa enemmän: vuonna 2016 2013 henkilöä poistui maasta vapaaehtoisesti. Huomionarvoista maahanmuuton tunnusluvuissa on, että turvapaikkahakemusten määrä väheni vuonna 2016 5657:een eli viidennekseen vuoden 2015 huippuluvuista. (Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017; Maahanmuuttovirasto / migri.fi.). Eurostatin (2017a) ja maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan vuoden 2017 syyskuun loppuun mennessä turvapaikkaa on hakenut n. 3860 henkilöä, näiden joukossa yli 1500 yhden kielteisen päätöksen saanutta. Uusintahakemusten määrää selittävät vuoden 2015 huippuvuonna tulneiden irakilaisien ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden uusintahakemukset (Eurostat 2017a).

Suomen turvapaikanhakijoiden lähtömaat ja hakijoiden sosiodemografiset taustatekijät vaihtelevat jopa kuukausittain. Maahanmuuttoviraston mukaan hakijamäärissä ja kansalaisuuksissa on tapahtunut muutoksia muun muassa EU:n sisäisten siirtojen myötä. Koska pakolaisvirtojen pullonkaulat kuormittavat ennen kaikkea Etelä-Euroopan kauttakulkumaita Kreikkaa ja Italiaa, muut Euroopan Unionin jäsenmaat ovat sitoutuneet ottamaan vastaan näihin maihin tulleita turvapaikanhakijoita ja käsittelemään näiden hakijoiden turvapaikkahakemukset Dublin-menettelyn periaatteita soveltamalla. Maahanmuuttoviraston tunnuslukujen mukaan Suomeen on saapunut tähän mennessä sisäisinä siirtoina 1975 turvapaikanhakijaa; vuonna 2015 ilmoitettu kiintiö oli 3200 henkilöä. Sisäisellä siirrolla Suomeen tulleet joutuvat Dublin-asetusta lukuun ottamatta ns. normaalin turvapaikkamenettelyn kohteeksi eli heille ei automaattisesti myönnetä turvapaikkaa tai oleskelulupaa. (Maahanmuuttovirasto 29.9.2017 & 12.10.2015.)

Maahanmuuttoviraston viimeisimpien tietojen mukaan tarkastelujaksolla 3/2017 - 2/2018 oleskelulupapäätöksiä tehtiin Suomessa edellä mainitulla tarkastelujaksolla yhteensä 67238, joista ensimmäisiä oleskelulupahakemuksia oli 25 573. Oleskelulupaa täytyy hakea kaikkien ei-EU- ja ETA-kansalaisten, jos he aikovat oleskella Suomessa yli 90 vuorokautta muussa kuin matkailutarkoituk-

nessa. Myönteisiä oleskelulupia ensimmäiseen oleskelulupahakemukseen myönnettiin edellä mainitulla tarkastelujaksolla 21 478. Kansainvälistä suojelua koskevia turvapaikkapäätöksiä tehtiin edellä mainitulla tarkastelujaksolla 8413. Kansainvälistä suojelua saavat saavat automaattisesti myös oleskeluluvan. Käsitellyistä hakemuksista myönteisen turvapaikkapäätöksen sai 3561. 1076 hakemusta jätettiin tutkimatta, 523 raukesi ja kielteisiä päätöksiä tehtiin 3253. Suurin hakijaryhmä olivat irakilaiset (3879), joista pakolaisaseman tai toissijaista suojelua sai noin 1340 hakijaa. Kielteisen päätöksen sai 1699 irakilaista turvapaikanhakijaa; ilmeisen perusteettomaksi arvioitiin 186 hakemusta. Seuraavaksi suurimmat hakijaryhmät olivat afgaanit, syyrialaiset ja somalit. (migri.fi /tilastot 15.3.2018.)

Huomionarvoista maaliskuun 2017 ja helmikuun 2018 välisellä ajalla Suomessa käsiteltyjen turvapaikanhakijoiden sosiodemografisessa profiilissa on miessukupuolen korostuminen: hakijoista 6138 eli 73 prosenttia oli miehiä. Selkeästi suurin osa (58,1%) hakijoista kuului ikäryhmään 18–34 -vuotiaat; alle 13-vuotiaita oli 19,3 prosenttia hakijoista, 14–17 -vuotiaita 4,8 prosenttia ja yli 34-vuotiaita 17,7 prosenttia hakijoista. (migri.fi/tilastot 15.3.2018.)

Suomen maahanmuuttopolitiikkaa leimaa tälläkin hetkellä tiukka vastakkainasettelu sekä toisaalta Sisäministeriön alaisen Maahanmuuttoviraston ja erilaisten kansalaisjärjestöjen (esim. Vapaa liikkuvuus, Rajat auki) että äärioikeistolaisten ja muiden maahanmuuttokriittisten puolueiden ja järjestöjen välillä. Maahanmuuttoviraston rooli on erityisen kriittinen, sillä sen toimialaa on laajennettu 2000-luvulla selvästi, ja Migri näyttäytyykin julkisuudessa selkeästi Sisäministeriötä konkreettisempänä päätöksiä tekevänä viranomaisena ja aktiivisena toimijana maahanmuuton ja turvapaikkapolitiikan kentällä (esim. Förbom 2014).

Huomionarvoista on niin ikään se, että vaikka Suomessa jätettyjen turvapaikkahakemusten määrä on radikaalisti laskenut vuodesta 2015, Suomessa on tälläkin hetkellä paljon ns. paperittomia ihmisiä, joiden asema on oleskeluluvan puuttumisen vuoksi vaikea (Jauhiainen & Gadd 2018).

4 Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen sekä ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden (ekstroversio) yhteyttä ranskalaisten ja suomalaisten vastaajien ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan ja pohdin, kuinka paljon viimeaikaisilla terrori-iskuilla ja muilla ulkoisilla väkivallanteoilla, yleisellä maailmanpoliittisella tilanteella sekä vuoden 2015 ”pakolaisaallolla” on ollut yhteyttä eurooppalaisten asenteisiin ja ennakkoluuloihin maahanmuuttajia ja erityisesti muslimeita kohtaan. Pyrin selvittämään, miten itsensä ”natiiveiksi” eli valta- tai kanta-väestöksi määrittelevät suomalaiset ja ranskalaiset vastaajat asemoituvat 2010-luvulla suhteessa maahanmuuttajiin ja erityisesti muslimeihin ja mitkä sosiaaliset ilmiöt antavat suojaa ennakkoluuloja vastaan.

Vaikka tutkimuksessa käsitelläänkin kahden toisistaan poikkeavan yhteiskunnan maa-aineistoja, aineistojen kattava vertailu ei ole pro gradu -tutkielman rajoissa mahdollista. Maa-aineistoja tarkastellaan ja analysoidaan siis rinnakkain, ja suomalaisten ja ranskalaisten vastaajien välisiä mahdollisia eroja peilataan erityisesti maiden yhteiskunnalliseen tilanteeseen, ajankohtaiseen maahanmuutto-kontekstiin sekä yleiseen ilmapiiriin: onko suomalaisten ja ranskalaisten välisiä asenne-eroja mahdollista selittää sosiaalisilla, kulttuurisilla tai poliittisilla tekijöillä? Pro gradu -tutkielman puitteissa on mahdotonta selittää ennakkoluuloja tyhjentävästi esimerkiksi tietyn kansallisvaltion kulttuurilla tai vallitsevalla kansallisella tai yleiseurooppalaisella maahanmuuttopolitiikalla, mutta ne luovat tutkimukselle ajallisen ja paikallisen tulkintakontekstin.

Keskeisiä sosiaalipsykologisia käsitteitä ennakkoluulojen taustalla ovat sosiaalisen liittymisen, sosiaalisen pääoman sekä sosiaalisen identiteetin teoria, ryhmäajattelu (mm. sisä- ja ulkoryhmäpreferenssi, ryhmävertailu ja kontaktihypoteesi) sekä asenteet ja ennakkoluulot, jotka toimivat tutkimuksessani selitettävänä muuttujana. Koska persoonallisuuspiirteiden vaikutusta ennakkoluuloihin ja asenteisiin maahanmuuttajia kohtaan käsittelevän aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella (esim. Turner & al. 2014; Hodson & al 2012; Hodson & Busseri 2012; Hodson & al 2013; Hodson & Dont 2015; Hodson & al. 2017) on syytä olettaa, että henkilön persoonallisuuden piirteet eli tässä tapauksessa erityisesti sosiaalisuus ja ulospäinsuuntautuneisuus ovat yhteydessä myös suomalaisten ja ranskalaisten kokemiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan, hyödynnän tutkimuksessani toisena selittävänä muuttujana the Big five -persoonallisuustypologian ekstroversiopiiirrettä.

Varsinainen tutkimuskysymykseni on kaksiosainen:

Millainen yhteys suomalaisen ja ranskalaisen vastaajien a) ekstroversiolla ja b) sosiaalisella aktiivisuudella ja osallistumisella on heidän maahanmuuttajia kohtaan tuntemiinsa ennakkoluuloihin?

Analyysin selitettävä muuttuja on suomalaisten ja ranskalaisten maahanmuuttajia (erityisesti muslimiä) kohtaan kokemia ennakkoluuloja mittaava summamuuttuja. Varsinaisia selittäviä muuttujia on viisi: vastaajan ekstroversiota eli ulospäinsuuntautuneisuutta ja ekstroversion toista ulottuvuutta, varautuneisuutta, mittaavat muuttujat; vastaajan sosiaalista aktiivisuutta eli vapaa-ajalla tapahtuvien sosiaalisten kohtaamisten määrää mittaava muuttuja sekä vapaaehtoistyöhön ja ihmisoikeus- ja hyväntekeväisyysjärjestöjen toimintaan osallistumista mittaavat muuttujat. Lisäksi on laadittu aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella valittuihin sosiodeomografisiin ja -ekonomisiin sekä yhteiskunnallisiin taustamuuttujiin liittyviä lisähypoteeseja.

Alustavia tutkimushypoteeseja muodostettiin aiempaan tutkimukseen, ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen kontekstiin ja aiemmin esiteltyyn teoriaan perustuen muutamia. Hypoteesit on tässä jaettu selittävien muuttujien mukaisiin kategorioihin:

Ekstroversio

H1a. Mitä varautuneempi vastaaja kokee olevansa, sitä enemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

H1b. Mitä sosiaalisempi ja ulospäinsuuntautuneempi vastaaja kokee olevansa, sitä vähemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Sosiaalinen aktiivisuus

H2. Sosiaalinen aktiivisuus ja tiiviit sosiaaliset kontaktit vähentävät maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Sosiaalinen osallistuminen

H3. Vapaaehtoistyön tekeminen ja ihmisoikeus- tai humanitäärisen järjestön jäsenyys vähentää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Sosiodemografiset kontrollimuuttajat

H4a. Mitä korkeampi koulutustaso vastaajalla on, sitä vähemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

H4b. Miehet ovat ennakkoluuloisempia maahanmuuttajia kohtaan kuin naiset.

H4c. Mitä vanhempi vastaaja, sitä enemmän hän ilmaisee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttajat

H5a. Populistisen (maahanmuuttokriittisen) puolueen kannattaminen lisää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

H5b. Työttömyys lisää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

H5c. Keski- ja korkeimpaan tuloluokkaan kuuluvat vastaajat ilmaisevat vähemmän maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Tausta-ajatuksena aineiston varsinaisessa analyysissä on, että suomalainen ja ranskalainen yhteiskunta eroavat toisistaan jonkin verran sosiaalisen pääoman, koheesion ja sosiaalisten sidosten osalta (esim. Esping-Andersen 2002). Niin ikään Ranskan ja Suomen maahanmuuttopolitiikka ja nykyinen yhteiskunnallinen tilanne, useat terrori-iskut ja niiden uhka sekä toisaalta maahanmuuttajien kotoutumis- ja integroitumisvaikeudet vaikuttavat vastaajien asenteisiin, pelkoihin ja ennakkoluuloihin (vrt. Toivonen 2016; Haavisto 2017). On myös todennäköisestä, että vaikka Suomen maahanmuuttotilanne on vähäisemmän maahanmuuton ja pienempien turvapaikanhakijamäärien vuoksi jossain määrin ”rauhallisempi” kuin Ranskassa ja vaikka Suomessa on tapahtunut vasta yksi selkeästi terrorismin määritelmät täyttävä väkivallanteko, Euroopan yleinen turvallisuustilanne ja lukuisat terrori-iskut muissa Pohjoismaissa vaikuttavat myös suomalaisten vastaajien pelkoihin ja ennakkoluuloihin. On myös mahdollista, että ranskalaisten pidempi kokemus maahanmuuttajista ja kulttuurisesta moninaisuudesta sekä tasavaltalaisen kansalaisen ideaali (esim. Roebroek & Guimond 2015; Guimond & al. 2015) vähentää heidän maahanmuuttajia (erityisesti muslimeita) kohtaan tuntemiaan ennakkoluuloja.

Suomen ja Ranskan maa-aineistoja tarkasteltaessa on lisäksi tärkeää huomioida, että ”maahanmuuttajat” ei ole yksiselitteinen ja -ulotteinen kategoria ja vastaajissa on myös maahanmuuttajataustaisia, Suomessa ja Ranskassa syntyneitä tai näihin maihin nuorena muuttaneita vastaajia, jotka

ovat vastanneet samoihin kysymyksiin kuin muut vastaajat, mikä on huomioitu myös regressiomalleissa ja varsinaisessa analyysissä yrittämällä poimia aineistosta myös maahanmuuttotaustaiset vastaajat.

5 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkimuksessa käyttämäni aineiston, keskeiset muuttujat sekä keskeiset analyysimenetelmät.

5.1 SAMRISK-aineisto ja vastaajat

Tutkimukseni aineistona hyödynnän Norjan tutkimusneuvoston 2015-2017 rahoittaman *Disruption, Social Capital and Resilience: A Longitudinal and Comparative Approach* –hankkeen kvantitatiivista aineistoa, joka on osa SAMRISK-tutkimuskonsortiota. Hankkeen Suomen johtajana toimii Atte Oksanen ja hanketta koordinoi Institutt for samfunnsforskning Oslossa. Suomen aineiston aineistonkeruussa hyödynnettiin TNS-Gallupia. Online-kysely toteutettiin tammi-helmikuussa 2017, Suomessa 10.1.-22.1.2017 ja Ranskassa 11.1.-8.2.2017, ja kyselyä pilotoitiin muun muassa Tampereen yliopiston sosiaalitieteiden opiskelijoilla tammikuussa 2017.

Suomen aineiston otoskoko on 2024 ja Ranskan aineiston otoskoko 2003. Suomen aineistossa vastausprosentti oli 39,1 ja Ranskan aineistossa vain 10%. Maakohtaisten aineistojen analyyseissä on käytetty painokerrointa, ja aineistojen voidaan katsoa olevan kansallisesti edustavia, joten tulosten perusteella voi tehdä suuntaa-antavia koko populaatioon yleistettävissä olevia maa-analyysejä.

5.2 Muuttujat

Selitettävä muuttuja: ennakkoluulot

Tutkimuksen selitettävänä muuttujana on kymmenestä ennakkoluuloisuutta mittaavasta muuttujasta muodostettu summamuuttuja, johon on käytetty maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja mittaavien 4- ja 5- portaisten likert-asteikollisten muuttujien arvoja muodostamalla niistä keskiarvo- eli eräänlainen summamuuttuja. Summamuuttujalla pyritään tiivistämään useamman samaa tai samantyyppistä ominaisuutta mittaavan muuttujan sisältämä informaatio (Nummenmaa 2004, 151). Summamuuttujan voi muodostaa joko laskemalla muuttujien havaintoarvot yhteen tai laskemalla muuttujien havaintoarvoista keskiarvo (Nummemaa 2004, 151.).

Summamuuttujan muodostaminen esimerkiksi kahdesta keskiarvomuttujasta on myös mahdollista, kunhan muistaa huomioida erillisten mittayksiköiden vaikutuksen lopullisen summamuuttujan

arvoihin. Niin sanotun ”puhtaan” keskiarvomuuttujan etu on se, että siten muodostetun muuttujan skaala on sama kuin alkuperäisten muuttujienkin. Tässä tutkimuksessa ennakkoluulot-summamuuttuja muodostettiin kahdesta eriskaalaisesta keskiarvomuuttujasta, jolloin lopullisen summamuuttujan arvot asettuivat välille 1–3. Tulosten analysoinnin kannalta onkin tärkeää muistaa, että summamuuttujat hävittävät aineistosta tietoa kuten keskiarvoja ja hajontoja (Nummenmaa 2004, 152).

Ennen lopullisen selitettävän ennakkoluulot-summamuuttujan muodostamista muuttujat koodattiin uudelleen samansuuntaisiksi ja reliabiliteettitestauksella tutkittiin, missä määrin summamuuttujaan mukaan otettavat ennakkoluuloisuutta mittaavat muuttujat ($n = 10$) mittaavat samaa ilmiötä. Reliabiliteettitestauksen perusteella voitiin todeta, että summamuuttujan sisäistä johdonmukaisuutta mittaava Cronbachin alfa -kerroin oli näille kymmenelle muuttujalle verrattain korkea: Suomessa aineistossa 0,893 ja Ranskan aineistossa 0,868, joten summamuuttujan muodostaminen on perusteltua. Sen sijaan muuttujien väliset korrelaatiokertoimet jäivät joidenkin muuttujien välillä melko mataliksi, alhaisimmillaan 0,108. Alhaisimman korrelaation saavat väittämät ”*Henkilökohtaisten arvojeni mukaan maahanmuuttajiin liittyvät stereotyyppit ovat hyväksyttäviä*” ja ”*Suutun itselleni sellaisista ajatuksista ja tunteista, jotka voidaan tulkita ennakkoluuloisiksi*”.

Lopullisessa ennakkoluulot –summamuuttujassa olivat mukana SAMRISK-aineistosta seuraavat kysymykset (suluissa muuttujan asteikko)

1. *Suomessa on liikaa maahanmuuttajia (Il y a trop d'immigrés en France)*. (4-portainen)
2. *Islam on uhka länsimaille (L'islam est une menace pour l'occident)*. (4-portainen)
3. *Syntyperäisten suomalaisten pitäisi olla etusijalla työsaannissa ulkomaalaisiin nähden (En matière d'emploi, on devrait donner la priorité à un français sur un étranger)*. (4-portainen)
4. *Maahanmuutto rikastaa kulttuuria (L'immigration est une source d'enrichissement culturel)*. (4-portainen)
5. *Suomessa syntyneet maahanmuuttajien lapset ovat yhtä suomalaisia kuin muutkin suomalaiset (Les enfants d'immigrés nés en France sont des Français comme les autres)*. (4-portainen)
6. *Hallituksen pitäisi tehostaa maahanmuuttovoilvontaa varmistaakseen, etteivät terroristit pääse maahan (Le gouvernement devrait intensifier le contrôle de l'immigration pour s'assurer que des terroristes n'entrent pas en France)*. (4-portainen)

7. *Minulle on tärkeää suhtautua ennakkoluulottomasti maahanmuuttajiin (Il m'est important d'agir envers les immigrés sans préjugés).* (5-portainen)
8. *Henkilökohtaisten arvojeni mukaan maahanmuuttajiin liittyvät stereotypiat ovat hyväksyttäviä (Du point de vue de mes valeurs personnelles utiliser des stéréotypes envers les immigrés n'est pas problématique).* (5-portainen)
9. *Suutun itselleni sellaisista ajatuksista ja tunteista, jotka voidaan tulkita ennakkoluuloiksi (Je suis en colère avec moi-même lorsque j'ai des pensées ou des sentiments qui peuvent être considérés comme des préjugés).* (5-portainen)
10. *Koen syyllisyyttä maahanmuuttajia koskevista negatiivisista ajatuksista (Je me sens coupable lorsque j'ai des pensées négatives envers les immigrés).* (5-portainen)

Cronbachin alfa-kertoimen arvo laskee lähes kaikkien muuttajien osalta, jos kyseinen muuttaja jätetään pois summamuuttujasta. Väitteen: "*Henkilökohtaisten arvojeni mukaan maahanmuuttajiin liittyen stereotyyppien käyttäminen on hyväksyttävää*" pois jättäminen nostaisi alfaa hiukan (Suomen aineistossa 0,893 -> 0,897; Ranskan aineistossa 0,868 -> 0,875), mutta ei niin merkittävästi, että väitteen pois jättäminen olisi tarpeellista. Stereotyyppien voidaan aiemman tutkimuksen perusteella katsoa liittyvän integraalisesti ennakkoluuloihin (esim. Duckitt 1994; Matthes & Schmuck 2015; Matthes & Marquart 2013; Schmuck & Matthes 2014), joten stereotyyppisiä asenteita mittaava kysymys on mielekästä pitää mukana summamuuttujassa.

Ennakkoluulo-summamuuttujan muodostuksessa oli SAMRISK-aineiston painopisteiden ja toisaalta pro gradu-tutkielman rajallisuuden vuoksi mahdollona eritellä tarkemmin maahanmuuttajiin kohdistuvia implisiittisiä ja eksplisiittisiä asenteita ja ennakkoluuloja (vrt. Huber & Lapinski 2006; Matthes & Schmuck 2015), sillä aineistossa ei ollut riittävästi eri kategorioihin liittyviä kysymyksiä. Näin ollen esimerkiksi negatiivisia stereotyyppioita, ulkoryhmiin (tässä tutkimuksessa maahanmuuttajiin ja muslimeihin) kohdistuvia pelkoja ja implisiittisiä ja eksplisiittisiä asenteita käsiteltiin selitettävää muuttujaa muodostettaessa yhtenä yläkategoriana: summamuuttuja "maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot".

Selittävät muuttujat

Tutkimuksessa erityisen kiinnostuksen kohteeksi nousivat teoriakirjallisuuden ja aiemman sosiaalipsykologisen tutkimuksen perusteella a) big 5 -persoonallisuusmittarin ekstroversiota mittaavan

kysymyksen kaksi ulottuvuutta: ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus sekä varautuneisuus, ja b) vastaajan sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen yhteys maahanmuuttajiin ja muslimeihin kohdistuviin ennakkoluuloihin.

Ekstroversio

Varsinaiseksi ensimmäiseksi ennakkoluuloja selittäväksi muuttujaksi (malli 2) valittiin persoonallisuuspiirretutkimukseen, sosiaaliseen pääomaan ja koheesioon sekä ihmisten liittymisen tarpeeseen liittyvän teoriakirjallisuuden perusteella ekstroversiota eli ulospäinsuuntautuneisuutta mittaavan big five -kysymyspatteriston kaksi väittämää (Q033): *"Olen varautunut"* ja *"Olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen"*. Kysymykset oli sisällytetty kyselylomakkeeseen toisistaan erillisinä eli osana 10-osaista big five -mittaria ja niiden reliabiliteettitestissä Cronbachin alfa jäi varsin matalaksi. Suomen aineistossa mittarin sisäinen johdonmukaisuus oli hieman parempi, mutta silti vain 0,533; Ranskan aineistossa ekstroversio-mittarin väitteiden reliabiliteetti oli todella matala, vain n. 0,26, millä perusteella mittari päätettiin pitää kaksiosaisena.

Big five -mittarin käyttämistä lyhyenä, 10-osaista versiona, voidaan perustella esimerkiksi kyselyn täyttämiseen käytettävissä olevan vastausajan vähäisyyden ja ylipäätään tutkimuksen painopisteiden mukaan, ja sitä on käytetty onnistuneesti aiemmissä tutkimuksissa (ks. esim. Chopik & al. 2017; Jouhki 2015; Nuorisoriikollisuuskysely 2012; Rammstedt & John 2007; Gosling & al. 2003). Kuten Gosling ja kumppanit (2003) big five -mittarin lyhyen version hyötyjä ja ongelmia tarkastelevassa artikkelissaan toteavat, ideaalitapauksessa tutkijoilla olisi käytössään laaja ja seikkaperäinen persoonallisuusmittaristo, mutta varsinkin poikkiteollisissa online-kyselyissä, joissa vastaajia pyydetään arvioimaan omaan tai muiden persoonallisuutta useaan eri otteeseen, on perusteltua käyttää big five -mittarin tiiviimpää versiota. Big five -mittarista onkin olemassa myös 5-kohtainen mittari. (Gosling & al. 2003.)

Varsinaisissa persoonallisuustutkimuksissa Big Five -mittarista käytetään usein vakiintunutta 44 kohdan kysymyspatteristoa BFI (Big Five Inventory, ks. John & al. 1991), jolloin mittarin sisäistä johdonmukaisuutta voidaan parantaa jättämällä pois reliabiliteettitestissä Cronbachin alfaa selvästi heikentävät muuttujat (ks. esim. Gurven & al. 2013; Leung & al. 2013). Toisaalta Costa ja McRae (1992) ovat kehittäneet jopa 240 -osaisen NEO-PI-R -tutkimuksessa käytetyn version big five -mittarista, jolla tarkastellaan myös kunkin persoonallisuuden yläpiirteen lisäksi myös jokaisen piirteen

kuutta alapiirrettä. Noin 45 minuuttia kestävä mittaus on kuitenkin liian pitkä useimpiin tutkimustarkoituksiin (Gosling & al. 2003) ja siksi yleisemmin käytettyjä ovat edellä mainittu 44-kohtainen BFI (ks. esim. Benet-Martínez & John 1998) sekä 60-osainen NEO Five Factor -Inventory (NEO-FFI; Costa & McCrae 1992) sekä Goldbergin (1992) 100-osainen mittari. Saucier (1994) on puolestaan kehittänyt Goldbergin mallista 40-osaisen kysymyspatteriston.

Leung & al. (2013) ovat puolestaan muokanneet BFI-mittarista 29-kohtaisen mallin, jossa ekstroversio -mittarin sisäinen reliabiliteetti on ollut noin 0,72. Mielenkiintoista kyllä, mittarin sisäinen johdonmukaisuus voi vaihdella myös vastaajakategorioittain: esimerkiksi Gurven & al. (2013) totesivat Big Five -mittarin toimivuutta bolivialaisen alkuperäiskansan keskuudessa tarkastelevassa tutkimuksessaan, että ekstroversio- ja avoimuus -mittareiden sisäinen luotettavuus oli korkein miesten, nuorten, korkeammin koulutettujen ja espanjaa puhuvien vastaajien kohdalla. Sovinnollisuus- ja tunnollisuus -mittarit osoittivat päinvastaista (Gurven & al. 2013).

44-kohtaisen BFI -mittarin persoonallisuustekijöiden sisäinen johdonmukaisuus on osoittautunut useissa tutkimuksissa erittäin hyväksi ja BFI-mittaria voidaankin pitää yleisesti hyvänä ja luotettavana persoonallisuuspiirteiden mittaamisen tapana (Zheng & al. 2008). Goslingin ja kumppaneiden (2003) tutkimuksessa arvioitiin sekä etabloituneen 44-kohtaisen BFI-mittarin sekä viiden (FIPI) että kymmenen kohdan (TIPI) mittareiden sisäistä reliabiliteettia. Ekstroversio-mittari osoittautui kaikissa malleissa sisäisesti luotettavimmaksi: mittarin sisäistä reliabiliteettia mittaava cronbachin alfa oli BFI-mittarissa 0,82, FIPI-mittarissa 0,81 ja TIPI-mittarissa 0,77 (Gosling & al. 2003).

Toisessa Goslingin ja kumppaneiden (2003) tekemässä mittarin sisäisen reliabiliteetin vertailussa, jossa tarkasteltiin BFI- ja FIPI-mittareiden persoonallisuuspiirteiden keskinäistä korrelaatiota, ekstroversio-mittari osoittautui niin ikään vahvimaksi cronbachin alfan ollessa 0,82 ja tilastollisesti merkitsevä. Toisaalta samassa tutkimuksessa tutkijat (Gosling & al. 2003) totesivat, että TIPI- eli 10-osaisen big five -mittarin persoonallisuuspiirteiden sisäistä konsistenssia tutkittaessa cronbachin alfat jäivät matalammiksi. Tällöinkin ekstroversio -mittari oli vahvin ($\alpha = 0,68$) sovinollisuuden alfan ollessa 0,40, tunnollisuuden osalta 0,50, emotionaalisen tasapainon (vrt. neuroottisuus) 0,73 ja avoimuuden kokemuksille 0,45 (Gosling & al. 2003).

Rammstedtin ja Johnin (2007) Yhdysvalloissa ja Saksassa vertailemaa BFI-10 eli kymmenen kohdan big five -"pikatestiä" arvioivassa tutkimuksessa ekstroversio -mittarin sisäistä reliabiliteettia tutkitessa todettiin, että sekä arvioitsijoiden (inter-rater reliability) että tutkimuskertojen välisellä (test-retest -reliability) toistetulla mittarin luotettavuuden arvioinnilla saatiin ekstroversio-mittarille korkeimmat mittarin osien väliset korrelaatiot. Yhdysvalloissa englanninkielisenä versiona tutkitun ekstroversio-mittarin ja sen alapiirteiden (NEO-PI-R) korrelaatio oli puolestaan 0,69 ja Saksassa saksankielisenä 0,79. Sen sijaan varsinaisen ekstroversio-mittarin ja sen kuuden NEO-PI-R -alapiirteiden väliset korrelaatiot jäivät välille 0,33 - 0,72 keskiarvon olleena 0,52. (Rammstedt & John 2007.)

Big five -mittarin osalta on huomattava, että 15-osaisen mittarin Suomen validointia (PK5, ks. esim. Nuorisoriikollisuustutkimus 2012 tai Jouhki 2015) ei voitu hyödyntää tässä analyysissä, koska kyseessä on kansainvälinen yhteishanke. Dummy -koodausta voidaan perustella myös muuttujien frekvenssijakaumilla: alkuperäisenä 5-portaisena (alkuperäisessä kysymyksessä on 7 vastausvaihtoehtoa, joista kaksi viimeistä koodattiin puuttuvina) Suomen aineiston vastaajien (N = 2004) kohdalla ekstroverio -mittarin varautuneisuus -muuttujan jakaumat olivat "vahvasti eri mieltä" N = 160, "hieman eri mieltä" N = 312, "ei samaa eikä eri mieltä" N = 361, "hieman samaa mieltä" N = 871 ja "vahvasti samaa mieltä" N = 317. Uudelleen dummy-muuttujaksi koodattuna "en ole varautunut" -väittämän (N = 2005) jakauma oli 817 ja "olen varautunut" 1188. Olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen -väittämän (N = 2006) alkuperäiset jakaumat olivat vastaavasti N1 = 160, N2 = 351, N3 = 375; N4 = 600 ja N5 = 521. Uudelleen koodattuna (N = 2007) vastaavat dummy-muuttujan arvot olivat: "olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" N = 1121 ja "en ole ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" N = 887.

Ranskan aineistossa vastaavat arvot jakoutuivat selvästi enemmän varautuneisuuspainotteisesti. Varautuneisuus (alkuperäinen, N = 1980): N1 = 94, N2 = 334; N3 = 414, N4 = 632 ja N5 = 507 eli itseään varautuneina pitäviä oli selvästi määrällisesti enemmän. Dummy-kooduksen (N = 1566) tuloksissa itseään varautuneina piti 1139 vastaajaa ja ei-varautuneena 427. Ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden osalta tulokset olivat seuraavanlaiset. Alkuperäisen muuttujan "olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" (N = 1974) jakaumat olivat N1 = 36 (vahvasti eri mieltä), N2 = 132 (hieman eri mieltä), N3 = 336 (ei samaa eikä eri mieltä), N4 = 628 (hieman samaa mieltä) ja N5 = 842 (vahvasti samaa mieltä). Dummy-koodaus (N = 1638) tuotti seuraavat tulokset: "olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" N = 1470 ja "en ole ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" N = 168.

Vastausvaihtoehdot oli alkuperäisessä kyselyssä koodattu 5-portaiseksi likert-asteikoksi: *"vahvasti eri mieltä, hieman eri mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, hieman samaa mieltä sekä vahvasti samaa mieltä"*, mutta tämän tutkimuksen kannalta tuntui perustellulta tarkastella nimenomaan henkilön kokemusta varautuneisuudestaan ja toisaalta ulospäinsuuntautuneisuudestaan ja sosiaalisuudestaan, joten muuttujista tehtiin lopullista regressioanalyysiä varten dikotomiset dummy-muuttujat, joissa arvon 0 saivat *"en ole varautunut"* ja *"en ole ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen"*, ja arvon 1 puolestaan *"olen varautunut"* ja *"olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen"*. Regressioanalyysin kannalta on tärkeää muistaa, kumpi vastaus on otettu dummy-muuttujassa vertailu- eli 0-arvoksi.

Dummy-muuttujan käyttö ei ole välttämättä paras ratkaisu, sillä alkuperäisen vastauskaalan muuttamisella kadotetaan vastauksista tietoa, mutta 10-osaisena ja jo alun perin erillisinä sanallisesti muotoilluin vastausvaihtoehdoin käytettynä dummy-muuttujan käyttö on perustellumpaa, ja näin ollen big five –mittarin ekstroversio –muuttuja päätettiin säilyttää erillisenä.

Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen

Mallissa 3 tarkasteltiin sosiaalisen koheesion ja pääoman teorian perusteella toisen varsinaisen seittävän muuttujan, sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen, yhteyttä ennakkoluuloihin. Sosiaalista aktiivisuutta mitattiin aineistossa kysymyksellä *"Kuinka usein tapaavat kasvotusten ystäviä, sukulaisia tai työkavereita muissa kuin työasioissa?"*, jonka vastausasteikko oli alun perin 7-portainen (ei koskaan - päivittäin). Vastausasteikko koodattiin uudelleen 4-portaiseksi: *"en koskaan - harvoin - silloin tällöin - usein"*, jotta havaintojen osuudet eivät jäisi liian pieniksi ja olisivat helpommin tulkittavissa. Tämän kysymyksen kohdalla on tulosten analyysissä tärkeää miettiä myös eri kieliversioiden kysymyksenasettelua: Ranskan aineistossa kysymys on muodossa: *"Tapaatteko ystäviä, vanhempianne tai työkavereitanne sosiaalisten syiden takia?"* *"Tapaan heitä..."* jne. Sukulaiset ja vanhemmat eivät ole täysin sama asia; samoin muotoilu *"muissa kuin työasioissa"* ja *"sosiaalisten syiden takia"* eroavat hiukan sävyiltään, mikä ei toki välttämättä vaikuta lopputulokseen, mutta on hyvä pitää mielessä lopullisia tuloksia pohdittaessa.

Sosiaalista osallistumista ja aktiivisuutta mittavaan malliin 3 otettiin mukaan myös vapaaehtoistyötä sekä ihmisoikeusjärjestön jäsenyyttä mittaavat kysymykset: *"Oletko viimeisen vuoden aikana osallistunut vapaaehtoistyöhön joko yhden tai useamman vapaaehtoisjärjestön piirissä?"* sekä *"[Kuu-*

lutko johonkin seuraavista?] Hyväntekeväisyys- tai ihmisoikeusjärjestö?” Hypoteesina on, että yhteiskunnallinen aktiivisuus ja osallistuminen vähentävät ennakkoluuloisuutta ns. kontaktihypoteesin kautta (esim. Allport 1954; Ward & Masgoret 2006). Esimerkiksi Yhdysvaltoihin verrattuna vapaaehtoistyön tekeminen ei ole Suomessa erityisen tyypillinen yhteiskunnallisen osallistumisen muoto, mutta Suomessa on varsin aktiivinen järjestö- ja yhdistyskenttä (esim. Archambault 2002). Ranskassa puolestaan yhdistystoiminnan tyypillinen järjestäytyminen on vielä verrattain uusi ilmiö eikä järjestöjen ja yhdistysten toiminta ole samalla tavoin organisoitunutta kuin muissa Pohjoisen Euroopan maissa tai Yhdysvalloissa, joissa järjestöt ja yhdistykset korvaavat merkittävän osan Euroopassa julkisrahoitteisista yhteiskunnan palveluista (Archambault 2002.) On myös muistettava, että vapaaehtoistyötä saatetaan tehdä esim. poliittisen ääri liikkeen toimintaan osallistumalla, jolloin vapaaehtoistyön yhteys ennakkoluuloihin ei välttämättä ole odotetun suuntaan. Koska SAMRISK-aineistossa ei ole tarkemmin kysytty vapaaehtoistyön muotoa tai kohdetta, tätä muuttujaa koskevat oletukset ovat vain suuntaa-antavia ja antavat lähinnä sytykettä pohdinnalle yhteiskuntien välisistä eroista.

Sosiodemografiset taustamuuttajat

Vastaajan henkilökohtaista taustaa kuvaaviksi sosiodemografisiksi tausta- eli kontrollimuuttujiksi valittiin aiemman teoriakirjallisuuden perusteella sukupuoli, ikä sekä korkein suoritettu tutkinto, jotka testattiin ensimmäisessä mallissa ennen varsinaisten selittävien muuttujien lisäämistä. Myös koulutusasteen ja korkeimman suoritettun tutkinnon vaikutusta maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin arvioitaessa on hyvä muistaa, että Suomen ja Ranskan koulutusjärjestelmät sekä esimerkiksi korkeakoulutus poikkeavat merkittävästi toisistaan (esim. Wells 2009; Guimond & al. 2015; Tirronen 2006).

Korkeakoulutuksen yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin on tutkittu Ranskassa (Guimond & al. 2015), ja mielenkiintoista kyllä, koulutusalan valinta vaikuttaa myös ennakkoluuloihin: humanistiselta alalta tai sosiaalitieteistä valmistuneet opiskelijat kannattivat oikeus-, kauppaja- ja taloustieteilijöitä selkeämmin monikulttuurisuutta ja assimilaatiokriittistä yhteiskuntaideologiaa. Oikeus- tai kauppaja- ja taloustieteellisen tutkinnon hankkineet olivat puolestaan assimilaatioperiaatteen uudelleenimplementoinnin kannalla (Guimond & al. 2015). Suomen kontekstissa on mahdollista, että esimerkiksi oikeus-, kauppaja- tai taloustieteellinen tutkinto vaikuttaa henkilön

tulotasoon ja näin ollen myös puoluekantaan; esimerkiksi kokoomusta pidetään kuitenkin maahanmuuton suhteen puolueohjelmaltaan liberaalina ja maahanmuuttomyönteisenä puolueena, mikä saattaa vaikuttaa myös puolueen kannattajien arvomaailmaan (esim. Haavisto 2017; Pakolaisneuvonta 2010). Tässä tutkimuksessa puoluekanta on tutkittu kuitenkin vain perussuomalaisten kannattamisen näkökulmasta eikä muiden vastaajien tarkkoja puoluekantoja ole huomioitu malleissa.

Niin sanotuiksi yhteiskunnallisiksi ja sosioekonomisiksi taustamuuttujiksi valittiin viimeiseen malliin (malli 4) vastaajan puoluekanta (perussuomalaisten / Front Nationalin kannatus), työttömyyttä ja tulotasoa sekä maahanmuuttotaustaa tarkastelevat muuttujat. Tutkimuksen ajankohtaisen yhteiskunnallisen kontekstin ja taustakirjallisuuden perusteella kontrollimuuttujiksi valittiin a) populistisen, maahanmuuttokriittisen puolueen kannatus dummy-muuttujaksi koodattuna (Suomessa Perussuomalaiset, Ranskassa le Front National), b) tulotaso (kolmiportaiseksi uudelleen koodattuna pieni-, keski- ja suurituloisiksi), c) työttömyys tai työnhaku niin ikään dummy-muuttujana sekä vastaajan omaa maahanmuuttotaustaa tarkastelevaa dummy-muuttujaa d) "ei ole maahanmuuttotaustaa" / "on maahanmuuttotaustaa". Tämä muuttuja lisättiin, jotta voitaisiin huomioida erityisesti ranskalaisessa kontekstissa maahanmuuttajataustaisen väestön osuus vastaajista; lienee oletettava, että vastaajan oma maahanmuuttotausta vaikuttaa hänen "maahanmuuttajia" kohtaan tuntemiinsa ennakkoluuloihin tai niiden puutteeseen.

Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista tutkia maahanmuuttotaustan ja esimerkiksi vastaajan uskonnon yhteyttä tämän mahdollisesti muita maahanmuuttajia kohtaan tuntemiin ennakkoluuloihin, mutta on tarpeen huomioida vastaajan oman maahanmuuttotaustan vaikutus tutkimuksen kokonaistuloksiin. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttotaustaisia vastaajia oli kuitenkin verrattain vähän. Suomen aineistossa maahanmuuttajataustaisia vastaajia oli 96 eli vain 4,8 prosenttia vastaajista; Ranskan aineistossa 259 eli noin 13 prosenttia vastaajista, ja Ranskan aineiston 13 prosenttia on huomionarvoinen määrä vastaajia, mikä huomioidaan tutkimuksen loppupäätelmissä.

5.3 Tutkimusmenetelmät

Ihmis- ja yhteiskuntatieteissä on tärkeää miettiä tutkittavan ilmiön luonnetta ja sen ymmärtämistapaa suhteessa valittuun analyysimenetelmään (Jokivuori & Hietala 2007, 43). Regressioanalyysin valitsemiseen liittyy usein pragmaattisuus: suurta selittävien muuttujien joukkoa on vaikea hallita tai

ylipäättään tarkastella luotettavasti ja riittävän moniulotteisesti yksinkertaisemmalla yhteyksien havainnoinnilla, kuten pelkällä korrelaatiotestauksella (Jokivuori & Hietala 2007 & 2014; Nummenmaa 2004, 297).

Tutkimukseni varsinaiseksi analyysimenetelmäksi valikoitui lineaarinen regressioanalyysi, joka on yksi yhteiskunta- ja ihmistieteissä eniten käytetyistä monimuuttujamenetelmistä (esim. Jokivuori & Hietala 2007, 40). Lineaarisen regressioanalyysin avulla tutkitaan kahden tai useamman selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan eli muuttujien välistä lineaarista yhteyttä, toisin sanoen muuttujien välisiä kausaalisuhteita (Jokivuori & Hietala 2007, 40). Aineiston analyysissä käytettiin SPSS-tilastoanalyysiohjelmaa .

Regressioanalyysi perustuu pitkälti korrelaatioiden tarkasteluun, joten sitä käytetään usein päällekkäisesti tai komplimentaarisesti korrelaatiotarkastelun kanssa (Nummenmaa 2004, 297). Ennen varsinaisen regressioanalyysin suorittamista onkin hyvä tarkastella muuttujien välisiä korrelaatioita, jotta voidaan tarvittaessa vähentää selittävien muuttujien multikollineaarisuuden aiheuttamia ongelmia varsinaisessa regressioanalyysissä. Regressioanalyysin edellytys on, että selittävät muuttujat eivät korreloi liikaa keskenään ($r < 0,50$). Korrelaatioiden mittaamiseen käytetään tilastotieteissä erilaisia kertoimia, joista tähän tutkimukseen soveltuu parhaiten Pearsonin tulomomenttikerroin eli parametrinen korrelaatiokerroin. Pearsonin tulomomenttikerroin kertoo kahden muuttujan välisen lineaarisen yhteyden voimakkuuden ja se soveltuu vähintään valimatka-asteikollisten normaalisti jakautuneiden muuttujien keskinäisen riippuvuuden tarkastelemiseen. Havaintoja tulisi niin ikään olla mieluummin yli 100. Pearsonin tulomomenttikertoimen arvot asettuvat välille $-1 - 1$. Korrelaatiokertoimen ollessa lähellä nollaa muuttujien välillä ei ole juurikaan lineaarista yhteyttä ja vastaavasti lähellä -1 tai 1 :tä yhteys on joko vahvasti negatiivinen tai positiivinen ja muuttujat vahvasti multikollineaarisia. (Nummenmaa 2004, 267.)

Korrelaatiokertoimen (r) lisäksi on tärkeää tarkastella korrelaatioiden merkitsevyytasoja eli p-arvoja (sig). P-arvot esitetään yleensä merkitsevyytasoina muodossa tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < 0,050$), tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,010$) sekä tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$). (Taanila 2017; Nummenmaa 2004, 278.) On tärkeää huomata, että korrelaatiokertoimen tilastollinen merkitsevyys ei tarkoita, että muuttujien välillä olisi voimakas yhteys, vaan sillä pyritään lähinnä

osoittamaan, poikkeako havaittu ja korrelaatiokertoimella osoitettu korrelaatio *merkittävästi* nol-
lasta (Nummenmaa 2004, 280).

Jokivuori ja Hietala (2007) toteavat, että niin sanotuissa ihmistieteissä, joihin sosiaalitieteetkin sel-
västi luetaan, tutkittavien ilmiöiden väliset korrelaatiot ovat usein heikkoja ja niiden suhteuttami-
nen esimerkiksi tilastotieteissä saatuihin tutkimustuloksiin ei siksi ole erityisen tarkoituksenmu-
kaista. Yhteiskuntatieteissä jo 0,20–0,40 välille asettuvat korrelaatiot ovat hyviä ja niiden perus-
teella voidaan tehdä johtopäätöksiä tarkastelluista ilmiöistä. Monimuuttujamenetelmät tuovatkin
muuttujien välisten yhteyksien tarkasteluun tarvittavaa monipuolisuutta ja parantavat usein tutkit-
tavan ilmiön ja siihen vaikuttavien tekijöiden välistä selitysastetta, sillä silloin tarkasteltavaan ilmi-
öön kohdistuu useiden huolella valittujen selittävien tekijöiden mukanaan tuomaa selitysvoimaa.
(Jokivuori & Hietala 2007, 40.)

Perusedellytyksenä lineaariselle regressioanalyysille on selitettävän muuttujan jatkuva-asteikolli-
suus (Metsämuuronen 2009, 711). Vaikka selittävät muuttujat ovat lineaarisissa regressiomalleissa
usein jatkuvia, myös luokittelu- ja järjestysasteikollisten selittävien muuttujien ottaminen mukaan
analyysiin on mahdollista. Tällöin niistä muodostetaan dummy-muuttujia eli kaksiluokkaisia muut-
tujia, joissa yksi alkuperäisen muuttujan luokista asetetaan ns. vertailutasoksi, jonka arvo on yleensä
nolla (tai esim. 1), ja siihen verrattavan luokan arvo 1 tai yhden yksikön vertailutasoa suurempi (Jo-
kivuori & Hietala 2007, 41). Esimerkiksi tässä tutkimuksessa populistisen puolueen kannattaminen
on koodattu dummy-muuttujaksi arvoilla 0 = "muut puolueet", 1 = "Perussuomalaisten / Front Na-
tionalin kannattaminen".

Regressioanalyysin valinta tutkimusmenetelmäksi edellyttää tutkijalta tutkimusasetelmaan liittyvää
reflektointia ja huolellista suunnittelua. Jos tutkija lähtee etsimään regressioanalyysillä laajan muut-
tujajoukon keskeltä niitä tekijöitä, jotka yhdessä kykenevät selittämään jotakin selitettävää muut-
tujaa, on kyse niin sanotusta eksploratiivisesta lähestymistavasta. (Metsämuuronen 2009, 711-712.)
Suositumpi tapa lienee kuitenkin niin sanottu teorialähtöinen näkökulma, jota voidaan kutsua myös
konfirmatoriseksi eli vahvistavaksi analyysitavaksi. Tällöin tutkija valitsee analyysinsä selittävät
muuttujat aiemman tutkimusnäytön ja teoriakirjallisuuden pohjalta ja pyrkii näiden tilastollisten
tunnuslukujen perusteella arvioimaan eri muuttujien selitysvoimaa. (Jokivuori & Hietala 2007, 43.)
Nummenmaa (2004, 305) kutsuu tällaista lähestymistapaa "elegantiksi", sillä ennalta määriteltyjen

muuttujien avulla tutkija pystyy testaamaan parhaiten tutkimushypoteesien sopivuutta käsillä olevaan aineistoon. Varsinaista analyysin toteutustapaa, jossa lopullinen regressioanalyysi muodostetaan tutkijan laatimista malleista ennakkoon määritellyistä muuttujista ja muuttujat lisätään malleihin tutkijan määrittämässä järjestyksessä eräänlaisina muuttujaryhminä, kutsutaan hierarkkiseksi analyysiksi (Jokivuori & Hietala 2007, 14).

Regressioanalyysin käytölle on tietenkin myös rajoituksia ja edellytyksiä: keskeisin regressioanalyysin käytön edellytys on, että selitettävän ja selittävien muuttujien välisten yhteyksien on oltava lineaarisia (Nummenmaa 2004, 297; Jokivuori & Hietala 2007, 44). Yhteyksien lineaarisuus voidaan testata hajontakuvioiden avulla: tällöin jokaisen selittävän ja selitettävän muuttujan välistä yhteyttä tarkastellaan normaalijakaumataulukon avulla. Jokivuori ja Hietala (2007, 45) toteavat kuitenkin, että varsinkin ihmistieteissä tällainen rajoitus on luonnontieteellisiin tutkimusasetelmiin verrattuna ongelmallinen, sillä erilaisten sosiaalisten ilmiöiden väliset yhteydet ovat heikommin ja epäsäännöllisemmin esiintyviä, ja näin ollen normaalijakautuneisuuden vaatimuksesta voidaan tinkiä. Normaalijakaumaoletuksesta voidaan tinkiä myös, jos otoskoko on hyvin suuri (Nummenmaa 2004, 304).

Otoskoko vaikuttaa niin ikään merkittävästi regressioanalyysin tuloksiin ja niiden yleistettävyyteen. Kaikki kvantitatiiviset monimuuttujamenetelmät perustuvat oletukseen yleistettävyydestä koko populaatioon ja tarvitsevat näin ollen suurehkon aineiston (esim. Metsämuuronen 2009, 712). Nummenmaa (2004, 304) toteaa kuitenkin, että lineaariseen regressioanalyysiin riittää hiukan pienempikin otoskoko, kuitenkin vähintään 50 ja mielellään yli 100 havaintoyksikköä. SAMRISK-aineiston analyysissä otoskoko ei ole varsinainen ongelma, joskin otoskoon pieneneminen eli lopulliseen malliin päätyneiden havaintojen ja puuttuvien havaintojen määrä herättää kysymyksiä. Ranskan havaintoaineiston pienenemisestä regressiomalleissa tarkastellaan tarkemmin varsinaisessa tulos- ja analyysiluvussa 6 sekä pohdintaluvussa 7.

Linearisessa regressiossa oletetaan, että selittävät muuttujat korreloivat ainakin kohtuullisesti selitettävän muuttujan kanssa, mutta eivät liikaa toistensa kanssa (Metsämuuronen 2009, 712). Jälkimmäinen oletus selittävien muuttujien välisestä vähäisestä yhteydestä perustuu oletukseen yhteyksien välisestä riippumattomuudesta. Jos jotkin regressiomallin selittävät muuttujat ovat kollinearisia, malliin tulisi sama vaihtelu kahteen kertaan, mikä saattaisi laskea jommankumman sinänsä hyvin malliin sopivan muuttujan selitysarvoa ja tehdä siitä tilastollisesti heikon selittäjän

(Nummenmaa 2004, 304). Kollineaarisuuden haasteena on Metsämuurosen (2009, 713) mukaan se, että ilman riittävän suuria selittävien muuttujien välisiä korrelaatioita ei synny hyviä malleja, mutta toisaalta liian suuret korrelaatiot aiheuttavat *multikollineaarisuudeksi* nimitetyn ongelman. Multikollineaarisuudella tarkoitetaan selittävien muuttujien liian korkeaa keskinäistä korrelaatiota (Metsämuuronen 2001, 60). Multikollineaarisuutta voidaan tutkia SPSS-ohjelmassa Tolerance- ja VIF-indekseillä. Multikollineaarisuuden lisääntyessä Tolerance-arvo pienenee ja VIF-arvo kasvaa. Nyrkisääntönä voidaan pitää Tolerance-arvoja, jotka ovat yli 0,2 ja VIF-arvoja, jotka eivät ylitä arvoa 4. (Jokivuori & Hietala 2007, 50.) Tässä tutkimuksessa molemmat arvot pysyvät sopivina, joten multikollineaarisuuden ongelmaa ei ole.

Lineaarisen regressioanalyysin käytön ehdot ja rajoitukset voidaan tiivistää seuraavasti (ks. Metsämuuronen 2001, 61). Ensinnäkin analyysiin tulee valita joko aiempaan tutkimukseen tai muihin tutkimusintresseihin perustuen huolellisesti perusteltuja muuttujia, ja mikäli analyysin tulos on epäjohdonmukainen tai yllättävä, on hyvä pohtia myös mahdollisen multikollineaarisuuden ongelmia sekä residuaalien normaalijakautuneisuutta ja homoskedastisuutta. Jos näissä on ongelmia, myös tulokset voivat vääristyä. (Metsämuuronen 2009, 713).

Toiseksi tärkeää on Metsämuurosen (2009, 713) mukaan myös, että regressiomalleissa "*selittämättä jäänyt osa eli residuaalit ovat normaalisti jakautuneita ja niiden hajonta on tasainen eli homoskedastinen*". Jäännöstermien tarkastelu tapahtuu ns. jäännöstermi- eli sirontakuvioiden avulla, joissa x-akselilla näkyvät mallin ennustamat arvot ja y-akselilla vastaavat jäännöstermit (Nummenmaa 2004, 312-313; Taanila 2010, 13). Jos jäännöstermit eivät ole normaalisti jakautuneita, jäävät residuaalit selvästi nollan ylä- tai alapuolelle (Nummenmaa 2004, 312). Olennaista on havaintojen jakautuminen satunnaisesti jäännöskuvioon eikä niiden välillä saa olla havaittavissa olevaa säännönmukaisuutta tai erityisen silmiinpistävästi poikkeavia havaintoja (Nummenmaa 2004, 311-312; Taanila 2010, 13).

Tämän tutkielman regressiomallien sirontamatriisien perusteella voidaan todeta, että sirontamatriiseissa on havaittavissa jonkinlaista epätasaisuutta, mistä voidaan päätellä, että jäännöstermit eivät ole täysin normaalijakautuneita (Nummenmaa 2004, 312-313; Metsämuuronen 2009, 728-729). Suomen aineistossa on havaittavissa, että normaalijakauma-asteikolla (-3 – +3) jäännöstermit painottuvat välille -1 – 0. Toinen "kasauma" on arvojen 2–3 välillä. Ranskan aineistossa painotus on -1

– 0 välille sijoittuvissa jäännöstermeissä sekä arvon 2 ympärille asettuvissa residuaaleissa. Vasemalle tai oikealle vinoutuvaa säännönmukaisuutta tai itseisarvoltaan erityisen pieniä tai suuria jäännöstermejä ei Suomen tai Ranskan aineistossa kuitenkaan ole, vaan jäännöstermit sijoittuvat suhteellisen tasaisesti x-akselin suuntaan piirretyn viivan molemmille puolille. (vrt. Nummenmaa 2004, 312-313.) Voidaankin siis sanoa, että jäännöstermit täyttävät homoskedastisuuden oletuksen (Metsämuuronen 2009, 729).

Kuten jo aiemmin regressioanalyysin käytön yleisehtona mainittiin, myös regressioanalyysi perustuu oletamaan riittävän suuresta havaintomäärästä. Näin ollen havaintojen määrän tulee olla riittävän suuri tai vähintään ”kohtuullinen” suhteessa mallissa käytettyjen muuttujien lukumäärään. (Metsämuuronen 2009, 712.) Tässä tutkimuksessa Suomen aineiston alustava otoskoko on 2024 ja lopullinen otoskoko 1583; Ranskan aineistossa otoskoko 2003 ja viimeisen regressiomallin 947. Ranskan aineiston havaintomäärän katoa eri regressiomalleissa pohditaan myös tämän tutkielman loppupäätelmissä.

Lineaarista regressioanalyysiä metodina käytettäessä on myös muistettava tarkastella mahdollisia muista poikkeavia havaintoja eli *outliereita*. Tällaiset poikkeavat havainnot saattavat vaikuttaa huomattavasti korrelaatiokertoimiin ja näin myös regressioanalyysin tuloksiin. (Metsämuuronen 2009, 711.) Jokivuori ja Hietala (2014) tiivistävät regressioanalyysin käyttöehdot seuraaviin kohtiin: analyysissä käytettävien muuttujien tulee olla kvantitatiivisia, muuttujien välisten yhteyksien tulee olla lineaarisia ja selittävien muuttujien vaikutusten tulee olla additiivisia eli yhteenlaskettavia. Additiivisuuden liittyä myös oletus, että analyysissä käytetyt muuttujat eivät korreloi keskenään vaan ainoa mahdollinen korrelatiivisuus kohdistuu selittävästä muuttujista selitettävään. (Jokivuori & Hietala 2014.)

Regressioanalyysi etenee yleensä yleensä kolmivaiheisesti. Ensin valitaan valitun näkökulman mukaisesti mukaan tulevat selitettävät ja selittävät muuttujat. (Metsämuuronen 2001, 60.) Tässä tutkimuksessa selitettäviä muuttujia on yksi ja varsinaiset selittävät muuttujat on luokiteltu aiemman teoriakirjallisuuden perusteella kahteen kategoriaan. Niin sanotut tausta- eli muut kontrollimuuttujat on valittu niin ikään aiemman teoria- ja tutkimuskirjallisuuden sekä yleisen yhteiskuntatieteellisen tutkimustradition pohjalta. Analyysin toisessa vaiheessa tehdään itse regressioanalyysi, johon tässä tutkimuksessa hyödynnettiin SPSS-tilasto-ohjelmaa. Kolmannessa vaiheessa mallille tehdään

niin sanotut diagnostiset tarkastelut eli tarkastellaan tilasto-ohjelman tuottamia tunnuslukuja, mallin selitystasetta, residuaaleja eli jäännöstermejä sekä varianssitaulukkoja (Metsämuuronen 2001, 60; Nummenmaa 2004, 307-308).

Toisaalta tällaisen menettelyn etuna on, että sillä voidaan testata tutkimushypoteesien sopivuutta aineistoon. Näin ollen aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden perusteella on laadittu tutkimushypoteesit ja niiden perusteella valittu analyysiin selitettävän ilmiön kannalta keskeisimmät ja selitysvoimaisimmat muuttujat. Kun muuttujat on syötetty muuttujaryhminä malliin, SPSS muodostaa mallin, jonka selitystaso kertoo, kuinka onnistunut malli oli ja voidaanko sen perusteella vahvistaa aiemmin määritellyt tutkimushypoteesit. Jos mallin selitystaso on huono, on todettava, että analyysiin valitut selittävät ja muut taustamuuttujat eivät pysty riittävästi selittämään kyseistä ilmiötä ja näin ollen tutkimushypoteesit ovat vääriä. (Nummenmaa 2004, 305.) Tässä tutkimuksessa käytetyt mallit ja lopullinen malli on esitelty luvussa 5.4.

Regressioanalyysin matemaattinen perusmalli on seuraava: $Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \dots + \beta_i X_i + \epsilon$, jossa β_0 on vakio-termi, joka lasketaan analyysissä. X_1 ja X_2 ovat selittävät muuttujat sekä β_1 ja β_2 niiden regressiokertoimet. Omassa analyysissäni ennen lopullisen mallin muodostamista perehdyttiin laajasti taustakirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen, jonka perusteella valittiin keskeiset selittävät muuttujat eli haluttiin tutkia, miten tietty persoonallisuuden piirre ja toisaalta ihmistenvälisiin suhteisiin ja toisaalta yhteiskuntien sosiaaliseen ”liimaan” eli sosiaaliseen päomaan liittyvä sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen, selittävät maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Niin ikään tausta- ja kontrollimuuttujat valittiin aiemman tutkimuskirjallisuuden ja -tradition sekä sosioliteettiteellisen relevanssin perusteella. Toisaalta haluttiin myös huomioida tutkimuksen laajemman yhteiskunnallisen kehyksen, maahanmuuton ja poliittisen ääriajattelun, mahdolliset vaikutukset selitettävään ilmiöön. Hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin ja toisaalta konfirmatorisen lähestymistavan valintaa perustelivat lisäksi selittävien muuttujien kohtuullisen suuri määrä sekä analyysissä käytettyjen muuttujien soveltuminen valittuun menetelmään (Nummenmaa 2004, 305-306; Jokivuori & Hietala 2007, 43).

Linearisessa regressioanalyysissä tärkeää on tarkastella sekä valittujen mallien että malleihin valittujen selittävien muuttujien vaikutusta selitettävään muuttujaan ja toisaalta selittävien muuttujien kesinäistä vaikutusvoimaa (Jokivuori & Hietala 2007). Mallien selitysarvoa tarkastellaan F-testillä,

jonka arvot kertovat, kuinka suuren osan tutkittavasta ilmiöstä – tässä ennakkoluuloista – kukin malli selittää. F-testi on siis tilastollinen testi, jolla tutkitaan, pystytäänkö regressioanalyysissä mukana olevilla selittäville muuttujilla ylipäättään selittämään selitettävän muuttujan vaihtelua (Jokivuori & Hietala 2007). F-testissä lähdetään liikkeelle oletushypoteesista, jonka mukaan kaikki regressiokertoimien arvot olisivat nolliä. Monen selittävän muuttujan monimuuttujamenetelmässä tarkistetaan ANOVA-taulukon ensimmäinen F-testisuure: mikäli kyseinen F-arvo > 0 ja tilastollisesti merkitsevä, myös muiden F-testiarvojen oletetaan asettuvan ns. nollahypoteesia vastaan. (Metsämuuronen 2009, 737.)

Regressioanalyysin tunnusluvuista selityksasteen eli R^2 -muutos, R^2 -muutoksen F-arvo eli selityksasteen muutoksen varianssien suhde sekä muutoksen tilastollinen merkitsevyys kertovat, kuinka paljon eri malleihin lisätyt muuttujat yhdessä (tai erikseen) kasvattavat tai laskevat mallien selityksastetta ja ovatko muutokset tilastollisesti merkittäviä. (Jokivuori & Hietala 2014; Metsämuuronen 2009, 737-738.) Tilasto-ohjelmien regressiotaulukosta voidaan lukea analyysin standardoimaton regressiokerroin, joka kertoo, kuinka monta yksikköä selitettävä muuttuja muuttuu, kun selittävä muuttuja kasvaa yhdellä yksiköllä, sekä standardoitu regressiokerroin Beta, jonka avulla eri muuttujien kertoimien suuruuksia ja keskinäisiä painoarvoja voidaan vertailla keskenään. Standardoidut kertoimet kertovat, kuinka monta standardihajontayksikköä tietyn selittävän muuttujan kasvu yhden keskihajonnan verran vaikuttaa selitettävään muuttujaan. (Taanila 2010, s. 10; Jokivuori & Hietala 2014).

Standardoitujen kerrointen hyöty näkyy erityisesti tilanteissa, joissa analyysissä on käytetty lukuisia eri mitta-asteikoilla ja -suureilla mitattuja selittäviä muuttujia. Standardoimattomia regressiokertoimia voidaan puolestaan hyödyntää, kun halutaan tarkastella nimenomaan yksittäisen muuttujan vaikutusta selitettävään muuttujaan. Tällöin voidaan esimerkiksi todeta, kuinka monta yksikköä maahanmuuttajiin kohdistuva ennakkoluuloisuus kasvaa, kun esimerkiksi vastaajan ikä, koulutustaso tai sosiaalinen aktiivisuus kasvaa yhden yksikön verran. (Jokivuori & Hietala 2014.)

5.4 Lineaarisen regressioanalyysin mallit

Käytin varsinaisen regressioanalyysin suunnitteluun ja lopullisen mallin ja eri vaiheiden suunnitteluun runsaasti aikaa. Kuten aiemmassa menetelmäluvussa todetaan, käytin hierarkkista ja toisaalta

confirmatorista lähestymistapaa, eli perustin malleihin valitut muuttujat aiempaan tutkimukseen ja sosiaalipsykologiseen teoriaan, mitä Nummenmaa (2004, 305) kutsuu "elegantiksi" ratkaisuksi. Ensimmäinen suunnittelemani malli olisi ollut kolmevaiheinen, ja malliin 1 olisi otettu mukaan ensimmäinen selittävä muuttuja (ekstroversio) sekä taustamuuttujista ikä ja sukupuoli; mallissa 2 olisi tuotu mukaan sosiaaliset suhteet sekä muut osallistumista mittaavat muuttujat ja mallissa kolme yhteiskunnalliset taustatekijät kuten puoluekanta. Erilaisten mallien testailun jälkeen lopulliseksi malliksi muodostui kuitenkin neliosainen malli, joka on kuvattu taulukossa 1.

Lähden mallissa 1 liikkeelle yhteiskuntatutkimuksessa vakiintuneista perustaustamuuttujista, joita ovat tässä tutkimuksessa ikä, sukupuoli ja koulutustaso. Näiden sosiodemografisten muuttujien yhteyttä erilaisiin sosiaalisiin ilmiöihin (esim. työllistyminen, tulotaso, terveys, lasten koulutustaso, lukutaito...) on tutkittu yhteiskunta- ja ihmistieteissä paljon (esim. Kaya & Karakoç 2012), ja niitä voidaan pitää perusteltuna valintana myös tämän tutkimuksen kontrollimuuttujiksi.

Malliin 2 on lisätty mallin 1 muuttujien lisäksi ensimmäinen varsinainen selittävä muuttuja, ekstroversio, kaksiosaisena dummy-muuttujana (ekstroversio-mittarin sisäisestä johdonmukaisuudesta ja validoinnista Suomen-kontekstissa tarkemmin luvussa 5.2.).

Mallissa 3 otetaan mukaan tutkimuksen varsinaisista selittävästä muuttujista sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavat muuttujat. Varsinaisessa analyysissä on hyvä huomata, että tutkimuksen varsinaiset selittävät muuttujat ovat teoreettisessa mielessä eri tason ilmiöitä: ekstroversio on persoonallisuudenpiirre ja välillisesti myös muihin ihmisiin kohdistuva asenne, sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavat muuttujat puolestaan selkeästi sosiaalipsykologisia käsitteitä. Kuten big five -persoonallisuustypologiaa käsittelevässä teorialuvussa 2.4 todetaan, big five -mittarin persoonallisuuspiirteillä on kuitenkin myös sosiaalipsykologista tutkimusrelevanssia, joten se soveltuu myös tämän tutkimuksen selittäväksi muuttujaksi. Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen ovat puolestaan sosiaalisen pääoman osana sosiaalitieteiden ydinkysymyksiä.

Viimeisessä eli mallissa 4 tarkastellaan niin sanottujen yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien kuten puoluepoliittisen kannatuksen sekä työttömyyden, tulotason ja vastaajan oman maahanmuuttotaustan vaikutusta koettuihin ennakkoluuloihin.

Alla olevassa taulukossa esitellään eri regressiomalleihin sisältyvät selittävät sekä sosio-demografiset ja yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat sekä niiden saamat arvot.

Taulukko 1 MALLIT. SELITETTÄVÄ MUUTTUJA: ENNAKKOLUULOT MAAHANMUUTTAJIA KOHTAAN.

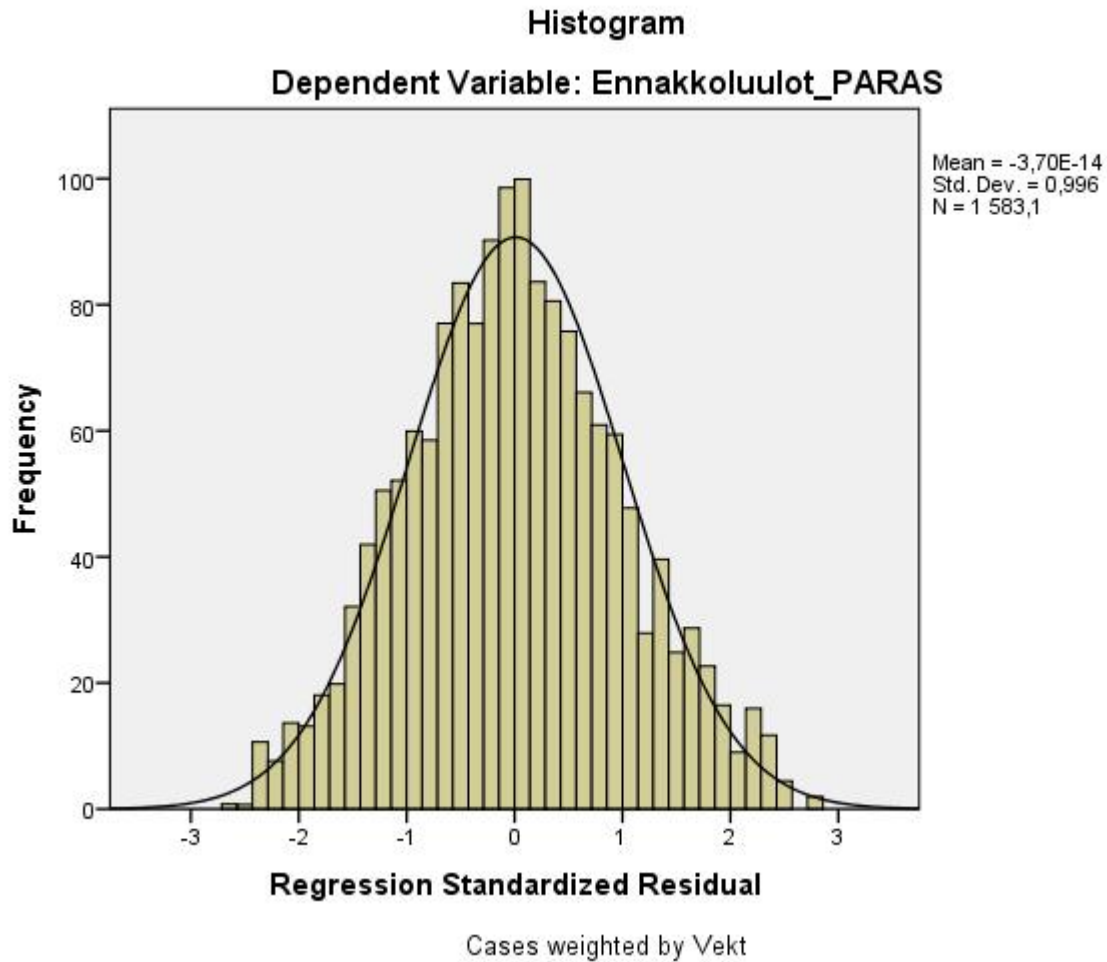
Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4
<p>Kontrolli-/taustamuuttajat:</p> <p>Sukupuoli: luokiteluasteikko 1 = nainen 2 = mies</p> <p>Ikä: jatkuva muuttaja, suhdeasteikko (vaihteluväli Suomen aineistossa 16-79 vuotta; N = 2024; Ranskan aineistossa 16-82 vuotta; N = 2003)</p> <p>Koulutustausta: järjestysasteikko, 5-portainen: 1= Korkeintaan keskikoulu tai peruskoulu 2= Lukio, ylioppilastai ammatillinen tutkinto 3 = Opistotutkinto 4 = Alempi korkeakoulututkinto 5 = Ylempi korkeakoulututkinto</p>	<p>Mallin 1 muuttajat + selittävä muuttaja 1 (dummy-muuttaja)</p> <p>Ekstroversio a: "Olen varautunut" 0 = En ole varautunut 1 = Olen varautunut</p> <p>Ekstroversio b: "Olen ulospäinsuuntunut ja positiivinen" 0 = En ole ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen 1 = Olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen</p>	<p>Mallien 1 ja 2 muuttajat + selittävä muuttaja 2</p> <p>Sosiaalinen aktiivisuus Uudelleen koodattuna 4-portainen järjestysasteikollinen likert-asteikko: "Kuinka usein tapaat kasvotusten ystäviäsi, sukulaisiasi tai työkavereita muuten kuin työasioissa?" 1 = En koskaan 2= Harvoin 3 = Silloin tällöin 4 = usein</p> <p>Vapaaehtoistyö: "Oletko viimeisen vuoden aikana osallistunut vapaaehtoistyöhön joko yhden tai useamman vapaaehtoisjärjestön piirissä?" 1 = Kyllä 2 = Ei</p> <p>Jäsenyys hyväntekeväisyys- tai ihmisoi-keusjärjestössä 0 = Ei 1 = Kyllä</p>	<p>Mallien 1, 2 ja 3 muuttajat + yhteiskunnalliset taustamuuttajat</p> <p>Populistisen/maahanmuuttovasta puolueen kannatus (FN), dummy-muuttaja 0 = Muut 1 = Perussuomalainen Front Nationalin kannattaja</p> <p>Talouden vuositulo: Uudelleen koodattuna 1 = Pienituloiset 2 = Keskituloiset 3 = Suurituloiset</p> <p>Työttömyys / etsii tö 0 = Ei 1 = Kyllä ---- Maahanmuuttotaust 0 = Ei 1 = Kyllä</p>

6 Tulokset ja analyysi

Tässä luvussa esittelen regressioanalyysin lopulliset tulokset. Analysoin lopullisia tuloksia Suomen ja Ranskan maa-aineistojen osalta erikseen ja vertailen analyysin tuloksia lopuksi keskenään. Käyn myös läpi tutkimushypoteesit ja pyrin perustelevaan, mitkä niistä ja miltä osin ne jäävät voimaan.

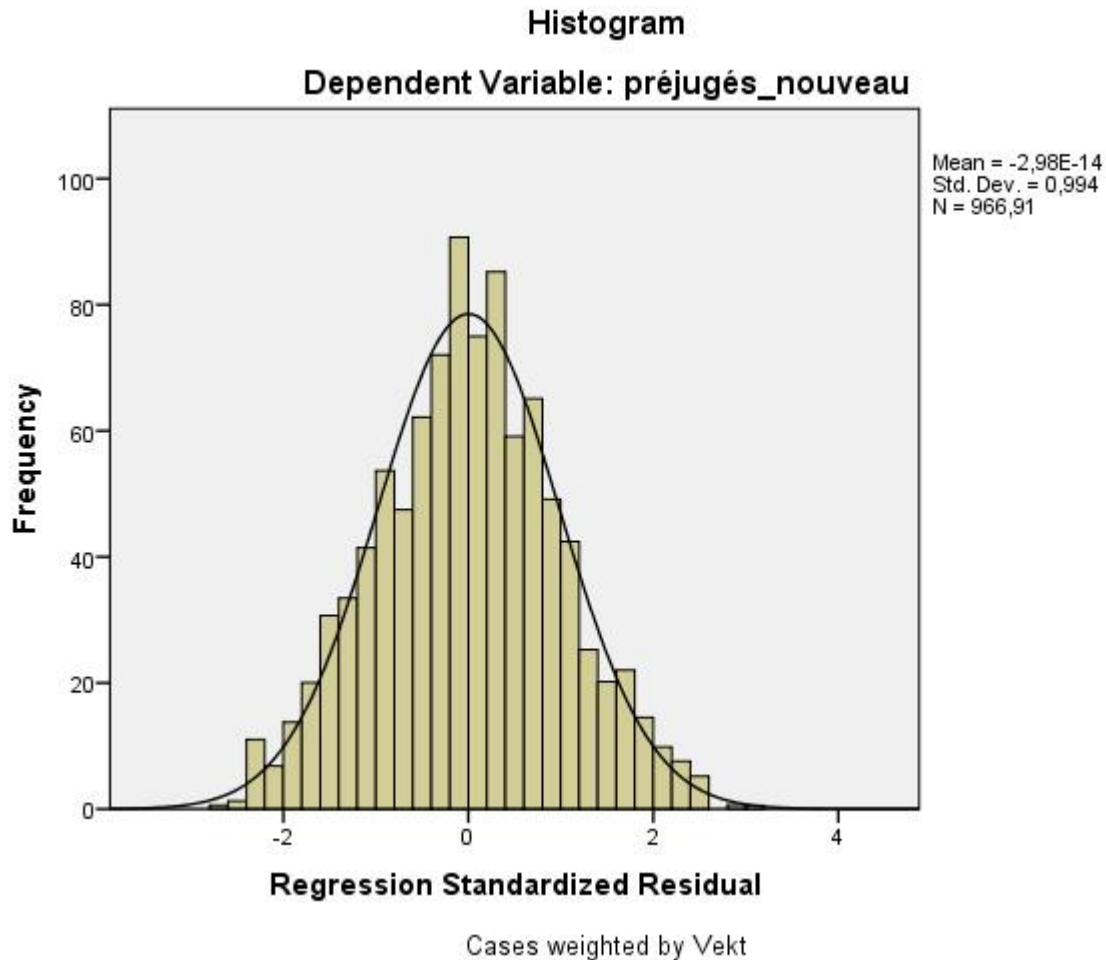
6.1 Muuttujien kuvailevaa tarkastelua

Kuten lineaarisen regressioanalyysin ehtoja käsittelevässä kappaleessa todettiin, yksi regressioanalyysin käytön edellytyksistä on selitettävän ja selittävien muuttujien normaalijakautuneisuus. Sekä selitettävä summamuuttuja "ennakkoluulot" että kaikki selittävät muuttujat olivat sekä Suomen että Ranskan aineistoissa kutakuinkin normalaisti jakautuneita. Alla olevissa kuvioissa 1 ja 2 on nähtävissä ennakkoluulot –summamuuttujien frekvenssijakaumat.

Kuvio 1 Suomen aineisto: ennakkoluulot-summamuuttuja (N = 1583)

Kuten kuviosta 1 voidaan todeta, Suomen aineistossa ennakkoluulot-muuttujan keskiarvo asettui varsin hyvin asteikon (-3– +3) väliselle normaalijakauma-asteikolle. Ranskan aineistossa selitettävä muuttuja vastaa niin ikään normaalijakautuneisuuden oletukseen (ks. kuvio 2).

Kuvio 2 Ranskan aineisto: ennakkoluulot -summamuuttuja (N = 967)

Seuraavissa taulukoissa (Taulukko 2 ja 3) esitetään tässä tutkimuksessa käytettyjen muuttujien väliset riippuvuudet eli keskinäiset korrelaatiot Pearsonin tulomomenttikertoimen avulla tarkasteltuna. Kuten taulukoista voidaan nähdä, muuttujien väliset korrelaatiokertoimet jäävät joidenkin muuttujien välillä melko mataliksi, Suomen aineistossa selitettävän ja selittävien muuttujien osalta alhaisimmillaan -0,02 (sosiaalisen aktiivisuuden ja ennakkoluulojen välinen korrelaatio). Ranskan aineistossa heikoimmin keskenään korreloivat sukupuoli ja ennakkoluulot (-0,01) sekä työttömyys ja ennakkoluulot (0,01), joista kumpikaan ei ole tuloksena myöskään tilastollisesti merkitsevä.

Korrelaatiokertoimia tarkastelemalla voidaan niin ikään todeta, että korrelaatioiden suunnat ja merkitsevyytasot ovat Suomen ja Ranskan aineistoissa osin erisuuntaiset ja -tasoiset. Korkein korrelaa-

tio on odotetusti molemmissa maa-aineistoissa populistisen puolueen äänestämällä ja maahanmuuttajiin kohdistuvilla ennakkoluuloilla: Suomen aineistossa $r = 0,35$ ($p < 0,001$) ja Ranskan aineistossa vielä hieman korkeampi: $r = 0,38$ ($p < 0,001$).

Selitettävän muuttujan (ennakkoluulot) ja varsinaisten selittävien muuttujien väliset korrelaatiot ovat mielenkiintoisia. Suomen aineistossa ekstroversio-mittarin varautuneisuus-muuttuja ja ennakkoluulot korreloivat keskenään tilastollisesti erittäin merkitsevällä tavalla ja korrelaatiokerroin on tämän aineiston tarkastelussa kohtuullinen: $r = 0,13$. Suomen aineistossa varsinaisista selittävästä muuttujista myös vapaaehtoistyön tekeminen ja hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys sekä ennakkoluulot korreloivat keskenään tilastollisesti erittäin merkitsevästi ja saavat kohtuulliset arvot $r = 0,1$ (vapaaehtoistyö) ja $r = -0,2$ (hyväntekeväisyys- tai ihmisoikeusjärjestön jäsenyys). Ranskan aineistossa molempien ekstroversiomuuttujien ja ennakkoluulojen välinen yhteys on heikko ja vain ulospäinsuuntautuneisuutta ja sosiaalisuutta mittaavan muuttujan ja ennakkoluulojen välinen korrelaatio on tilastollisesti melkein merkitsevä ($r = -0,07$, $p < 0,050$).

Selitettävän muuttujan ja selittävien ja taustamuuttujien välisistä korrelaatioista huomionarvoisia ovat niin ikään Suomen aineistossa kohtuullinen korrelaatio koulutustason ($r = -0,14$, $p < 0,001$), sukupuolen ($r = 0,16$, $p < 0,001$) sekä hyväntekeväisyys- tai ihmisoikeusjärjestön jäsenyyden ja ennakkoluulojen välillä ($r = -0,2$, $p < 0,001$). Ranskan aineistossa populistisen puolueen kannattamisen lisäksi muiden selittävien muuttujien ja ennakkoluulojen väliset korrelaatiot jäivät suhteellisen mataliksi, mutta kohtuullisia ja tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita on ennakkoluulojen ja koulutustason ($r = -0,1$, $p < 0,001$), sosiaalisen aktiivisuuden ($-0,1$, $p < 0,001$), vapaaehtoistyön ($0,12$, $p < 0,001$) sekä hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyyden ($-0,11$, $p < 0,001$) välillä. Suomen aineistossa selittävien muuttujien välisistä korrelaatioista voi mainita merkittävät korrelaatiot koulutustason ja iän ($r = -0,26$, $p < 0,001$) sekä koulutustason ja talouden vuositulojen ($r = 0,24$, $p < 0,001$) välillä.

Selittävien muuttujien välisiä korrelaatioita tarkastelemalla voidaan huomata, että niiden välillä on molemmissa maa-aineistoissa melko luonnollisia ja ymmärrettäviä, ei liian korkeaksi nousevia korrelaatioita. Sekä Ranskan että Suomen aineistoissa on havaittavissa erityisen vahva korrelaatio vapaaehtoistyöhön osallistumisen ja hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestöön kuulumisen välillä (suomi $r = -0,25$, $p < 0,001$; Ranska $r = -0,42$, $p < 0,001$). Tätä lukua tulkittaessa on tärkeää muistaa,

että nämä sosiaalisen osallistumisen muodot on koodattu eri suuntaisiksi, mikä selittää negatiivisen korrelaatiokertoimen.

Taulukko 2 Suomen aineisto. Muuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat tunnusluvut (N = 1583)

Muuttuja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Ennakkoluulot	-												
2. Sukupuoli ^a	,16***	-											
3. Ikä	-,07**	,05*	-										
4. Koulutustaso	-,14***	-,05*	-,26***	-									
5. Varautuneisuus ^b	,13***	,004	-,07**	,03	-								
6. Ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus ^c	-,07**	-,1***	,1***	-,04	-,21***	-							
7. Sosiaalinen aktiivisuus	-,02	-,02	,00	-,01	-,08***	,16***	-						
8. Vapaaehtoistyö ^d	,1***	-,002	-,16***	-,06*	,06**	-,15***	-,12***	-					
9. Hyväntekeväisyys- tai ihmisoikeusjärjestön jäsenyys ^e	-,2***	-,06**	,10***	,06**	-,06**	,11***	,05*	-	-				
10. Populistisen puolueen (PS) kannattaminen ^f	,35***	,12***	-,06**	-,06**	-,01	-,07**	,05*	,04	-,05*	-			
11. Talouden vuositulot	-,05*	,14***	,01	,24***	-,11***	,1***	,02	-,05*	,07**	-,03	-		
12. Työttömyys ^g	,08***	-,07**	-,07**	-,08***	,05*	-,08***	-,03	,01	-,04*	,02	-,2***	-	
13. Maahanmuuttotausta ^h	-,05*	,03	-,07**	,04*	-,06**	-,01	-,02	-,04*	,04	-,02	-,03	,01	-
Keskiarvo	6,45	1,52	46,88	2,59	0,61	0,56	3,12	1,73	,10	0,09	1,62	0,09	0,05
Keskihajonta	1,8	0,5	16,94	1,30	0,49	0,50	0,77	0,44	0,31	0,29	0,66	0,28	0,21
Vaihteluväli	1-10	1-2	16-79	1-5	0-1	0-1	1-4	1-2	0-1	0-1	1-3	0-1	0-1

^aSukupuoli: 1=nainen, 2=mies. ^bVarautuneisuus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^cUlospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^dVapaaehtoistyö: 1 = kyllä, 2 = ei. ^eIhmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyys: 0 = ei, 1 = kyllä. ^fPopulistisen puolueen (PS) kannatus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^gTyöttömyys: 0 = ei, 1 = kyllä. ^hMaahamuuttotausta (oma): 0 = ei, 1 = kyllä * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Taulukko 3 Ranskan aineisto. Muuttujien väliset korrelaatiot ja kuvailevat tunnusluvut (N = 967)

Muuttuja	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Ennakkoluulot	-												
2. Sukupuoli ^a	-,01	-											
3. Ikä	,06*	-,001	-										
4. Koulutustaso	-,1***	,05	-,2***	-									
5. Varautuneisuus ^b	,04	-,01	,03	-,05	-								
6. Ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus ^c	-,07*	,04	,09**	,004	-,07*	-							
7. Sosiaalinen aktiivisuus	-,1***	,10***	-,15***	,1***	-,10***	,02	-						
8. Vapaaehtoistyö ^d	,12***	-,05	-,08**	-,11***	,04	-,08**	-,06*	-					
9. Hyväntekeväisyys- tai ihmisoikeusjärjestön jäsenyys ^e	-,11***	,01	,13***	,08**	-,04	,06*	,07*	-,42***	-				
10. Populistisen puolueen (FN) kannattaminen ^f	,38***	,03	-,08**	-,05	,02	-,04	-,01	-,04	-,01	-			
11. Talouden vuositulot	-,05	,15***	,08**	,22***	-,17***	,06*	,09**	-,10***	,09**	-,06*	-		
12. Työttömyys ^g	,01	,03	-,14***	-,004	,05*	-,001	-,05	,08**	-,05	,00	-,07*	-	
13. Maahanmuuttotausta ^h	-,08**	,09**	-,07*	,04	,01	,02	,02	-,03	,02	,03	,01	,09**	-
Keskiarvo	6,34	1,48	48,06	2,75	0,70	0,9	2,35	1,81	,08	0,16	1,4	0,06	0,12
Keskihajonta	1,57	0,5	15,49	1,27	0,50	0,30	1,13	0,39	0,28	0,37	0,53	0,25	0,33
Vaihteluväli	1-10	1-2	16-82	1-5	0-1	0-1	1-4	1-2	0-1	0-1	1-3	0-1	0-1

^aSukupuoli: 1= nainen, 2=mies. ^bVarautuneisuus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^cUlospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^dVapaaehtoistyö: 1 = kyllä, 2 = ei. ^eIhmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyys: 0 = ei, 1 = kyllä. ^fPopulistisen puolueen (FN) kannatus: 0 = ei, 1 = kyllä. ^gTyöttömyys: 0 = ei, 1 = kyllä. ^hMaahamuuttotausta (oma): 0 = ei, 1 = kyllä. * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

6.2 Regressioanalyysin tulokset

Esittelen tässä luvussa tarkemmin varsinaisen regressioanalyysin tuloksia ja arvioin niitä suhteessa taustakirjallisuuteen ja tutkimushypoteeseihin.

6.2.1 Regressiomallien selitysasteet ja yksittäisten muuttujien selitysarvo

Varsinaisen regressioanalyysin jälkeen voidaan todeta, että kaikki mallit ovat Suomen aineiston osalta tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,001$) (ks. Taulukko 4). Mallin 4 korjattu selitysaste (R^2) kertoo, että viimeinen malli, jossa ovat mukana kaikki kontrolli- ja taustamuuttajat sekä varsinaiset selitettävät muuttajat ekstroversio ja sosiaalinen aktiivisuus, selittää maahanmuuttajiin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta noin 20 prosenttia, mitä voidaan pitää yhteiskunta-, käyttäytymis- ja ihmistieteissä kohtuullisena selitysasteena (Jokivuori & Hietala 2014).

Ranskan aineistossa mallit 1-3 selittävät vain hieman yli 3 prosenttia maahanmuuttajiin kohdistuvista ennakkoluuloista, ja mallien 1 ja 2 tilastollinen merkitsevyytaso eli p-arvo on $< 0,010$, mutta yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten kontrollimuuttujien lisääminen malliin parantaa sen tilastollista merkitsevyyttä (malleissa 3 ja 4 p-arvo $< 0,001$) ja nostaa viimeisen mallin selitysarvon 18 prosenttiin. Ranskan aineiston ongelmana on otoskoon radikaali pieneneminen hierakkisessa mallinnoksessa, mikä vaikuttaa varmasti mallin selitysarvoon. Selitystä otoskoon pienenemiselle ei selitettävän muuttujan muokkaamisesta huolimatta löydetty. Ranskan aineistoon sovellettaessa kaikki mallit ovat niin ikään tilastollisesti merkitseviä, mutta vaihteluväli on suurempi kuin Suomen aineistossa (ks. Taulukko 5).

Mielenkiintoista Suomen aineiston tuloksia analysoitaessa on mallien selitysasteen merkittävä muutos mallien 3 ja 4 selitysasteissa. Mallissa 3 sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavat muuttajat lisäävät selitysastetta 2,8 prosenttia kun taas populistisen puolueen äänestäminen, työttömyys, tulotaso ja maahanmuuttotausta lisäävät mallin selitysastetta 10,5 prosenttia. Standardoituja Beta-kertoimia tarkastelemalla voidaan todeta, että Suomen aineistossa useat eri muuttajat säilyvät selitysarvoltaan hyvinä ja eri malleista löytyy useita maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja selittäviä muuttujia. Perussuomalaisen äänestäminen on kuitenkin mallissa 4 ja ylipäätään koko

Suomen aineistossa selkeästi merkittävin yksittäinen selittäjä: standardoitu Beta-arvo 0,321 kertoo, että kun vastaaja ilmoittaa puoluekannakseen Perussuomalaiset (0 = muut puolueet, 1 = Perussuomalaiset), myös maahanmuuttajia kohtaan tunnetut ennakkoluulot lisääntyvät suhteessa samaan standardiyksikköön, tässä tapauksessa noin standardiyksikön kolmanneksen verran, mitä voidaan pitää merkittävänä yksittäisenä tuloksena. (Ks. myös Jokivuori & Hietala 2014.)

Mallien ja yksittäisten muuttujien selitysarvoja tarkasteltaessa Ranskan aineistossa ensimmäisen mallin merkitsevyysaste laskee tilastollisesti merkitsevästä ($p < 0,010$) tilastollisesti melkein merkitseväksi ($p < 0,050$). Mielenkiintoista Ranskan tuloksia analysoitaessa on mallien selitysasteen merkittävä muutos mallien 3 ja 4 selitysassteissa. Mallissa 3 sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavat muuttujat lisäävät selitysasstetta vain 2 prosenttia, kun taas populistisen puolueen äänestäminen, työttömyys, tulotaso ja maahanmuuttotausta lisäävät mallin selitysasstetta 15,5 prosenttia. Standardoituja Beta-kertoimia tarkastelemalla voidaan todeta, että Front National -puolueen äänestäminen on mallissa 4 ja ylipäätään koko tutkimuksessa selkeästi merkittävin yksittäinen selittäjä: standardoitu Beta-arvo 0,395 kertoo, että kun vastaaja ilmoittaa puoluekannakseen Front Nationalin (0 = muut puolueet, 1 = Front National), myös maahanmuuttajia kohtaan koetut ennakkoluulot lisääntyvät suhteessa samaan standardiyksikköön, tässä tapauksessa yli standardiyksikön kolmanneksen verran, mitä voidaan pitää merkittävänä tuloksena. (Ks. myös Jokivuori & Hietala 2014).

6.2.2 Sosiodemografiset kontrollimuuttujat

Regressioanalyysin perusteella Suomen maa-aineistosta (Taulukko 4) voi tehdä seuraavia havaintoja. Sosiodemografiset taustamuuttujat ikä, sukupuoli ja koulutustausta säilyvät askeltavan regressioanalyysin eri vaiheiden läpi tilastollisesti merkitsevinä, joskin iän merkitsevyystaso heikkenee mallissa 4. Tuloksista voidaan kuitenkin päätellä taustamuuttujien osalta ainakin, että miessukupuoli lisää Suomen aineistossa ennakkoluuloisuutta, joskin varsinaisten selittävien sekä yhteiskunnallisten taustamuuttujien lisääminen malliin vähentää sukupuolen selitysarvoa eli standardoimaton regressiokerroin B ja standardoitu Beta-arvo (β) pienenevät joka mallissa: M1 $\beta = 0,16$ ($p < 0,001$), M2 $\beta = 0,16$ ($p < 0,001$), M3 $\beta = 0,15$ ($p < 0,001$) ja M4 $\beta = 0,12$ ($p < 0,001$).

Ranskan aineistossa (Taulukko 6) on nähtävissä mielenkiintoinen, jos kohta tilastollisesti ei-merkittävä ilmiö: sukupuolimuuttujan regressiokerroin on malleissa 1,2 ja 4 miinusmerkkinen eli miessukupuoli vähentäisi aluksi ennakkoluuloja. Sukupuolimuuttujan regressiokerroin on kuitenkin pieni ja muuttuja joka mallissa tilastollisesti ei-merkittävä, joten minkäänlaista tilastollisesti luotettavaa arviota ranskalaisten miesvastaajien naisia vähäisemmästä ennakkoluuloisuudesta ei voida näiden tulosten perusteella esittää. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että aiemmin teoriakatsauksessa esiteltyjen tutkimusten suuntaisesti sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen -mallin (malli 3) muuttujien (sosiaalinen aktiivisuus, vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys) muuttavat miessukupuolen regressiokertoimen taas oletetun suuntaiseksi, jos kohta muutos ei ole myöskään tilastollisesti merkittävä.

Suomen aineistossa näyttäisi olevan myös selkeä positiivinen tendenssi iän myötä vähenevään ennakkoluuloisuuteen ($M1 \beta = -0,12, p < 0,001$), vaikka kyseisen muuttujan merkitsevyytaso heikkenee mallissa 4 ($\beta = -0,06, p < 0,050$). Ranskan aineistossa korkeampi ikä näyttäisi puolestaan lisäävän hieman ennakkoluuloja, mutta tilastollisesti merkittävästi vasta mallissa 4 ($\beta = 0,09, p < 0,010$).

Koulutustausta-muuttujan osalta Ranskan ja Suomen aineistoissa tendenssi on selkeä: mitä korkeampi koulutus, sitä vähemmän henkilö kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Suomen aineistossa koulutustaso säilyy kaikissa malleissa tilastollisesti merkittävänä, mutta Ranskan aineiston osalta on hyvä huomata, että koulutustaso-muuttujan selitysarvo laskee malleissa 3 ja 4 ja muuttuu samalla tilastollisesti ei-merkittäväksi. Sekä sosiaalinen osallistuminen että viimeisen mallin yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat syövät siis koulutustason selitysarvoa. Koulutustaustan merkitsevyys vähenee Ranskan aineistossa mallin 3 jälkeen tilastollisesti ei-merkittäväksi, mutta samansuuntaisesti Suomen aineiston kanssa koulutustasolla näyttäisi olevan yhteyttä ennakkoluuloihin: koulutustason nousu vähentää myös ranskalaisten maahanmuuttajiin kohdistamia ennakkoluuloja.

Kuten tämän kappaleen alussa todettiin, sosiodemografiset kontrollimuuttujat eli sukupuoli, ikä ja koulutustaso tuovat lisäselitystä suomalaisten maahanmuuttajia kohtaan tuntemille ennakkoluuloille. Suomen aineistossa kaikki sosiodemografiset taustamuuttujat ovat tilastollisesti merkittäviä ja säilyvät selitysoimaisina läpi analyysin. Ranskan aineistossa tilastollisesti merkittävästi voidaan

tarkastella vastaajan iän yhteyttä ennakkoluuloihin vasta, kun tutkimuksen yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat on huomioitu mallissa 4 ja vastaavasti koulutustason vaikutusta malleissa 1-3, joissa tarkastellaan myös ekstroversion ja sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen yhteyttä ennakkoluuloihin.

6.2.3 Selittävät muuttujat

Varsinaisista selittävistä muuttujista Suomen aineistossa vastaajan persoonaan liittyvä varautuneisuus näyttäisi lisäävän maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja (M1, M2 ja M3 $\beta = 0,12$, $p < 0,001$) ja tulosten tilastollinen merkitsevyys säilyy erinomaisena ($p < 0,001$) kaikissa malleissa, mutta mielenkiintoista kyllä, ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus ei ole mittarina tilastollisesti merkitsevä, joten big five -persoonallisuustypologian ekstroversio-mittarin osalta vain varautuneisuudesta voidaan tehdä Suomen aineiston osalta johtopäätöksiä. Mielenkiintoista kyllä, Suomen aineistossa nimenomaan varautuneisuus-muuttujalla on selvä yhteys ennakkoluuloihin, kun taas Ranskan aineistossa kumpikaan ekstroversio-mittarin selittävistä muuttujista ei ole tilastollisesti merkitsevä kuin mallissa 2, jossa ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus saa kertoimen $\beta = -0,07$ ($p < 0,050$). Tämän jälkeen muuttuja muuttuu tilastollisesti ei-merkitseväksi (ks. Taulukko 5).

Kiinnostava ekstroversio-mittariin liittyvä yksittäinen havainto on, että Suomen aineistossa ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden regressiokerroin muuttui lopulta hieman positiiviseksi, mikä tarkoittaa, että mallissa 4 poliittiseen arvomaailmaan (perussuomalaisten äänestäminen) ja sosioekonomiseen tilanteeseen liittyvien kontrollimuuttujien lisääminen on viimeisessä vaiheessa yhteydessä myös tämän muuttujan regressiokerroimen suuntaan. Tämä vaihtelu voi selittyä osittain muuttujien suhteellisilla painoarvoilla ja niiden muutoksilla. Ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus -muuttujan standardoitu regressiokerroin Beta muuttuu mallin 3 saamasta negatiivisesta arvosta $-0,005$ arvoon $0,019$ mallissa 4. Vastaavasti standardoimaton regressiokerroin muuttuu mallien 3 ja 4 välillä $-0,017 \rightarrow 0,069$.

Ranskalaisilla vastaajilla näkyy suomalaisiin nähden samansuuntainen tendenssi varautuneisuuden ennakkoluuloja lisäävään vaikutukseen, mutta tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä eikä regressiokerroimen selitysarvo erityisen kiinnostava. Ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus puolestaan

vähentää ranskalaisten ennakkoluuloja hiukan, ja ennen muiden tutkimuksen selittävien ja yhteiskunnallisten ja sosio-ekonomisten kontrollimuuttujien lisäämistä positiivisen ekstroversion selitysarvo on vielä tilastollisesti merkitsevä ($\beta = -0,07$, $p < 0,050$). Vaikka muuttujan tilastollinen merkitsevyystaso on läpi mallin heikko, voidaan sen perusteella kuitenkin sanoa, että henkilön kokemus itsestään ulospäinsuuntautuneena ja sosiaalisena vähentää myös ranskalaisilla vastaajilla maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen sekä neljännen mallin yhteiskunnallisten ja sosio-ekonomisten taustamuuttujien lisääminen vähentää ulospäinsuuntautuneisuuden selitysvoimaa asteen verran, mikä kertoo siitä, että muut malleissa 3 ja 4 tarkasteluun mukaan tuodut muuttajat selittävät ennakkoluuloja enemmän. Vaihtoehtoisesti voidaan ajatella, että se, että henkilö kokee itsensä ulospäinsuuntautuneeksi ja sosiaaliseksi vaikuttaa ennakkoluuloja vähentävästi hiukan vähemmän merkittävästi kuin esimerkiksi vapaahetoistyön tekeminen tai populistien puolueen äänestäminen eli persoonallisuuspiirteen suojavaikutus on vähäisempi, kun voimakkaammin ennakkoluuloihin yhteydessä olevia muuttujia tuodaan mukaan tarkasteluun.

Tutkimuksen toinen varsinainen selittävä muuttujaryhmä, sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen, ei myöskään Suomen aineistossa tuota selitystä vähemmälle ennakkoluuloisuudelle, sillä näiden muuttujien p-arvot ovat melko tai liian korkeita, jolloin nollahypoteesi jää voimaan eikä vaihtoehtoiselle hypoteesille (esim. "sosiaalinen aktiivisuus vähentää ennakkoluuloisuutta") ole mahdollista osoittaa tilastollista merkitsevyyttä. Tällöin vaihtoehtoinen hypoteesi on pakko hylätä eikä sillä voida selittää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja — tai niiden puutetta. Tilastollisen merkitsevyyden puuttuessa myöskään sosiaalista osallistumista mittaavan vapaaehtoistyö-muuttujan ei voida sanoa merkittävästi vähentävän suomalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan, vaikka regressiokertoimet niin indikoivatkin, mutta sen sijaan ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestöön kuuluminen on Suomen aineistossa selvästi tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,001$) ja näyttäisi tulosten perusteella vähentävän maahanmuuttajiin kohdistuvaa ennakkoluuloisuutta.

Toisin kuin Suomen aineistossa, Ranskan aineistossa sosiaalinen aktiivisuus eli sosiaalisten verkostojen (ystävien, sukulaisten ja työkaverien) tapaaminen työajan ulkopuolella on tilastollisesti merkitsevä selittäjä ennakkoluuloille, jos kohta vain heikosti ($p < 0,050$). Näiden tulosten perusteella voidaankin sanoa, että ystävien ja perheenjäsenten tapaaminen vapaa-ajan merkeissä vähentää

jonkin verran ranskalaisten vastaajien ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Ranskan aineistossa yksittäisten muuttujien jakaumia tarkasteltaessa yllättävää on myös sosiaalista aktiivisuutta mittaavan "kuinka usein tapaat ystäviä...?" -kysymyksen jakauma: suurin osa vastaajista (32,7%) oli vastannut "en koskaan", mikä on täysin vastakkainen oletukselle ranskalaisten suomalaisia tiiviimmistä sosiaalisista suhteista ja sosiaalisesta kanssakäymisestä. Tästä havainnosta keskustellaan tarkemmin luvussa 7.3.

Varsinaisista tutkimuksen selittävästä muuttujista sosiaalista osallistumista kuvaava vapaaehtoistyön tekeminen näyttäisi olevan Ranskan aineistossa yhteydessä vähempään ennakkoluuloisuuteen tai kääntäen: se, että vastaaja ei ole tehnyt viimeisen vuoden aikaa vapaaehtoistyötä, lisää hiukan tämän ennakkoluuloisuutta, ja tämä muuttuja säilyy tilastollisesti merkitsevänä mallissa 3 ($\beta = 0,08$, $p < 0,050$) ja sen selitysarvo paranee viimeisessä mallissa ($\beta = 0,10$, $p < 0,010$). Vapaaehtoistyön tekemisellä – tai tekemättömyydellä – voidaan siis selittää pieni osa ranskalaisten vastaajien ennakkoluuloisuudesta. Suomen aineistossa vapaaehtoistyön tekeminen ei ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä ennakkoluuloille, mutta regressiokerroin on odotetun suuntainen eli myös Suomen aineistossa vapaaehtoistyön tekeminen vähentää hieman maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

Suomen aineistossa ihmisoikeus- ja hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyys vähentää selvästi maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja tulos on myös tilastollisesti hyvin merkitsevä (M3 $\beta = -0,16$, $p < 0,001$; M4 $\beta = -0,15$, $p < 0,001$). Ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyys vähentää myös ranskalaisten vastaajien kokemia ennakkoluuloja, mutta toisin kuin Suomen aineistossa, tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä. Nämä tulokset ovat mielenkiintoisia, kun peilataan vapaaehtoistyön ja yhteiskunnallisen osallistumisen yhteyttä sosiaaliseen pääomaan, jota voidaan toisaalta pitää ennakkoluuloilta suojaavana yhteisöllisenä mekanismina; tästä keskustellaan lisää tutkimuksen loppupohdinnassa luvussa 7.1.

6.2.4 Yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttajat

Yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien lisääminen tuottaa viimeisen mallin 4. Kotitalouden tulotaso (3-portainen: jako pieni-, keski- ja suurituloisiin) ei näyttäisi olevan Suomen aineistossa tilastollisesti merkitsevä selittäjä; myöskään vastaajan maahanmuuttotausta ei ole tässä

aineistossa tilastollisesti merkitsevä, vaikka Beta-arvosta voidaankin nähdä, että maahanmuutto-taustalla on yhteys vähäisempiin ennakkoluuloihin. Työttömyys näyttäisi lisäävän jonkin verran suomalaisten vastaajien maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ($\beta = 0,06$) ja tulos on myös tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,010$).

Tämänkin analyysin merkittävin tulos on, että kuten suomalaisillakin vastaajilla, myös ranskalaisilla vastaajilla populistipuolueen eli Front Nationalin kannattaminen on merkittävässä yhteydessä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin ja muuttujan lisääminen malliin vaiheessa 4 nostaa paitsi koko mallin selitysarvoa myös korostaa puoluekannatuksen merkitystä ennakkoluuloja selittävänä ilmiönä ($\beta = 0,39$, $p < 0,001$). Myös muiden yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien yhteys on odotetun suuntainen, mutta maahanmuuttotaustaa lukuun ottamatta niiden tulokset eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Vastaajan oma maahanmuuttotausta vaikuttaa ranskalaisilla odotetusti ennakkoluuloja vähentävästi ($\beta = -0,08$), ja yhteys on tilastollisesti hieman merkitsevä ($p < 0,050$). Suomen aineistossa perussuomalaisten kannatus on niin ikään koko Suomen aineiston vahvin yksittäinen selittäjä ($\beta = 0,32$, $p < 0,001$).

Tulotaso ei ole kummassakaan maa-aineistossa tilastollisesti merkitsevä selittäjä, mutta regressio-kertoimen suunta osoittaa tulotason noustessa hieman lisääntyvää ennakkoluuloisuutta. Tulos on kuitenkin regressio-kertoimen osalta niin merkityksetön ja tilastollisesti ei-merkitsevä, ettei tulotason yhteydestä ennakkoluuloihin ole syytä vetää pidemmälle vietyjä johtopäätöksiä.

Varsinaisten selittävien muuttujien osalta voidaan mielenkiintoisena loppuyhteenvetona todeta, että mallin 4 tulosten tarkastelu osoittaa, että populistipuolueen kannattaminen -muuttujan lisäämisen jälkeen tilastollisesti ei-merkitsevän ekstroversio-muuttujan "ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus" standardoimaton regressiokerroin B muuttaa suuntaansa, mikä on itsessään mielenkiintoinen havainto; sama pätee sosiaaliseen aktiivisuuteen, jonka regressiokerroin muuttuu negatiiviseksi. Tämä tulos olisi tulkittavissa niin, että toisin kuin mallissa 3, jossa sosiaalinen aktiivisuus näyttäisi lisäävän hieman ennakkoluuloja, mallin 4 taulukosta voidaan havaita, että suunta mallista 3 malliin 4 olisi ennemminkin päinvastainen eli mitä useammin vastaaja tapaa ystäviään vapaa-ajan merkeissä, sitä vähemmän ennakkoluuloja hän tuntee, kun sosiaalista aktiivisuutta tarkastellaan

suhteessa yhteiskunnallisiin ja sosioekonomisiin taustamuuttujiin. Myöskään tämä tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, joten sen yhteydestä esimerkiksi puoluepoliittiseen näkemykseen ja ennakkoluuloihin ei voida esittää tilastollisesti päteviä tulkintoja.

6.3 Tutkimushypoteesien vahvistaminen ja kumoaminen

Tässä tutkimuksessa pyrittiin löytämään vastauksia aiempien tutkimusten perusteella laadittuihin tutkimushypoteeseihin suomalaisten ja ranskalaisten vastaajien persoonallisuuspiirteiden (ekstroversio) sekä sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen yhteydestä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Tutkimuskirjallisuuteen sekä muissa vastaavissa tutkimuksissa käytettyihin tyypillisiin kontrolli- ja taustamuuttujiin perustuen kehitettiin neljän mallin tutkimusasetelma, jossa hierarkkisen (ts. askeltavan), konfirmatorisen eli taustakirjallisuuteen perustuvan lineaarisen regressioanalyysin avulla pyrittiin joko vahvistamaan tai kumoamaan luvussa 4 esitetyt tutkimushypoteesit.

Regressioanalyysin tulokset osoittivat, että ekstroversio-mittarin kohdalla sekä Suomen että Ranskan aineistossa regressiokerrointen suunta oli odotetunlainen eli vastaajan kokemus itsestään varautuneena lisäsi ennakkoluuloja sekä suomalaisilla että ranskalaisilla vastaajilla, ja vastavuoroisesti kokemus itsestä ulospäinsuuntautuneena ja sosiaalisena puolestaan vähensi hiukan maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Toisaalta ainoastaan Suomen aineiston varautuneisuus -muuttuja säilyi tilastollisesti merkitsevässä kaikissa malleissa kun taas ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus oli tilastollisesti hieman merkitsevä vain Ranskan mallissa 2 ($p < 0,050$), minkä jälkeen muuttujan merkitsevyyssaste heikkeni tilastollisesti ei-merkitseväksi.

Suomen aineistossa ekstroversio-mittarin varsinainen ulospäinsuuntautuneisuutta ja sosiaalisuutta mittaava muuttuja ei ollut missään vaiheessa tilastollisesti merkitsevä, joten hypoteesia varsinaisen ekstroversion yhteydestä vähempään ennakkoluuloisuuteen ei voitu vahvistaa. Ranskan aineiston analyysissä mallissa 2 ulospäinsuuntautuneisuusmuuttuja oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < 0,050$), ja regressiokerroin säilyi konsistentisti negatiivisena myös malleissa 3 ja 4, joskaan nämä tulokset eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Hypoteesin H1b osalta voidaan todeta sen tulleen Ranskan aineistossa osittain toteen näytetyksi.

Big five -persoonallisuuspiirreteorian ekstroversiota eli ulospäinsuuntautuneisuutta tarkastelevista hypoteeseista jää näin ollen voimaan Suomen aineistoa koskeva H1a. Tulosten perusteella voidaan siis sanoa, että *mitä varautuneempi suomalainen vastaaja kokee olevansa, sitä enemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja*. Ranskan aineistossa regressioanalyysin tulos ei varautuneisuus-mittarin osalta ollut tilastollisesti merkitsevä, joten hypoteesia ei voitu vahvistaa. Big five -persoonallisuuspiirreteorian perusteella muodostettu toinen tutkimushypoteesi ei saa vahvistusta Suomen aineistossa. H1b voidaan vahvistaa Ranskan aineiston osalta vain osittain ja tiettyllä varauksella silloin, kun muita selittäviä muuttujia tai sosioekonomisia ja yhteiskunnallisia taustamuuttujia ei ole huomioitu tarkastelussa.

Sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista tutkittiin hypoteeseilla H2-H3. Sosiaalisen aktiivisuuden eli ystävien ja sukulaisten tapaamisen osalta voidaan todeta, että hypoteesille H2 ei löytynyt Suomen aineistosta vahvistusta muuttujan tilastollisen merkitsevyyden heikkouden vuoksi. Ranskalaisten vastaajien kohdalla tulos oli äärimmäisen mielenkiintoinen. Oletushypoteesi H2 voidaan melkein tilastollisesti merkitseväksi ($p < 0,050$) jossain määrin vahvistaa eli *sosiaalinen aktiivisuus ja läheisverkostojen tapaaminen vapaa-ajan merkeissä vähentää ranskalaisten maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja*.

Yhteiskunnallista osallistumista eli vapaaehtoistyötä ja ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyyttä koskeva hypoteesi H3 jää voimaan joiltain osin. Varsinaiset regressiokertoimet tukevat taustakirjallisuuteen perustuvaa oletusta auttamisen eetoksesta kumpuavan sosiaalisen osallistumisen eli vapaaehtoistyön ja ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjärjestöjen ennakkoluuloja vähentävästä vaikutuksesta, mutta ainoastaan Ranskan aineiston osalta oletushypoteesi voidaan vahvistaa. Vapaaehtoistyön vaikutuksen tilastollinen merkitsevyys lisääntyy mallissa 4, eli merkitsevyys nousee melkein merkitsevästä merkitseväksi. Toisaalta ihmisoikeus- ja hyväntekeväisyysjärjestöön kuulumisen vähentää oletushypoteesin mukaisesti sekä Ranskan että Suomen aineistoissa maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja, mutta tulos on tilastollisesti merkitsevä ainoastaan Suomen aineistossa. Hypoteesi 3 jää siis osittain voimaan ja voidaan todeta, että *vapaaehtoistyön tekeminen vähentää ranskalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan, ja ihmisoikeus- ja humanitäärisen järjestön jäsenyys vähentää suomalaisilla maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja*.

Sosiodemografisten taustamuuttujien osalta voidaan todeta, että sukupuoleen ja koulutustasoon liittyvät tutkimushypoteesit (H4a sekä H4b) tulevat vahvistetuiksi suomalaisten vastaajien osalta. Näin ollen voidaan todeta, että *mitä korkeampi koulutustaso suomalaisella vastaajalla on, sitä vähemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja suomalaiset miehet ovat ennakkoluuloisempia maahanmuuttajia kohtaan kuin naiset*. Sen sijaan Suomen aineiston osalta vastaajan ikää koskeva tutkimushypoteesi H4c kumoutui tutkimuksessa ja voidaan sen sijaan todeta, että *mitä vanhempi vastaaja, sitä vähemmän hän ilmaisee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja*.

Ranskan aineiston osalta sosiodemografisista taustamuuttujista koulutustasoa koskeva hypoteesi H4a voitiin niin ikään vahvistaa lähes koko mallin osalta; ainoastaan mallissa 4 eli yhdessä yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien kanssa tarkasteltuna koulutustason merkitys muuttui tilastollisesti ei-merkitseväksi ja tällöin koulutustasoa koskeva hypoteesi jää voimaan osittain. Sen sijaan miessukupuolen osalta ei voitu antaa Ranskan aineistossa tilastollisesti luotettavaa vahvistusta tutkimushypoteesille H4b, mutta ikää koskeva tutkimushypoteesi voitiin vahvistaa osittain: ikä muuttui tilastollisesti merkitseväksi selittäjäksi mallissa 4 eli kun sitä tarkasteltiin yhteydessä yhteiskunnallisiin ja sosioekonomisiin taustamuuttujiin. Näin ollen voidaan sanoa, että tutkimushypoteesi H4c jäi osittain voimaan ja tällöin sosiodemografisten taustamuuttujien osalta voidaan todeta, että *mitä korkeampi koulutustaso ranskalaisella vastaajalla on, sitä vähemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja mitä vanhempi ranskalainen vastaaja on, sitä enemmän hän ilmaisee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja, kun ikä-muuttujaa tarkastellaan yhteydessä populistisen puolueen (Front National) kannattamiseen, tulotasoon, työttömyyteen ja maahanmuuttotaustaan*. Syitä ja selityksiä tälle tulokselle pohditaan tarkemmin pohdintaluvussa 7.1.

Suomen aineistoon liittyen H4-sarjan tutkimushypoteesit jäivät voimaan seuraavasti: *mitä korkeampi koulutustaso suomalaisella vastaajalla on, sitä vähemmän hän kokee maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja suomalaiset miehet ovat ennakkoluuloisempia maahanmuuttajia kohtaan kuin suomalaiset naiset*. Suomen aineiston osalta yksi kiinnostavimmista tuloksista liittyi ikään. Aiempaan tutkimuskirjallisuuteen perustuva hypoteesi iän yhteydestä lisääntyneisiin ennakkoluuloihin, kumoutui ja voidaankin todeta, että *vanhemmat suomalaiset kokevat vähemmän maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja*.

Viimeisen tutkimushypoteesiryhmän (H5) hypoteesit koskivat yhteiskunnallisia ja sosioekonomisia taustamuuttujia eli populistisen puolueen kannatusta, työttömyyttä, tulotasoa sekä vastaajan omaa maahanmuuttotaustaa. Yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien eli populistisen maahanmuuttovastaisen puolueen äänestämisen, tulotason, työttömyyden ja vastaajan oman maahanmuuttotaustan osalta voidaan todeta, että mallin 4 havainnot olivat tämän tutkimuksen kannalta erittäin mielenkiintoisia ja havainnollisia. Vastaajan omaan maahanmuuttotaustaan liittyen ei muotoiltu erillistä tutkimushypoteesia, mutta Ranskan aineistossa voitiin todeta vastaajan oman maahanmuuttotaustan olevan yhteydessä vähempiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan, mikä on myös niin sanotun arkijärjen kannalta odotettu tulos.

Muiden H5-sarjan tutkimushypoteesien osalta voidaan todeta, että aiemman kirjallisuuden ja maailmantietämyksen perusteella oli odotettavissa, että hypoteesi H5a tulee toteennäytetyksi molmpien maa-aineistojen osalta. Näin myös oli, ja H5a osoittautuikin tutkimuksen vahvimaksi ennakkohypoteesiksi. Voidaan siis todeta, että *populistisen, maahanmuuttokriittisen puolueen kannattaminen lisää suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan*. Suomalaisen vastaajien osalta voitiin todeta myös työttömyyttä koskevan taustahypoteesin tulleen vahvistetuksi, joten voidaan todeta, että *työttömyys lisää suomalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan*.

Tulotaso ei ollut tässä tutkimuksessa kummankaan maa-aineiston osalta merkitsevä tai merkittävä muuttuja, joten vastaajan tulotasoa koskeva hypoteesi H5c kumoutuu tilastollisen merkitsevyyden puuttuessa, jos kohta mielenkiintoista on, että taulukoiden 4 ja 6 perusteella voidaan todeta, että sekä Suomen että Ranskan aineistossa regressiokertoimen suunta on alkuperäisen tutkimushypoteesin vastainen eli positiivinen regressiokerroin kertoisi korkeamman tulotason yhteydestä lisääntyneisiin ennakkoluuloihin.

Taulukko 4 Suomen aineisto. Maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ennustavat tekijät (N = 1583)

Muuttuja	Malli 1			Malli 2			Malli 3			Malli 4		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Taustamuuttajat												
1. Sukupuoli	0,58	0,09	,16***	0,57	0,09	,16***	0,54	0,09	,15***	0,43	0,08	,12***
2. Ikä	-0,01	0,00	-,12***	-0,01	0,00	-,11***	-0,01	0,00	-,09***	-0,01	0,00	-,06*
3. Koulutustaso	-0,22	0,04	-,16***	-0,22	0,04	-,16***	-0,2	0,04	-,14***	-0,16	0,03	-,11***
Ekstroversio												
4. Varautuneisuus				0,45	0,09	,12***	0,43	0,09	,12***	0,45	0,09	,12***
5. Ulospäinsuuntautuneisuus & sosiaali- suus				-,08	0,09	-,02	-0,02	0,09	-,004	0,07	0,09	,02
Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen												
6. Sosiaalinen aktiivisuus							0,01	0,06	,01	-,04	0,06	-,02
7. Vapaaehtoistyö							0,15	0,10	,04	0,14	0,1	,03
8. Ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjär- jestön jäsenyys							-0,93	0,15	-,16***	-0,86	0,14	-,15***
Yhteiskunnalliset kontrollimuuttajat												
9. Populistisen puolueen (PS) äänestämi- nen										1,995	0,14	,32***
10. Tulotaso										0,02	0,07	,01
11. Työttömyys										0,40	0,15	,06**
12. Maahanmuuttotausta										-0,23	0,19	-,03
R ² / R ² _a	,06 / ,05			,07 / ,07			,10 / ,10			,20 / ,20		
R ² muutoksen F	30,995***			13,568***			16,055***			51,867***		
F	30,995***			24,320***			21,656***			33,592***		

Selitettävä muuttuja: maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot.

B = standardoimaton regressiokerroin. SE B = standardoimattoman regressiokertoimen keskivirhe. β = standardoitu regressiokerroin. R^2 = Selityssasteen muutos / R^2_a = Korjattu selityssaste. R^2 -muutoksen F = Selityssasteen muutoksen varianssien suhde.

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Taulukko 5 Ranskan aineisto. Maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ennustavat tekijät (N = 967)

Muuttuja	Malli 1			Malli 2			Malli 3			Malli 4		
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β
Taustamuuttajat												
1. Sukupuoli	-0,02	0,10	-,01	-0,01	0,10	-,004	0,02	0,10	,01	-0,01	0,09	-,003
2. Ikä	0,00	0,00	,04	0,01	0,00	,05	0,01	0,00	,06	0,01	0,00	,09**
3. Koulutustaso	-0,11	0,04	-,09**	-0,11	0,04	-,09**	-0,08	0,04	-,07*	-0,05	0,04	-,04
Ekstroversio												
4. Varautuneisuus				0,10	0,11	,03	0,06	0,11	,02	0,04	0,10	,01
5. Ulospäinsuuntautuneisuus & sosiaali- suus				-0,38	0,17	-,07*	-0,32	0,17	-,06	-0,25	0,15	-,05
Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen												
6. Sosiaalinen aktiivisuus							-0,10	0,05	-,07*	-0,09	0,04	-,06*
7. Vapaaehtoistyö							0,32	0,14	,08*	0,40	0,13	,10**
8. Ihmisoikeus- tai hyväntekeväisyysjär- jestön jäsenyys							-0,39	0,20	-,07	-0,35	0,18	-,06
Yhteiskunnalliset kontrollimuuttajat												
9. Populistisen puolueen (FN) äänestämi- nen										1,66	0,13	,39***
10. Tulotaso										0,01	0,09	,01
11. Työttömyys										0,06	0,19	,01
12. Maahanmuuttotausta										-0,36	0,14	-,08*
R ² / R ² _a	,01 / ,01			,02 / ,01			,04 / ,03			,19 / ,18		
R ² muutoksen F	3,775**			3,034*			6,685***			45,722***		
F	3,775**			3,488**			4,726***			18,980***		

Selitettävä muuttuja: maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot.

B = standardoimaton regressiokerroin. SE B = standardoimattoman regressiokertoimen keskivirhe. β = standardoitu regressiokerroin. R^2 = Selityssasteen muutos / R^2_a = Korjattu selityssaste. R^2 -muutoksen F = Selityssasteen muutoksen varianssien suhde.

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

7 Yhteenveto ja pohdinta

Tutkielmani tavoitteena oli selvittää, miten sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen sekä ekstro-versio-persoonallisuuspiirteen eri ulottuvuudet eli varautuneisuus ja saman mittarin vastapiirre "ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus" ovat yhteydessä ranskalaisten ja suomalaisten ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Tutkimuksen kontekstina toimii viime vuosina Euroopassa lisääntyneiden terrori-iskujen haavoittama kollektiivinen perusturvallisuus ja toisaalta vaikeasti ennakoitavan väkivallan värittävä yhteiskunnallisen epävarmuuden aika. Ajankohtaisena viitekehetyksenä pohdintaa ohjailee eurooppalaisten kansallisvaltioiden ja EU-maiden yhteistä maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa sekä yhteiskunnan vastaanottokapasitettia ja -rakenteita erityisesti vuonna 2015 ravistellut "turvapaikanhakija-aalto" ja sen lievemmat jälkimainingit.

Tarkastelun kohteiksi tässä tutkimuksessa oli valittu ajankohtaisen maailmantilanteen ja toisaalta aiemman akateemisen mielenkiinnon vuoksi kaksi sosiaalisen pääoman ja koheesion sekä yleisen maahanmuuttopolitiikan ja siirtolaisuushistorian näkökulmasta toisistaan eroavaa maata, Suomi ja Ranska, ja nimenomaan suomalaiset ja ranskalaiset vastaajat. Ranskalaisuuteen ja suomalaisuuteen yhdistyy erilaisia mielikuvia ja maat eroavat myös sosiaalisen pääoman määrittelyissä jonkin verran toisistaan esimerkiksi mitattaessa yleistynyttä luottamusta tai sosiaalista osallistumista (esim. Putnam 1993 & 2000; Halpern 2005; Esping-Andersen 2002, 1999, 1990). Eräänlaisena tutkimusta orientoivana tausta-ajatuksena toimii käsitys - tai oikeammin mielikuva - ranskalaisista suomalaisia sosiaalisesti aktiivisempänä ja yhteisöllisempänä kansallisuutena. Tätä lähtöajatusta ei pro gradu -tutkielman rajallisuuden vuoksi pystytty todentamaan tutkimuksen taustakirjallisuudessa, vaan suuntaa näytti tutkijan oma arkikokemus ranskalaisten ulospäinsuuntautuneisuudesta ja sosiaalisuudesta.

Koska sekä Suomessa että Ranskassa on koettu niin sanottu uuspopulistinen nousu ja poliittisen kentän oikealle ääri laidalle asemoituvat maahanmuuttovastaiset puolueet Perussuomalaiset ja le Front National eli kansallinen rintama ovat saaneet 2000-luvulla jalansijaa maidensa poliittisella kentällä, haluttiin tutkimuksessa niin ikään selvittää, onko populististen puolueiden äänestämällä

ja niiden maahanmuuttovastaisen poliittisen agendan kannattamisella yhteyttä vastaajien mielikuviin, asenteisiin ja ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Vaikka vastaus tuntuu arkijärjellä ajateltuna itsestään selvältä, on "pienen ihmisen asialla" ja "eliittiä vastaan" olevien, omassa retoriikassaan myös yleispuolueiksi itsensä profiloivien puolueiden kannattamisen yhteyttä maahanmuutto- ja -muuttajavastaisuuteen hyvä tarkastella myös akateemisen tutkimuksen keinoin.

Tutkimuksessa haluttiin niin ikään tarkastella muiden aiemmissa tutkimuksissa relevanteiksi osoitettuneiden sosiodemografisten ja -ekonomisten sekä yhteiskunnallisten taustamuuttujien kuten iän, sukupuolen, koulutus- ja tulotason sekä työttömyyden ja vastaajan oman maahanmuuttotautan yhteyttä maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin. Vaikka Suomen aineistossa maahanmuuttajataustaisten vastaajien osuus oli verrattain pieni (n. 4,8%), ranskalaisista vastaajista maahanmuuttotautaa oli 13 prosentilla, mikä ei ole täysin merkityksetön osuus vastaajista.

Seuraavassa luvussa vedän yhteen tutkimukseni keskeiset tulokset, peilaan niitä aiempaan tutkimuskirjallisuuteen omina alakohtinaan varsinaisten selittävien tekijöiden ja muiden selittäjäryhmien mukaan jaoteltuna sekä analysoin tutkimukseni akateemisia vahvuuksia ja heikkouksia. Pyrin pohdinnassani luomaan sillan maahanmuuttajiin kohdistuviin ennakkoluuloihin vaikuttavien tekijöiden ja suomalaisen ja ranskalaisen yhteiskunnan välille eli asettamaan tulokset valitsemaani spatiotemporaaliseen kontekstiin.

7.1 Tutkimuksen keskeiset tulokset

Tässä pro gradu -tutkielmassa haluttiin löytää vahvistusta aiemmalle tutkimukselle ja tietämykselle ennakkoluuloihin yhteydessä olevista sosiaalisen maailman ilmiöistä ja toisaalta etsiä selityksiä maahanmuuttajiin kohdistuville ennakkoluuloille sellaisista ilmiöistä, joiden yhteydestä ennakkoluuloihin ei ole vielä erityisen vahvaa tutkimusnäyttöä. Kiinnostuksen kohteena olivat maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot ja niitä tarkasteltiin suomalaisten ja ranskalaisten vastaajien kokemuksina kontekstissa, jossa huomioitiin myös muiden jo aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella ennakkoluuloihin vahvasti yhteydessä olevien sosiodemografisten, -ekonomisten ja yhteiskunnallisten taustamuuttujien yhteys selitettävään ilmiöön.

Kuten analyysi- ja tulosluvussa todettiin, Suomen ja Ranskan maa-aineistojen tulokset osoittivat, että sekä suomalaiset että ranskalaiset ilmaisivat vastauksissaan maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja, mutta niitä merkittävimmin selittävät tekijät eivät ole tämän tutkimuksen perusteella suomalaisilla ja ranskalaisilla samoja ja selitysarvoltaan yhteneväisiä. Erityisesti Ranskan aineistossa sinällään havainnollisista muuttajien välisistä yhteyksistä ei myöskään kaikkien muuttajien kohdalla voitu vetää varsinaisia johtopäätöksiä tulosten tilastollisen merkitsevyyden heikkouden vuoksi.

Suomen aineistossa keskeisimmiksi maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja selittäviksi tekijöiksi nousivat varautuneisuus, perussuomalaisten äänestäminen, miessukupuoli, matala koulutustaso sekä työttömyys, joista vahvin yksittäinen selittäjä oli perussuomalaisten kannattaminen. Hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys oli puolestaan yhteydessä vähäisempiin ennakkoluuloihin. Nämä tulokset ovat selvästi linjassa aiemman tutkimuksen (esim. Kaya & Karakoç 2012; Halpern 2005; Putnam 1993, 1995a, 1995b, 2000, 2001) kanssa ja osoittavat, että myös yhteisön sosiaalinen pääoma vaikuttaa siihen, miten sen jäsenet suhtautuvat toisiinsa ja millaista luottamusta ja yhteistoimintaa heidän välilleen syntyy. Voidaankin sanoa, että perus- ja keskias-tetta korkeampi koulutus, työssäkäynnin syrjäytymiseltä suojaava vaikutus, hyvä toimeentulo sekä osallistuminen yhteisön toimintaan ovat merkittäviä sosiaalisen pääoman synty- ja ylläpitäviä mekanismeja, ja edistävät yhteisön jäsenten välistä luottamusta vähentäen välillisesti myös ulkoryhmiin - esimerkiksi maahanmuuttajiin - kohdistuvia ennakkoluuloja (Rapp 2016; ks. myös Toivonen 2016).

Ranskan aineistossa tärkeimmiksi maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja selittäviksi tekijöiksi nousivat kiinnostavasti osin eri asiat kuin suomalaisilla. Ekstroversio-piirteen ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus, sosiaalinen aktiivisuus, vapaaehtoistyön tekeminen ja vastaajan oma maahanmuuttotausta vähensivät tilastollisesti merkitsevästi ranskalaisten ennakkoluuloisuutta maahanmuuttajia kohtaan. Populistisen le Front National -puolueen äänestäminen, korkeampi ikä ja matala koulutustaso olivat puolestaan yhteydessä ranskalaisten lisääntyneeseen ennakkoluuloisuuteen. Tulosten perustella voidaan sanoa, että esimerkiksi ulospäinsuuntautuneisuudella ja sosiaalisuudella sekä sosiaalisella aktiivisuudella on ennakkoluuloilta suojavaa vaikutusta, mutta

yhteys näiden tekijöiden ja vähentyneiden ennakkoluulojen välillä ei ole erityisen voimakas, ja tulokset ovat tilastollisesti vain hieman merkitseviä. Kaikkein voimakkaimmin ja selitysvoimaisimmin maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja selitti myös ranskalaisilla populistisen, maahanmuuttovastaisen puolueen eli Front Nationalin äänestäminen.

7.1.1 Ekstroversio

Yksi tutkimuksen keskeisimmistä suomalaisten ennakkoluuloisuutta selittävistä tuloksista oli, että systemaattisesti läpi nelivaiheisen mallin tilastollisesti hyvin merkitsevänä säilynyt selittäjä, varautuneisuus, on selvästi yhteydessä suomalaisten vastaajien ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan. Tämä havainto tukee ekstroversioon liittyvää aiempaan tutkimukseen perustuvaa tutkimushypoteesia: varautuneisuus lisää suomalaisten vastaajien ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Taustakirjallisuuden perusteella varautuneisuus -hypoteesi muodostettiin kuitenkin tavallaan käänteisenä, sillä nimenomaan varautuneisuuden yhteyttä ennakkoluuloihin on tutkittu verrattain vähän (ks. kuitenkin Jonason 2015; Hodson & al. 2009).

Yleensä tutkimuksissa on tarkasteltu ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden ja ekstroversion myönteisten alapiirteiden yhteyttä suvaitsevaisuuteen ja vähempään ennakkoluuloisuuteen (Ekehammer & Akrami 2007; Ackermann & Ackermann 2015; Turner & al. 2014; Hodson & al. 2012). Kuten persoonallisuuden piirteiden yhteyttä ennakkoluuloihin ja big five -mittarin validointia käsittelevissä luvuissa 2.3 ja 5.2 todettiin, ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden on laadukkaissa tutkimuksissa (esim. Chopik & al. 2017; Rammstedt & John 2007; Gosling & al. 2003) validoiduilla big five -mittarin eri versioilla tarkasteltuna voitu osoittaa liittyvän muun muassa empatiaan mutta myös vähempiin ennakkoluuloihin ja positiiviseen suhtautumiseen maahanmuuttajiin esimerkiksi lähiyhteisön ja naapuruston jäsenenä (Ackermann & Ackermann 2015), sekä laajempiin monikulttuurisiin verkostoihin (Turner & al. 2014; Hodson & al. 2012; Ackermann & Ackermann 2015), jolloin saman persoonallisuusmittarin vastapiirteen, varautuneisuuden, voidaan perustellusti olettaa lisäävän ja vahvistavan maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja (esim. Ekehammer & Akrami 2007).

Suomalaisten ja ranskalaisten ekstroversiomittarin ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden yhteydestä vähempään ennakkoluuloisuuteen ei voitu tämän tutkimuksen perusteella esittää tyhjentävää arviota, sillä ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden lisääminen analyysiin ei tuottanut ensimmäistä Ranskan mallia lukuunottamatta tilastollisesti merkitsevää tulosta ja näin ollen SAMRISK-aineistosta ei löydy Suomen osalta vahvistusta esimerkiksi Ackermanin ja Ackermanin (2015), Hodsonin ja kumppaneiden (2012) tai Turnerin ja kollegoiden (2014) havainnoille ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden yhteydestä vähempiin ennakkoluuloihin. Tulosta voidaan kuitenkin peilata Suomen kontekstissa esimerkiksi perussuomalaisten keskivertoäänestäjään, joka on tutkimusten mukaan 35-64 -vuotias keskituloinen tai työtön, matalasti koulutettu mies (Borg 2012, 195; Isotalo 2017; Grönlund & Wass 2015; Bottos & al. 2014; Koivula & al. 2015). Yleisen sosiaalitieteellisen tietämyksen valossa voidaan sanoa, että työttömyys vaikuttaa monitasoisesti henkilön sosiaalista pääomaa ja elämää kaventavasti (esim. Winkelmann 2009; van Hoya & Lootens 2013; Boyce & al. 2015; Hahn & al. 2015) ja näin ollen on mahdollista, että myös henkilön ajatus itsestään ulospäinsuuntautuneena ja sosiaalisena kärsii esimerkiksi pitkän työttömyysjakson aikana, jos kohta tämän väitteen tueksi ei löytynyt vahvistavaa tutkimusnäyttöä (työttömyyden yhteydestä persoonallisuuteen ja ekstroversioon ks. esim. Hahn & al. 2015; Boyce & al. 2015; Van Hoya & Lootens 2013).

Ranskan aineiston perusteella ulospäinsuuntautuneisuuden ja sosiaalisuuden voidaan todeta vähentävän jonkin verran ranskalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan, kun persoonallisuuspiirrettä tarkastellaan suhteessa henkilön sosiodemografisiin ominaisuuksiin eli sukupuoleen, ikään ja koulutustaustaan. Tämä tulos on linjassa aiempien tutkimusten (Ekehammer & Akrami 2007, 2004, 2003; Ackermann & Ackermann 2015; Turner & al 2014; Gallego & Pardos-Prado 2014; Hodson & al. 2012) kanssa. Sen sijaan ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus ei säily riittävän selitysvoimaisena ennakkoluuloilta suojaavana tekijänä silloin kun tarkasteluun lisätään sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen sekä vahvasti mallin muiden muuttujien selitysvoimaa syövä yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat kuten Front Nationalin äänestäminen.

Tässä tutkimuksessa ei voitu tarkastella persoonallisuuspiirteiden ja ennakkoluulojen välisten tekijöiden välisiä moderaattori- tai mediaattorivaikutuksia, mutta kontaktihypoteesin ja aiemman tutkimuksen (esim. Allport 1954; Ward & Masgoret 2006; Brewer 1999; Ackermann & Ackermann

2015; Turner & al. 2014; Hodson & al. 2012) suuntaisesti on mahdollista ajatella, että myönteinen ekstroversio edistää ryhmärajoit ylittävää vuorovaikusta ja saattaa näin ollen vaikuttaa myös maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin ja ennakkoluuloihin.

Tiivistäen voidaan sanoa näiden tulosten indikoivan, että sekä suomalaisten että ranskalaisten ennakkoluuloisuus maahanmuuttajia kohtaan on vähäisempää ulospäinsuuntautuneiksi ja sosiaalisiksi itsensä määrittelevillä henkilöillä, mikä on linjassa aiempien tutkimusten (Ekehammer & Akrami 2007, 2004, 2003; Ackerman & Ackerman 2015; Turner & al. 2014; Hodson & al. 2012) kanssa. Suomen aineistossa huomionarvoista on, että sosiaaliseen aktiivisuuteen ja osallistumiseen liittyvien muuttajien tuominen mukaan analyysiin heikentää entisestään heikosti positiivisen ekstroversion selitysarvoa, mistä voidaankin päätellä, että erityisesti vapaaehtoistyö ja ihmisoikeuksien puolustaminen vähentävät suomalaisten ennakkoluuloja enemmän kuin ulospäinsuuntautuneisuus ja sosiaalisuus. Varautuneisuus on kuitenkin tällöinkin merkittävä selittäjä, jota sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen vaikutukset eivät kumoja. Toisin sanoen: varautunut suomalainen tuntee ennakkoluuloja, oli hän yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti aktiivinen tai ei.

7.1.2 Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen

Tutkimuksen toisen varsinaisen selittäjäryhmän, sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen osalta tulokset ovat niin ikään mielenkiintoiset, jos kohta suomalaisilla ja ranskalaisilla tulokset kertovat hieman erilaisista yhteyksistä ennakkoluulojen ja sosiaalisen aktiivisuuden ja osallistumisen välillä. Ranskalaisilla sosiaalisen aktiivisuuden yhteys ennakkoluuloihin on tilastollisesti hiukan merkitsevä ja tulos odotetun suuntainen: vaikka tuloksen merkitsevyytaso on maltillinen, voidaan todeta, että se, että ranskalainen tapaa ystäviään ja perhettään vapaa-ajan merkeissä vähentää hänen ennakkoluulojaan maahanmuuttajia kohtaan (vrt. Ward & Masgoret 2006), mikä tukee käsitystä sosiaalisen pääoman ennakkoluuloja välillisesti vähentävästä vaikutuksesta (Halpern 2005; Stolle 1998; Putnam 2000 & 1993). Sosiaaliseen aktiivisuuteen liittyy Ranskan aineistossa myös muita kiinnostavia havaintoja, joista keskustellaan tämän tutkimuksen vahvuudet ja rajoitukset -kappaleessa.

Suomen aineistossa sosiaalinen aktiivisuus eli se, kuinka usein henkilö tapaa perhettään, ystäviään tai työkavereitaan vapaa-ajan merkeissä ei ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä, mutta mielenkiintoista kyllä, sosiaalinen aktiivisuus näyttäisi aluksi lisäävän hiukan ennakkoluuloisuutta. Sen sijaan yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten muuttujien tuominen mukaan tarkasteluun muuttaa yhteyden kielteiseksi eli yhdistettynä perussuomalaisen kannatukseen, työttömyyteen, korkeaan tulotasoon ja maahanmuuttotaustaan sosiaalisen aktiivisuuden ja ennakkoluulojen välinen yhteys muuttuu odotetunsuuntaiseksi eli sosiaalinen aktiivisuus vähentää näiden muuttujien yhteydessä tarkasteltuna ennakkoluuloisuutta. Tätä tulosta voidaan analysoida esimerkiksi suhteessa muihin sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaaviin ilmiöihin kuten vapaaehtoistyöhön ja hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyyteen. Toisaalta voidaan ajatella, että työttömyys ja perussuomalaisen kannattaminen ovat niin leimallisesti ennakkoluuloja vahvistavia tekijöitä, että sosiaalisen aktiivisuuden ”suojavaikutus” korostuu samanaikaisessa tarkastelussa. Koska tulos ei ole tilastollisesti merkitsevä, ei sen spekulointi ole myöskään erityisen tarkoituksenmukaista.

Suomalaisten sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavan muuttujanryhmän muuttujista vastaavasti ennakkoluuloja vähentävästi toimii sen sijaan hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestöjen jäsenyys, eikä sosiaalisen osallistumisen suojaava vaikutus juurikaan heikkene, vaikka vahvat sosioekonomiset ja yhteiskunnalliset selittäjät tuodaan mukaan tarkasteluun. Voidaan siis ajatella, että maahanmuuttoon avoimen vihamielisesti suhtautuvan populistisen puolueen äänestäminen, ihmistä varsinkin pitkään jatkuessaan lamaannuttava ja marginalisoiva työttömyys (Winkelmann 2009; van Hove & Lootens 2013; Boyce & al. 2015; Hahn & al. 2015) toisaalta henkisten ominaisuuksien kehittämisen noustessaan mahdollistava tulotaso (Halpern 2005; Putnam 1995a, 1995b, 2000, 2001) sekä oma maahanmuuttotausta eivät heikennä ihmisoikeus- ja hyväntekeväisyysjärjestöihin osallistumisen yhteyttä vähempiin ennakkoluuloihin. Tämä tulos on mielenkiintoinen ja tuntuu aiemman tutkimuksen (esim. Archambault 2002) ja yleisen elämäkokemuksen perusteella ymmärrettävältä: suomalaisten aktiivisuus järjestöissä ja yhdistyksissä perustuu pitkälti omiin henkilökohtaisiin intresseihin, sillä peruspalveluiden tuottamisesta huolehtii lähtökohtaisesti valtio. Näin ollen suomalaiset voivat vapaa-ajallaan harrastaa erilaisia omasta mielenkiinnostaan kumpuavia asioita erilaisten järjestöjen ja yhdistysten toimintaan osallistumalla; toisaalta ihmisoikeuksien ja tasa-arvon puolustaminen on myös tutkimusten mukaan ollut perinteisesti yksi skandinaavisen yhdistys- ja järjestötoiminnan keskeisistä toimintakentistä (Archambault 2002).

Ranskalaisilla sosiaalisen osallistumisen muodoista vapaaehtoistyön tekeminen vähentää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Vapaaehtoistyön osalta erityisen mielenkiintoista on, että sen ennakkoluuloilta suojaava vaikutus korostuu, kun otetaan mukaan tarkasteluun myös populistisen puolueen kannatus, työttömyys, tulotaso sekä maahanmuuttotausta. Voiko tuloksia tulkita niin, että parempituloiset osallistuvat yhteiskunnalliseen toimintaan enemmän ja osallistuminen vähentää heidän ennakkoluuloisuuttaan mahdollisesti kontaktihypoteesin kautta? Vai onko ranskalaisilla työttömällä kenties aiempien ylipäättään vapaaehtoistyötä ja osallistumista tarkastelleiden tutkimusten (Halpern 2005; Archambault 2002; Hanifi 2011) vastaisesti enemmän kiinnostusta ja aikaa osallistua vapaaehtoistyöhön? Entä onko avoimesti maahanmuuttovastaisen Front Nationalin kannattaminen niin vahva ennakkoluuloja selittävä tekijä, että sitä vastaan pystyvät suojautumaan vain vapaaehtoistyöhön eli jossain määrin altruistiseen muiden hyväksi tehtävään työhön orientoituneet ihmiset (vrt. Stolle 1998; Archambault 2002)? Näihin kysymyksiin ei pystytä pro gradu -tutkielman rajallisuuden vuoksi vastaamaan, mutta ne jättävät väylän auki jatkotutkimuksille ja -kehittelylle.

Taustakirjallisuudesta ja aiemmasta tutkimuksesta ei löydetty selkeää teoreettista vahvistusta vapaaehtoistyön ja järjestöjäsenyyksien sekä vähempien ennakkoluulojen välillä, joten tämä yhteys oli tässä tutkimuksessa eräänlainen uusi tutkittava ilmiö, joka pystyttiin myös osittain vahvistamaan. Tulosten perusteella voidaan todeta, että aiempien sosiaalista pääomaa ja osallistumista koskevien tutkimusten (esim. Halpern 2005; Cigler & Joslyn 2002; Wollebaek & Selle 2002; Putnam 1993 & 2000; Stolle 1998) suuntaisesti oman lähipiirin ulkopuolella tapahtuva vuorovaikutus ja erilaisista jäsenyyksistä muodostuvat sosiaaliset verkostot sekä yhteisten tavoitteiden tavoittelu vahvistavat yhteisön jäsenten välistä luottamusta ja vastavuoroisuuden kokemusta ja lisäävät näin yhteisön sosiaalista pääomaa. Näin ollen myös tämän tutkimuksen perusteella sosiaalista pääomaa voidaan pitää ainakin välillisesti ennakkoluuloilta suojaavana mekanismina (vrt. Stolle 1998).

Miten tuloksia olisi sitten tulkittava sosiaalitieteellisessä viitekehyksessä ennakkoluuloja tarkasteltaessa? Sosiaalista pääomaa ilmentävien sosiaalisen osallistumisen muotojen – esimerkiksi toimiminen järjestöissä, joiden toimintaa ohjaa monikulttuurinen agenda ja joilla on niin ikään monikulttuurinen jäsenistö – voidaan Stollean (1998) mukailleen ajatella paitsi lisäävän yhteisön sosiaalista pääomaa, myös vähentävän ainakin välillisesti maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja

myös klassisen kontaktihypoteesin ja sosiaalisten sidosten vahvistamisen kautta (vrt. Putnam 1993 & 2000). On myös todennäköistä, että sellaisissa järjestöissä ja yhdistyksissä, joiden jäsenistö muodostuu eri etnisistä ja kulttuuritaustoista tulevista ihmisistä, jotka ovat säännöllisesti tekemisissä keskenään ja joiden toimintaa motivoi ja ohjaa samansuuntainen agenda, jäsenten välille syntyy myönteistä sosiaalista vuorovaikutusta, mikä lisää myös jäsenten välistä luottamusta (Stolle 1998; Halpern 2005; Cigler & Joslyn 2002; Wollebaek & Selle 2002; Putnam 1993 & 2000; Ward & Masgoret 2006.).

Tässä tutkimuksessa voitiin siis osoittaa, että sekä Suomessa että Ranskassa sosiaalinen osallistuminen yhteiskunnan toimintaan joko vapaaehtoistyön tai ihmisoikeus- ja hyväntekeväisyysjärjestön jäsenyyden kautta vähentää maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Koska tutkimuksessa ei huomioitu mahdollisia moderaatio-, mediaatio- ja interaktiovaikutuksia, on mahdotonta sanoa, onko yhteys esimerkiksi ranskalaisten sosiaalisen aktiivisuuden ja vapaaehtoistyön tekemisen ja vähemmän ennakkoluuloisuuden välillä suoraviivainen vai tapahtuuko ennakkoluulojen väheneminen esimerkiksi sosiaalisen luottamuksen ja pääoman kasvun välityksellä. Näin ollen siihen, vähentääkö vapaaehtoistyön tekeminen tai hyväntekeväisyys- ja ihmisoikeusjärjestön jäsenyys suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloja suoraan, ei voida ilman lisätarkastelua antaa varmaa vastausta. Tulosten perusteella voidaan todeta kuitenkin ainakin se, että yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten tekijöiden rinnallakin tarkasteltuna sosiaaliseen osallistumiseen liittyvät tekijät pitivät pintansa ennakkoluuloja vähentävinä tekijöinä.

7.1.3 Sosiodemografiset taustamuuttajat

Tutkimuksessa haluttiin huomioida myös tyypilliset ennakkoluuloihin jo aiemman tutkimuksen (esim. Kaya & Karakoç 2012) perusteella selvästi yhteydessä olevat sosiodemografiset tekijät: ikä, sukupuoli ja koulutustausta. Myös tässä tutkimuksessa pystyttiin todentamaan yhteyksiä edellä mainittujen taustamuuttajien ja suomalaisten ja ranskalaisten maahanmuuttajia kohtaan tuntemien ennakkoluulojen välillä.

Eriytyisen mielenkiintoista oli havaita, että vastaajan sosiodemografiset taustamuuttajat eli ikä, sukupuoli ja koulutustaso saivat tilastollisesti merkitseviä selitystasoja Suomen aineiston kaikissa

malleissa, kun taas Ranskan aineistossa sukupuoli ei ollut missään vaiheessa tilastollisesti merkitsevä selittäjä, ja ikä nousi tilastollisesti merkitseväksi vasta kun malliin lisättiin yhteiskunnallisia taustamuuttujia kuten populistisen puolueen kannatus, työttömyys, tulotaso sekä vastaajan maahanmuuttotausta. On siis esimerkiksi mahdollista, että erityisesti populistista puoluetta kannattavat työttömät ikääntyneemmät ranskalaiset kokevat erityisen paljon maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja, mikä olisi linjassa esimerkiksi Kaya ja Karakoçin (2012) tutkimusten kanssa.

Mielenkiintoista kyllä, suomalaisilla vastaajilla miessukupuolen yhteys ennakkoluuloihin säilyi jokaisessa mallissa merkittävänä, mikä vahvistaa aiempaan tutkimukseen (esim. Kaya & Karakoç 2012; Quillian 1995; Scheepers & al. 2002; Bottos & al. 2014) perustuvan tutkimushypoteesin, jonka mukaan miehet kokevat enemmän maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Erityisen mielenkiintoista maa-aineistokohtaisia tuloksia verrattaessa on, että vaikka sukupuolen merkitys yksittäisenä suomalaisten vastaajien ennakkoluulojen selittäjänä laski yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten ja erityisen selitysvoimaisen perussuomalaisten kannatus -muuttujan lisäämisen myötä, ranskalaisten vastaajien kohdalla miessukupuoli ei selittänyt maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja missään analyysin vaiheessa. Vaikka muuttujan heikko tilastollinen merkitsevyys ei anna aihetta huomioida Ranskan aineistossa miessukupuolta varsinaisena tutkimustuloksena, mielenkiintoista on, että miessukupuolen regressiokerroin oli Ranskan aineistossa Suomen aineistosta ja taustakirjallisuudesta (esim. Kaya & Karakoç 2012; Quillian 1995; Scheepers & al. 2002; Bottos & al. 2014) poiketen negatiivinen eli miessukupuoli päinvastoin vähentäisi ranskalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan.

Edellä todettu huomioon ottaen on mielenkiintoista pohtia, miksi ranskalaismiesten ennakkoluulot lisääntyvät mallissa 3, kun mukaan otetaan sosiaalista aktiivisuutta ja osallistumista mittaavia muuttujia. Regressiokertoimen heikon selitysarvon ja muuttujan tilastollisen merkitsevyyden heikkouden vuoksi on vaikea sanoa, onko esimerkiksi urheilu- tai muissa vapaa-ajan seuroissa toimivilla vapaaehtoistyötä tekevillä miehillä enemmän ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan ja miksi tämä yhteys näyttääkin yhtäkkiä lisäävän ennakkoluuloja. Ilmiö on kuitenkin vähäisestä selitysarvostaan huolimatta kiinnostava. Onko SAMRISK-aineiston vastaajissa paljon esimerkiksi poliittisissa äärijärjestöissä tai yhdistyksissä toimivia miesvastaajia? Tämä on toki mahdollista, mutta aja-

tusta on mahdotonta näyttää toteen tämän tutkimuksen pohjalta. Tämäntyyppisten interaktiovaikutusten tarkastelu olisi kuitenkin jatkotutkimuksen kannalta erittäin kiinnostavaa ja voisi tarjota tarkempaa ymmärrystä esimerkiksi sosiaalisen osallistumisen, sukupuolen ja ennakkoluulojen välisistä yhteyksistä.

Toisin kuin aiempien kansainvälisten tutkimusten (esim. Stewart & al. 2009; Kaya & Karakoç 2012) perusteella voisi odottaa, suomalaisten vastaajien ennakkoluuloisuus vähenee iän myötä, mitä voidaan pitää niin ikään erittäin kiinnostavana tuloksena. Ennakkoluuloisuus näyttäisi Suomen aineistossa aiempien tutkimusten suuntaisesti (esim. Matthes & Marquart 2013; Schmuck & Matthes 2014; Matthes & Schmuck 2015; Bottos & al. 2014; Kaya & Karakoç 2012) niin ikään vähentyvän koulutustason kasvaessa. Voidaankin sanoa, että korkeampi koulutus on näiden tulosten perusteella suomalaisilla yhteydessä vähempään ennakkoluuloisuuteen maahanmuuttajia kohtaan, mikä tukee taustakirjallisuudesta nousevaa oletusta koulutuksen positiivisista yhteyksistä sosiaaliin pääomaan (esim. Halpern 2005, 252; Hall 1999).

Ranskalaisten vastaajien osalta analyysin tulos on odotetumpi: ikä ei tosin ole tilastollisesti merkitsevä selittäjä kuin viimeisessä mallissa, mutta ranskalaisilla korkeampi ikä näyttäisi lisäävän ennakkoluuloja, kuten aiempi tutkimuskirjallisuus (Stewart & al. 2009; Kaya & Karakoç 2012; Schuman & al. 1997; Hippel & al. 2000; Radvansky & al. 2005) ennakoi. Tilastollisesti merkitsevä iän ennakkoluuloja lisäävä vaikutus näkyy ainoastaan mallissa neljä, minkä perusteella on mahdollista sanoa, että työttömyys, korkeampi tulotaso, populistisen puolueen äänestäminen tai maahanmuuttoausta saattavat vaikuttaa iän selitysarvon nousuun. Aiemman tutkimuksen perusteella on todennäköistä, että näistä muuttujista nimenomaan työttömyys ((esim. Hjerm 2009; Strabac & Listhaug 2008; Akokpari 2005; Campbell 2003; Palmer 1996) ja populistisen puolueen äänestäminen (Matthes & Schmuck 2015; Bottos & al. 2014; Betz 2013; Taggart 2006, 2000) vaikuttavat eniten ikämuuttujan selitysarvon nousuun. Korkeamman tulotason on voitu aiemmissä tutkimuksissa (esim. Kaya & Karakoç 2012; Quillian 1995; Semyonov & al. 2004) puolestaan osoittaa olevan yhteydessä suvaitsevaisuuteen ja vähempään ennakkoluuloisuuteen maahanmuuttajia kohtaan, joten on mahdollista, että näin olisi myös tämän tutkimuksen kontekstissa ikämuuttujan ja yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten taustamuuttujien yhteisvaikutuksia arvioitaessa. Tässä tutkimuksessa tulotason yhteys ennakkoluuloihin olisi regressiokertoimen suunnan perusteella sekä ranskalaisilla että

suomalaisilla kuitenkin päinvastoin ennakkoluuloja lisäävä. Toisaalta Front Nationalin äänestäjiissä on myös korkeampaan sosioekonomiseen luokkaan kuuluvia (Rouban 2017), joten on mahdollista, että saman muuttujaryhmän muuttajat eivät muutenkaan kilpaile toistensa kanssa keskinäisestä selitysarvosta.

Edellä esitettyjä ikä-muuttujan tuloksia voitaneen tulkita ranskalaisten osalta niin, että Ranskan pitkän maahanmuuttohistorian vuoksi myös maahanmuuttoon liittyville lieveilmiöille kauemmin altistuneiden, iäkkäämpien ja erityisesti työttömien ranskalaisten asennemaailma on todennäköisesti konservatiivisempi ja maahanmuuttokriittisyys nuorempia ikäluokkia ilmeisempää, avoimempaa ja sosiaalisesti hyväksytympää, mikä on linjassa aiempien tutkimusten (Stewart & al. 2009; Hippel & al. 2000; Radvansky & al. 2005) kanssa, jos kohta maahanmuuttovastaisten puolueiden populistisen retoriikan on todettu puhuttelevan myös nuoria äänestäjiä (esim. Schmuck & Matthes 2014; Arzheimer & Carter 2006; Bottos & al. 2014; Lucassen & Lubbers 2012; Minkenberg & Pytlas 2012). Tunnustuksettomuus ja tasavaltalaisen kansalaisen ideaali (vrt. Roebroeck & Guimond 2015; Guimond & al. 2015) ovat keskeinen osa nimenomaan 60-luvulla syntyneiden ranskalaisten arvomaailmaa, ja tällä sukupolvella on pidempi kokemus assimilaatiopolitiikan onnistumisesta – ja epäonnistumisesta, mikä vaikuttaa varmasti myös implisiittisiin ja eksplisiittisiin asenteisiin maahanmuuttoa ja -muuttajia kohtaan (vrt. Mau & Burkhardt 2009; Eger 2010; Emmenegger & Klemmensen 2013).

Kuten monissa asennetutkimuksissa on osoitettu, maahanmuutto voidaan nähdä myös uhkana kohdemaan kulttuuriselle tai taloudelliselle yhtenäisyydelle ja yhteiselle arvopohjalle (esim. Simon & al. 1993; Sullivan & al. 1993; Rapp 2016; Hellwig & Sinno 2016; Wike & Grim 2010; Ford 2011; Lahav & Courtemanche 2012; Zakaria 2017; Haavisto 2017; Toivonen 2016), ja on mahdollista, että myös iäkkäämmät ranskalaiset ylläpitävät kansallista identiteettiä nimenomaan kulttuurisen yhtenäisyyden symboleita ja yhteisen arvopohjan tunnusmerkkejä vaalimalla.

län yhteydestä suomalaisten vastaajien vähempiin ennakkoluuloihin maahanmuuttajia kohtaan voidaan todeta, että kaikkein vahvimmin ikä suojaa ennakkoluuloilta silloin, kun sitä tarkastellaan suhteessa sukupuoleen ja koulutustasoon tai henkilön varautuneisuuteen tai ulospäinsuuntautuneisuuteen ja sosiaalisuuteen. Näin ollen voidaan ajatella, että niillä vanhemmilla suomalaisilla,

joilla on myös korkea koulutustaso ja jotka kokevat itsensä ulospäinsuuntautuneiksi ja sosiaalisiksi mutta eivät varautuneiksi, on myös positiivisempi suhtautuminen maahanmuuttajiin. Tässä kohdassa mieleen piirtyy kuva innokkaasti eläkepäivillään maailmaa kiertävästä ja eri kulttuureihin ehkä jo työuransa aikana tutustuneesta korkeasti koulutetusta naisesta (esimerkiksi opettajasta), joka pyrkii aktiivisesti laajentamaan maailmankuvaansa ja jolle suvaitsevaisuus on tärkeä itse vallittu arvo. Tällainen mielikuva on toki vain omanlaisensa stereotypia, mutta tiettyä totuus pohjaakin on: esimerkiksi Hanifin (2011) mukaan suomalaisten vapaa-ajan harrastustoimintaan osallistuminen vapaaehtoistoiminnan merkeissä on lisääntynyt 2010-luvulle tultaessa ja monilla yhdistys- ja seuratoiminnan sektoreilla eniten vapaaehtoistyötä tekevätkin yli 65-vuotiaat naiset (ks. myös Siisiäinen-Kankainen 2009; Hanifi 2006).

Suomen aineiston ikä-muuttujan osalta on kuitenkin tärkeää huomata, että silloin, kun tarkasteluun tuodaan myös populistisen puolueen äänestäminen, työttömyys, tulotaso ja maahanmuuttoausta, iän merkitys maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja vähentävänä tekijänä heikenee. Suomalaisten työllisyys- ja ikärakenteen huomioiden (SVT / Tilastokeskus 2015 & 2018), selitys tuntuu myös aiempiin ennakkoluuloihin liittyviin tutkimuksiin peilaten luonnolliselta. Iäkkäämmät ihmiset saattavat myös reagoida maahanmuuttajiin nimenomaan McLarenin (2003) esittelemien uhkatyyppien kautta ja ilmaista ennakkoluulojaan herkemmin kuin nuoret (Hippel & al. 2000; Radvansky & al. 2005). Varsinkin tilanteessa, jossa julkisessa keskustelussa tuodaan toistuvasti esiin korkea työttömyysprosentti ja heikko taloustilanne – oli tällainen diskurssi kansantalouden näkökulmasta totuudenmukaista tai ei – maahanmuuttajat saatetaan kokea uhkana nimenomaan kansallisvaltion taloudelle ja hyvinvointijärjestelmälle eli kilpailijoina ”vähistä resursseista” kuten eläkkeistä, työttömyys- ja asumistuista sekä muista tulonsiirroista (vrt. Hellwig & Sinno 2016; Rapp 2016; Eger 2010; Mau & Burkhardt 2009; Haavisto 2016; Zakaria 2017; Haavisto 2017; Toivonen 2016). Toisaalta maahanmuuttajat saatetaan nähdä myös symbolisena uhkana erityisesti suurten ikäluokkien vaalimalle suomalaiselle yhtenäiskulttuurille (Rainio 2016; Tuori 2009; Huttunen & al. 2005. Ks. myös Eger 2010; Mau & Burkhardt 2009; Emmenegger & Klemmensen 2013).

Koulutustason yhteys ennakkoluuloihin vastasi tässä tutkimuksessa sekä suomalaisten että ranskalaisien osalta laajasti tarkastellun taustakirjallisuuden (Matthes & Schmuck 2015; Guimond & al. 2015; Schmuck & Matthes 2014; Bottos & al. 2014; Matthes & Marquart 2013; Kaya & Karakoç

2012; Mansfield & Mutz 2009; Hainmüller & Hiscox 2007; Semyonov & al. 2004; Quillian 1995) luomia ennako-odotuksia: mitä korkeampi koulutustaso, sitä vähemmän ennakkoluuloja sekä suomalaiset että ranskalaiset tuntevat maahanmuuttajia kohtaan. Suomen aineiston osalta nähdään, että yhteiskunnallisten ja sosioekonomisten muuttujien lisääminen tarkasteluun laskee kaikkien sosiodemografisten taustamuuttujien selitysarvoa, mutta siitä huolimatta voidaan todeta, että erityisesti iäkkäät suomalaiset korkeasti koulutetut naiset omaavat tietynlaisen ”suojan” ennakkoluuloja vastaan silloinkin, kun tarkasteluun tuodaan perussuomalaisten äänestäminen, työttömyys, korkea tulotaso sekä vastaajan oma maahanmuuttotausta.

Ranskan aineiston osalta on lisäksi hyvä huomata, että koulutustaso-muuttujan selitysarvo laskee malleissa 3 ja 4 ja muuttuu lopulta tilastollisesti ei-merkittäväksi. Sekä sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen että viimeisen mallin yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset muuttujat syövät siis koulutustason selitysarvoa. Koska tässä tutkimuksessa ei selvitetty tarkemmin vastaajien koulutusalaan tai sen yhteyttä mahdollisiin ennakkoluuloihin, on mahdotonta sanoa, miten vastaajat jakautuivat humanistis-sosiaalitieteellisille ja toisaalta niin sanottuja kovempia arvoja suosiville aloille (vrt. Guimond & al. 2015). Tiivistäen voidaan kuitenkin sanoa, että työttömyys, Front Nationalin äänestäminen ja maahanmuuttotausta tekevät koulutustasosta niiden rinnalla heikosti merkittävän selittäjän ranskalaisten kokemille ennakkoluuloille maahanmuuttajia kohtaan.

7.1.4 Sosioekonomiset ja yhteiskunnalliset taustamuuttujat

Kuten yleisen puoluepoliittisen tietämyksenkin valossa ilmeistä on, myös tässä tutkimuksessa voitiin vahvistaa, että populistisen maahanmuuttovastaisen puolueen eli perussuomalaisten äänestäminen lisää huomattavasti suomalaisten ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan. Tätä tulosta voidaan pitää niin sanotun maalaisjärjen ja yleistietämyksen luomasta selityskehyksestä huolimatta erittäin mielenkiintoisena, sillä Perussuomalaiset on yrittänyt luoda jalansijaa myös niin sanottuna yleispuolueena. Toisaalta puolue on profiloitunut puoluekentällä ja suomalaisten arkikokemuksissa nimenomaan maahanmuuttovastaiseksi ”yhden asian” puolueeksi, ja myös sen kannattajakunta on avoimesti ilmaissut näkemyksensä Suomen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan kiristämisen puolesta (esim. Bottos & al. 2014; Toivonen 2016; Haavisto 2017).

Tätä tulosta onkin syytä analysoida nimenomaan suhteessa vallitsevaan poliittiseen diskurssiin. Vaikka perussuomalaiset pyrkii esiintymään niin sanottuna yleispuolueena ja hallittu maahanmuutto on vain yksi puolueen poliittisista teemoista, näiden tulosten perusteella perussuomalaisten sanoma tavoittaa mitä ilmeisimmin myös sellaiset äänestäjät, jotka suhtautuvat ennakkoluuloisesti maahanmuuttajiin. Esimerkiksi suomalaisten arvoja ja asenteita mittaavassa EVA:n asennetutkimuksessa vuodelta 2016 ilmenee, että perussuomalaisten äänestäjistä vain 30 prosenttia olisi halukas tarjoamaan pakolaisille töitä ja puolueen kannattajat ovat niin ikään myötämielisimpiä pakolaisten sosiaaliturvan ja muiden etuuksien leikkaamiselle (Toivonen 2016). Se, kumpi oli ensin, maahanmuutto- ja -muuttajakriittiset asenteet ja ennakkoluulot vai puolueen äänestäminen, on omanlaisensa "muna vai kana?" -kysymys, johon tämä tutkimus ei anna vastausta, mutta on hyvä muistaa, että telttaleirit, katupartiot, Olli Immosen natsitervehdys, Laura Huhtasaaren presidentinvaalikampanja, Sinisten irtaantuminen emopuoleesta sekä muut perussuomalaisiin vähintään välillisesti liittyvät ilmiöt nostivat päätään nimenomaan vuoden 2015 turvapaikanhakija-aallon jälkeen, ja olisi älyllistä epärehellisyyttä väittää, etteivät tällaiset paljon mediahuomiota saaneet, julkiset ja selvästi maahanmuuttovastaisuudesta ammentavat ilmiöt vaikuttaisi myös perussuomalaisten kannattajiin – ja kannattamiseen.

Tämän tutkimuksen yhteiskunnallis-poliittisessa kontekstissa on myös mielenkiintoista pohtia, heikentävätkö perussuomalaisten äänestäminen ja työttömyys suomalaisten ikä-muuttujan yhteyttä vähempiin ennakkoluuloihin: kuten aiemmin todettiin, ikä-muuttujan selitysarvo vähenee, kun tarkasteluun otetaan mukaan yhteiskunnalliset ja sosioekonomiset taustamuuttujat. Toisaalta Timo Soinin johtamana perussuomalaisten tiedettiin vetoavan retoriikallaan myös iäkkäisiin, pienituloisiin eläkeläisiin, joiden katsottiin olevan entisen puheenjohtajan "erikoissuojelussa" (Isotalo 2017 / YLE). SAMRISK-kyselyn yli 50-vuotiaissa vastaajissa lienee myös pitkäaikaistyöttömiä, jotka ovat perussuomalaisten kannattajajoukon ydintä. Erinäisten tutkimusten mukaan Halla-Ahon johtamana perussuomalaiset onkin työttömien, matalasti kolutettujen ja miesten puolue, tosin tyypillinen perussuomalaisten äänestäjä on kuitenkin tutkitusti keskivertoäänestäjää nuorempi. (Isotalo 2017; Grönlund & Wass 2015; Bottos & al. 2014; Koivula & al. 2015.)

Ranskalaisten maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja selittää voimakkaimmin populistisen, maahanmuuttovastaisen puolueen eli Front Nationalin äänestäminen, mikä on myös koko pro

gradu -tutkielman merkittävin yksittäinen maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen selittäjä. Toisin kuin perussuomalaiset, Front National ammentaa ensisijaisesti maahanmuutto- ja islaminvastaisesta retoriikasta ja puolueen arvomaailmaa pidetään myös sen historian takia jopa avoimen fasisistisena (Reynié 2016; Wieviorka 2012; Fysh & Wolfreys 2003).

Front Nationalin äänestäjäkunta on huomattavasti perussuomalaisten kannattajakuntaa heterogeenisempi ja puoluetta äänestävät yhtäläillä nuoret kuin keski-ikäiset ja vanhemmatkin ikäluokat sekä eri koulutus- ja tuloluokkiin kuuluvat (Rouban 2017). Yksi äänestäjäryhmä herättää kuitenkin sosiaalipsykologisen mielenkiinnon: FN:n äänestäjissä on suhteellisen paljon niitä, jotka kokevat subjektiivista huono-osaisuutta eli uskovat henkilökohtaisen taloudellisen tilanteensa heikentyneen suhteessa vanhempiinsa – oli heidän taloudellinen tilanteensa faktuaalisesti heikompi tai ei – mikä voi äänestyskäyttäytymisessä heijastella FN:n valintaa nimenomaan kansallisvaltion taloudellisen kantokyvyn vaalijana (Rouban 2017; Haavisto 2016 & 2017; Toivonen 2016). Tällainen äänestyspäätös voi puolestaan kummuta McLarenin (2003) uhkakuvatyyppistä, jossa maahanmuuttajat nähdään – ja tietoisesti esitetään – kilpailijoina vähäisistä taloudellisista resursseista kuten tulonsiirroista ja työpaikoista (vrt. Hellwig & Sinno 2016; Rapp 2106; Eger 2010; Mau & Burkhardt 2009; Toivonen 2016).

Kuten olettaa saattaa, vastaajan oma maahanmuuttotausta eli se, ovatko hän tai hänen vanhempansa syntyneet muualla kuin Ranskassa, vaikuttaa Ranskan aineistossa maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja vähentävästi. Näennäisestä itsestäänselvyydestään huolimatta tämä tulos ei ole täysin merkityksetön. Ensinnäkin SAMRISK-kyselyyn vastanneista ranskalaisista yli 13 prosentilla oli maahanmuuttotaustaa, mutta sitä, mistä maanosasta ja uskonnollisesta taustasta vastaajat olivat lähtöisin, ei selvitetty tässä pro gradu -tutkielmassa tarkemmin. On kuitenkin todennäköistä, että myös maahanmuuttajataustaiset vastaajat identifioituvat eri tavoin riippuen siitä, ovatko he tai heidän vanhempansa syntyneet Australiassa vai Malissa tai ovatko he kristittyjä, buddhalaisia, Lahoren ahmadeja vai sunni-muslimeita; työttömiä vai työssäkäyviä, korkeastikoulutettuja työn perässä muuttaneita ("immigration choisie") vai esimerkiksi marginalisoituneita lähiönuoria. Näin ollen myös maahanmuuttajataustaisissa vastaajissa lienee niitä, jotka tuntevat ennakkoluuloja

”maahanmuuttajia” tai ”muslimeita” kohtaan, vaikka tutkimuksen tulos näyttääkin, että keskimäärin henkilön oma maahanmuuttotausta vähentää toisiin maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja.

7.2 Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet

Tutkimuksen suunnittelun, toteuttamisen ja tulosten raportoinnin jälkeen on tärkeää arvioida tutkimusta eli sekä tutkimusasetelman että mittarin ja aineiston luotettavuutta, tutkimuksen tuloksia ja niiden yleistettävyyttä sekä mahdollisia aineistoon liittyviä puutteita ja rajoituksia ja niiden vaikutusta saatuihin tuloksiin.

Pro gradu -tutkielmani tutkimusasetelma on varsinkin Suomen kontekstissa äärimmäisen ajankohtainen ja tärkeä, mikä onkin tutkielman ehdoton vahvuus: niin sanotun vuoden 2015 ”pakolaisaalion” jälkeen maahanmuutto ja pakolaisuus, maahanmuuttoviraston toiminta ja suomalaisen maahanmuuttopolitiikan julkinen arviointi, niin sanotut pakkopalautukset ja käännytykset sekä suomalaisten jakaantuminen erilaisiin maahanmuuttoa ja -muuttajia vastustaviin ja puolustaviin leireihin ovat tulleet osaksi suomalaisten arkea ja päivittäistä mediakeskustelua. Ranskassa puolestaan eletään useiden kansallista turvallisuutta järkyttäneiden terroristisiksi luonnehdittujen väkivallanteiden jälkeistä aikaa, ja maa on toiminut pakolaisvirtojen kohde- ja kauttakulkumaana. Tuoreessa muistissa ovat otsikot Calais’n kaupunkiin leiriytyneiden maahantulijoiden ja paikallisväestön välisestä yhteenotoista. Tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa on tärkeää tutkia, miten maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot syntyvät ja mitkä yksilön persoonallisuuteen, sosiaaliseen maailmaan ja esimerkiksi päivänpolitiikkaan liittyvät ilmiöt ruokkivat ennakkoluuloja.

Tutkimuksen ja sen tulosten luotettavuuden ja yleistettävyyden arvioinnissa on tärkeää miettiä, miten käytettävissä ollut aineisto vastasi tutkimuksen tarpeisiin ja oliko tutkimuksen tavoitteita edes mahdollista saavuttaa aineiston avulla (Metsämuuronen 2003; Nummenmaa 2004; Jokivuori & Hietala 2014). Tässä tutkimuksessa käytetty SAMRISK-aineisto oli kansallisesti edustava ja sekä Suomen että Ranskan aineistojen lähtökohainen otoskoko yli 2000. Näin ollen aineistot soveltuvat myös monimuuttujamenetelmälliseen tarkasteluun ja tulosten voidaan katsoa olevan kansallisesti edustavia ja yleistettävissä tietyin rajoituksin myös koko populaatioon (Nummenmaa 2004, 304;

Jokivuori & Hietala 2014). SAMRISK-aineistoa on käytetty jo useissa aikaisemmissa tutkimuksissa (esim. Oksanen & al. 2018; Kaakinen & al. 2018) ja tässä tutkimuksessa hyödynnettiin syksyllä 2016 päivitettyä ja yhtenäistettyä viiden maan kyselyaineistoa. Varsinainen kyselykierros suoritettiin keväällä 2017. Aineisto on siis päivitetty ajankohtaisten tapahtumien ja poliittisten trendien osalta ja siinä mielessä sen ajankohtainen arvo on korkea.

Tutkimuksen suunnittelun ja tutkimusasetelman kehittelyn kannalta merkiittävä haaste oli aineiston poikki- ja monitieteellisyys. SAMRISK-aineistossa on runsaasti sekä politiikantutkimuksen, journalistiikan, sosiologian sekä muiden yhteiskuntatieteiden perusparadigmoista käsin muotoiltuja kysymyksiä ja sisäänrakennettuja tutkimusasetelmia, mutta sosiaalipsykologisen tutkimusintressin näkökulmasta aineisto oli rajallinen. Voidaan siis todeta, että tämäkin aineisto oli omanlaisensa monitieteellinen kompromissi. Haluttaessa tutkia maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja nimenomaan sosiaalipsykologisesti relevanttien ilmiöiden näkökulmasta, erityisesti ennakkoluuloihin yhteydessä olevat selittäjät olisi hyvä operationalisoida kyseisen tutkimuksen tutkimusintressiä vastaaviksi ja esimerkiksi big five -mittarista voisi käyttää hieman laajempaa ja paremman mittarin sisäisen reliabiliteettiarvon omaavaa mittaria (esim. Chopik & al. 2017; Gosling & al. 2003).

Koska kyseessä oli niin ikään poikkileikkausaineisto, sen perusteella ei voitu vetää johtopäätöksiä muuttujien välisistä kausaalisuhteista (Levin 2006). Toki SAMRISK-aineistoilla olisi mahdollista tehdä myös pitkittäistutkimusta, sillä kysely on toteutettu eri laajuisena jo useita kertoja, mutta toisaalta syy-seuraussuhteiden tarkastelu ei ollut tämän tutkimuksen keskiössä, vaan haluttiin tarkastella tiettyjen otosjoukkojen kokemuksia suhteessa tiettyyn ilmiöön tiettyinä ajallisesti rajoitettuna ajankohtana (Levin 2006). Tähän SAMRISK-aineisto soveltui hyvin.

Lopullisen nelivaiheisen regressiomallin rakentamiseen meni runsaasti aikaa, sillä kyseessä oli konfirmatorinen lähestymistapa, jolloin tutkimukseen valitut muuttujat valitaan etukäteen aiemman tutkimuksen ja teorian pohjalta. Samalla tehdään teoreettinen oletushypoteesi selittävien muuttujien ja ennakkoluulojen välisen yhteyden suunnasta (Jokivuori & Hietala 2014; Nummenmaa 2004, 297; 305-307). Kuten tulos- ja analyysiluvussa 6.1 todettiin, lopullisen nelivaiheisen regressiomallin selitysasteet vaihtelivat Ranskan aineiston noin 18 prosentin ja Suomen aineiston 20 prosentin välillä. Näin ollen voidaan sanoa, että malli ei varmastikaan ollut paras mahdollinen, sillä

maahanmuuttajiin kohdistuvista ennakkoluuloista pystyttiin tällä mallilla ja siihen valituilla selittäjillä selittämään vain noin viidesosa. Toisin sanoen noin 80 prosenttia maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen synty- ja selitysmekanismeista jäi hämärän peittoon.

Itse mallin onnistuneisuutta arvioitaessa on todettava, että vahvasti ennakkoluuloja selittäneiden muuttujien lisääminen malliin heikensi selvästi muiden muuttujien selitysarvoa, mikä saattoi vääristää tuloksia ja heikentää mallin kokonaisarvoa. Toisaalta juuri tällaisessa tilanteessa ollaan eksploraatiivisen regressioanalyysin ytimessä (jos kohta tässä tutkimuksessa ote oli pikemminkin konfirmatorinen): jokin tutkittavaan ilmiöön yhteydessä oleva tekijä voi olla kyseisessä tutkimuksessa niin merkittävä, että se ikään kuin nollaa muiden aiemmissa malleissa ilmiöön yhteydessä olevat tekijät omalla selitysvoimallaan (Jokivuori & Hietala 2014; Nummenaa 2004, 310; Metsämuuronen 2009). Tässä tutkimuksessa mielenkiintoista oli esimerkiksi se, että vaikka perussuomalaisten äänestäminen toimi tällaisena koko mallin selitysarvoa reilusti nostavana ja maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja voimakkaasti selittävänä tekijänä, suomalaisilla vastaajilla myös varautuneisuus vaikuttaa ennakkoluuloihin yhtä paljon huolimatta siitä, että perussuomalaisten kannatus tuotiin mukaan tarkasteluun.

On toki täysin mahdollista, että ennakkoluulojen taustalla vaikuttavat myös tietyt synnynnäiset persoonallisuuspiirteet kuten SDO- tai RWA -mittareiden mukaiset poliittiset ja sosiaaliset asenteet (ks. esim. Onraet & Van Hiel 2013; Pratto & al. 1994; Ekehammer & Akrami 2007; 2004; 2003), jolloin ennakkoluuloja ei olisi paremmallakaan mallinnoksella pystytty SAMRISK-aineiston tarjoamalla sosiaalisilla ilmiöillä selittämään tämän enempää. Regressiomallien yleisen sopivuuden ja tutkimusasetelman onnistuneisuuden näkökulmasta on myös mahdollista, että yhden selvästi tilastollisesti ”ylivaltaisen” selittäjän eli populistisen puolueen kannattamisen ottaminen mukaan analyysiin saattoi viedä selitysarvoa muilta selittävilta ja taustamuuttujilta, mikä puolestaan saattoi heikentää koko mallin yleistä selitysarvoa (Jokivuori & Hietala 2014).

Tässä tutkimuksessa käytettyjen muuttujien osalta on tärkeää todeta myös, että kaikkia suoritettuja muuttujamuunnoksia ja esimerkiksi ekstroversio-mittarin dummy-koodausta ei välttämättä voida pitää täysin perusteltuina. Ekstroversio-mittarin ongelma oli alunperinkin heikko mittarin si-

säinen reliabiliteetti erityisesti Ranskan aineistossa eli cronbachin alfa oli varautuneisuus-muuttujalla vain noin 0,26, mitä voidaan pitää varsin heikkona tuloksena. Heikon mittarin sisäisen reliabiliteetin vuoksi mittari päätettiin pitää kaksiosaisena, mitä puolsi myös mittarin sanallinen muotoilu. Lopullisessa tarkastelussa päätettiin kuitenkin käyttää viisiportaisten muuttujien sijaan kaksiportaiseksi koodattuja "olen varautunut" ja "olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" -dummy-muuttujia. Tällöin alkuperäisen vastausasteikon arvoista vain "vahvasti samaa mieltä" ja "hieman samaa mieltä" huomioitiin muuttujassa, ja "ei samaa eikä eri mieltä" -vastaus jäi jo muuttujan ulkopuolelle. Varsinkin Ranskan aineistossa "ei sama eikä eri mieltä" -kohdan valinneita oli alkuperäisessä aineistossa yli 400, ja näin ollen suuri joukko vastaajista jäi osaksi "en ole varautunut" ja "en ole ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" -vastaajakategoriaa, mikä on voinut vaikuttaa lopullisiin tuloksiin ja laskea kyseisen muuttujan selitysarvoa tai kyseisen mallin selitystasetta (Nummenmaa 2004, 309).

Myös sosiaalisen aktiivisuuden kannalta on tärkeää huomata, että täysin vastoin ennako-odotuksia yllättävän moni Ranskan aineiston vastaajista oli vastannut "en koskaan" kysymykseen "kuinka usein tapaat ystäviäsi, perhettäsi ja työkavereitasi vapaa-ajan merkeissä?". Varsinainen syy erikoiselle tulokselle ei selvinnyt graduprosessin kuluessa. Jos kyse ei ole tilanteesta, jossa verkkokyselyyn vastanneet ovat vahingossa vastanneet väärin, asiaa voisi selittää vastaajajoukon vinoutuminen: ovastko SAMRISK-kyselyyn vastanneet jostain syystä nimenomaan interovertit ja sosiaalisesti eristäytyneet ranskalaiset ja onko näin ollen mahdollista, että tässä aineistossa selvästi marginaalisempi osa eli sosiaalisesti aktiiviset ranskalaiset edustavat erityisen valikoitunutta ja ulospäin suuntautunutta kansanosaa?

Niin ikään varsinaisen selitettävän muuttujan eli maahanmuuttajiin kohdistuvien ennakkoluulojen muodostaminen oli äärimmäisen hankalaa ja lopulliseen malliin kahdesta eriskaalaisesta keskiarvomuuttujasta muodostetun summamuuttujan toimivuutta on hyvä pohtia kriittisesti. Ennen analyysiä testattiin lukuisia erilaisia summamuuttujia, mutta ne hylättiin, sillä Ranskan aineistossa tapahtui erittäin merkittävää vastaajakatoa ja otoskoko pieneni jopa hieman yli 700 vastaajaan. Lopullisen mallin kannalta tässä analyysissä käytetty ennakkoluulo-summamuuttuja koettiin parhaaksi, koska sen muodostamisessa pystyttiin huomioimaan mahdollisten puuttuvien vastausten aiheuttama vastaajakato ja Ranskan aineistolla pystyttiin säilyttämään paras mahdollinen N eli 967

vastaajaa; toki myös tällä summamuuttujalla otoskoko pieneni lopulta yli 50 prosenttia alkuperäisestä (N = 2004).

Ranskan aineiston vastaajakatoa onkin tärkeää pohtia myös vastausten yleistettävyyden kannalta. Toki Nummenmaan (2004, 304-305) mukaan tällainenkin aineisto on riittävän suuri kansallisesti päteviin yleistyksiin (vrt. myös Levin 2006), mutta on tärkeää muistaa, että tutkimuksen tulokset olivat Ranskan aineiston osalta kautta linjan vaatimattomampia ja sekä yksittäisten muuttujien selitysarvo että muuttujien tilastollisen merkitsevyyden ovat järjestäen heikompia kuin Suomen aineistossa, mikä johtunee osittain otoskoon radikaalista pienenemisestä ja vastaajakadosta. Vaikka regressioanalyysin tulokset olivat monen selittävän muuttujan kohdalla odotetunsuuntaiset, monista selittävästä ilmiöstä ei heikon tilastollisen merkitsevyyden takia voitu vetää lopullisia johtopäätöksiä (Nummenmaa 2004, 310).

Tutkimuksessa, jossa selvitetään vastaajien kielteisiä ja jopa vihamielisiä asenteita tiettyä ulkoryhmää kohtaan, on tärkeää tarkastella myös kysymysten kielellistä muotoilua ja käsitteiden määrittelyä sekä niiden mahdollista monitulkintaisuutta, ollaahan sosiaalitieteissä vahvasti yhdenmielisiä siitä, että kaikki käsitteet ovat sosiaalisia konstruktioita ja jokainen yksilö tulkitsee ja ymmärtää käsitteet omasta tulkintakehyksestään käsin (esim. Berger & al. 1994). Erityisesti SAMRISK-aineistossa 10-osaisena ja yksittäisten persoonallisuuspiirteiden kannalta erillisenä käytetty big five -persoonallisuusmittari ja sen "olen varautunut" ("Je suis réservé") ja "olen ulospäinsuuntautunut ja sosiaalinen" ("Je suis ouvert et sociable") -muuttujat herättävät pohtimaan, miten yksittäiset vastaajat ymmärtävät tällaiset käsitteet ilman teorettista käsitteenmäärittelyä ja persoonallisuuspsykologiaan perustuvan tutkimuskontekstin avaamista. On siis täysin mahdollista, että kyselyyn vastanneet eivät ole ymmärtäneet näiden kahden käsitteen kuvaavan saman persoonallisuuspiirteen eri puolia tai persoonallisuutta ylipäätään, ja sama vastaaja on hyvinkin voinut pitää itseään sekä varautuneena (esimerkiksi toimiessaan ryhmässä tai suuressa ihmisjoukossa) että ulospäinsuuntautuneena ja sosiaalisena (esimerkiksi ajatellessaan itseään osana tuttua työyhteisöä tai tavatessaan uusia ihmisiä itse määrittelemässään sosiaalisessa kontekstissa).

Kun kyseessä on sosiaalitieteellinen pro gradu -tutkielma, on vaikeaa sivuuttaa käytettyjen käsitteiden semanttista tarkastelua. Tämän tutkimuksen kontekstissa on hyvä miettiä semantiikasta

tuttua prototyypin käsitettä: mitä ihminen ajattelee, kun hän ajattelee esimerkiksi "maahanmuuttajaa" (vrt. Taylor 2006). Kun tutkitaan maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja ja kielellistetään niitä tietyillä kielellisillä käsitteillä, on huomattava, että eri ihmiset näkevät erilaisen ilmi-asun ajattellessaan esimerkiksi "lintua" - tai tässä tapauksessa "maahanmuuttajaa". Jos prototyypinen lintu on pieni lentävä siivekäs olento eikä esimerkiksi emu tai strutsi, millainen on suomalaisen tai ranskalaisen mielestä tyypillinen "maahanmuuttaja"? Oletettavasti tässä kohtaa astuvat kehiin kansalliset selitykset ja ajankohtainen yhteiskunnallinen konteksti. Vielä 1990-luvulla prototyypinen maahanmuuttaja on voinut olla suomalaisenkin vastaajan mielessä erilainen tai erinäköinen kuin 2010-luvulla, ja toisaalta ranskalaisten käsitys tyypillisestä maahanmuuttajasta on todennäköisesti myös omaan kulttuuriseen ja spatiotemporaaliseen kontekstiinsä sidottu. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole pohtia käsitteitä kielitieteellisellä vaan sosiaalisen konstruktio- nismien tasolla: onko "muslimi" automaattisesti "maahanmuuttaja" – ja toisinpäin? Tällaiset yksin- kertaistukset saattavat myös vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, ja myös siksi niihin tulee suhtautua tietyllä varauksella.

On myös tärkeä muistaa, että maahanmuuttajat saattavat yhdistyä joidenkin vastaajien mielessä tiettyihin uhkakategorioihin (vrt. McLaren 2003; Hellwig & Sinno 2016; Rapp 2016; Fitzgerald & al. 2012; & Grim 2010; Ford 2011; Lahav & Courtemanche 2012; Hartmut & Berger 2009), mikä saattaa vaikuttaa vastaajien ilmaisemiin ennakkoluuloihin tutkimustilanteessa jopa niitä pahentaen. Koska SAMRISK-tutkimuksen konteksti oli vahvasti terrorismiorientoitunut ja osin johdatteleva, on mahdollista, että terrori-iskujen eksplikointi useassa kyselyn kohdassa saattoi aktivoida vastaajissa nimenomaan muslimeihin – muttei kaikkiin muihin maahanmuuttajakategorioihin – kohdistuvia ennakkoluuloja (vrt. Alkula 1994).

Varsinaisten tutkimuksen selittävien muuttujien osalta suomalaisten ja ranskalaisten ennakkoluuloisuus maahanmuuttajia kohtaan saa mielenkiintoisia selityksiä, jotka vahvistavat osin aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta laaditut tutkimushypoteesit. Toisaalta osa tuloksista tuntui sekä arkijärjen että taustakirjallisuuden mukaan yllättäviltä, mikä saattaa johtua lopullisen regressiomallin heikkouksista, esimerkiksi malliin valittujen muuttujien huonosta selitysvoimasta suhteessa ennakkoluuloihin - tai puhtaasti sattumasta. On myös mahdollista, että laajassa, monitieteellisessä

SAMRISK-aineistossa muiden kysymysten sekaan upotetut sosiaalitieteellisesti relevantit kysymykset eivät herättäneet vastaajia pohtimaan riittävästi omaa personaansa tai sosiaalista osallistumistaan (vrt. Alkula 1994).

Tutkimuksen onnistumista analysoitaessa on hyvä pohtia myös sitä, miten itse aineistonkeruun menetelmä vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Kyselytutkimukset ovat omiaan tuottamaan tutkijalle tehokkaasti ja taloudellisesti tietoa suuren ihmisjoukon kokemuksista, mielipiteistä, asenteista tai toiminnasta (Alkula 1994, 119-121). Toisaalta kyselytutkimusten tyypillinen ongelma on kuitenkin matala vastausprosentti (Levin 2006). Yksi tämän tutkimuksen kannalta merkittävimmistä haasteista oli, että kyselyissä kysymykset, vastausvaihtoehdot ja niiden kielelliset muotoilut heijastelevat tutkijan ennako-oletuksia ja hänen käsityksiään siitä, mikä esimerkiksi ennakkoluuloissa ja niitä selittävässä ilmiöissä on tutkimuksens tulosten kannalta tärkeää ja relevanttia. Näin ollen tutkija luo myös vastaajille tulkintakehyksen, johon hän vastaukset ikään kuin pakottaa. (Alkula 1994, 119-121.) On kuitenkin mahdollista, että esimerkiksi kyselytutkimukseen vastaajat eivät hahmota tiettyjä ilmiöitä samalla tavalla tai luo niiden välille samanlaisia yhteyksiä kuin aiheeseen perehtynyt tutkija, jolloin on mahdollista, että mittarit eivät inhimillisistä syistä täytä reliabiliteetin ja validiteetin keskeisiä edellytyksiä (Mestämuuronen 2003, 42-45.)

Hyvänä esimerkkinä edellä mainitun kaltaisesta problematiikasta toimii tämän tutkimuksen selittävä muuttuja "maahanmuuttajiin kohdistuvat ennakkoluulot". Tarkasteltaessa sinällään korkean sisäisen reliabiliteetin saavaa summamuuttujaa, voidaan todeta, että summamuuttujan kohdat 2 ja 9 (ks. luku 5.1) eivät koske eksplisiittisesti *maahanmuuttajiin* kohdistuvia asenteita ja ennakkoluuloja vaan *islamia* ja *ennakkoluuloja* ylipäätään, joten on mahdollista, ettei tässä tutkimuksessa käytetty summamuuttuja ole kuitenkaan paras mahdollinen *maahanmuuttajiin* kohdistuvien ennakkoluulojen mittari. Kuten jo aiemmin todettiin, maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen joukko samanlaisella marginaalisella, etnisellä, kansallisella tai uskonnollisella identiteetillä "varustettuja" ihmisiä, ja on myös täysin mahdollista, että "maahanmuuttajat" ja "muslimit" eivät käsitteinä herätä automaattisesti samanlaisia negatiivisia tai positiivisia asenteita tai ennakkoluuloja. Kuten lukuisissa tutkimuksissa (Dovidio et al. 2007; Shelton & Richeson 2006; Schmuck & Matthes 2014, Bottos & al. 2014) on osoitettu, niin sanottu korkeasti koulutettu väestönosa on omaksunut diversiteettiä ja monikulttuurisuutta positiivisesti korostavan puhe- ja ajattelutavan ja näin ollen

on myös mahdollista, että esimerkiksi korkeammin koulutetut vastaajat ovat vastanneet kysymyksiin ennakkoluuloista korostetun suvaitsevaisesti puhtaan intuition sijaan.

Toisaalta on hyvä muistaa, että Ranskan aineiston vastaajista yli 13 prosentilla on omaa maahanmuuttotaustaa ja on mahdollista, että vähemmistöryhmien jäsenet saattavat pyrkiä välttämään enemmistöön kohdistuvien ennakkoluulojen ilmaisemista eksklusion tai muun syrjinnän pelossa, jolloin normipaine on lopputulokseltaan samansuuntainen kuin enemmistöryhmän keskuudessa (Brewer 1999; vrt. Jasinskaja-Lahti & al. 2011). SAMRISK-aineistossa kysymyspatteristo, jossa vastaajilta kysytään, missä määrin he ovat samaa tai eri mieltä erilaisten ennakkoluuloja ja negatiivisia stereotyyppisiä ilmentävien väittämien kanssa, käsittelee juuri tätä aihetta (esim. *”Tunnen syyllisyyttä maahanmuuttajia koskevista negatiivisista ajatuksista(ni)”*). Näin muotoiltuihin kysymyksiin liittyy myös tutkimuseettinen ongelma, sillä kyseessä on niin sanottu kompleksikysymyksenasettelu, jossa lähdetään liikkeelle premissistä, jonka mukaan vastaajalla oletetaan jo valmiiksi olevan ennakkoluuloisia tai stereotyyppisiä ajatuksia maahanmuuttajista ja vastauksissa mitataan vain näiden ajatusten intensiteettiä (ks. esim. Hurley 2015).

Lopuksi on hyvä pohtia vielä koko tutkimusasetelman eli kahden toisistaan esimerkiksi sosiaalisen pääoman, maahanmuuttopolitiikan ja kansallisen kulttuurin osalta poikkeavan kansallisvaltion tarkastelua saman tutkimuksen puitteissa. Kuten jo aiemmin todettiin, pro gradu -tutkielman rajallisuuden vuoksi tutkimusasetelma oli rinnasteinen, ei varsinaisesti vertaileva.

Pöntinen (2004, 51; ks. myös Kekkonen 2008) pohtii kansainväliseen aineistoon nojautuvan vertailevan tutkimuksen haasteita kvantitatiivisen tutkimuksen näkökulmasta. Vertaileva näkökulma voi olla hyödyllinen, kun halutaan selvittää, millaiset ilmiöt ilmenevät vain kansallisella tasolla ja mitkä puolestaan ovat useammalle yhteiskunnalle yhteistä. Koska kvantitatiivinen tutkimus perustuu mittaamiseen ja mittareihin, haasteeksi nousee tällöin mittareiden taustalla olevien käsitteiden ja merkitysrakenteiden monitulkintaisuus; tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että määrälliset mittarit ja niiden arvot ovat yhteismitallisia (Pöntinen 2004, 44). Esimerkiksi koulutustaso ja sen takana olevat koulutusjärjestelmät vaihtelevat jo Euroopan sisällä suuresti. Käsite ”Korkeakoulutus” ei näin ollen tarkoita samaa esimerkiksi Suomessa, Iso-Britanniassa tai Ranskassa,

joista kahdessa viimeksi mainitussa korkeakoulutuksella viitataan yleensä alempaan korkeakoulututkintoon, kun taas sama käsite implikoi pohjoismaisessa kontekstissa ylempää korkeakoulututkintoa. Se, kuinka paljon käsitteiden kuvaaman sosiaalisen todellisuuden erot todella vaikuttavat esimerkiksi eri koulutustaustaisten ihmisten ennakkoluuloisuuteen, ei välttämättä ole tutkimustulosten kannalta merkityksellistä, mutta se on hyvä ottaa huomioon maaryhmävertailujen tuloksia analysoidessa. Jos lähdetään liikkeelle sosiaali- ja yhteiskuntatieteissä vallalla olevasta sosiaalisen konstruktionismin tulkintakehyksestä ajatellen, että kielellä ja kielenkäytöllä luodaan sosiaalista todellisuutta (Berger & al. 1994), vertailevan tutkimuksen perustavanlaatuisen epistemologinen kysymys kuuluukin, voidaanko erilaisia sosiaalisia todellisuuksia (esim. yhteiskuntia) ylipäätään verrata määrällisten ominaisuuksien suhteen toisiinsa.

Muuttujien yhteismitallisuuden ja vertailtavuuden näkökulmasta on lopuksi hyvä miettiä myös Perussuomalaisten ja Front National -puolueen vertailtavuutta. Olisi yksinkertaistus sanoa, että perussuomalaisten ja Front Nationlin historia, kannattajakunta ja äänestäjäprofiili olisivat missään määrin samanlaiset, mutta tämän pro gradu -tutkielman puitteissa ei ollut mahdollista lähteä analysoimaan puolueiden ideologiso-poliittista historiaa. Suomessa perussuomalaiset on kuitenkin se puolue, joka on voimakkaimmin ottanut kantaa maahanmuuttoon, ja se noteerataan myös kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Bottos & al. 2014) populistisena, maahanmuuttokriittisenä ja -vastaisena puolueena, joten tietyistä vertailtavuuden ongelmista huolimatta perussuomalaiset on rinnastettu tässä tutkimuksessa Kansalliseen rintamaan. Se, miten tällainen tutkijan tekemä rajaus vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, jää lopulta spekulatiiviselle varaukselle.

8 Lopuksi

Kuten mikään sosiaalinen ilmiö, myöskään ennakkoluulot eivät synny ajallisessa tai paikallisessa tyhjiössä, vaan niitä on pyrittävä ymmärtämään ja selittämään osana kulloistakin maailmanpoliittista, yhteiskunnallista, kulttuurista ja sosiaalista todellisuutta ja kontekstia. Kuten muutkin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyvät sosiaaliset konstruktiot, myös ennakkoluulot elävät ajassa ja paikassa, muokkautuvat kulloistenkin sosiaalisten normien, yhteiskuntajärjestyksen ja valitsevien poliittisten valtasuhteiden mukaisesti ja siksi tarkastelussa on tärkeää huomioida myös kansallisvaltioiden tämänhetkinen maahanmuutto- ja turvapaikkakonteksti sekä yhteisöissä tapahtuneet ulkoiset väkivallanteot, jotka ovat tutkitusti omiaan rapauttamaan luottamusta maahanmuuttajia kohtaan (esim. McLaren 2003; Rapp 2016).

Pyrittäessä ymmärtämään ja selittämään maahanmuuttajiin kohdistuvia ennakkoluuloja 2010-luvun Suomessa ja Ranskassa, on hyvä pysähtyä miettimään, mitä ylipäätään on "suomalaisuus" tai "ranskalaisuus" ja onko mahdollista olettaa, että esimerkiksi SAMRISK-hankkeen online-kyselyyn vastanneet suomalaiset ja ranskalaiset edustaisivat prototyyppisiä keskivertokansalaisia, joiden ilmentämät ennakkoluulot olisivat automaattisesti yleistettävissä koko kansakuntaa koskeviksi lainalaisuuksiksi.

Edellä esitettyjen argumenttien lisäksi on tärkeää pohtia tiettyihin kansallisiin identiteetteihin ja niiden pohjalta tehtyihin kategorisointeihin nojaavan tutkimuksen yhteydessä erityisesti "ryhmän" ja "kollektiivisuuden" käsitteitä: sosiologiassa ja antropologiassa perinteistä ryhmäajattelua leimaa käsitys samanlaisuudesta moninaisuudenkin keskellä (Jenkins 2014, 106). Ryhmäidentiteettiin kuuluu siis sosiaalitieteiden kaanonissa ajatus ryhmän jäsenten samanlaisuudesta; toisaalta identifikaation välineeksi saattaa riittää ryhmän jäsenten keskenään *samansuuntainen toiminta ja/tai käyttäytyminen samanlaisissa olosuhteissa*. Tällöin oletetaan identifikaation olevan intentionaalista ja väistämätöntä (Jenkins 2014, 106-107).

Jenkins (2014) laajentaa ryhmäidentiteetin käsitettä eräänlaisen tiedostamattoman ryhmäjäsennyden suuntaan: tällöin ryhmäjäsentyys voi olla paitsi tietoista ja toivottua, myös ei-tietoista ja ei-

intentionaalista. Jälkimmäisen kaltaisessa tilanteessa ryhmään kuulumisen määrittävät ennen kaikkea ulkopuoliset tarkastelijat, ei välttämättä ryhmän jäsen itse (em.). Myös tämän tutkimuksen viitekehyksessä on hyvä pysähtyä miettimään, miten määritellään esimerkiksi ”ranskalainen vastaaja”. Onko ranskalaisuus – ja laajemmin ylipäätään kansallinen identiteetti – aina sidottu kansallisvaltion ja nimenomaan ulkopuolisten, tässä tapauksessa ei-ranskalaisten määrittelemää?

Entä ne etniseltä alkuperältään ei-ranskalaiset vastaajat, joita tämänkin tutkimuksen ranskalaisista vastaajista oli yli 13 prosenttia, esimerkiksi ensimmäisen polven maahanmuuttajat, jotka ovat sittemmin saaneet Ranskan kansalaisuuden tai toisen polven maahanmuuttajat, jotka ovat syntyneet Ranskassa, mutta joiden vanhemmilla on edelleen vahvoja kytköksiä alkuperäiseen kotimaahansa? Tai ne ranskalaiskaupunkien betonipäälysteisissä esikaupungeissa elävät maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden kielelliseen köyhyyteen viitataan ranskalaisessa kontekstissa ilmauksella ”vivre avec 400 mots”? (Le Monde 18.3.2005) Millaista on heidän ranskalaisuutensa? Edellä kuvattu sosiaalinen ilmiö tunnetaan ranskalaisessa yhteiskunnassa valitettavan hyvin: niin sanottu keskiver tokansalainen operoi noin 2500 sanan kapasiteetilla, joten kysymys siitä, miten ja millaiseen täysivaltaiseen kansalaisuuteen voivat koskaan päästä jo päivittäisen kielitaidon osalta syrjäytyneet maahanmuuttajanuoret, puhuttaa sosiaalisesta integraatiosta ja yhteiskunnan tulonsiirtokapasiteetista huolestuneita (em.). SAMRISK-aineiston ja tämän tutkimuksen näkökulmasta onkin hyvä miettiä, kokevatko ja *määrittelevätkö* edellä kuvatun kaltaiset vastaajat itsensä ”ranskalaisiksi”, ja voiko heidän vastauksiaan ennakkoluuloja koskeviin kysymyksiin tai väittämiin tarkastella neutraalisti osana muuta vastaajajoukkoa? Tällaiset etnisyyteen perustuvat rajaukset ovat äärimmäisen ongelmallisia eivätkä missään tapauksessa arvoneutraaleja.

Tässä pro gradu -tutkielmassa ei valitettavasti voida tarkastella myöskään intersektionaalisuuden eli toisensa leikkaavien erontekojen ja marginaalisten sosiaalisten identiteettien problematiikkaa, mutta jatkotutkimuksessa olisi kiinnostavaa selvittää, millaista suomalaista identiteettiä kokevat ja ilmentävät esimerkiksi luku-, kieli- ja kirjoitustaidottoman ja näin ollen helposti eräänlaisessa sosiaalisessa marginaalissa elävän maahanmuuttajaäidin Suomessa kasvaneet lapset. Mikä on heidän ensisijainen kansallinen identiteettinsä? Entä miten esimerkiksi tummaihoisen suomalaisnainen määrittelee itsensä ja sisältääkö kyseinen identiteetti sekä tummaihoisen ja naisen identiteetit; mikä on identiteettien keskinäinen hierarkia? Miten esimerkiksi SAMRISK-aineiston online-kyselyn

vastaajat identifioituvat: suomalainen, luterilainen, mies/nainen, työtön/työssäkäyvä, koulutettu/kouluttamaton, huono-/hyvätuloinen..? Onko kansallinen tai etninen identiteetti aina dominoiva? Oletusarvoisesti valkoihoinen suomalainen työssäkäyvä mies identifioituu vahvemmin suomalaisten ja miesten kuin ylipäätään työssäkäyvien, esimerkiksi työssäkäyvien maahanmuuttajamiesten kanssa. Sen sijaan ranskalaisessa yhteiskunnassa maahanmuuttajien integraatio on joiltain osin pidemmällä ja Ranskassa asuu paljon toisen ja kolmannen polven työssäkäyviä maahanmuuttajia, mihin liittyy SAMRISK-aineiston väite: "Suomessa/Ranskassa syntyneiden maahanmuuttajien lapset ovat yhtä suomalaisia/ranskalaisia kuin muutkin suomalaiset/ranskalaiset". Voidaanko ajatella, että valkoihoinen työssäkäyvä ranskalaismies kokee identiteettinsä osalta yhteyttä ylipäätään työssäkäyvien miesten kanssa heidän etnisestä taustastaan riippumatta?

Edellä mainittuja kysymyksiä on sosiaalitieteissä tarkasteltu jo aiemmin, mutta myös ennakkoluulojen ja sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta on hyvä miettiä, onko kanta- tai valtaväestön edes käsitteellisesti mahdollista tuntea ennakkoluuloja sellaisia "maahanmuuttajia" kohtaan, jotka eivät koe tai määrittele itseään maahanmuuttajiksi. Toisaalta, kuten Brown (1995, 2010) ennakkoluuloista kirjoittaessaan toteaa, ennakkoluulojen klassisiin määrittelyihin sisältyy ajatus ennakkoluulojen perustumisesta *virheellisiin oletuksiin*, mutta kuka ja miten määrittelee 2010-luvun Suomessa tai Ranskassa, mikä ja millainen on esimerkiksi maahanmuuttajiin ja -muuttajuuteen perustuva virheolettama? Stereotyyppiatkaan eivät synny tyhjiössä.

Suomalaisuudesta ja kansallisesta identiteetistä puhuttaessa lienee niin ikään selvää, että kaikki suomalaiset eivät samastu "Sisu, sauna ja salmiakki" -mantralla vahvistettuun suomalaisuuteen. Suomen kieleen on vuoden 2015 pakolaisaallon jälkeen syntynyt uusi, kolutuettua kaupunkilaista vihervasemmistolaisista "suvaitsevaistoa" koskeva sanasto, jolla – usein hyvin alatyylisinkin ilmauksin – kuvataan monikulttuurisuuden, suvaitsevaisuuden ja etnisen ja kulttuurisen diversiteetin nimien vannovaa kansanosaa (ks. esim. Wass & Grönlund 2015; Sisäministeriö 2015 & 2018). Tällaisen arvomaailman julkisen esiin tuomisen voidaan katsoa olevan osa maahanmuuttokriittisen, rassistisen, ennakkoluuloista ammentavan, vihapuheiden ja uhkakuvien värittämän populistisen retoriikan ja politiikan vastaista diskurssia. Moni onkin tietoisesti valinnut olla osa tällaista vastadiskurssia (Hainmüller & Hiscox 2007; Mansfield & Mutz 2009). Kuten aiemmin tämän tutkielman teoriaosuudessa todettiin, länsimaissa on viime vuosina alettu tunnistaa kulttuurinen moninaisuus

tärkeänä positiivisena arvona, ja siksi tällaisten arvojen vastaisten asenteiden ja esimerkiksi etniseen taustaan tai maahanmuuttajastatukseen perustuvien ennakkoluulojen ilmaisemisen katsotaan rikkovan vallitsevaa sosiaalista normistoa (Dovidio et al. 2007; Shelton & Richeson 2006; Schmuck & Matthes 2014, Bottos & al. 2014). Tällaisia ennakkoluuloisuuden ilmauksia pyritään siis paitsi välttämään, myös niiden ilmituominen tyrmätään usein kollektiivisesti esimerkiksi sosiaalisen median alustoilla.

Lopuksi on hyvä palata vielä ennakkoluuloihin: mistä ja millaisin perustein ennakkoluulot maahanmuuttajia kohtaan Suomessa ja Ranskassa syntyvät? Tähän kysymykseen ei tämän tutkimuksen tulosten perusteella voi antaa tyhjentävää vastausta, mutta kiinnostavaa on heijastella tutkimuksen tuloksia esimerkiksi McLarenin (2003) ajatukseen maahanmuuttajiin kohdistuvista ennakkoluuloista erilaisina kuvittellisinä uhkatyypeinä (uhka yksilön hengelle ja turvallisuudelle; uhka kansallisvaltion taloudelle, hyvinvointijärjestelmälle ja yhteiskunnalle sekä symbolinen uhka maan yhtenäiskulttuurille) (ks. myös Hellwig & Sinno 2016; Rapp 2016; Hartmut & Berger 2009; Nesser 2014). On mahdollista ja jopa todennäköistä, että osa suomalaisista ja ranskalaisista kokee maahanmuuttajat ja esimerkiksi muslimit uhkana sekä yksilön hengelle ja turvallisuudelle, kansallisvaltion taloudelle, hyvinvointijärjestelmälle ja maan yhtenäiskulttuurille.

Esimerkiksi säännöllisesti leimahtava debatointi milloin suvirrestä, alasti saunomisesta, uimahallien vaatetuspolitiikasta tai muista suomalaisista ”perinteistä”, normeista ja konventioista; Helsingin suurmoskeijan rakennushankkeesta tai vaikkapa oikeudesta verhota päänsä huivilla tai hunnalla, ovat esimerkkejä maahanmuuttajien muodostamassa symbolisesta uhasta maan yhtenäiskulttuurille (Rainio 2016; Wike & Grim 2010; Ford 2011; Lahav & Courtemanche 2012). Suomalaisuus – samoin kuin ”ranskalaisuus” – rakentuu pitkälti kyseenalaistamattomista ikoneista, ja näiden symbolien kyseenalaistamisen koetaan rapauttavan yhteistä suomalaista kulttuuri- ja arvopohjaa. Ranskalaiset puolestaan vannovat assimilaation, tasavaltalaisen kansalaisuuden ja sekulääriin, tunnustuksettoman yhteiskuntamallin nimiin (Guimond & al. 2015; Gastaut 2012). Vaikka vuoden 2010 burqa-kieltoa perusteltiin ensisijaisesti tarpeella tunnistaa henkilö julkisessa tilassa ja viranomaisissa asioidessa, vaikuttanee taustalla myös muu vieraan (kulttuurin) ja tapojen pelko.

McLarenin (2003) esittelemistä kuvitteellisista uhkakuvista uhkana yksilön hengelle ja turvallisuudelle voidaan pitää erinäisiä Euroopassa, sekä Suomessa että Ranskassa sattuneita terroristisiksi luonnehdittuja väkivallantekoja. Charlie Hebdo -lehteen tehdyt kostoiskut, Pariisin ja Nizzan terrori-iskut sekä Turun puukotus ovat varmasti järkyttäneet ranskalaisten ja suomalaisten perusturvallisuutta (ks. myös Fitzgerald & al. 2012). On kuitenkin tärkeää miettiä, missä määrin tällaiset niin sanotun yhtenäiskulttuurin ulkopuolelta tulleiden tekijöiden suorittamat suunnitelmalliset väkivallanteot poikkeavat niin sanottujen yksinäisten susien tekemistä kouluampumisista ja ostoskeskuspommituksista, joita varsinkin Suomessa on sattunut verrattain säännöllisesti (Oksanen & al. 2015; Oksanen & al. 2014; Vuori & al. 2103). Onko uhka helpompi käsittää ja hyväksyä, kun sen tekijä on ”yksi meistä”? On vaikea kuvitella, että Jokelan tai Kauhajoen surmat olisivat saaneet suomalaiset pelkäämään muita suomalaisia tai alkaneen tuntea ennakkoluuloja nuoria valkoihoisia miehiä, ammattikorkeakouluopiskelijoita, tuusulalaisia tai pohjalaisia kohtaan.

Edellä esitettyä ajatuskulkua jatkaen voidaan myös kysyä, miksi maahanmuuttajista puhuttaessa usein ensimmäisenä mainitaan maahanmuuttajien muodostama uhka kansallisvaltion taloudelle, taloudelliselle kantokyvyllä sekä hyvinvointijärjestelmälle (esim. Haavisto 2016; Toivonen 2016). Viimeaikaiset asenne- ja arvotutkimukset (esim. Toivonen 2016; Haavisto 2017) osoittavat, että suomalaisten asenteet ovat viime vuosina koventuneet ja yhteiskunta on joidenkin mittareiden mukaan polarisoitumassa (esim. Tuomala 2017; Tuomala & Tanninen 2017; Suoniemi 2017; Riihelä, Sullström, Tuomala 2017), jos kohta myös vastakkaisia näkemyksiä on esitetty (Korkman 2011; Jantunen 2018). Vaikka joidenkin tilastojen mukaan tuloerot eivät olisi kasvaneet, mutta kokonaistalous kyllä, soraääniäkin löytyy (esim. Tuomala & Tanninen 2017; Suoniemi 2017). Voidaankin sanoa, että suomalainen yhteiskunta on polarisoitunut myös hyvin- ja huonostivoivien jäsentensä suhteen, ja tällainen ilmapiiri on omiaan ruokkimaan populististen puolueiden maahanmuuttovastaista retoriikkaa. Sosiaalitietelijänä ei voi olla pohtimatta, onko esimerkiksi perussuomalaisten hyödyntämä retoriikka vain epätoivoinen yritys löytää ”yhteinen vihollinen” ja kääntää huomio pois suomalaisen yhteiskunnan kahtiajaosta ja luokkaeroista, joista puhuminen nostaisi ikävällä tavalla keskusteluun myös suomalaisten keskinäisen ja ylipäätään mahdollisuuksien epätasa-arvon. Hiukan kärjistäen voidaankin kysyä: kuka tai mikä uhkaa suomalaista yhtenäiskulttuuria eniten: maahanmuuttajat vai toiset suomalaiset?

LÄHTEET

- Ackermann, K., & Ackermann, M. (2015). The big five in context: Personality, diversity and attitudes toward equal opportunities for immigrants in Switzerland. *Swiss Political Science Review*, 21(3), 396-418.
- Adriaansen, M., P. van Praag, and C. H. de Vreese. (2011). Substance Matters. How News Content Can Reduce Political Cynicism. *International Journal of Public Opinion Research* 22(4), 433–457.
- Akokpari, J.K. (2005) Strangers in a strange land: Citizenship and the immigration debate in Lesotho. *Development Southern Africa* 22(1), 87–102.
- Alkula, T., Pöntinen, S., & Ylöstalo, P. (1994). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Helsinki: WSOY.
- Allik, J., and R. R. McCrae (2004). Toward a Geography of Personality Traits: Patterns of Profiles across 36 Cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 35(1), 13–28.
- Allport, G.W. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Archambault, E. (2002). Le travail bénévole en France et en Europe: Résultats du programme de recherche de l'université Johns Hopkins de comparaison internationale du secteur sans but lucratif. *Revue française des affaires sociales*, 11-36.
- Arzheimer, K., and E. Carter. (2006). Political Opportunity Structures and Right-wing Extremist Party Success. *European Journal of Political Research* 45 (3), 419–443.
- van Assche, J., A. Roets, K. Dhont, and A. van Hiel. (2014). Diversity and Out-group Attitudes in the Netherlands: The Role of Authoritarianism and Social Threat in the Neighbourhood. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40 (9), 1414–1430.
- Benet-Martínez, V & John, O.P. (1998). Los Cinco Grandes' Across cultures and ethnic groups: Multitrait-multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 729-750.
- Berger, P. L., Luckmann, T., & Raiskila, V. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologien tutkielma*. Helsinki: Gaudeamus.
- Betz, H-G. (2013). Mosques, Minarets, Burqas and Other Essential Threats: The Populist Right's Campaign against Islam in Western Europe. Teoksessa R. Wodak, M.KhosraviNik, and B. Mral (toim.) *Right-wing Populism in Europe. Politics and Discourse*. London: Bloomsbury, 71-87.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Borg, S. (2012) Perussuomalaiset. Teoksessa S. Borg (toim.) *Muutosvaalit 2012*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Bottos, G., A. Gregor, N. Hatakka, D., Ragone & Raponi, D. (2014). *Young and Easily Allured? A Comparative Analysis on the Relationship between Populism and Youth in Europe*. FEPS Young Academics Network. Viitattu 23.3.2018, saatavilla: http://www.feps-europe.eu/assets/d4c37f73-925c-4358-a524-c143f5d4d301/wg_populism.pdf
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2006). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. London: Routledge.
- Boyce, C. J., Wood, A. M., Daly, M., & Sedikides, C. (2015). Personality change following unemployment. *The Journal of Applied Psychology*, 100(4), 991-1011

- Brader, T., Valentino, N., & Suhay, E. (2008). What Triggers Public Opposition to Immigration? Anxiety, Group Cues, and Immigration Threat. *American Journal of Political Science*, 52(4), 959-978.
- Brewer, Marilyn B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup Love or Outgroup Hate? *Journal of Social Issues* 55(3), 429-444.
- Brewer, M.B. & Kramer, R.M. (1985). The psychology of intergroup attitudes and behavior. *Annual Review of Psychology*, 36(1), 219-243.
- Brown, R. (1995). *Prejudice. It's Social Psychology*. Blackwell: London. Saatavilla: https://www.hse.ru/data/2011/04/03/1211638026/Brown_Prejudice.pdf
- Brown, R. (2010). *Prejudice: It's Social Psychology*. Malden: Wiley. Viitattu 23.4.2017, saatavilla: <https://ebookcentral-proquest-com.helios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=555061&ppg=5>
- Brown, R., Eller, A., Leeds, S. & Stace, K. (2007). Intergroup contact and intergroup attitudes: A longitudinal study. *European Journal of Social Psychology*, 37(4), 692-703.
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BMF) (2016/2017/2018). *Asylzahlen*. Viitattu 3.4.2017, saatavilla: <http://www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/Asylzahlen/asylzahlen-node.html>
- Burns, P. & Gimpel, J. G. (2000). Economic Insecurity, Prejudicial Stereotypes, and Public Opinion on Immigration Policy. *Political Science Quarterly* 115, 201–225.
- Bynner, J. & Egerton, M. (2001). *The wider benefits of higher education*. London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning, University of London
- Bynner, J., Dolton, P., Feinstein, L., Makepeace, G., Malmberg, L. & Woods, L. (2003a). *Revisiting the benefits of higher education*. Institute of Education, UK: The Bedford Group for Lifecourse and Statistical Studies. Viitattu, 8.4.2008, saatavilla: http://www.hefce.ac.uk/Pubs/Rdreports/2003/rd05_03/
- Bynner, J., Schuller, T. & Feinstein, L. (2003b). Wider benefits of education: skills, higher education and civic engagement. *Zeitschrift für Pädagogik* 49(3), 341-361.
- Campbell, E.K. (2003). Attitudes of Botswana citizens toward immigrants: Signs of xenophobia? *International Migration* 41(4): 71–111.
- Cassese, A. (2006). The Multifaceted Criminal Notion of Terrorism in International Law. *Journal of International Criminal Justice*, 4(5), 993-958.
- Chopik, W. J., O'Brien, E., & Konrath, S. H. (2017). Differences in empathic concern and perspective taking across 63 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(1), 23-38.
- Cigler, A. & Joslyn, M.R. (2002). The Extensiveness of Group Membership and Social Capital: The Impact on Political Tolerance Attitudes. *Political Research Quarterly* 55(1), 7-25.
- Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94, 95–120.
- Coleman, J.S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Condon, S. A., & Ogden, P. E. (1991). Afro-caribbean migrants in France: Employment, state policy and the migration process. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 16(4), 440-457.
- Costa, P.T. & McCrae, Jr., R.R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) professional manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Crepaz, M. & Damron, R. (2009). Constructing Tolerance. How the Welfare State Shapes Attitudes About Immigrants. *Comparative Political Studies* 42(3), 437-463.

- Doise, W. (1978). *Groups and individuals*. Explanations in Social Psychology, Cambridge: Cambridge University Press.
- Dostal, J. M. (2017). The German federal election of 2017: How the wedge issue of refugees and migration took the shine off Chancellor Merkel and transformed the party system. *The Political Quarterly*, 88(4), 589-602.
- Dovidio, F., Gaertner, S.L. & Saguy, T. (2007). Another view of "we": Majority and minority group perspectives on a common ingroup identity. *European Review of Social Psychology*, 18, 296-330
- Dunbar, E. (1995). The prejudiced personality, racism, and anti-semitism: The PR scale forty years later. *Journal of Personality Assessment*, 65(2), 270-277.
- Duckitt, J. (1994). *The Social Psychology of Prejudice*. London, Westport: Praeger.
- Eger, M.A. (2010). Even in Sweden: The Effect of Immigration on Support for Welfare State Spending. *European Sociological Review* 26(2), 203-217.
- Egerton, M. (2002a). Family Transmission of Social Capital: Differences by Social Class, Education and Public Sector Employment. *Sociological Research Online* 7(3), 1-14.
- Egerton, M. (2002b). Higher education and civic engagement. *The British Journal of Sociology*, 53(4), 603-620.
- Ehrlich, H.J. (1973). *The social psychology of prejudice*. New York: Wiley.
- Ekehammar, B. & Akrami, N. (2003). The relation between personality and prejudice: A variable- and a person-centred approach. *European Journal of Personality*, 17(6), 449-464.
- Ekehammar, B., Akrami, N., Gylje, M. & Zakrisson, I. (2004). What matters most to prejudice: Big five personality, social dominance orientation, or Right-Wing authoritarianism? *European Journal of Personality*, 18(6), 463-482. Mittuniversitetet, Institutionen för samhällsvetenskap, & Fakulteten för humanvetenskap.
- Ekehammar, B. & Akrami, N. (2007). Personality and prejudice: From big five personality factors to facets. *Journal of Personality*, 75(5), 899-926. Institutionen för psykologi, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet, Uppsala universitet, & Samhällsvetenskapliga fakulteten.
- Emmenegger P. & Klemmensen R. (2013). Immigration and Redistribution Revisited: How Different Motivations Can Offset Each Other. *Journal of European Social Policy* 23(4), 406-22.
- EMN (Euroopan muuttoliikeverkosto) (2017). *Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkaraaportti - Suomi 2016*. EMN: Euroopan muuttoliikeverkosto 2017.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, G. (2002). *Why We Need a New Welfare State*. Oxford Scholarship Online.
- Esses, V. M., Jackson, L. M. & Armstrong, T. L. (1998). Intergroup Competition and Attitudes Toward Immigrants and Immigration: An Instrumental Model of Group Conflict. *Journal of Social Issues*, 54, 699-724.
- Eurostat (2017a). *Asylum and first time asylum applicants - monthly data (rounded)*. Viitattu 15.11.2017, saatavilla: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00189&plugin=1>

- Eurostat (2017b). *Social Participation and Integration Statistics*. Eurostat: Statistics Explained. Viitattu 15.11.2017, saatavilla: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Social_participation_and_integration_statistics
- Fennema, M. & Tillie, J. (1999). Political participation and political trust in Amsterdam. Civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 25(4), 703–726.
- Fennema M. & Tillie J. (2001). Civic Community, Political Participation and Political Trust of Ethnic Groups. Teoksessa H. Behr & S. Schmidt (toim.) *Multikulturelle Demokratien im Vergleich*. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Fetzer, J. S. (2000). Economic self-interest or cultural marginality? Anti-immigration sentiment and nativist political movements in France, Germany and the USA. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26(1), 5-23.
- Fitzgerald, J., Curtis, K.A. & Corliss, C. (2012). Anxious Publics: Worries about Crime and Immigration. *Comparative Political Studies* 45 (4), 477–506.
- Ford, R. (2011). Acceptable and Unacceptable Immigrants: How Opposition to Immigration in Britain is Affected by Migrants' Region of Origin. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(7), 1017-1037.
- Franssen, V., Dhont, K., & Hiel, A. V. (2013). Age-related differences in ethnic prejudice: Evidence of the mediating effect of right-wing attitudes: Age-related differences in prejudice. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23(3), 252-257.
- Freedman, J. (2004). *Immigration and insecurity in France*. Aldershot: Ashgate.
- Freitag, M. & Kirchner, A. (2011). Social Capital and Unemployment: A Macro-Quantitative Analysis of the European Regions. *Political Studies* 59(2), 389–410.
- Fukuyama, F. (1995). *Trust. The social virtues and the creation of prosperity*. New York: Free Press
- Fukuyama, F. (1999). *The Great Disruption. Human Nature and the Reconstruction of Social Order*. London: Profile Books.
- Fysh, P. & Wolfreys J. (2003). *The politics of racism in France* (2nd ed.). Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Förbom, J. (2014). *Väki, valta ja virasto - Maahanmuuttovirasto ja suomalainen turvapaikkapolitiikka*. Helsinki: Into Kustannus.
- Gallego, A. & Pardos-Prado, S. (2014). The Big Five Personality Traits and Attitudes towards Immigrants. *Journal of Ethnic And Migration Studies* 40(1).
- Gastaut, Y. (2012). The "Immigration Question": Mainspring of Sarkozy's Presidency. *Contemporary French and Francophone Studies*, 16(3), 333-346.
- Geddes, A., & Scholten, P. (2016). *The politics of migration & immigration in Europe* (2nd ed.). Los Angeles: SAGE.
- Gniewosz, B., P. Noack & Buhl, M. (2009). Political Alienation in Adolescence: Associations with Parental Role Models, Parenting Styles, and Classroom Climate. *International Journal of Behavioral Development* 33(4), 337–346.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the Big-Five factor structure. *Psychological Assessment*, 4, 26–42.
- Goldthorpe, J. H., Llewellyn, C., & Payne, C. (1987). *Social mobility and class structure in modern Britain* (2.th ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Gordon, T. (2006). Naistutkimus ja eettisyyden teoriat ja käytännöt. Teoksessa Hallamaa, J. & Aaltonen, K. (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 241-257.

- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the big-five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 37(6), 504-528.
- Grenier, P. & Wright, K. (2003). Social capital in Britain: an update and critique of Hall's analysis. *International Working Paper Series*, 14. Centre for Civil Society, London School of Economics and Political Science, London, UK. Viitattu 8.4.2018, saatavilla: <http://eprints.lse.ac.uk/29219/>
- Guimond, S., Streith, M., & Roebroek, E. (2015). Les représentations du multiculturalisme en France: Décalage singulier entre l'individuel et le collectif. *Social Science Information*, 54(1), 52.
- Gurven, M., von Rueden, C., Massenkoff, M., Kaplan, H., & Vie, M. L. (2013). How Universal Is the Big Five? Testing the Five-Factor Model of Personality Variation among Forager–Farmers in the Bolivian Amazon. *Journal of Personality and Social Psychology*, 104(2), 354–370.
- Haavisto, I. (2016). Palautetta päättäjille. Tuloerot kipukohtana. Teoksessa M. Apunen, I. Haavisto, H. Hoppia & S. Toivonen (toim.) *Sovinnon eväät. EVA:n arvo- ja asennetutkimus 2016*, 36-39. Viitattu 30.4.2018, saatavilla: https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/03/EVA_Arvo-ja-assenne_2016_Sovinnon_ev%C3%A4%C3%A4t.pdf
- Haavisto, I. (2017). Protesti meissä kaikissa. Teoksessa Apunen, M., Fukuyama, F., Haavisto, I., Ylisalo, J., Zakaria, F. (toim.) *Tyytymättömyyden siemenet. Mistä populismi tulee? EVA-raportti 2/2017*, 26-45.
- Hahn, E., Specht, J., Gottschling, J., & Spinath, F. M. (2015). Coping with unemployment: The impact of unemployment duration and personality on trajectories of life satisfaction. *European Journal of Personality*, 29(6), 635-646.
- Hainmueller, J. & Hiscox, M.J. (2007). Educated Preferences: Explaining Individual Attitudes Toward Immigration in Europe. *International Organization*, 61 (2), 399-442
- Hall, P. (1999). Social Capital in Britain. *British Journal of Politics* 29, 417-461.
- Hallamaa, J. & Aaltonen, K. (2006). Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halpern, D. (2005). *Social Capital*. Cambridge: Polity Press.
- Hanifan, L.F. (1920). *The Community Centre*. Boston: Silver, Burdette.
- Hanifi, R. (2011). Suomalaiset tekevät melko paljon vapaaehtoistyötä. *Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsaus 3/2011*. Viitattu 20.4.2018, saatavilla: https://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-09-26_002.html?s=0
- Hartmut, B. & Berger, L. (2009). The Challenge of Talking about Terrorism: The EU and the Arab Debate on the Causes of Islamist Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 21(4), 539-557.
- Hawdon, J., Ryan, J., & Lucht, M. (2014). *The causes and consequences of group violence: From bullies to terrorists*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Hawrylyshyn, O. (1977). Towards a definition of nonmarket activities. *The Review of Income and Wealth*, 23(1).
- Hayes, B. C. & Dowds, L. (2006). Social Contact, Cultural Marginality or Economic Self-interest? Attitudes towards Immigrants in Northern Ireland. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32 (3), 455–476.
- Heath, A., & Clifford, P. (1990). Class Inequalities in Education in the Twentieth Century. *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, 153(1), 1-16.
- Heine, S.J. & Buchtel, E.E. (2009). Personality: The Universal and the Culturally Specific. *Annual Review of Psychology* 60 (1), 369–394.

- Helliwell, J.F. (2003) *Maintaining social ties: social capital in a global information age*. Keynote address to the 75th Anniversary Conference of the University of Tilburg, 26-8 March, on Sustainable Ties in the Information Society.
- Hellwig, T. & Sinno, A. (2016). Different groups, different threats: public attitudes towards immigrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(3), 339-358.
- Helsingin sanomat 25.10.2015. *Ensimmäiset pakolaiset olleet Suomessa jo yli 40 vuotta - vietnamilaiset sopeutuivat, somalit kohtasivat ennakkoluuloja*. Kotimaa. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002862181.html>. Haettu 3.3.2017.
- Helsingin Sanomat 24.3.2016. *Terrorismi vaati 1970- ja 80-luvuilla enemmän uhreja kuin tama vuosituhat - mutta nyt uhka kohdistuu kaikkiin*. Ulkomaat. Saatavilla: <http://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000002892867.html>. Haettu 4.3.2017
- Helsingin Sanomat 27.2.2017. *Tapaaminen Maahanmuuttoviraston kanssa ei riittänyt turvapaikanhakijoille - Rautatientorin telttaleiriä ei pureta*. Kotimaa. Saatavilla: <http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005106400.html> Haettu 3.3.2017
- von Hippel W., Silver L.A. & Lynch M.E. (2000). Stereotyping against your will: The role of inhibitory ability in stereotyping and prejudice among the elderly. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 523-532.
- Hjerm, M. (2009). Anti-immigrant attitudes and cross-municipal variation in the proportion of immigrants. *Acta Sociologica* 52(1), 47-62.
- Hodson, G., Hogg, S.M. & MacInnis, C.C. (2009). The role of "dark personalities" (narcissism, Machiavellianism, psychopathy), Big five personality factors, and ideology in explaining prejudice. *Journal of Research in Personality*, 43(4), 686-690.
- Hodson, G., & Busseri, M. A. (2012). Bright minds and dark attitudes: Lower cognitive ability predicts greater prejudice through right-wing ideology and low intergroup contact. *Psychological Science*, 23(2), 187-195.
- Hodson, G., & Dhont, K. (2015). The person-based nature of prejudice: Individual difference predictors of intergroup negativity. *European Review of Social Psychology*, 26(1), 1-42.
- Hodson, G., MacInnis, C. C., & Busseri, M. A. (2017). Bowing and kicking: Rediscovering the fundamental link between generalized authoritarianism and generalized prejudice.
- van Hove, G., & Lootens, H. (2013). Coping with unemployment: Personality, role demands, and time structure. *Journal of Vocational Behavior*, 82(2), 85-95.
- Huber G. A. & Lapinski J. S. (2006). The "race card" revisited: Assessing racial priming in policy contests. *American Journal of Political Science*, 50, 421-440.
- Hurley, P. J. (2015). *A Concise Introduction to Logic*. 12. painos. Cengage Learning.
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005). Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa A. Rastas, L. Huttunen & O. Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 16-40.
- Inglehart, R. (2003; 2002). *Human values and social change: Findings from the values surveys*. Leiden; Boston, Mass: Brill.
- Isotalo, M. 10.6.2017. *Uutisanalyysi: työttömät ja eläkeläiset voivat pudota Halla-ahon vetämästä puolueesta*. Viitattu 26.4.2018, saatavilla: <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3543912/Uutisanalyysi+Tyotomat+ja+elakelaiset+voivat+pudota+Hallaahon+vetamasta+puolueesta>

- Jackson, J. W. & J. R. Poulsen (2005). Contact Experiences Mediate the Relationship between Five Factor Model Personality Traits and Ethnic Prejudice. *Journal of Applied Social Psychology* 35 (4), 667–685.
- Jantunen, H. (2018). *Joka toinen arvioi, että puhetta eriarvoisuudesta lietsotaan*. Verkko uutiset.fi. Viitattu 30.4.2018, saatavilla: <https://www.verkkouutiset.fi/puolet-suomalaisista-arvioi-etta-puhetta-eriarvoisuudesta-lietsotaan/>
- Jasinskaja-Lahti, I., Mähönen, T. A., & Liebkind, K. (2011). Ingroup norms, intergroup contact and intergroup anxiety as predictors of the outgroup attitudes of majority and minority youth. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 346-355.
- Jasinskaja-Lahti, I., Mähönen, T. A., & Liebkind, K. (2012). Identity and attitudinal reactions to perceptions of inter-group interactions among ethnic migrants: A longitudinal study. *The British Journal of Social Psychology / the British Psychological Society*, 51(2), 312.
- Jauhiainen, J.S. & Gadd, K. (2018). *Paperittomat Suomessa vuoden 2018 alussa*. URMI Kaupunkianalyysi III. Turun yliopiston maantieteen osasto. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: http://urmi.fi/wp-content/uploads/2018/02/URMI_kaupunkianalyysi_3.pdf
- Jenkins, R. & Ebook library (2014). *Social identity* (4th ed.). Abingdon: Routledge.
- John, O. P. (1990). The "Big Five" factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. Teoksessa L. A. Pervin (toim.), *Handbook of personality: Theory and research*. New York: Guilford, 66–100.
- John, O. P., Donahue, E., & Kentle, R. (1991). *The "Big Five" inventory – versions 4a and 54. Technical report*. Institute of Personality Assessment and Research, Berkeley, CA: University of California, Berkeley.
- John, O.P., Halpern, D., & Morris, Z. (2002). *Acquiring political knowledge through school curricula and practices: evidence from England*. Paper presented at the European Consortium Political Research Joint Sessions, Turin, March 2002.
- John, O.P., Robins, R.W. & Pervin, L.A. (toim.) (2008). *Handbook of Personality: Theory and Research*. New York: Guilford.
- Jokivuori, P. (2005). *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Minerva.
- Jokivuori, P., Hietala, R., & Ellibs. (2007 / 2014). *Määrällisiä tarinoita: Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Jyväskylä: Docendo.
- Jonason, P. K. (2015). How "dark" personality traits and perceptions come together to predict racism in Australia. *Personality and Individual Differences*, 72, 47-51.
- Jordan, Javier (2014). The Evolution of the Structure of *Jihadist* Terrorism in Western Europe: The Case of Spain. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(8), 654-673.
- Jouhki, V. (2015). *Big Five personality traits and crime types: Does personality traits relate to specialization in certain types of crime?* Pro gradu -tutkielma. Helsingin Yliopisto, Käyttäytymistieteellinen tiedekunta, Käyttäytymistieteiden laitos.
- Juntunen, Marko (2017). *Marokon-tutkijan näkökulmia Turun terrori-iskuun*. Lähi-Itä NYT. Viitattu 9.10.2017, saatavilla: https://i2.wp.com/lahi-itanyt.fi/wp-content/uploads/2017/08/Marokko_Juntunen.jpg?resize=1482%2C635&ssl=1
- Kaakinen, M., Oksanen, A., & Räsänen, P. (2018). Did the risk of exposure to online hate increase after the November 2015 Paris attacks? A group relations approach. *Computers in Human Behavior*, 78, 90-97.

- Kaakinen, M., Räsänen, P., Näsi, M., Minkkinen, J., Keipi, T., & Oksanen, A. (2018). Social capital and online hate production: A four country survey. *Crime, Law & Social Change*, 69(1), 25–39.
- Kaplan, J., Löow, H., & Malkki, L. (2013). Introduction to the Special Issue on Lone Wolf and Autonomous Cell Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 26(1), 1-12.
- Kaya, Y., & Karakoç, E. (2012). Civilizing vs destructive globalization? A multi-level analysis of anti-immigrant prejudice. *International Journal of Comparative Sociology*, 53(1), 23-44.
- Keipi, T., Kaakinen, M., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2017) Social tie strength and online victimization: An analysis of young people aged 15 to 30 years in four nations. *Social Media + Society*, 3(1).
- Kekkonen, J. (2008). Vertailevan tutkimuksen haasteita. *Tieteessä tapahtuu* 3-4/2008.
- Kirchner A., Freitag M. & Rapp C. (2011). Crafting Tolerance: The Role of Political Institutions in a Comparative Perspective. *European Political Science Review* 3(2), 201–27.
- Korkman, S. (2011). *Onko hyvinvointivaltiolla tulevaisuutta?* Eva-raportti. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Kraemer, S & Roberts, R. (1996) (toim.) *The Politics of Attachment: Towards a Secure Society*. London: Free Association Books.
- Krekó, P. (2013). *Dangerous harbours: Populism, extremism and young people*. Policy Network 11.1.2013. Viitattu 3.3.2018, saatavilla: http://www.policy-network.net/pno_detail.aspx?ID=4312&title=-Dangerous-harbours-Populism-extremism-and-young-people
- Kunzendorf, R. G., Ejaife, L., & Petrychova, K. (2014). Differing psychological definitions of liberalism and conservatism: Their statistical association with personality and with racism. *Imagination, Cognition and Personality*, 34(2), 117-131.
- Kääriäinen, J. (2006). The Variety of Social Capital in Welfare State Regimes – A Comparative Study of 21 Countries. *European Societies* 8(1), 27–57.
- Laakso, R. (2016). *Big five - viisi persoonallisuuden ydinpiirrettä. Tunnista itsesi!* Viitattu 22.4.2018, saatavilla: <https://reetaalaakso.com/2016/04/23/big-five-viisi-persoonallisuuden-ydinpiirretta-tunnista-itsesi/> [blogi].
- Lahav, G. & Courtemanche, M. (2012). The Ideological Effects of Framing Threat on Immigration and Civil Liberties. *Political Behavior* 34 (3), 477–505.
- Laryš, M., & Mareš, M. (2011). Right-wing extremist violence in the Russian federation. *Europe-Asia Studies*, 63(1), 129-154.
- Leeuwen, M. v., & Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen "Clingendael." (2003). *Confronting terrorism: European experiences, threat perceptions, and policies*. The Hague; Boston: Kluwer Law International.
- Lehtonen, H. & Kääriäinen, J. (2005). Hyvinvointivaltio ja sosiaalisen pääoman ulottuvuudet – vertaileva tutkimus 21 maasta. Teoksessa Jokivuori, P. (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Minerva kustannus: Jyväskylä, 293-312.
- Leitzinger, Antero (toim.) (2010) *Mansikkamaan vartijat. Muistelmia ulkomaalaishallinnosta eri vuosikymmeniltä*. Maahanmuuttovirasto. Helsinki: Juvenes Print. Viitattu 15.10.2017, saatavilla: http://www.migri.fi/download/16289_mansikkamaan_vartijat.pdf?6e9f8a66c55bd488
- Leung, D., Wong, E., Chan, S. & Lam, T.H. (2013). Psychometric properties of the Big Five Inventory in a Chinese sample of smokers receiving cessation treatment: A validation study. *Journal of Nursing Education and Practice* 3(6).

- Levin, K.A. (2006) Study design III: Cross-sectional studies. *Evidence-Based Dentistry* 7, 24-25.
<https://www.nature.com/articles/6400375>
- Lucassen, G. & M. Lubbers (2012). Who Fears What? Explaining Far-right-wing Preference in Europe by Distinguishing Perceived Cultural and Economic Ethnic Threats. *Comparative Political Studies* 45 (5), 547–574.
- Maahanmuuttovirasto / Lehdistötiedotteet (12.10.2015) *Turvapaikanhakijoiden sisäiset siirrot alkavat pian Suomessa*. Viitattu 16.11.2017, saatavilla: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/turvapaikanhakijoiden_sisaiset_siirrot_alkavat_pian_suomessa_63097?language=fi
- Maahanmuuttovirasto / Lehdistötiedotteet (29.9.2017) *Kaksi vuotta turvapaikanhakijasyksystä 2015, missä mennään nyt?* Viitattu 16.11.2017, saatavilla: http://www.migri.fi/medialle/tiedotteet/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet/1/0/kaksi_vuotta_turvapaikanhakijasyksysta_2015_missa_mennaan nyt_74367
- Maahanmuuttovirasto / Migri (2018). *Sanasto*. Viitattu 14.11.2017, saatavilla: <http://www.migri.fi/sanasto>
- Maahanmuuttovirasto / Migri (2018). *Tilastot* - päivitetty 15.3.2018. *Kansainvälinen suojelu*. Viitattu 9.4.2018, saatavilla: <http://tilastot.migri.fi/#decisions/23330>
- Malkki, L. (2014) Toisen terroristi on toisen vapaustaistelija? Terrorismin määrittelyn ongelmat. Teoksessa Antti Paronen & Olli Teirilä (toim.) *Vihatkoot kunhan pelkäävät: näkökulmia terrorismiin ilmiönä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu, 15-36.
- Malkki, L. (2017a). *Liika terrorismin pelko voi jopa heikentää turvallisuutta – tutkija Leena Malkki neuvoo, miten toistuvien iskujen kanssa voi elää*. Helsingin sanomat 9.7.2017: Sunnuntai.
- Malkki, L. (2017b). *Oliiko Turun puukotus terrori-isku?* Politiikasta 28.8.2017. Viitattu 22.4.2018, saatavilla: <http://politiikasta.fi/oliko-turun-puukotus-terrori-isku/>
- Malkki, L. (2017c). *Johtuuko radikalisoituminen syrjäytymisestä?* Politiikasta 1.6.2017. Viitattu 22.4.2018, saatavilla: <http://politiikasta.fi/johtuuko-radikalisoituminen-syrjaytymisesta/>
- Mansfield, E. D., & Mutz, D. C. (2009). Support for free trade: Self-interest, sociotropic politics, and out-group anxiety. *International Organization*, 63(3), 425-457.
- Mansyur, C., Amick, B. C., Harrist, R. B., & Franzini, L. (2008). Social capital, income inequality, and self-rated health in 45 countries. *Social Science & Medicine*, 66(1), 43-56.
- Marquart F. (2013). Rechtspopulismus im Wandel. Wahlplakate der FPÖ von 1978-2008. [The conversion of right-wing populism in Austria. Political posters of the FPÖ 1978-2008]. *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 4, 353-371.
- Masso, A. (2009). A Readiness to Accept Immigrants in Europe? Individual and Country-level Characteristics. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35 (2), 251–270.
- Matthes, J. & Marquart, F. (2013). Werbung auf niedrigem Niveau? Die Wirkung negativ-emotionalisierender politischer Werbung auf Einstellungen gegenüber Ausländern. [Advertising on a Low Level? – Effects of Negatively Emotionalizing Political Advertising on Attitudes towards Foreigners]. *Publizistik*, 58, 247–266.
- Matthes, J., & Schmuck, D. (2017). The effects of anti-immigrant right-wing populist ads on implicit and explicit attitudes: A moderated mediation model. *Communication Research*, 44(4), 556-581.
- Mau, S. & Burkhardt, C. (2009). Migration and welfare state solidarity in Western Europe. *Journal of European Social Policy* 19(3), 213 - 229

- Mazzoleni, G. (2003). The media and the growth of neo-populism in contemporary democracies. Teoksessa G. Mazzoleni (toim.), *The media and neo-populism: A contemporary comparative analysis*. Westport, CT: Praeger, 1–20.
- McCrae, R.R. & Costa, P.T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1996). Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the five-factor model. Teoksessa J. S. Wiggins (toim.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives*. New York: Guilford, 51–87.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1999). A five-factor theory of personality. Teoksessa L. A. Pervin & O. P. John (toim.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed). New York: Guilford, 139–153.
- McCrae, R. R. and P. T. Costa (2008). The Five-factor Theory of Personality. Teoksessa O. P. John, R. W. Robins & L. A. Pervin (toim.) *Handbook of Personality: Theory and Research* (3rd ed.). New York: Guilford Press, 159–181.
- McGowan, L. (2014). Right-wing violence in Germany: Assessing the objectives, personalities and terror trail of the national socialist underground and the state's response to it. *German Politics*, 23(3), 196-212.
- Merton, R.K. (1970). Discrimination and the American creed. Teoksessa P.I. Rose (toim.) *The study of society*. New York: Random House, 449-457.
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. uud. p. ed.). Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, J. (2009). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*: Tutkijalaitos (4. laitos. ed.). Helsinki: International Methelp.
- Messina, A. (1996). The not so silent revolution: Postwar migration to Western Europe. *World Politics* 49(1), 130.
- Miklikowska, M. & Örebro universitet, & Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete (2017). Development of anti-immigrant attitudes in adolescence: The role of parents, peers, intergroup friendships, and empathy. *British Journal of Psychology*, 108(3), 626-648.
- Ministère de l'Éducation Nationale (2015). *Bénévoles en France*. Viitattu 16.4.2018, saatavilla: <http://www.jeunes.gouv.fr/interministeriel/citoyennete/benevolat/article/benevoles-en-france>
- Ministère de l'Intérieur (2017). Immigration, asile, accueil et accompagnement des étrangers en France. Les principales données de l'immigration en France (2017). Viitattu 20.4.2017, saatavilla : <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Statistiques/Essentiel-de-l-immigration/Chiffres-clefs>
- Ministère de l'Intérieur (2018).). Immigration, asile, accueil et accompagnement des étrangers en France. Les données de l'immigration en France (2018). Viitattu 12.4.2018, saatavilla : <https://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Etudes-et-statistiques/Statistiques/Essentiel-de-l-immigration/Chiffres-clefs>
- Ministère de l'Intérieur (2018). *Chiffres clefs*. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: <http://www.immigration.interieur.gouv.fr/Info-ressources/Donnees-statistiques/Donnees-de-l-immigration-de-l-asile-et-de-l-acces-a-la-nationalite-francaise>
- Minkenberg, M. & Pytlas, B. (2012). The Radical Right in Central and Eastern Europe: Class Politics in Classless Societies? Teoksessa J. Rydgren (toim.) *Class Politics and the Radical Right*. London: Routledge, 202–223.

- Le Monde 18.3.2005. *Vivre avec 400 mots*. Société. Viitattu 30.4.2018, saatavilla: http://www.le-monde.fr/societe/article/2005/03/18/vivre-avec-400-mots_628664_3224.html
- Mushaben, J. M. (2017). Wir schaffen das! Angela merkel and the European refugee crisis. *German Politics*, 26(4), 516.
- Mähönen, T. A. (2011). Ympäristö säätelee ja muokkaa nuorten etnisiä asenteita. *Psykologia* 46(2), 162-165.
- Nesser, P. (2014). Toward an Increasingly Heterogeneous Threat: A Chronology of *Jihadist* Terrorism in Europe 2008–2013. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(5), 440-456.
- Nummenmaa, L. (2004). *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Nuorisori-kollisuus (2012). *Kyselylomake: FSD2976 NUORISORIKOLLISUUS 2012*. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2976/PIP/quF2976_1_fin.pdf
- OECD (2007). *Understanding the Social Outcomes of Learning*. OECD Publishing, Paris. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264034181-en>
- Ogden, P.E. (2010). Immigration to France since 1945: Myth and reality. *Ethnic and Racial Studies*, 14(3), 294-318.
- Oksanen, A., Nurmi, J., Räsänen, P. (2011). Pahuus ja väkivallan käsittelemisen ongelma Jokelan ja Kauha-joen kulusurmien jälkeen. *Janus Sosiaalipolitiikan ja Sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 19(2), 104-121.
- Oksanen, A., Hawdon, J., & Räsänen, P. (2014). Glamorizing rampage online: School shooting fan communities on YouTube. *Technology in Society*, 39, 55-67.
- Oksanen, A., Kaltiala-Heino, R., Holkeri, E., & Lindberg, N. (2015). School shooting threats as a national phenomenon: Comparison of police reports and psychiatric reports in Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 16(2), 145-159.
- Oksanen, A., Kaakinen, M., Minkkinen, J., Räsänen, P., Enjolras, B. & Steen-Johnsen, K. (2018). Perceived societal fear and cyberhate after the November 2015 Paris Terrorist Attacks. *Terrorism and Political Violence*.
- Onraet, E., van Hiel, A. & Cornelis, I. (2013), Threat and Right-Wing Attitudes. *Political Psychology*, 34, 791-803.
- van Oorschot, W. & Uunk, W. (2007). Multi-level Determinants of the Public's Informal Solidarity towards Immigrants in European Welfare States. Teoksessa S. Mau & B. Veghte (toim.). *Social Justice, Legitimacy and the Welfare State*. Aldershot: Ashgate.
- Ortiz-Ospina, E. & Roser, M. (2017). *Trust*. Viitattu 14.11.2017, saatavilla (OurWorldInData.org): <https://ourworldindata.org/trust>
- Pakolaisapu (2018). *Pakolaisuus Suomessa*. Viitattu 3.3.2017, saatavilla: <http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/pakolaisuus-suomessa/>
- Pakolaisneuvonta (2010). *Selvitys eduskuntapuolueiden maahanmuutto- ja pakolaispoliittisista linjauksista*. Viitattu 15.4.2018, saatavilla: <http://z.pakolaisneuvonta.fi/Main/files/selvitys%20puolueiden%20maahanmuuttopolitiittisista%20linjauksista.pdf>
- Palmer, D.L. (1996). Determinants of Canadian attitudes toward immigration: More than just racism? *Canadian Journal of Behavioural Science* 28(3), 180–192.
- Pessi, A. B. & Oravasaari, T. (2010). *Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä*. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveystoiminnan vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. RAY, Helsinki.

- Pettigrew, T. F., & Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751-783.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L.M. & Malle, B.F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology* 67 (4), 741-763.
- Putnam, R.D. (1993). What makes democracy work? *National Civic Review Banner*, 82(2), 101-107.
- Putnam, R.D. (1995a). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy* 6(1), 65-78.
- Putnam, R.D. (1995b). Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *Political Science and Politics* 28(4), 1–20.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam R.D, (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. *Isuma: Canadian Journal of Policy Research*, 2, 41-51.
- Quillian, L. (1995) Prejudice as a response to perceived group threat: Population composition and anti-immigrant and racial prejudice in Europe. *American Sociological Review* 60(4), 586–611.
- Raabe, T. & Beelmann, A. (2011). Development of ethnic, racial, and national prejudice in childhood and adolescence: A multinational meta-analysis of age differences: Age differences in prejudice. *Child Development*, 82(6), 1715-1737.
- Rainio, M. (2016). *Moniääninen maammelaulu ja rajoja ylittävä suomalaisuus*. Turku: Lähikuva - yhdistys ry.
- Rapp, C. (2016). Shaping tolerant attitudes towards immigrants: The role of welfare state expenditures. *Journal of European Social Policy*, 27(1), 40-56.
- Radvansky, G.A., Zacks, R.T. & Hasher, L. (2005). Age and inhibition: The retrieval of situation models. *Journal of Gerontology: Psychological Sciences*, 60B, 276–278.
- Rammstedt, B., & John, O. P. (2007). Measuring personality in one minute or less: A 10-item short version of the big five inventory in English and German. *Journal of Research in Personality*, 41(1), 203-212.
- Reinares, Fernando & García-Calvo, Carola (2015). *Terroristas, redes y organizaciones: facetas de la actual movilización yihadista en España*. Documento de trabajo 17/2015. Real instituto Elcano. Viitattu 24.3.2018, saatavilla: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/d4164c804a9125f4813f8f207bacc4c/DT17-2015-Reinares-GarciaCalvo-Terroristas-redes-organizaciones-facetas-actual-movilizacion-yihadista-Espana.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1447668810772>
- The Research Council of Norway (RCN) (2018). *What we know about societal security? Results from the programme*. Research Programme on Societal Security and Risk - SAMRISK. What we know about societal security. Viitattu 12.3.2017, saatavilla: www.rcn.no/samrisk
- Reynié, D. (2016). Heritage populism and France's national front. *Journal of Democracy*, 27(4), 47.
- Riihelä, M., Sullström, R. & Tuomala, M. (2017). Varallisuus ja varallisuuserot Suomessa. *Talous ja yhteiskunta (Eriarvoisuus)* 2, 38-46.
- Roebroeck, E., & Guimond, S. (2015). Schooling, citizen-making, and anti-immigrant prejudice in France. *Journal of Social and Political Psychology*, 3(2), 20-42.

- Rouban, L. 9.5.2017. Pour comprendre le vote Front National. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: http://www.lepoint.fr/presidentielle/pour-comprendre-le-vote-pro-fn-09-05-2017-2125900_3121.php
- Samaan, J-L. & Jacobs, A. (2018). Countering Jihadist Terrorism: A Comparative Analysis of French and German Experiences. *Terrorism and Political Violence*.
- Saucier, G. (1994). Mini-markers: A brief version of Goldberg's unipolar Big-Five markers. *Journal of Personality Assessment*, 63, 506-516.
- Schain, M. (2008). The Politics of Immigration in France, Britain, and the United States. A comparative study. *Perspectives in Comparative Politics*. US: Palgrave Macmillan.
- Scheepers, P., Gijsberts, M. & Coenders, M. (2002) Ethnic exclusionism in European countries: Public opposition to civil rights for legal migrants as a response to perceived ethnic threat. *European Sociological Review* 18, 17–34.
- Semyonov, M., Raijman, R., Yom Tov, A. & Schmidt, P. (2004). Population size, perceived threat, and exclusion: A multiple-indicators analysis of attitudes toward foreigners in Germany. *Social Science Research* 33, 681–701.
- Shelton, J.N. & Richeson, J.A. (2006). Interracial interactions: A relational approach. *Advances in Experimental Social Psychology*, 38, 121-181.
- Schmid, A.P. (toim.) (2011). *Handbook of Terrorism Research*. London: Routledge.
- Schmitt, D. P., Allik, J., McCrae, R.R. & Benet-Martinez, V. (2007). The Geographic Distribution of Big Five Personality Traits: Patterns and Profiles of Human Self-description across 56 Nations. *Journal of Cross-cultural Psychology* 38 (2), 173–212.
- Schmuck, D. & Matthes, J. (2014). How anti-immigrant right-wing populist advertisements affect young voters: Symbolic threats, economic threats and the moderating role of education. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (ahead-of-print), 1-23.
- Schuman H., Steeh C., Bobo L. & Krysan M. (1997). *Racial attitudes in America: Trends and interpretations* (rev. ed.). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2008). Personality and Prejudice: A Meta-analysis and Theoretical Review. *Personality and Social Psychology Review* 12 (3), 248–279.
- Simon, J.L., Moore, S. & Sullivan, R. (1993). The Effect of Immigration on Aggregate native Unemployment: An Across-city Estimation. *Journal of Labor Research*, 14(3), 299- 316
- Simon, S. (2004). Identity in modern society. A Social Psychological perspective. Blackwell, Malden.
- Simon, B., Aufderheide, B. & Kampmeier, C. (2001). The Social Psychology of minority-majority relations. Teoksessa R. Brown & S.L. Gaertner (toim.) *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup processes*. Blackwell Publishers, Malden, 303-323.
- Sisäministeriö (2015). *Väkivaltainen ekstremismi Suomessa - tilannekatsaus 2/2015*. Sisäministeriön julkaisu 20/2015. Viitattu 17.11.2017, saatavilla: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75491/Väkivaltaisen%20ekstremismin%20tilannekatsaus.pdf?sequence=1>
- Sisäministeriö (2016). *Poliisibarometri 2016. Kansalaisten käsitykset poliisin toiminnasta ja sisäisen turvallisuuden tilasto* (pdf), 2,5 MB (Sisäministeriön julkaisu 27/2016).
- Sisäministeriö (2017) *Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017. Sisäministeriön julkaisuja 4/2017*.

- Sisäministeriö (2018). *Väkivaltaisen ekstremismin tilannekatsaus 1/2018*. Sisäministeriön julkaisu 13/2018. Viitattu 1.5.2018, saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160777/SM_13_2018.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Sniderman, P., Hagendoorn, L., & Prior, M. (2004). Predisposing Factors and Situational Triggers: Exclusionary Reactions to Immigrant Minorities. *American Political Science Review*, 98(1), 35-49.
- Stewart, B. D., von Hippel, W. & Radvansky, G. A. (2009). Age, Race, and Implicit Prejudice: Using Process Dissociation to Separate the Underlying Components. *Psychological Science*, 20(2), 164-168.
- Strabac, Z. & Listhaug, O. (2008). Anti-Muslim prejudice in Europe: A multilevel analysis of survey data from 30 countries. *Social Science Research* 37, 268–286.
- Sullivan J.L., Piereson J. & Marcus G.E. (1993). *Political Tolerance and American Democracy*. Chicago, IL: The University of Chicago Press.
- Sumner, W.G. (1906). *Folkways*. Boston: Ginn.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2015). *Väestöennuste [verkkójulkaisu]*. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 2.5.2018, saatavilla: http://www.stat.fi/til/vaenn/2015/vaenn_2015_2015-10-30_tie_001_fi.html
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2018). *Työvoimatutkimus [verkkójulkaisu]*. Maaliskuu 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 2.5.2018, saatavilla: http://www.stat.fi/til/tyti/2018/03/tyti_2018_03_2018-04-24_tie_001_fi.html
- Taylor, JR. (2006). Prototype Semantics. *Protolanguage*, 238-240. Saatavilla: http://www.archivio.formazione.unimib.it/DATA/Insegnamenti/7_1497/materiale/lettura_integrativa_2_prototype_semantics.pdf
- Thomas, D. D. (2013). *Africa and France: Postcolonial Cultures, Migration, and Racism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Stolle, D. (1998). Bowling together, bowling alone: The development of generalized trust in voluntary associations. *Political Psychology*, 19(3), 497-525.
- Struch, N., & Schwartz, S. H. (1989). Intergroup aggression: Its predictors and distinctness from in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(3), 364-373.
- Suoniemi, I (2017). Tuloliikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo. *Talous ja yhteiskunta (Eriarvoisuus)*, 2, 26-31.
- Taanila, A. (2010). *Lineaariset regressiomallit*. Helsinki: Haaga-Helia.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Open University Press, Buckingham & Philadelphia.
- Taggart, P. (2004/2006) Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*, 9(3), 269-288.
- Taylor, M., Holbrook, D., & Currie, P. M. (2013). *Extreme right wing political violence and terrorism*. London; New York: Bloomsbury.
- The Telegraph 1.3.2018. *Marine Le Pen charged in France for tweeting gruesome pictures of Isis violence*. Viitattu 23.3.2018, saatavilla: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/03/01/marine-le-pen-charged-france-tweeting-gruesome-pictures-isis/>
- Terray, E. (1997). La lutte des sans-papiers, la démocratie et l'Etat de droit. Teoksessa D. Fassin, A. Morice, & C. Quiminal (toim.) *Les lois de l'inhospitalité: les politiques de l'immigration à l'épreuve des sans-papiers*. Paris: La Découverte.

- Thomas, D. R. D. (2013). *Africa and France: Postcolonial cultures, migration, and racism*. Bloomington: Indiana University Press. Viitattu 3.3.2018, saatavilla: <https://ebookcentral-proquest-com.heelios.uta.fi/lib/tampere/reader.action?docID=816868&query=>
- Tiede-lehti (6/2009). *Persoonallisuus Tunnistatko tyyppisi?* Viitattu 22.4.2018, saatavilla: https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/persoonallisuus_tunnistatko_tyyppisi
- Tiilikainen, M., & Ellibs. (2003). *Arjen islam: Somalinaisten elämää suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Tirronen, J. (2006). Suomalaisen korkeakoulujärjestelmän ja duaalimallin uudistamisesta: erilaistuva ja yhtenäistyvä korkeakoulutus muutosvoimana. *Aikuiskasvatus* 26 (2), 11. Artikkel.
- Torres-Soriano, M.R. (2017). Jihadist Propaganda as a Threat Indicator: The Case of Spain. *Terrorism and Political Violence*.
- Toivonen, S. (2016). He ovat ihan niin kuin me. Pakolaisiin suhtaudutaan tasa-arvoisesti; maahanmuuttolasenteet hieman tiukentuneet. Teoksessa M. Apunen, I. Haavisto, H. Hopia & S. Toivonen (toim.) *Sovinnon eväät. EVA:n arvo- ja asennetutkimus 2016*, 64-79. Viitattu 30.4.2018, saatavilla: https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2016/03/EVA_Arvo-ja-assenne_2016_Sovinnon_ev%C3%A4%C3%A4t.pdf
- Tuomala, M. (2017). Hehän rahoittavat koko show'n (kolumni). *Talous ja yhteiskunta (Eriarvoisuus)*, 2, 24-25.
- Tuomala, M. & Tanninen, H. (2017). Riittääkö sosiaaliturvaa kaikille? *Talous ja yhteiskunta (Eriarvoisuus)*, 2, 16-23.
- Tuori, S. (2009). *The Politics of Multicultural Encounters. Feminist Postcolonial Perspectives*. Turku: Åbo Akademis Förlag – Åbo akademi University Press.
- Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5–34.
- Turner, R. N., Dhont, K., Hewstone, M., Prestwich, A., & Vonofakou, C. (2014). The role of personality factors in the reduction of intergroup anxiety and amelioration of outgroup attitudes via intergroup contact: Contact and personality predictors. *European Journal of Personality*, 28(2), 180-192.
- Ulkomaalaislaki 30.4.2004/301. Viitattu 30.4.2018, saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajan-tasa/2004/20040301#L1P3>
- UNHCR (2016). *Global Trends. Forced Displacement in 2016*. Viitattu 3.3.2017, saatavilla: <http://www.unhcr.org/globaltrends2016/>
- UNHCR 19.6.2017. *War, violence, persecution push displacement to new unprecedented high*. Viitattu 3.3.2018, saatavilla: <http://www.unhcr.org/news/press/2017/6/5943ec594/war-violence-persecution-push-displacement-new-unprecedented-high.html>
- UNHCR (2018). *Figures at a Glance*. Viitattu 3.3.2017, saatavilla: <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- Vuori, M., Hawdon, J., Oksanen, A. & Räsänen, P. (2013). Collective crime as a source of social solidarity: A tentative test of a functional model for responses to mass violence. *Western Criminology Review*, 14(3), 1.
- Ward, C., & Masgoret, A. (2006). An integrative model of attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6), 671-682.
- Wass, H. & Grönlund, K. (2105) (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriö. Viitattu 12.4.2018, saatavilla: https://www.vaalitutkimus.fi/documents/Eduskuntavaalitutkimus_2015.pdf

- Weinberg, L., Pedahzur, A., & Hirsch-Hoefler, S. (2004). The challenges of conceptualizing terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16(4), 777-794.
- Wells, P.J. (2009). Back to the Future: Introduction and Reflection by the Editor. *Higher Education in Europe*, 34(3-4), 299-302.
- Wieviorka, Michel (2012). *Le Front national, entre extrémisme, populisme et démocratie*. Counterpoint.
- Wike, Richard & Grim, Brian J (2010). Western Views Toward Muslims: Evidence from a 2006 Cross-National Survey, *International Journal of Public Opinion Research* 22(1), 4–25.
- Winkelmann, R. (2009). Unemployment, social capital, and subjective well-being. *Journal of Happiness Studies*, 10(4), 421-430.
- Wodak, R. & Forchtner, B. (2014). Embattled Vienna 1683/2010: Right-wing Populism, Collective Memory and the Fictionalisation of Politics. *Visual Communication* 13(2), 231–255.
- Wollebaek, D. & Selle, P. (2002). Does Participation in Voluntary Associations Contribute to Social Capital? The Impact of Intensity, Scope, and Type. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1), 32-61.
- Wölfer, R., Schmid, K., Hewstone, M., Zalk, M., Örebro universitet, & Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete. (2016). Developmental dynamics of intergroup contact and intergroup attitudes: Long-Term effects in adolescence and early adulthood. *Child Development*, 87(5), 1466-1478.
- Yeung, A. B. (2002). *Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan*. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry, Helsinki.
- Yle Uutiset 30.8.2015. *Ensimmäiset pakolaiset tulivat Suomeen Chilestä 1970-luvulla: "Meitä pelättiin, eikä linja-autossa istuttu viereen"*. Ulkomaat. Viitattu 3.3.2017, saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-8265638>.
- Yle Uutiset 27.3.2017. *Tutkimus: Tällaisia puolueiden jäsenet ovat - Keskusta ja SDP eläkeläisten puolueita ja perussuomalaiset miesten*. Poliitikka. Viitattu 15.4.2018, saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9528779>
- Yle Uutiset 18.12.2015. *Poikkeuksellisen moni turvapaikanhakija perunut hakemuksensa - jo lähes 3000 palannut Lähi-Itään*. Viitattu 1.3.2017, saatavilla: <http://yle.fi/uutiset/3-8535517>
- Zakaria, F. (2017). Populismmin esiinmarssi. Teoksessa Apunen, M., Fukuyama, F., Haavisto, I., Ylisalo, J., Zakaria, F. (toim.) *Tyytymättömyyden siemenet. Mistä populismi tulee? EVA-raportti 2/2017*, 10-25.
- Zheng, L., Goldberg, L.R., Zheng, Y., Zhao, Y., Tang, Y. & Liu, L. (2008). Reliability and concurrent validation of the IPIP Big-Five factor model in China: Consistencies in factor structure between Internet-obtained heterosexual and homosexual samples. *Personality and Individual Differences* 45, 649–654.
- Zick, A., Pettigrew, T. F., & Wagner, U. (2008). Ethnic prejudice and discrimination in Europe. *Journal of Social Issues*, 64(2), 233-251.
- Zick, A., Wolf, C., Küpper, B, Davidov, E., Schmidt, P. & Heitmeyer, W. (2008). The Syndrome of Group-focused Enmity: The Interrelation of Prejudices Tested with Multiple Cross-sectional and Panel Data. *Journal of Social Issues* 64 (2), 363–383.